

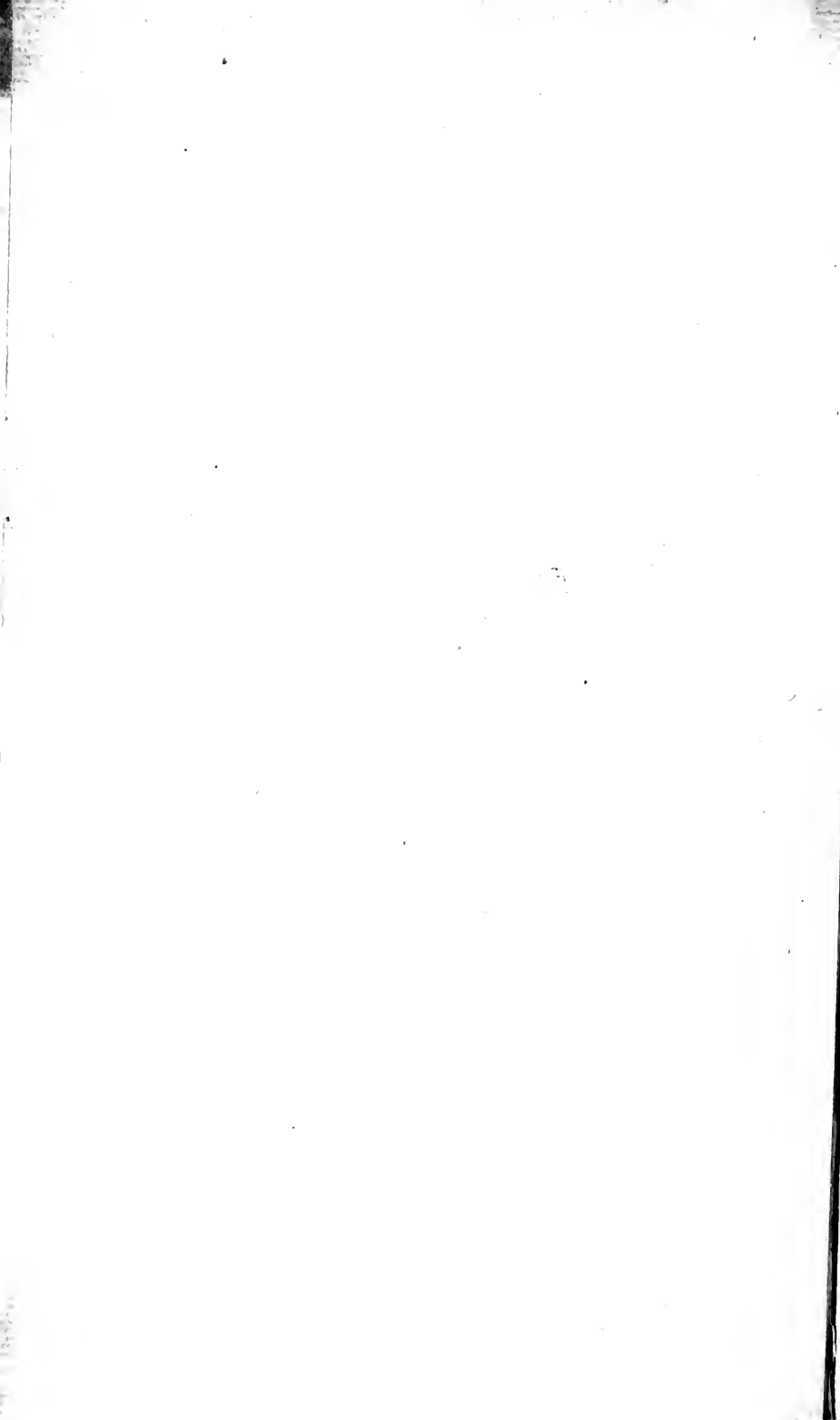
3 1761 04941002 0

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by the
INSTITUTE FOR
CHRISTIAN STUDIES

INSTITUTE FOR CHRISTIAN STUDIES
DICCARD
TORONTO, ONTARIO, CANADA

EK
143
.H3
v.5

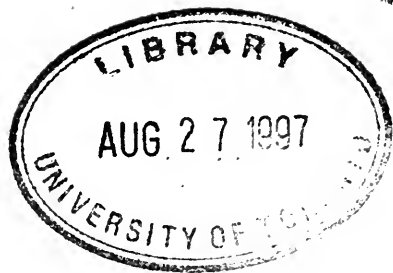

A L G E M E E N E
K E R K E L I J K E
G E S C H I E D E N I S,
D E R
C H R I S T E N E N.

INSTITUTE FOR CHRISTIAN STUDIES
TORONTO, ONTARIO, CANADA

A L G E M E E N E
K E R K E L I J K E
G E S C H I E D E N I S,

D E R

C H R I S T E N E N ,

D O O R

I J S B R A N D V A N H A M E L S V E L D .

V I J F D E D E E L .

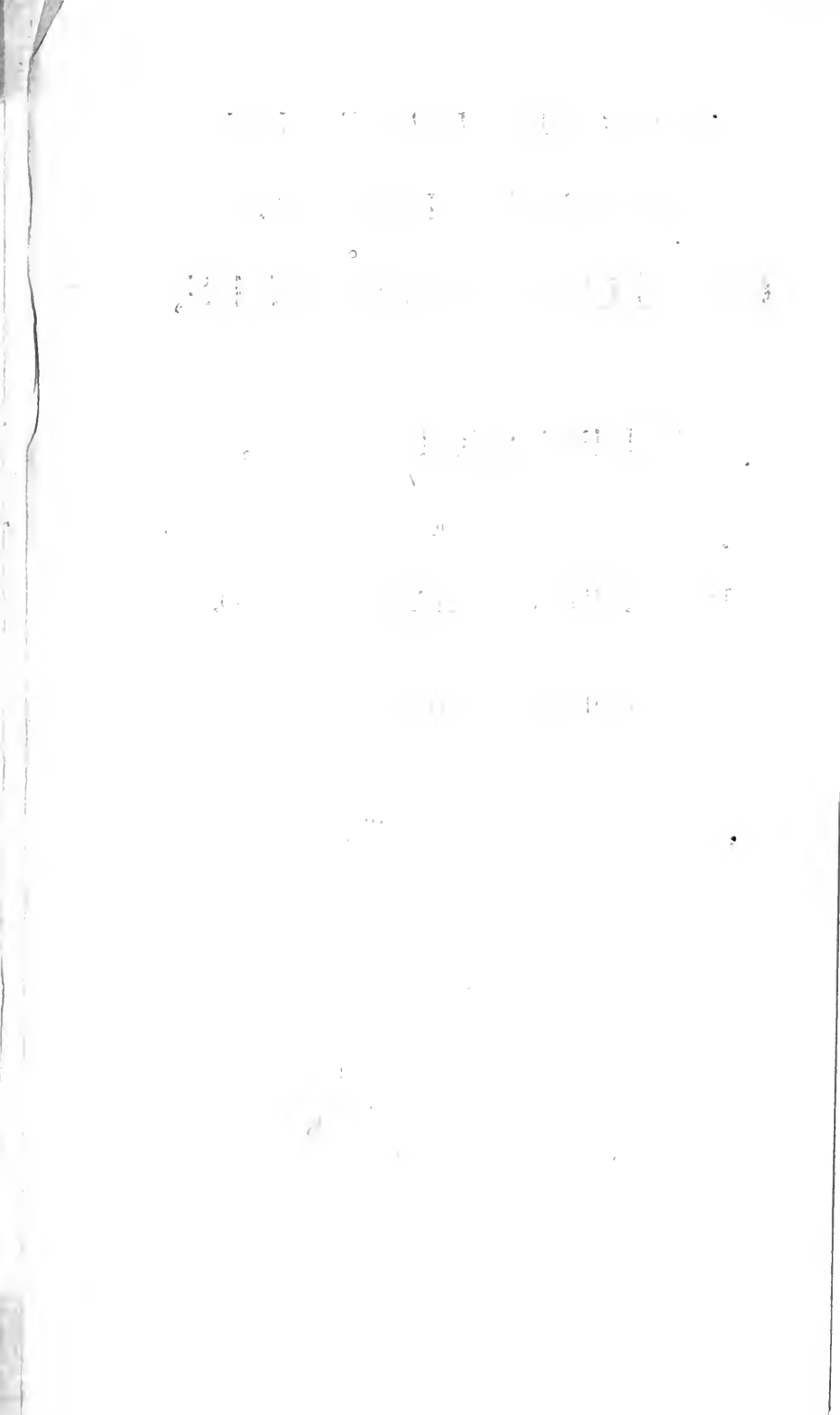

M E T P L A A T E N .

T E H A A R L E M B I J
F R A N Ç O I S B O H N ,
M D C C C I I .

I N H O U D

VAN HET

V I J F D E D E E L.

D E R D E B O E K.

Bevattende het derde tijdperk; van de regeering van den Keizer KONSTANTYN den Grooten, in het begin der vierde eeuw, tot de opkomst van MOHAMMED, in de zevende eeuw.

V I E R D E H O O F D S T U K.

Korte ſchets der Wereldlijke Gefchiedenis, van de dood van Keizer JULIÄNUS, tot den ondergang van het Westersch Keizerrijk; van het jaar 363 tot 476. . . . . Bladz. 1.

V I J F D E H O O F D S T U K.

Toeftand der Geleerdheid, ten tijde van het verval des Romeinfchen Rijks. . . . . 136.

Z E S-

I N H O U D.

Z E S D E H O O F D S T U K.

Inwendige gesteldheid der Christen-Kerk, aanzien der Geestelijkheid, gezag der Bisschoppen, Kluizenaars en Monniken. Toeneming van het Bijgeloof. Behandeling der Heilige Schriften enz. . . . .

226.

KER-

KERKELIJKE GESCHIEDENIS.

D E R D E B O E K.

BEVATTENDE HET DERDE TYDPERK; VAN DE
REGEERING VAN DEN KEIZER KONSTANTYN
DEN GROOTEN, IN HET BEGIN DER VIERDE
EEUW, TOT DE OPKOMST VAN MOHAM-
MED, IN DE ZEVENDE EEUW.

VIERDE HOOFDSTUK.

*Korte schets der Wereldlijke Geschiedenis, van de
dood van Keizer Julianus, tot den ondergang
van het Westersch Keizerrijk; van het
jaar 363 tot 476.*

De dood van den Keizer JULIANUS bevrijdde de
Christenen van de vreeze, welke zij, met recht,
voor het behoud van hunnen Godsdienst, uit zijn
gedrag hadden opgemaakt, en gaf hun het over-
wigt over de Heidenen weder, hetwelk zij, onder
de regering van KONSTANTYN *den Grooten*, en zij-
ne Zonen, verkregen hadden. De opvolger toch
van JULIANUS, JOVIANUS, hoofdman der lijfwach-
ten, die, terstond na JULIANUS dood, door het le-
ger

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
JOVIANUS
Keizer na
de dood
van JULI-
ANUS.

III ger (*), tot Keizer werd uitgeroepen, was een
BOEK
IV ijverig *Christen*. Zich in het midden van 's vijands
Hoofdst. land bevindende, en gebrek-hebbende aan alles,
na C. G. dewijl de schepen, die levensmiddelen hadden kun-
Jaar 363. nen aanvoeren, op JULIANUS bevel, verbrand wa-
tot 476. ren, en het leger daarënboven door de *Perfen* van
de rivier den *Tigris* was afgesneden, sloot JOVIA-
NUS eenen wel zeer nadeligen, maar in alle opzich-
ten noodzaaklijken vrede met de *Perfen*, voor den
tijd van 30 jaren, bij welken hij vijf Provinciën,
langs den *Tigris*, waar onder ook *Mesopotamië*,
en de stad *Nisibis*, die een voormuur van het Ro-
meinsche gebied in deze oorden was, en meer dan
ééns de *Perfische* magt gestuit had, aan de *Perfen*
moest afstaan. Voorts was zijne regering te kort,
om iet merkwaardigs tot welzijn van het rijk te
verrichten. In de agtste maand zijner regering, in
het 33ste jaar van zijnen ouderdom, werd hij, op
zij-

(*) De *Christen-Geschiedschrijvers*, (*SOCRATES Hist. Eccles. III. 22.* *SOZOMEN. VI. 3.*) verhalen ons, dat JOVIANUS eerst geweigerd hebbe, het Keizerrijk te aanvaarden, vóór dat het krijgsvolk beleden had, dat zij *Christenen* waren. (Vergelijk ook *THEODORET. Hist. Eccles. IV. 1.*) Doch, hier van weet *AMMIANUS MARCELLINUS Hist. XXV. 5.* niets, die integendeel verhaalt, dat het leger in twee partijën verdeeld was, en dat JOVIANUS, door het onstuimig geschreeuw van eenige weinigen, die door de overigen blindelings gevolgd werden, het rijk verkregen hebbe.

zijne terugreize naa *Konstantinopolen*, in zeker vlek op de grenzen van *Galatië*, dood in zijn bed gevonden, zijnde waarschijnlijk gestikt, door den damp van koolen, die men, in zijne kamer, gestookt had. De Heidensche Schrijver AMMIANUS (*) prijst hem, als een' zacht en goedäartig Vorst, niet ontbloot van geleerdheid, maar geneigd tot onmatigheid en wellust, ondeugden, zegt deze Schrijver, welke hij, uit achting voor zijnen hogen stand, gewis verbeterd zou hebben.

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

De zachtheid, welke AMMIANUS in dezen Keizer prijst, ontdekte zich, bijzonder, in zijn gedrag omtrent zijne Heidensche onderdanen. Volgens den Heidenschen Wijsgeer en Redenaar THEMISTIUS (†), gaf hij, bij eene uitdruklijke wet, aan alle zijne onderdanen volkómene vrijheid, om zoodanigen Godsdienst te belijden en te volgen, als zij zouden goedvinden; hij bewees ook aan het lijk van JULIANUS alle eere, en liet hetzelfde, in gevolge den wensch van JULIAAN, kort vóór zijn overlijden geuit, te *Tarsus* in *Cilicië*, staatlijk ter aarde bestellen (§). Geduurende zijn verblijf te *Antiöchië*, herriep hij echter alle wetten, welke door JULIANUS, ten na-deele van de *Christenen*, waren uitgegeven; hij gaf aan de Kerken, Kerklijken, gewijde Maagden en Weduwen, alle de voorrechten, vrijheden, en ontslag van lasten, weder, welke zij onder KONSTANTYN ge-

Hij ver-
leent aan
allen vrij-
heid van
Gods-
dienst.

(*) *Hist.* XXV. 10.

(†) *Orat.* XII. pag. 277. ed. *Petavii et apud so-*
CRAT. Hist. Eccles. III. 25. (‡) AMMIAN. XXV. 9.

III genoten hadden, maar daar zij door JULIANUS van
 BOEK ontzet waren; ook riep hij de gebannene Bifchoppen,
 IV uit hunne ballingschap, terug, herftelde het *Labarum*,
 Hoofdst. na C. G. of den ftandaard met het teken van het kruis, on-
 Jaar 363. der KONSTANTYN ingevoerd; met één woord, hij
 tot 476. gaf aan het Christendom dezelfs aanzien weder (*).
 Het is waar, SOCRATES (†) verhaalt ons, dat ter-
 ftond na JOVIANUS verheffing op den troon, alle
 Heidenfche Tempels gefloten werden, de Afgods-
 priesters zich in hoeken en winkels verbergden, en
 de Wijsgeeren, om niet bekend te worden, hunne
 wijsgeerige mantels aflegden enz. LIBANIUS, de
 Heidenfche Wijsgeer, klaagt (§), over het verwoes-
 ten van Tempels, over het dagen van Heidenfche
 Priesters voor de Rechtbanken; over het mishandelen
 der Wijsgeeren, en meer dergelijke verdrukkingen,
 doch, het blijkt niet, dat iet van dit alles op Kei-
 zerlijk bevel ondernomen zij; waarfchijnlijk, zijn
 dit, hier of daar, bijzondere gevallen geweest, in
 plaatzen, waar de Heidenen, onder JULIANUS, de
 Christenen verbitterd hadden, die nu, op hunne
 beurt, zich niet binnen de palen gehouden hebben.
 En daar uit zal men dan THEMISTIUS (**) verklar-
 en kunnen, daar hij den Keizer prijst, dat deze
 de Tempels hebbe laten openen, en de gewone of-
 feränden in dezelve verrichten.

Na

(*) SOZOMENUS *Hist. Eccles.* VI. 3.

(†) *Hist. Eccles.* III. 24.

(§) *Orat. parental. in Julianum, in FABRICII Bibl. Grec. Vol. VII. pag. 369. sq. (**) L. Supra Cit.*

Na de dood van JOVIANUS, werd VALENTINIANUS tot Keizer verkozen, die, zijnen Broeder VALENS tot mederijks-bestuurer aangenomen hebbende, het rijksbestuur dus met denzelfen deelde, dat VALENTINIANUS, het Westen voor zich behoudende, het Oosten aan VALENS overliet. De toestand des rijks verëischte thans eene dubbele zorg en waakzaamheid; uit hoofde van de invallen der aangrenzende onbeschaafde volken: De *Sarmaten* en *Quaden* ontrustten *Pannonië*; de *Alemannen Gallië* en *Rhetië*; *Brittannië* werd van de *Schotten* en *Pikten*, en *Afrika* van andere volken verwoest; ook had de *Perfische* Koning SAPOR den oorlog vernieuwd, onder voorwendzel, dat hij den laatsten vrede met JOVIANUS, en niet met het rijk, gesloten had. VALENTINIANUS, die vele goede hoedanigheden bezat, en krijgskundig was, beschermde, geholpen door zijnen veldheer THEODOSIUS, het Westen met goed geluk. Men beschuldigt hem alleenlijk van buitensporige drift en toorn, die hem nu en dan eene strengheid deed oefenen, welke naar wreedheid zweemde. Deze woeste drift kostte hem, ten laatsten, het leven. In eenen oorlog met de *Quaden*, vertoornde hij zich, tegen de afgezonden van dit volk, zoo zwaar, en sprak hen, met zoo vele hevigheid, aan, dat hij, door het bersten van eene ader, in onmagt gevallen, kort daar op den geest gaf, in het twaalfde jaar van zijne regering, in het jaar 375, hebbende hij zijnen Zoon GRATIANUS, nog een kind zijnde, reeds in het jaar 367, tot *Augustus*, of Mede-Keizer, laten uitroepen,

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
Regering
van VA-
LENTINI-
ANUS en
VALENS.

III die hem ook opvolgde (*). Zijn Broeder VALENS
 BOEK overleefde hem nauwelijks twee jaren, alzoo hij, in
 IV het jaar 378, in eenen veldslag tegen de *Gothen*,
 Hoofdst. na C. G. sneuvelde. De *Gothen* naamlijk waren door de
 Jaar 363. *Hunnen*, een talrijk en oorlogzuchtig volk, die in
 tot 476. *Afië*, aan gene zijde de *Wolga* en de *Don*, woon-
 den, en thans naa *Europa* overkwamen, uit hun
 land verdreven, en hadden zich, met toestemming
 van den Keizer VALENS, in *Thracië* nedergeflagen;
 doch hier door de Romeinsche Bevelhebbers en
 Landvoogden mishandeld en getergd wordende,
 hadden zij de wapens tegen den Keizer zelven op-
 gevat, na wiens nederlaag en dood, niet alleen
Thracië, maar ook *Illyrië*, *Macedonië* en *Grieken-*
land, voor hunne plunderingen en verwoestingen
 blootgesteld waren (†).

Wetten Zeer verdraagzaam handelden beiden, VALENTI-
 van deze NIANUS en VALENS, omtrent den Godsdienst. „Hij
 Keizers omtrent „heeft zich,” zegt AMMIANUS MARCELLINUS (§)
 de Heide van VALENTINIANUS sprekende, „door gematigd-
 nen. „heid roemwaardig gemaakt, doordien hij tus-
 „schen de verscheidenheid der Godsdiensten in het
 „midden stond, en niemand ontruste, noch be-
 „val, dat dit of dat zou verëerd worden: Ook
 „heeft

(*) AMMIAN. MARCELL. *Hist.* XXVI. 1. XXX. 9. ZO-
 SIM. *Hist.* III. 36. IV. 1-17. SOCRAT. *Hist. Eccles.* IV.
 1. sq. Cap. 31. SOZOM. *Hist. Eccles.* VI. 4. 36.

(†) AMMIAN. MARCELL. XXVI. 4. XXVII. 5. XXVIII.
 XXXI. 1-16. ZOSIM. IV. 4-24.

(§) *Hist.* XXX. 9.

„ heeft hij, door geene dreigende wetten, den hals III
 „ zijner onderdanen gebogen, tot het gene hij zelf BOEK
 „ diende.” Hij liet de standbeelden te Rome blij- IV
 ven, welke der stad tot sieraad verstrekten (*). Bij na C. G.
 eene openbare wet, gaf hij aan elk eenen vrijheid, Hoofdst.
 om dien Godsdienst te volgen, welchen hij van zij- jaar 363.
 ne jeugd af aangenomen had (†). Hij verklaarde tot 476.
 in het bijzonder, in het jaar 371, dat hij de waar-
 zeggerijën niet verboden wilde hebben, omdat zij
 niet onder de toverijën (*Maleficia*,) behoorden,
 mids zij, op eene onschadelijke wijze, geöefend
 werden (§). Ook liet VALENTINIANUS het altaar
 der overwinning, in het Raadhuis te Rome, het-
 welk JULIANUS hersteld had, staan blijven (**).
 Bovendien schonk hij aan de Heidensche Priesters
 zekere rechten en vrijheden (††). VALENS insge-
 lijks bewees den Heidenen, in zijn gebied, vele
 toegeeflijkheid, waar over de *Christenen* zelve zich
 onvergenoegd betoonden, dat, terwijl deze Keizer
 de *Katholijken* vervolgde, de Heidenen vrij wic-
 rook op hunne Altaren ontstaken, hunnen Afgoden
 of-

(*) Men zie een opschrift hier toe behorende bij
 REINESIUS *Syntaxi. Insf. Cl. II. num. 16.*

(†) *Unicuique, quod animo imbibisset, colendi li-
 bera facultas.* zijn zijne eigene woorden. *Cod. Theod.*
L. IX. t. 16. de Malef. et Mathem. leg. 9.

(§) Omtrent gelijk wij van KONSTANTYN den *Groten*
 gezien hebben IV. *Deel, Bladz. 56, 57.*

(**) SYMMACH. *Libr. X. Epist. 54.*

(††) *Cod. Th. Libr. XII. t. 1. de decurionib. leg. 75.*

III offerden, en hunne feesten ter eere van BACCHUS,
 BOEK JUPITER, en CERES, openlijk vierden (*). Jā LIBA-
 IV NIUS (†) roemt hem, dat hij de Heidenſche Temp-
 Hoofdt. pelen niet alleen in 'svijands land verſchoonde,
 na C. G. maar ook in zijn eigen rijk, dikwijls niet zonder
 Jaar 363. eigen gevaar, beſchermd. Men ſchijnt zelfs den
 tot 476. Heidenen eene wacht vergund te hebben bij hunne
 Tempelen, alleen verboden de beide Keizers, daar
 toe Christen ſoldaten te gebruiken (§). Zij lieten
 ook wel de offerānden toe, maar verboden, dezelve
 gelijk alle Godsdienſtige plegtigheden des nachts te
 oefenen (**), waar uit men eene plaats van LIBA-
 NIUS (††) ſchijnt te moeten verklaren, waar hij be-
 richt, dat deze beide Keizers het offeren verboden
 hebben. In eene andere wet, in het jaar 364 (§§)
 gegeven, bevelen zij, dat zekere vaste goederen,
 welĕer eigendommen van Heidenſche Tempelen,
 door de Christen-Keizers verkocht, en door JULIA-
 NUS aan de Tempels terug gegeven, voor de Kei-
 zerlijke ſchatkamer zullen aangeſlagen worden. In
 het jaar 370 of 371 verbood VALENS alle oefening
 van Starrenwichelarij en andere waarzeggerijën,

(Ma-

(*) THEODORET. *Hist. Eccles.* IV. 24. V. 21.

(†) *Orat. pro Templis in* GOTHOFREDI *Oper. Jurid.*
min. Lugd. Batav. fol. pag. 487.

(§) *Libr. XVI. Cod. Th. t. 1. de fide Cathol. Leg. 1.*

(**) *Libr. IX. Cod. Theod. t. 16. de Malef. et Ma-*
them. Leg. 7.

(††) *Orat. pro Templis pag. 474.*

(§§) *Libr. X. Cod. Th. t. 1. de jure fisci Leg. 8.*

(*Mathematicorum Tractatus*,) onder doodstraf- III
 fe (*). In het jaar 374 had eene bloedige vervol- BOEK
 ging der Heidsche Wijsgeeren onder den Keizer IV
 VALENS plaats. De oorzaak daar toe gaf eene ont- Hoofdst.
 dekte samenzwering tegen den Keizer. Te weten, na C. G.
 eenige aanzienlijke en geleerde Heidenen hadden, Jaar 363.
 door toverkunsten, zoeken te ontdekken, wie de tot 476.
 opvolger van VALENS zijn zoude, en menende ont-
 dekt te hebben, dat de naam van den volgende
 Keizer met de letters OEOΔ zou beginnen, hadden
 zij, daar zij den aanwas van het Christendom on-
 geern zagen (†), saamgespannen met THEODORUS,
 eenen Keizerlijken Geheimschrijver, die een Heiden,
 maar tevens één der uitmuntendste mannen van zij-
 nen tijd, was. De zaak ontdekt zijnde, liet VALENS
 niet alleen dezen THEODORUS, en zijne medepligti-
 gen, maar ook zeer vele anderen, onder welke vele
 onschuldigen, indien slechts hunne namen met de
 letters *Theod* begonnen, ter dood brengen. Bij de-
 ze wraakzucht des Keizers verloren vele Heidsche
 Wijsgeeren het leven. Onder dezen werd SIMONI-
 DES ten vuure veroordeeld, MAXIMUS, de leermees-
 ter en vriend van Keizer JULIANUS, onthoofd. Alle
 Boeken, welke van toverij handelden, werden ver-
 brand, maar onder dit voorwendzel, werden vele
 schriften in het vuur geworpen, die meestäl, tot de
 vrije kunsten, en de rechtsgeleerdheid, behoorden.

Zelfs

(*) *Cod. Theod. Libr. IX. t. 16. de Malef. et. Ma-
 them. Leg. 8.*

(†) SOZOMEN. *Hist. Eccles. VI. 35.*

III Zelfs verbrandden velen, om alle vervolging te ont-
 BOEK gaan, hunne eigene Boekverzamelingen (*). On-
 IV dertusfchen is het blijkbaar, dat deze vervolging
 Hoofdst. der Wijsgeeren, eigenlijk, met den Godsdienst niets
 na C. G. gemeen had.
 Jaar 363.
 tot 476.

Alzoo VALENS geene kinderen naliet, volgde GRA-
 Regering TIANUS, de Zoon van VALENTINIANUS, die reeds,
 van GRA- na zijns Vaders dood, het Westen bestuurd had,
 TIANUS ook in het Oosten, op, hebbende zijnen Broeder
 en VA- VALENTINIAAN II, hoewel maar een kind, tot zij-
 LENTINI- nen medegenoot in het rijk. Hoe jong GRATIANUS
 ANUS II. ook ware, echter gaf hij uitmuntende blijken van
 den besten aanleg, om een voortreffelijk Vorst te
 worden. Hij was reeds in optogt, om zijnen Oom
 VALENS tegen de *Gothen* te ondersteunen, maar
 kwam, wegens deszelfs voorbarigheid, te laat, om
 hem te behouden. Daar nu de *Gothen*, na het ver-
 slaan van den gemelden Keizer, hunne invallen en
 verwoestingen, met alle geweld, voortzetten, nam
 GRATIANUS, ten einde hen nadrukkelijk te stuiten,
 THEODOSIUS, eenen Zoon van den hier boven ge-
 melden THEODOSIUS, Veldheer van VALENTINIA-
 NUS, in het jaar 379, insgelijks tot Medekeizer aan.
 THEODOSIUS was een Vorst van zeer goede hoeda-
 gigheden, en schoon misfchien de Christen-Schrij-
 vers wat al te milddadig zijn in zijnen lof, fchrij-
 ven hem toch ook de Heidenfche Schrijvers staat-
 kun-

(*) AMMIAN. MARCELL. *Hist.* XXIX. 1, 2. ZOSIM. IV.
 13-15. EUNAPIUS *in Vit. Maximi*. SOCRAT. *Hist. Eccles.*
 IV. 19. SOZOM. *l. c.*

kunde, krijgsdapperheid, fomtijds ook grootmoedigheid en een wijze gematigdheid toe. Terwijl hij, in het Oosten, het Rijk tegen de Noordfche volken befchernde, wierp zich MAXIMUS, die Landvoogd van *Brittannië* was, tot Keizer op, en GRATIANUS, tegen hem te veld getrokken zijnde, werd van zijne eigene foldaten verlaten en vermoord, in het jaar 382, in het 24fte van zijnen ouderdom, na 15 jaren geregeerd te hebben (*). THEODOSIUS nam den jongen VALENTINIAAN II., onder zijne befcherming, en overwon MAXIMUS, in het jaar 388, bij *Aquileja*, die zijnen opftand met zijne dood boeten moest.

THEODOSIUS, na het herstellen van zijnen Neef VALENTINIANUS II., weder naa het Oosten gekeerd zijnde, werd VALENTINIANUS, in het jaar 392, op aantoken van zekeren Graaf ARBOGASTES, éénen zijner Veldheeren, een' *Frank* van geboorte, in den ouderdom van 19 jaren, vermoord, en EUGENIUS op den troon gezet, onder wiens naam ARBOGASTES zelf regeerde; maar de onrechtmatige Keizer werd door THEODOSIUS, in het jaar 394, in eenen veldflag, bij *Aquileja*, volkomen geflagen, gevangen, en ter dood veroordeeld, terwijl ARBOGASTES de geweldige handen aan zich zelven floeg.

In-

(*) AMMIAN. MARCELL. *Hist.* XXVII. 6. XXX. 10 XXXI. 11. EUSOB. *Gratien. actio ad Gratian.* zosim. *Hist.* IV. 12, 19, 24, 34. sq. OROS. *Hist.* VII. 34. SOCRAT. *Hist. Eccles.* V. 21. SOZOM. VII. 13.

III
BOEK
IV
Hoofdt.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

VALENTI-
NIAAN II.
ver-
moord,
en THEO-
DOSIUS al-
leen Kei-
zer.

III Indien wij de Christen-Schrijvers (*) geloven,
 BOEK was, op het gebed van THEODOSIUS, gedurende
 IV dezen slag, een hevig onweder en storm ontstaan,
 Hoofdst. die de pijlen der vijanden tegen hen zelve terug
 na C. G. dreef, en hun zulke wolken van stof in het gezicht
 Jaar 363. dreef, dat zij ligtelijk overwonnen werden. De
 tot 476. Dichter CLAUDIANUS maakt, 18 maanden daar na,
 insgelijks van dezen storm gewag (†), hetwelk men
 hem, als Dichter, niet kwalijk kan duiden. Het be-
 richt van ZOSIMUS (§), is ondertusfchen veel na-
 tuurlijker, volgens hetwelk THEODOSIUS, gebruik
 makende van de zorgeloosheid van EUGENIUS, die,
 daags te voren, een aanzienlijk voordeel behaald
 had, zijn leger met de morgenschemering overviel
 en verraschte. Hoe het zij, THEODOSIUS was nu
 alleen Opperrehefcher in het gantsche Romeinsche
 Rijk, en wordt met den eernaam van den *Grooten*
 onderscheiden, doch hij genoot deze waardigheid
 niet langer, dan tot het volgende jaar 395, wanneer
 hij

(*) SOCRAT. *Hist. Eccles.* V. 12-25. SOZOM. *Hist. Ec-
 cles.* VII. 13. THEODOR. *Hist. Eccles.* V. 5. AMBROS.
Orat. in obit. Valentin. et Theodosii.

(†) *De III. Consul. Honorii. vs. 93. sq.*

Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
 Obruit adversas acies & turbine reppulit hastas,
 O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
 Æolus armatas hiemes, cui militat aether,
 Et conjurati veniunt ad clasfica venti.

(§) *Hist.* IV. 25-58.

hij te *Milaan*, in den ouderdom van 50 jaren, na eene regering van 16 jaren, overleed.

Na de dood van de Keizeren VALENTINIANUS en VALENS, vielen groote veranderingen voor, ten zichte van de Heidenen, die, tot hier toe, met alle verdraagzaamheid, behandeld waren. GRATIANUS was de laatste Christen-Keizer, die den titel van *Pontifex Maximus*, of Opperpriester, voerde, hoewel hij het kleed van eenen Opperpriester weigerde te dragen (*). GRATIANUS ontnam aan de *Ves-taalsche* Maagden hare voorrechten en inkomsten, waar over SYMMACHUS (†) zich beklaagt; ook liet hij den Altaar der *overwinning* wegnemen. De Heidenfche Raadsheeren zonden wel, in het jaar 382, SYMMACHUS en eenige anderen uit hun midden, aan den Keizer, om daar tegen voorstellen te doen, doch dezen konden bij hem zelfs geen gehoor

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
Gedrag
van deze
Keizers
omtrent
de Heide-
nen en
het Hei-
dendom.

(*) Dit verhaalt ZOSIMUS *Hist.* IV. 36. die 'er bijvoegt, dat één der Heidenfche Priesteren, die hem, naar gewoonte, dit kleed kwamen aanbieden, op de weigering van GRATIANUS, om hetzelfde aan te nemen, zou gezegd hebben: „als de Keizer geen *Pontifex Maximus* wil zijn, zal MAXIMUS spoedig *Pontifex* wezen.” Het welk als eene voorspelling werd aangemerkt van den opstand van MAXIMUS boven gemeld, welke GRATIANUS het leven kostte. Doch, welke voorspelling waarschijnlijk uitgevonden is, na den opstand van MAXIMUS. Men vergelijke over den titel van *Pontifex Maximus* EOSE *Exerc. de Pontif. Max. Imper. Rom. Opusc.* p. 388.

(†) SYMMACH. *Epist.* X. 61.

III hoor verwerven (*). Gelijk zich SYMMACHUS (†),
 BOEK eenige jaren later, deswegens insgelijks te vergeefs
 IV aan de Keizers VALENTINIAAN II., en THEODOSIUS
 Hoofdst. na C. G. vervoegde, terwijl AMBROSIUS, Bisfchop van *Mi-*
 Jaar 363. *laan*, alle zijne pogingen ten Hove verijdelde (§).
 tot 476. Meer stond het Heidendom te duchten van den
 ijver van THEODOSIUS *den Grooten*, in wiens eer-
 fte regeringsjaren nog heel veel van den Afgodsdienst
 geduld werd (**), maar die reeds in het jaar 382
 eene wet gaf (††), in welke wel omtrent zekeren
 vermaarden Tempel in het landschap *Osdroëne* wordt
 geboden, dat dezelve open zal staan, doch alleen
 om met zijne prachtige standbeelden tot fieraad te
 ftrekken, terwijl alle offeren in denzelven volftrekt
 verboden wordt. In het jaar 385 verbood deze
 Keizer alle offeranden, waar bij wichelarijën gepleegd
 werden, uit de ingewanden der offerbeesten, in het
 algemeen (§§), en met eene andere wet, in het
 jaar 391, verbood THEODOSIUS te gelijk met VA-
 LENTINIANUS II., dat te *Rome* en in geheel *Italië*,
 geene offeranden meer geflacht, geene Tempels be-
 zocht,

(*) *Ibid. Libr. X. Ep. 54, 61.*

(†) *Ibid. Ep. 61.*

(§) AMBROS. *Libello de non restituenda ara Victoriae*
pag. 319. inter Epistolas Symmachi ed. Jurèti.

(**) Waar over LIBANIUS hem prijst *Orat. pro Tem-*
plis pag. 474.

(††) *Cod. Theodos. l. c. Leg. 8.*

(§§) *Cod. Th. l. c. Leg. 9. Cod. Justin. Libr. I. tit.*
11. de Pagan. Sacrif. et Templ. Leg. 2.

zocht, geene beelden aanbeden zouden worden (*); alles onder zware geldboeten, naar evenredigheid der personen en dierzelfer waardigheid, die zich aan de overtreding dezer wet schuldig zouden maken. Eene dergelijke wet ging in hetzelfde jaar naa *Egypte* af (†), waar op eindelijk, in het jaar 392, een algemeen verbod, in naam van THEODOSIUS en zijnen Zoon ARKADIUS, volgde, van den geheelen Afgodsdienst (§), volgens dezelve wet mogt niemand den Afgodsbeelden ter eere offeranden slachten, of zelfs zijne huisgoden, in het geheim, op eenige wijze, verëeren.

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Alhoewel geene der wetten van Keizer THEODOSIUS het verstoren of vernielen der Heidensche Tempelen gebod, of daar van zelfs gewaagde, deed echter de te verregaande ijver de Christenen, steunende op des Keizers genegenheid, op eene oproerige en onstuimige wijze, in vele gewesten, bijzonder in *Syrië* en *Egypte*, eene bestorming der Heidensche Tempelen ondernemen, waar toe zelfs hunne Leeräars hen opwekten, en de Monniken wakker de hand boden, welke laatste LIBANIUS (**) beschrijft, als „ in het zwart gekleede lieden, die „ als Olijfantten aten, en dien men geen drank ge- „ noeg voor hun zingen zenden kon, maar die „ hunne onmatigheid, door eene gekunstelde bleek- „ heid

(*) *Co. l. Theod. l. c. Leg. 10.*

(†) *Co. l. Theod. l. c. Leg. 11.*

(§) *Co. l. Theod. l. c. Leg. 12.*

(**) *Orat. pro Templis.*

III „heid wisten te verbergen.” Ook maakt EUNA-
 BOEK PIUS (*), insgelijks een Heidensch Schrijver, de
 IV aanmerking, dat THEOFILUS, Bisfchop van *Alexan-*
 Hoofdst. na C. G. *drië*, en andere aanzienlijke Christenen, bij deze
 Jaar 363. verwoesting der Tempelen, zich wel niet met bloed
 tot 476. bevlekt, maar toch met goud beladen, en met den
 roof der standbeelden verrijkt hadden. Bij slot keur-
 de de Keizer alles goed, gebod daar mede voort
 te gaan, en oudersteunde het door zijne magt. Dus
 luiden, hoofdzaaklijk, de berichten der Heidensche
 Schrijveren (†). De Christen-Schrijvers, alhoewel
 zij deze omftandigheden voorbijgaan, verzwijgen
 evenwel de verwoesting van Heidensche Tempelen
 niet, en spreken zelfs van oproeren, gevechten, en
 gewelddadigheden, welke daar bij hebben plaats ge-
 had. THEODORETUS (§) en SOZOMENUS (***) le-
 veren ons dus een verhaal van MARCELLUS Bisfchop
 van *Apameä*, in *Syrië*, die zich, in het verwoes-
 ten van Tempels, zeer ijverig kweet, één van wel-
 ken de eerstgemelde Schrijver bericht, dat door eenen
 zwarten boozen geest vruchteloos beschermd werd,
 dien de Bisfchop met wijwater verdreef; maar bij
 eenen anderen kostte hem, het verdrijven der Hei-
 denen, die toefchoten, om hunnen Tempel te be-
 fchermen, het leven. Op meer andere plaatzen in
 Ara-

(*) *Excerpt. Legat. Cyp.* 4.

(†) EUNAPIUS in *Ædesio pag.* 63 LIBANIUS *Orat. pro*
Templis pag. 474. ZOSIMUS *Hist.* IV. 33.

(§) *Hist. Eccles.* V. 22.

(**) *Hist. Eccles.* VII. 15.

Arabië, Paleffina en Fenicië, streden de Heidenen ijverig, voor het behoud van hunne heiligdommen. Nergens echter ging het zoo onstuimig toe, als in *Egypte*, alwaar de Bisfchop van *Alexandrië*, THEOFILUS, voornaamlijk zijnen ijver betoonde. In de oproeren, die deswegens ontftonden, verloren vele Heidenen, maar ook Christenen, het leven, inzonderheid, toen men den heerlijken Tempel van SERAPIS ondernam te vernielen. THEODOSIUS, hier van verwittigd, noemde in een bevel, naa *Alexandrië* gezonden, de Christenen gelukkig, die, bij deze gelegenheid, martelaars voor hunnen Godsdienst waren geworden, doch schonk den Heidenen genade, opdat zij, uit dankbaarheid, te ligter het Christendom zouden aannemen. Te gelijk echter beval hij, alle Tempelen te *Alexandrië* te flopen, omdat zij aanleiding tot dit oproer gegeven hadden. Terftond ging de Bisfchop THEOFILUS, ondersteund door de gewapende magt, aan het werk. Van het verbazend groote ftandbeeld van SERAPIS, hadden de Heidenen verspreid, dat, wanneer iemand hetzelfde zou durven naderen, terftond eene aardbeving ontftaan, en alle aanwezenden daar bij omkomen zouden. Wanneer dan de moedige Bisfchop den eerften slag met de bijl daar in liet doen, verhieven Heidenen en Christenen een vreeslijk gefchreeuw, maar 'er gebeurde niets. Het beeld werd omvergehaald en verbrand, terwijl uit deszelfs hoofd een geheele zwerm ratten te voorfchijn fprong. Dit gebeurde in het jaar 397 (*). Bij deze gelegenheid, zouden, zegt men,

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

ver-
(*) THEODORET. *Hist. Eccles.* V. 22. SOZOMEN. *Hist.*
V. DEEL. B L.

III verscheidene wonderwerken gebeurd zijn, even als
 BOEK of de overmagt der Christenen, door 's Keizers ge-
 IV zag en soldaten gefchraagd, niet genoegzaam ware
 Hoofdst. na C. G. geweest (*). Meermalen werden, in plaats der
 Jaar 363. verwoeste Tempelen, Christen-Kerken gesticht, in
 tot 476. welke helaas! tot ergernis der Heidenen, niet zel-
 den een nieuw Bijgeloof werd ingevoerd; men bragt
 naamlijk in dezelve de beenderen der Martelaren, bij
 welke men nederknielde en het gebed deed (†). In
 den Tempel van SERAPIS was tot hier toe de *Nylmeter*
 bewaard geworden, welke nu in eene Christen-Kerk
 werd overgebragt. De Heidenen voorfpelden, dat
 hun God den *Nyl* voortaan niet meer tot zijne ge-
 wone hoogte zou laten wasfen. Doch hunne voor-
 zegging mistte. Evenwel, als naderhand de *Nyl*
 niet op zijnen gezetten tijd begon te rijzen, be-
 zwaaiden de Heidenen zich, dat zij aan deze rivier
 hunne gewone offers niet mogten brengen. De stad-
 houder, voor oproer beducht, gaf hier den Keizer
 kennis van. Het antwoord was: al zou de *Nyl*
 nooit rijzen, de offeranden zouden niet geduld wor-
 den. Kort daar op klom de overstroming zoo hoog,
 dat men te *Alexandrië* voor watersnood vreesde.

Dit

Eccles. VII. 15. SOCRAT. *Hist. Eccles.* V. 16. De ver-
 woesting van het Beeld en den Tempel van SERAPIS had
 SOFRONIUS, een geleerd Christen, in een afzonderlijk ge-
 fchrift beschreven, waar van NIËRONYMIUS gewaagt, *de*
Viris Illuſtr. Cap. 134.

(*) RUFINUS *Hist. Eccles.* II. 22 27. enz.

(†) RUFIN. *Hist. Eccles.* II. 26. en de Heiden EV-
 NAPIUS *Excerpt. Legat. Cap.* 4.

Dit geval, zegt SOZOMENUS (*), bewoog vele Egijptenaren, om het Heidensch Bijgeloof te verlaten.

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Te midden van deze Tempelstorming (†), onder- nam de Heidenfche Redenaar LIBANIUS eene *Reden- voering voor de Tempelen*, aan den Keizer gericht, op te stellen, fchoon het onzeker is, of dezelve den Kei- zer ooit onder het oog gekomen is. In deze Re- denvoering is het aanmerklijk, dat LIBANIUS gelijk- foortige gronden en redenen voor verdraagzaamheid en vrijheid van Godsdienst gebruikt, als de Chris- tenen voorheen tegen de Heidenen aangevoerd had- den. Deze Redenvoering van LIBANIUS deed, ten voordeele van de Heidenen, geene werking; maar toen ARBOGASTES, VALENTINIAAN II. vermoord, en EUGENIUS tot Keizer aangefield hebbende, in de daad de hoogfte magt in handen had, grepen de Heidenen nieuwen moed. EUGENIUS fchonk aan hunne Tempelen in *Italië* derzelve inkomsten weder, ook liet hij toe, dat de Altaar der Overwinning te *Rome* herfteld werd. De Heidenen flachtten hunne offeränden met nieuwen ijver, zochten in derzelve ingewanden de voorbeduidzelen der toekomende ge- beurenissen, uit welke zij aan EUGENIUS de over- winning op THEODOSIUS voorfpelden. Doch, toen

Reden-
voering
van LIBA-
NIUSVOOR
de Tem-
pelen.

EU-

(*) *Hist. Eccles.* VII. 20.

(†) In het jaar 390 te *Antiöchië*, gelijk GOTHOFRE- dus in zijne aanmerkingen zeer waarfchijnlijk maakt, die hij bij zijne uitgave derzelve te *Geneve* 1641. 4to. en in *Opp. Farid. Minorib. pag. 470.* gevoegd heeft.

III EUGENIUS en ARBOGASTES, gelijk wij verhaald
 BOEK hebben, in het jaar 394, den veldslag en het leven
 IV verloren, nam ook de hoop der Heidenen spoedig
 Hoofdst. na C. G. een einde (*).

Jaar 363.
 tot 476.

De naam
 Pagani
 aan de
 Heidenen
 gegeven.

Onder de regering van THEODOSIUS, werd de naam *Pagani*, welken de Christenen reeds te voren aan de Heidenen hadden beginnen te geven, algemeen en gewoon. Deze naam stamt af van *Pagus*, (een dorp,) en betekent dorpelingen, bewoners van het platte land; hij kan de betekenis hebben van *boersch*, *onkundig*, doch deze betekenis kon met geenen schijn thans nog op de Heidenen toegepast worden, die nog zoo veel geleerdheid en geleerde mannen onder zich hadden. Eene andere betekenis van dezen naam is in de oude Latijnsche taal bekend, in welke *Paganus*, (een Boer,) tegen over den *Soldaat* staat, in dien zin gebruikt het TERTULLIANUS, in zijne schriften, meermalen van de Christenen, die van het soldatenleven eenen afkeer hadden, in welken zin hij zelfs het Christelijk geloof *Fides Pagana* noemt. Zoo zegt hij: „De „gelovige *Paganus* is voor CHRISTUS even goed „een soldaat, als de gelovige soldaat een *Paganus* „is (†).” Doch ook in deze betekenis is het door de Christenen niet van de Heidenen gebruikt ge-

(*) AMBROS. *Epist.* 15. RUFIN. *Hist. Eccles.* II. 33. AUGUSTIN. *de civ. Dei.* V. 26. SOZOM. VII. 22. THEODORET. *Hist. Eccles.* V. 24.

(†) *De Corona Militis Cap.* 11. pag. 355. *ed. Servier.* Vol. IV.

geworden; maar de eenvoudige reden der benaming is wel, om te betekenen menschen, die *op het platte land* wonen, en *uit de steden als verbannen* zijn. Te weten, wanneer de Keizers den Christelijken Godsdienst begonnen te belijden, werd de Heidensche Godsdienst eerst in de steden gehinderd, te *Konstantinopolen* werd deze Godsdienst niet toegelaten, zedert deze stad de hoofdstad des Rijks geworden was. Toen vervolgens de Tempels in de steden verwoest, en de openbare Godsdienstöfening verboden werd, vond deze Godsdienst nog steeds eenen toevlucht ten platten lande, bij den landman en boer, en deze was eene zeer natuurlijke aanleiding, om den Heidenschen Godsdienst, den *Godsdienst van den boer en landman*, te noemen. Dit zeggen ons ook oude Christen-Schrijvers uitdrukkelijk (*), en latere geleerden hebben dit breeder aangewezen (†).

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

THEODOSIUS, wiens dood, in het jaar 395 voor-gevallen, reeds een groot verlies voor het Rijk was, benadeelde het nog meer, door het, bij zijnen uitersten wil, tusfchen zijne beide Zoonen ARKADIUS en

Regeering van
ARKADIUS
en HONORIUS.

(*) Dus stelt PRUDENTIUS *περι 52Φ. Hymn. X. vs. 396. pago deditus* voor *Paganus* en in *Symmach. Libr. I. vs. 620. pago implicitus*. OROSIUS zegt, met even zoo vele woorden: *alieni de civitate Dei ex locorum agrarium compitiis et pagis, pagani vocantur, sive gentiles*.

(†) Inzonderheid GOTHOFREL. *ad Cod. Theod. Libr. XVI. tit. 10. de Paganis, Sacrificiis et Templis. pag. 275. sqq. ed. RITTER.*

III en HONORIUS te verdeelen. De eerste kreeg het
 BOEK Oosten, HONORIUS het Westen tot zijn deel. We-
 IV gens hunne minderjarigheid, zijnde ARKADIUS 18,
 Hoofdst. en HONORIUS nog maar 11 jaren oud, had THEO-
 na C. G. DOSIUS hun elk eenen ervaren staatsdienaar toege-
 Jaar 363. voegd, aan ARKADIUS RUFINUS, eenen *Galliër*, aan
 tot 476. HONORIUS STILICHO, eenen *Wandaal* van afkomst.
 THEODOSIUS had op deze mannen een al te groot
 vertrouwen gesteld, STILICHO was de grootste Veld-
 heer van zijnen tijd, hij en RUFINUS hadden den
 Keizer gewigtige diensten bewezen, maar de staats-
 en heerschzucht overmeesterde den éénen zoo wel
 als den anderen. Elk hunner zocht zijn eigen be-
 lang, en poogde den anderen, met list, of openlijk
 geweld, te onderdrukken, en beiden verdeelden dus
 het Romeinsche Rijk werkelijk in twee Rijken, die,
 van dezen tijd af, ook nooit weder onder één Op-
 perhoofd gekomen zijn. Deze verdeling was te
 gevaarlijker, daar de buitenlandsche *Germanische* en
Noordsche volken op gelegenheid wachtten, om het
 Rijk te overstromen, terwijl de Romeinen, door
Wandalen en *Gothen*, *Hunnen*, *Alanen* enz., in
 hunnen krijgsdienst te nemen, hunne veiligheid aan
 vreemden toevertrouwden, welke zelfs de aanzien-
 lijkste ambten in den Staat en in het Krijgswezen
 bekleedden; hoedanige Staatkunde de zwakheid van
 het Rijk bewees, en hetzelfde verächtlijk maakte.

Invallen
 der Go-
 then en
 andere
 Barb.ar-

Het Westersche Rijk bezweek het eerst. Zoo
 lang STILICHO leefde, behield het nogthans eeni-
 ge grootheid. Deze staatsdienaar vond middel, om
 eerst zijnen mededinger RUFINUS, en toen deszelfs
 op-

opvolger EUTROPIUS, uit den weg te ruimen. ALARIK, Koning der *Westgothen*, door RUFINUS aangehist, deed eenen inval in het Rijk, maar STILICHO noodzaakte hem terug te trekken. Nog gelukkiger was hij tegen RADAGAIS, die aan het hoofd van eene verbazende menigte *Duitsche* volken, in het jaar 405, midden in *Italië* was doorgedrongen; doch hij kon niet verhinderen, dat in het jaar 406 een andere zwerf uit *Alanen*, *Wandalen*, *Sueven* enz. bestaande, over den *Rhyn* getrokken, in *Gallië* viel, hetwelk van krijgsvolk ontbloomt was, alwaar de ingezetenen, ondersteund door de weinige troepen, die zich daar bevonden, zich eenen eigen Keizer verkozen, een' gemeen soldaat, die zich KONSTANTYN noemde, en zich een' geruinen tijd wist te handhaven. Kort daar na werd STILICHO, op last van Keizer HONORIUS, die aan de lasteraars van dezen Bevelhebber te ligtvaardig gehoor gaf, vermoord, en met hem viel de eenigste steun van het Westersche Rijk (*). Omtrend dezen tijd overleed ARKADIUS, Keizer van het Oosten, in het jaar 408, in den ouderdom van 31 jaren, na 13 jaren geregeerd te hebben, latende tot zijnen opvolger na zij-

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
sche vol-
ken.

(*) Over STILICHO zie men ZOSIM. *Hist. L. V. Cap. 1-34.* CLAUDIANUS in III, IV, et VI. *Consulat. Honorii; de bello Getico; de laudib. Stiliconis.* LL. III. in *Rufinum.* LL. II. in *Eutropium* OROS. *Hist. VII. 36-38.* SOCRAT. *Hist. Eccles. VI. 1, 6, 23.* SOZOMEN. *Hist. Eccles. VIII. 1. IX. 1, 4.* PROSPER, IDATIUS et MARCELLINUS in *Chron. JORNANDES de reb. Geticis. C. 29.*

III zijnen onmondigen Zoon, THEODOSIUS II., welken
 BOEK hij, indien wij PROKOPIUS (*) geloven mogen, aan
 IV de voogdijfchap van den *Perfifchen* Koning ISDE-
 Hoofdst. na C. G. GERD of YASDEJIRD, aanbeval; zoo veel is ten
 Jaar 363. minften zeker, dat deze zich plegtig tot befchermer
 tot 476. van den jongen Vorst verklaarde, al ware dan ook,
 het gene PROKOPIUS van deze voogdijfchap ver-
 haalt, ongegrond (†). Na de dood van STILICHO
 eifchte ALARIK het geld, hetwelk hem STILICHO
 had toegeftaan, en waar voor hij, met zijn volk,
 in Romeinfchen krijgfdienst zou overgaan; dit werd
 hem niet alleen door Keizer HONORIUS geweigerd,
 maar de Romeinen hadden de roekeloze wreedheid,
 om de vrouwen en kinderen der vreemde foldaten,
 die in Romeinfchen dienst waren, in *Italië*, te ver-
 moorden, waar op meer dan 30,000 van dezelve
 tot ALARIK overgingen, die in het jaar 408 voor
Rome rukte, en de ftad, door vreeslijken hongers-
 nood, dwong, hem eene groote fomme gelds op te
 brengen, waar voor hij terug trekken, en zich te
 vrede zou houden. Ook dit verdrag wilde HONO-
 RIUS, die thans zijn Hof naa *Ravenna* verplaatst
 had, om, in geval van nood, naa het Oosten te
 kunnen wijken, niet bekrachtigen; en ALARIK ver-
 fcheen, in het jaar 409, andermaal voor *Rome*, de
 ftad bezettende, en derzelver ftadvoogd ATTALUS
 tot Keizer verklarende, die hem als Opperbevelheb-
 ber

(*) *De bello Perfico Libr. I. Cap. 2.*

(†) AGATHAS *de Imperio Iulianiani Libr. IV. pag.*
96. ed Venet.

ber van het Rijk erkende; maar dra bespeurende, dat ATTALUS met de *Gothen* in geene goede verstandhouding kon leven, zette ALARIK hem openlijk af, en belegerde *Rome*, in het jaar 410, voor de derde keer. De stad werd ingenomen, geplunderd, en gedeeltlijk te vuur en zwaard verwoest. Evenwel gedroeg ALARIK, die een *Christen* was, hoewel van de *Ariäansche* gezindte, zich hier bij zoo gematigd en menschlievend, dat men hem gewis niet voor eenen *Barbaar* kon houden. Hij gebood de kerken te verschonen, en onder het plunderen geen bloed te vergieten. Ja, men zag de *Gothen* zelve de inwoners in de kerken geleiden, om daar veilig te wezen. Kort daar na trok ALARIK naa het benedendeel van *Italië*, om van daar naa *Sicilië*, en vervolgens naa *Afrika*, over te steken, maar, zijne vloot door eenen zwaren storm vernield zijnde, stierf hij, van verdriet, over deze teleurstelling, bij *Reggio* in *Kalabrië*, in het jaar 410 (*).

ALARIK's opvolger was zijn Broeder ATHAULF, die, tot het jaar 412, met zijn leger in *Italië* bleef. Men verhaalt zelfs (†), dat hij het ontwerp gefineed had, om met het Romeinsche Rijk ook deszelfs naam te vernietigen, en een *Gothisch* Kei-

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) ZOSIMUS *Hist.* V. 35 51. VI. 1, 7-13. OROS. *Hist.* VII. 39, 42. HIERON. *Epitap's. Marcelle.* AUGUST. *de Civ. Dei.* I. 7. III. 29. SOZOM. *Hist. Eccles.* IX. 6-10. JORNAND. *de reb. Get. Cap.* 30.

(†) OROS. *Hist.* VII. 43.

III Keizerrijk te stichten, waar van hij de eerste Keizer
 BOEK zijn zoude, maar, met zijne al te losbandige *Gothen*
 IV te veel zwaarigheden ontmoetende, wilde hij liever
 Hoofdst. den roemrijken naam van Hersteller des Romeinschen
 na C. G. Rijks verwerven. PLACIDIA, Zuster van Keizer
 Jaar 363. HONORIUS, getrouwd hebbende, trok hij naa *Gallië*,
 tot 476. —————
 alwaar KONSTANTYN zich tot Keizer had opgeworpen, gelijk wij gezegd hebben, doch die, reeds met zijne beide Zonen, in het jaar 411, het leven verloren had. *Gallië* was door de *Sueven*, *Alanen*, en *Wandalen*, op eene verschriklijke wijze verwoest. In het jaar 409, waren deze volken in *Spanje* gevallen, welk land zij, na vele verwoestingen aangericht te hebben, onder malkanderen verdeelden. De *Sueven*, onder hunnen Koning HERMANRICH, en de *Wandalen*, onder GUNDERICH, verkregen bij deze verdeling een goed aandeel. De laatste gaven den naam *Wandalitia* aan dat landschap, hetwelk nog *Andalusie* heet. De *Alanen* namen *Lusitanië*, of het tegenwoordig *Portugal*, in bezit; in het jaar 411. Om dezen tijd kwam ATHAULF, met zijne *Gothen* in *Gallië*, alwaar hij eenen nieuwen opgeworpen Keizer vond, JOVIANUS, welken hij, om HONORIUS te behagen, aan denzelven overleverde. Desniettegenstaande werd hij door 's Keizers Veldheer KONSTANTIUS genoodzaakt, *Gallië* te ruimen, en naa *Spanje* te wijken, alwaar hij, in het jaar 415, door zijn eigen volk om het leven gebragt werd. SEGERIK besteg na hem den *Gothischen* troon, een vijand van ATHAULF, die ook zijne kinderen vermoordde, maar zelf, na zeven dagen geregeerd te hebben, vermoord werd.

werd. VALLIA of WALLIA, wien de *Gothen*, vervolgens, tot Koning verkozen, maakte met Keizer HONORIUS vrede en een verbond, waar bij hij hem zijne Zuster PLACIDIA terug zond, en zich verplichtte, de *Wandalen* te beoorlogen. Deze Vorst stichtte, in het jaar 419, het *West-Gothische* Rijk in *Spanje* en *Gallië*, hetwelk zich, ter wederzijde van het *Pyrenëische* gebergte, uitstreckte, bevattende in *Frankryk* of *Gallië* het landschap *Aquitania Secunda*, het hedendaagsch *Guienne* en *Poitou*, ook een gedeelte van *Gallia Narbonnensis*, waar *Toulouse* gelegen is, hetwelk ook de hoofdstad van dit nieuwe Rijk werd; in *Spanje* behoorde tot hetzelfde het tegenwoordig: *Katalonië*, of een gedeelte van het oude *Hispania Tarraconensis*. WALLIA overleed in dat zelfde jaar 419, maar zijn opvolger THEODERICH of DIEDERICH, volgde zijne maatregelen, en het Rijk der *West-Gothen* was het eerste aanzienlijk Rijk, hetwelk de *Germaansche* volken, op den *Romeinschen* grond, stichtten, welks Vorsten zich toeleegden, om in goede verstandhouding met de *Romeinen* te leven (*).

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Ondertuschen had de bovengemelde Veldheer of Graaf KONSTANTIUS, zich zoo veel aanzien en gezags verworven, dat Keizer HONORIUS hem zijne Zuster PLACIDIA, weduwe van den *Gothischen* Koning

Dood
van HO-
NORIUS.

(*) OROS. *Hist.* VII. 40, 42, 43. OLYMPIODOR. *ap. PHOT. Biblioth. Cod.* LXXX. pag. 180. sq. SOZOM. *Hist. Eccles.* IX. 12. PHILOSTORG. *Hist. Eccles.* XII. 3. PROSPER et IDATIUS *in Chron.* JORNAND. *de reb. Get.* C. 31, 32.

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363:
tot 476.

ning ATHAULF, ten huwlijk gaf, en hem tot Rijksdeelnoot aannam. Uit dit huwlijk werd VALENTINIAAN III geboren; KONSTANTIUS stierf weinige maanden na zijne verheffing, in het jaar 421. PLACIDIA, met haren Broeder in onmin geraakt, kreeg last, *Ravenna* te verlaten, waar op zij, met hare kinderen, naa *Konstantinopolen* week, aan het Hof van THEODOSIUS, *den Jongen*. Onder deze omstandigheden overleed de Keizer HONORIUS, in het jaar 423, na eene regering van 29, en in den ouderdom van 38 jaren en 11 maanden, zonder kinderen na te laten. Hij had zich altijd als een zwak en onbestendig Vorst gedragen, gereed om alle voorstellen en raadgevingen van zijne hovelingen in te willigen, waar door hij het Rijk zoo veel benadeeld had, als door zijne eigene traagheid en werkloosheid. Zijn dood zou dus een voordeel voor den Staat geweest zijn, zo de rampen van zijne regering te verhelpen geweest waren, maar het was te ver gekomen. De groote ijver, welken hij, even als zijn Broeder ARKADIUS, voor den Christelijken Godsdienst betoonde, baatte het Rijk eigenlijk niets, indien het al integendeel hetzelfde niet veel meer benadeeld heeft (*).

Wetten
en verordeningen
van ARKADIUS

De ijver der beide Broederen, ARKADIUS en HONORIUS, voor den Christelijken Godsdienst vertoonde zich, bijzonder, in hunne wetten en schikkingen, welke zij omtrent de Heidenen en derzelve
Gods-

(*) PROSPER *et* IDATIUS *in Chron.* OLYMPIODOR. *apud Photium l. c. pag.* 196. PROCOPIUS *de bello Vandal.* l. 2.

Godsdienst maakten, en welke niet altijd met den geest van het Christendom waren overëen te brengen. Reeds in het jaar 395, verboden zij (*), dat niemand eenen Tempel bezoeken, of daar offeren zou. Zelfs dreigt deze wet de dood aan de onderbedienden, (*officia*), die hier omtrent oogluiking zouden gebruiken. In het jaar 396, ontnam ARKADIUS alle voorrechten aan de Heidenfche Priesters, en bedienaren van hunnen Godsdienst (†). In het jaar 399, gaf hij eene wet, dat alle Tempels, die nog ten platten lande gevonden werden, gefloopt en vernietigd zouden worden (§). Op gelijke wijze gaf HONORIUS, of wel STILICHO, in zijnen naam, verfcheidene wetten omtrent de Heidenen, in zijn gebied; welke echter doorgaans met eenige matiging gepaard gingen, doch welke den Heidenen geen voordeel aanbragt. In eene wet, in het jaar 399, naa Spanje en een gedeelte van Gallië gezonden (**), verbiedt HONORIUS de offeranden, maar verbiedt tevens ook, alle fieraden van openbare gebouwen en plaatzen, waar onder men ook standbeelden van Afgoden zal moeten verftaan, te fchenden, op eene boete van twee ponden goude voor de Overheden, die dit dukden zouden. In hetzelfde jaar vergunde hij, in eene wet aan den Proconful van Afrika gericht

III
BOEK
IV
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
en HONO-
RIUS om-
trent de
Heide-
nen.

(*) *Cod. Theod. L. XVI. t. 10. de Paganis Leg. 13.*

(†) *Cod. Theod. l. c. Leg. 14.*

(§) *Cod. Theod. l. c. Leg. 16.*

(**) *Cod. Theod. l. c. Leg. 15. Cod. Justin. Lib. 1. tit. 11. de Paganis est. Leg. 3.*

III BOEK
IV
Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

richt (*), aan de Heidenen hunne plegtige samenkomsten en gemeenschappelijke vreugdefeesten, onder gewoonte, doch zonder eenige bijgelovige gebruiken, te mogen houden. Misfchien gaf een verzoek van eene Kerkvergadering te *Karthago*, in het jaar 399, of wat vroeger, gehouden (†), aanleiding tot deze wet. Op dezelve toch was besloten, dat den Heidenen verboden mogt worden, openbare gastmialen te houden, tot welke zelfs Christenen gedwongen werden, bijzonder, dat zulks niet op de verjaardagen der Martelaren mogt geschieden, noch op Zondag, of andere Christelijke Feestdagen. Dit laatste was reeds door GRATIANUS EN THEODOSIUS, in het jaar 386, verboden (§). Nog verbood HONORIUS, in het jaar 399, in *Afrika* de Tempelen verder omver te halen, maar offeranden zouden niet geduld, en de Afgodsbeelden, welke men nog voortging te verëeren, zouden door de gerechtsbedienden nedergeworpen worden (**). Doch, in het jaar 408, bekrachtigde de Keizer niet alleen alle voorgaande wetten tegen de Heidenen (††), maar beval ook, dat in het vervolg alle de inkomsten der Tempelen tot onderhoud van het krijgsvolk bestemd

ZOU-

(*) *Cod. Theod. l. c. Leg. 17. Cod. Iust. l. c. Leg. 4.*

(†) *Cod. can. Eccles. Afric. Can. 60. Apud HARDUIN Act. Concil. Tom. I. pag. 897.*

(§) *Cod. Theod. Libr. XV. tit. 5. de Spectac. Leg. 2.*

(**) *Cod. Theod. Libr. XVI. tit. 10. de Pag. Leg. 18.*

(††) *Cod. Theod. Libr. XVI. tit. 5. de Heret. l. g. 43.*

zouden wezen (*), dat alle Afgodsbeelden, waar ook te vinden, omgeworpen, alle Tempels, in of buiten de steden, tot openbaar gebruik verörend, de Altaren verwoest, en geene gastmalen of andere plegtigheden, ter cere der Afgoden gevierd zouden worden. De Bisshoppen ontvingen hier bij vrijheid, om, ter volvoering van dit alles, zich van de *Kerkelijke magt*, (*Ecclesiastica Manus*) (†), te bedienen. Op dit alles moesten de Overheden toezicht hebben, op eene boete van twintig ponden gouds, in gevalle van nalatigheid. Het is zeer waarschijnlijk, dat OLYMPIUS, die den Staatsdienaar STILICHO had doen vallen, na deszelfs dood, tot zoodanige strenge wetten geraden heeft, om de gunst der Christenen te bejagen (§). Hij raadpleegde met den Bisshop AUGUSTINUS, welken dienst hij het best aan de Christelijke Kerk zou kunnen bewijzen (**)? en deze vermaande hem, alle de wetten, onder het vorige Staatsdienaarschap tegen de Heidenen en Kettters gegeven, te doen beves-

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Leg. 19. de Paganis.*

(†) Het is onzeker, wat hier, door deze *Kerkelijke magt* of *hand*, te verstaan zij. Zijn het soldaten, die men hun ten dien einde bijzette, of zijn het *Monniken*, die zoo ijverig waren in het verwoesten der Tempelen?

(§) zosimus *Hist. V. 32.* schrijft van hem, dat hij onder den sehijn van Christelijke vroomheid alle snoodheid verbergde.

(**) AUGUST. *Ep. 97. Tom. II. Opp. pag. 198. ed. Benedictin. Antwerp. aliis Ep. 129.*

III vestigen, ter geruststelling van velen, die waanden,
 BOEK dat de Keizer aan dezelve geen deel had gehad.
 IV
 Hoofdst. Van hier, dat, in het gemelde jaar 408, nog meer
 na C. G. andere wetten tegen Ketterers, Scheurmakers, Jooden
 Jaar 363. en Heidenen, afgevaardigd werden (*). In het jaar
 tot 476. 415 werd, in eene wet, aan het volk van *Karthago*
 gericht (†), aan het verzoek voldaan, hetwelk
 eenigen tijd te voren door een Kerkvergadering te
Karthago geschied was, dat ééns alle overblijfselen
 der Afgoderij vernietigd mogten worden. Hier toe
 behoort ook de wet, welke HONORIUS reeds in het
 jaar 408 (§) gegeven heeft, alhoewel SOZIMUS (**)
 dezelve later stelt, nadat de staatsdienaar OLYMPIUS in
 ongenade gevallen was. Deze wet behelsde, dat geen
 Heiden, in het vervolg, eene bediening aan het Hof
 zou mogen bekleden, (*intra palatium militare.*) De
 bovengemelde Geschied-Schrijver verhaalt, dat GENERI-
 DUS, Bevelhebber der *Dalmatische* troepen, een voor-
 treffelijk man, maar standvastig Heiden, ingevolge van
 dit bevel, het geweer nederlegde, en zich van het Hof
 verwijderde; en daar de Keizer zijnen dienst on-
 geern miste, denzelfven niet eer weder heeft willen
 aanvaarden, vóór dat deze wet door den Keizer was
 ingetrokken.

Nog ee- In het *Oostersch* Keizerrijk, floot THEODOSIUS de
 Jon-

(*) *Cod. Theod. Libr. XVI. tit. 5. de Hereticis*
Leg. 43-47.

(†) *Cod. Theod. Libr. XVI. t. 10. de Paganis. Leg.*
20. Cod. Iust. Libr. I. tit. 11. de Paganis Leg. 5.

(§) *Cod. Theod. l. c. Leg. 42.* (**) *Hist. V. 46.*

Jongere, in het jaar 416, insgelijks de Heidenen van alle Hof- en Staats-, ja geheelijk van alle Burgerlijke bedieningen uit (*); ook vervolgde deze Vorst de Heidenen nog door andere wetten. *De nog overige Heidenen*, zegt hij, in ééne derzelven, van het jaar 423, *althoewel wij geloven, dat 'er geene meer te vinden* zijn, zullen door de oude wetten in den teugel gehouden worden (†). Evenwel verzachtte hij in dat jaar de doodstraffe, die op het offeren gesteld was, met verbeurdverklaring der goederen en ballingschap (§), doch in het jaar 426, herriep hij deze verzachting weder (**), althoewel hij, in het jaar 423, den Christenen verbood, de Heidenen, die zich gerust en vreedzaam gedroegen, op enigerlei wijze, onder voorwendzel van den Godsdienst, te mishandelen, zullende zij, zich schuldig gemaakt hebbende aan de plundering van hunne goederen, die dubbel moeten herstellen. Ook bedreigt hij straffe aan de Overheden en Landvoogden, die dit toegelaten of niet gestraft hebben (††)

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
nige wet-
ten van
THEODO-
SIUS den
Jonge-
ren.

Uit deze en dergelijke wetten, blijkt ten klaar- IJver der
sten, hoe ver een verkeerde ijver de Christenen, ten
dien tijde, meermalen vervoerd hebbe. Deze ijver de Heide-
deed nen.

(*) *Cod. Th. l. c. leg. 21.* deze wet werd in het jaar 439. herhaald. *Novell. Theod. t. 3. de Jud. Sam. hær. et Pag. leg. 1.* (†) *Cod. Th. l. c. leg. 22.*

(§) *Cod. Theod. l. c. leg. 23.*

(**) *Cod. Theod. l. c. leg. 23.*

(††) *Cod. Theod. l. c. leg. 24. Cod. Justin. Libr. I. tit. 11. de Pagan. leg. 6.*

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

---

deed de Christenen, die daarenboven door hunne Leeräaren werden aangefpoord, waar zij konden, de handen slaan, om de Tempels, Afgodsbeelden, heilige boschen en bomen der Heidenen, om te werpen. Ook ontbrak het niet aan verhalen van wonderen, welke ter begunftiging van de Christenen bij zoodanige gelegenheden zouden geschied zijn. Onder deze ijveräars was één der voornaamften MARTINUS, of MAARTEN, Bisfchop van *Tours*, van wien ons zijn levensbeschrijver SULPICIUS SEVERUS (*) het volgende voorbeeld verhaalt. Eenen Heidenschen Tempel ten platten lande omvergeworpen hebbende, wilde deze Bisfchop eenen daar bij staande heiligen Pijnboom laten omhouwen. Hier tegen verzetten zich de Heidensche landlieden. Na eenige over- en wederfpraak, boden deze, op voorstel van eenen uit den hoop, aan: Zij wilden zelve den boom omhouwen, mids de ijverige MARTINUS aan die zijde ging staan, waarheen de omgehouden boom vallen moest. Indien zijn God hem bijftond, zoude hij het gevaar ligtelijk ontkomen. De Bisfchop nam de voorwaarde aan, en wat gebeurt? Zoo als de boom, door de boeren omgehouden, omvalt, en op zijn hoofd dreigt te storten, maakt de heilige man het teken des kruis, en de boom, als door een' wervelwind gedreven, valt plotsling over den anderen kant. De Monniken weenden van vreugd, de Heidenen schreeuwden luidkeels van ontzetting, en namen over het geheel het Christen-

ge-

(*) *Vit. S. Mart. Cap. 13.*

geloof aan. Van dien dag af werd het Christendom, daar te lande, recht voortgeplant, want de Bifchop droeg zorg, dat hij overal, waar hij Tempelen omwierp, Kerken en Kloosters flichtte. CHRYSOSTOMUS, die te *Konftantinopolen*, onder ARKADIUS, Bifchop was, zond een aantal ijverige Monniken naa *Fenicië*, aan welke hij eene Keizerlijke volmagt bezorgde, om de Tempelen in dat land te verwoesten (*). Dus hebben wij ook voorbeelden, dat in *Afrika*, zonder, ja tegen den last en bevel der Keizeren, Tempelen gefloopt zijn geworden (†).

Men begrijpt ligtelijk, dat zoodanige handelwijze, gesterkt door fcherpe wetten, en het gezag van den wereldlijken arm, de Heidenen, dikwijls bij geheele menigten, tot het aannemen van het Christendom overhaalde (§); doch zoodanige bekeeringen, door dwang, of vrees, en mishandelingen gewerkt, waren niet duurzaam. Bij de geringfte aanleiding vielen deze nieuwbekeerden het Christendom weder af, welke afval aanleiding gaf tot verfcheidene wetten, tusfchen de jaren 381 tot 426 gegeven (**), den afvalligen werd het recht benomen, om bij eenen uiterften wil omtrent hunne goederen beftelling te maken, zij werden van alle burgerlijke rechten en

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

De gedwongen bekering van vele Heidenen. Wetten tegen de afvalligen.

VOOR-

(*) THEODORET. *Hist. Eccles.* V. 29.

(†) AUGUSTIN. *de Civit. Dei* XVIII. 54. PROSPER *de Promissionib. Libr.* III. *Cap.* 38. *sq.*

(§) SOZOMEN. *Libr.* VIII. *Cap.* 1. fchrijft deze bekeering toe aan de kracht van het voorbeeld der Keizeren.

(**) Te vinden in den *Cod. Th. L. XVI. t. 7. de Apoff.*

III voorrechten beroofd, en zelfs bij eene andere wet
 BOEK voor eerloos verklaard (*); eene wet van het jaar
 IV 426, van VALENTINIAAN III, verbood hun zelfs,
 Hoofdst. na C. G. hunne goederen bij hun leven weg te schenken,
 Jaar 363. (Donatio inter Vivos,) of die te verkopen, zoodat
 tot 476. — hunne bezittingen noodzaaklijk aan hunne naaste
 Christelijke erfgenamen moesten komen (†).

Oproeren Niet zelden gebeurde het, onder zulke omstandig-
 der Hei- heden, dat de verbitterde Heidenen in gewelddadig-
 denen te- heden tegen de Christenen uitberstten. Te Gaza
 gen de gebeurde zulk een oloop in het jaar 398. Waar
 Christe- op de Bisfchop dier plaats, PORFYRIUS, zijnen
 nen. Diäkon MARCUS ten Hove zond, die terug kwam,
 met een Keizerlijk bevel, dat de Afgodsbeelden in
 deze ftaad omgeworpen moesten worden. Maar de
 Heidenen wisten de uitvoering van dit bevel, door
 geld, te verhinderen. Doch in het jaar 401, ver-
 kreeg PORFYRIUS, in perfoon naa Konftantinopolen
 gereisd, een nieuw bevel, uit kracht van hetwelk
 hij alle de Tempels te Gaza vernielde (§). Een
 verhaal, dat de Heidenen te *Sufibus*, of *Suffe-
 tula*, in het *Afrikaansche* landfchap *Byzacena*,

60

(*) *Cod. Theod. l. c. leg. 4. Cod. Justin. Libr. I. tit. 7. de Apostat. leg. 3.*

(†) *Cod. Th. l. c. leg. 7. Cod. Justin. l. c. leg. 4.*

(§) Men heeft van dit geval een verhaal in het La-
 tijn, hetwelk aan gemelden MARCUS wordt toegefchreven,
 bij HEUSCHEN *act. SS. a. d. 26 Febr.* en daar van een uit-
 trekkel in *BARON. annal. ad ann. 398. n. 92. ad ann. 401. n. 17. f. 39.*

60 Christenen om het leven gebragt hebben, omdat zij een beeld van HERKULES nedergeworpen hadden, zou geloofwaardiger zijn, indien een Brief van AUGUSTINUS aan de inwoners dezer plaats, waar in van het geval gewaagd wordt, echt ware (*). Onder andere voorbeelden van den onbezonnen ijver van sommige Christenen, verdient de daad van zekeren Monnik TELEMACHUS aangetekend te worden, die, in het jaar 404, te Rome, in den Schouwburg, (*Amphitheater*,) midden onder de kampvechters liep, om hen te scheiden; waar voor de aanbouwers, wier vermaak gestoord werd, hem dood stienigen. Keizer HONORIUS verklaarde hem, om deze daad, voor eenen Martelaar, te gelijk deze bloedige kampspelen voor altijd afschaffende, hetwelk KONSTANTYN *de Grootte* reeds vergeefs ondernomen had (†).

Ondertusschen schieen de omstandigheid, in welke het Romeinsche Rijk zich thans bevond, veelër tot gematigdheid te raaden, alzoo hetzelfde eene menigte vreemde volken, *Gothen*, *Hunnen* enz., in krijgsdienst had, velen van welken Heidenen waren, en te gelijk geduurig door talrijke zwermen van Noordsche volken, insgelijks, ten grooten deele, Heidenen, bedreigd en aangevallen werd. Deze omstandigheden deden ook, in de daad, de Heidenen somtijds moed vatten, in de hoop, dat hun aloude Godsdienst eerlang hersteld zou worden. Vol-

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

De Hei-
denen
koesteren
hoop van
herstel.

(*) AUGUST. *Epist.* 50. *al.* 268. *pag.* 87. *T.* II. *Opp.*

(†) THEODORET. *Hist. Eccles. Libr.* V. *Cap.* 26.

III gends AUGUSTINUS (*) troostten zij malkanderen
 BOEK met eene voorgewende Godspraak, welke voorfpeeld
 IV zou hebben, dat het Christendom, van de dood
 Hoofdst. na C. G. van deszelfs stichter af, niet langer dan 369 jaren
 Jaar 363. stand zou houden. In gevolge deze berekening
 tot 476. moest hetzelfde dan in het jaar 398 een einde ne-
 men. Toen de *Gothische* Koning ALARIK, in het
 jaar 395, geheel *Griekenland* verwoestte, maar
Atheenen alleen verschoond bleef, strooiden de Hei-
 denen uit, dat deze Vorst, bij zijnen aantogt, MI-
 NERVA, hare Schutzgodin, tot hare verdediging ge-
 wapend op de muuren, en ACHILLES, met een
 grimmig gelaad, voor de poorten had zien staan,
 hetwelk hem de grootste ontsteltenis had veröor-
 zaakt (†). Ondertuschen was ALARIK een Chris-
 ten, van de gezindte der *Ariänen*. Maar, toen de
 Heidensche Koning RADAGAISUS, met een onzach-
 lijk leger van *Duitschers* en andere volken, in *Italië*
 gevallen was, riepen de Heidenen openlijk nit: „De-
 „ ze Vorst offert aan de Goden; hetwelk wij niet
 „ doen mogen; wij zullen gewis van hem over-
 „ wonnen worden (§).” Toen ALARIK, in het
 jaar 408, *Rome* met zijn leger naderde, ontstonden
 er nieuwe bewegingen. De Senaat liet SERENA,
 weduwe van STILICHO, op vermoeden, dat zij ver-
 stand

(*) *De Civitat. Dei Libr. XVIII. Cap. 53. sq.*

(†) ZOSIM. *Hist. V. 5, 6.*

(§) AUGUST. *Serm. 106. C. 10. T. V. Opp. p. 381.*
Civit. Dei L. V. C. 23. Verg. oros. Hist. L. VII. C. 37.

ftand met dezen Koning hield, ftreng ftraffen; dit, zeiden de Heidenen (*), was haar door eene *Ves-
taalfche* Maagd reeds te voren voorzegd, als eene ftraffe, dat zij het halsfieraad van het beeld van RHEA laten wegnemen, en zelve om den hals had gedragen. Wanneer nu *Rome*, door ALARIK, in den uiterften hongersnood gebragt werd, oordeelden de leden van den *Senact*, die nog Heidenen waren, het niet alleen noodzakelijk, dat men den Goden openlijk en plegtig zou offeren en verzoemen, maar ontboden ook eenige *Thufciërs* uit het tegenwoordige *Toskanen*, die voorwendden, het leger der Barbaren, door blikfem en donder, te kunnen verdrijven. Doch deze voorflag vond geen ingang, en de *Romeinen* kwamen met den gemelden Koning tot een verdrag. Dus verhaalt SOZOMENUS (†); maar ZOSIMUS (§) voegt 'er nog deze bijzonderheid bij, dat POMPEJANUS, de ftadhouder van *Rome*, met den toenmaligen Bifchop dier ftad INNOCENTIUS, over dit voorftel geraadpleegd, en dat deze zijne vergunning tot hetzelfde gegeven zou hebben, alleen onder de bepaling, dat de plegtigheid, in het geheim, moest gefchieden. Doch de *Thufciërs* verzekerd hebbende, dat 'er de ftad geen voordeel van zou hebben, ten zij alles openlijk werd verricht, moest men hen wegzenden, en met ALARIK eene onderhandeling aanvangen. BARONIUS (***) verklaart dit

III
BOEK
IV
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) ZOSIM. *Hist.* V. 38.

(†) *Hist. Eccles.* IX. 26. (§) *Hist.* V. 41.

(**) *Ann. Eccles. ad ann.* 409. n. 6. *sq.*

III dit verhaal regelrecht voor eene lastering van zosi-
 BOEK MUS. Evenwel heeft hetzelfde niets ongerijmds in
 IV zich, trouwens, waaröm zou een Bisfchop van
 Hoofdf. na C. G. Rome, bij de toenmalige omftandigheden, niet heb-
 na C. G. ben laten gefchieden, het gene hij toch niet beletten
 Jaar 363. kon? Genoeg, dat hij verhinderde, dat zulks in het
 tot 476. openbaar gebeurde. ATTALUS, wien ALARIK tot
 Keizer benoemde, was een *Ariäansch* Christen; evenwel voorzegden de Heidenfche Waarzeggers hem alle geluk tegen HONORIUS (*), omdat zijne vorige genegenheid voor de Heidenen hen deed hopen, dat hij het Heidendom in zijnen ouden luister zou herftellen (†); hij benoemde ook TERTULLUS, eenen Heiden, tot *Consul*, die zich openlijk liet verluiden, dat hij hoop had op de herftelling van dezen Godsdienst (§). Over het algemeen legden de Christenen, zoo wel als de Heidenen, de rampen, welke het rijk, ten dezen tijde, troffen, ten voordeele van hunnen Godsdienst uit; inzonderheid toen ALARIK, in het jaar 410, voor de derde keer voor Rome verfeeheen, die ftad veröverde, en verwoestte. De Christenen verhaalden (**), dat ALARIK door eenen Monnik vermaand was, Rome te fparen; maar hij had daar op geäntwoord, dat hij de ftad niet vrijwillig aantastte, maar dat hij door iemand tot deze onderneming aangedreven werd. Bovendien merk-

(*) ZOSIM. *Hist.* VI. 7. (†) SOZOMEN. IX. 9.

(§) ZOSIM. *l. c.* OROS. *Hist.* VII. 42.

(**) SOCRATES *Hist. Eccles.* VII. 10. en SOZOMENUS *Libr.* IX. *Cap.* 6.

merkten de Christen-Schrijvers (*) de wijze en goede Voorzienigheid van God daar in op, dat niet RADAGAIS, een Heiden, maar ALARIK, een Christen, Rome bemagtigd had, daar deze laatste den Christelijken Godsdienst, bij de verövering der stad, geëerbiedigd, en de Kerken tot vrijplaatzen voor de burgers van alle Godsdiensten aangewezen had; hetwelk men van den Heidenschen RADAGAIS niet zou hebben kunnen verwachten.

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

De Heidenen, integendeel, maakten hier uit eene tegenwerping tegen het Christendom, hetwelk zij, als de bron en oorzaak der rampen, beschouwden, welke thans voornaamlijk het Romeinsche Rijk troffen, en hetzelfde geheel ten val bragten, waar van men de spooen reeds in de schriften van SYMMACHUS en LIBANIUS ontmoet. Zij gaven voor, dat hunne Goden vertoornd waren, om de verächting en afschaffing van hunnen eredienst door de Christenen; maar tevens beweerden zij, dat het Christendom, door zijne leerstellingen, daar heen strekte, om de magt van het rijk te verzwakken, als zijnde onbestaanbaar met de goede inrichting der Burgermaatschappij; eindelijk hadden de Heidensche Schrijvers het zeer geladen op de Christen-Keizers, die zij op allerhande wijzen zwart maakten, en wier mislagen en gebreken zij zich bemoeiden, in het sterkste daglicht te stellen.

De Hei-
denen
schrijven
de ram-
pen van
het Rijk
aan het
Christen-
dom toe.

Niets kon voor de Christenen gemaklijker zijn, dan deze tegenwerping op te losfen. Immers, wat

Weder-
legging
van deze
het

(*) AUG. *de Civ. Dei* I. 7. V. 23. OROS. *II*. VII. 37. 39.

III het eerste gedeelte derzelve betreft, hoe geneigd de
 BOEK menschen, in het algemeen, ook zijn mogen, om
 IV de oorzaken van het verval van Rijken en Staten
 Hoofdst. te zoeken, in de voor ons zoo vaak verborgene
 na C. G. te zoeken, in de voor ons zoo vaak verborgene
 Jaar 363. oogmerken der Godheid, zoodra men de Godhe-
 tot 476. den, die de Heidenen gewoon waren te verëeren,
 met den eenigen waaren God, den Schepper en Be-
 beschul- stuurer van alles, wien de Christenen, volgens
 diging met den eenigen waaren God, den Schepper en Be-
 door AU- stuurer van alles, wien de Christenen, volgens
 GUSTINUS Rede en Openbaring, belijden, vergelijkt, is niets
 en ORO- zekerer, dan dat men van de eersten even min te
 SIUS. vrezen, als te hopen hebbe. Voorts heeft de Chris-
 ten-Godsdienst, zoo als die door JESUS en zijne
 Apostelen verkondigd en geleerd is geworden, vol-
 strekt niets in zich, hetwelk het welzijn en de sterkte
 van eene Burger-Maatschappij, uit zijnen aart,
 zou kunnen benadeelen, of men moest menen, dat
 de deugden van matigheid, menschlievendheid, eer-
 lijkheden en dergelijken, welke het Christendom ten
 sterksten aanprijst, tegen den welvaart der Maat-
 schappij strijdig zouden zijn. Dit echter kan niet
 geloochend worden, dat de Christenen, door eene
 zedenleere in te voeren, strengere dan JESUS en zijne
 eerste leerlingen hadden voorgeschreven, door hun-
 nen afkeer van den krijgsdienst, en van het waarne-
 men van burgerlijke bedieningen en ambten, al vroeg
 een schijnbaar voorwendzel aan de hand gegeven heb-
 ben, om hen van ledigheid en werkloosheid te beschul-
 digen; welk voorwendzel niet weinig versterkt werd
 door de levenswijze der Monniken, die spoedig bij
 duizenden vermenigvuldigden, en voor den Staat
 geheel nutloos waren, als ook, doordien zeer velen
 zich

zich onder de Geestelijken, (*Clerici*,) lieten inschrijven, ten einde van derzelve voorrechten en vrijheden, welke hun door de Christen-Keizers geschonken werden, gebruik te maken. Evenwel kan men daar aan alleen niet toeschrijven, dat men het Rijk niet langer met eigene burgers, maar met gehuurde foldaten uit de onbeschaafde volken van *Duitschland* en het *Noorden*, verdedigde, dewijl dit reeds veel vroeger had plaats gehad, en door de weelde en rijkdommen der eigene onderdanen veroorzaakt was. Ook verdient dit aangemerkt te worden, dat de Christenen, nadat de vervolgingen een einde genomen hadden, niet langer zwarigheden maakten, om krijgs- en burger-bedieningen waar te nemen, en zich in zaken van staat en regering in te laten. Wat eindelijk de gebreken der Christen-Keizeren, na *KONSTANTYN den Grooten*, betreft, zij waren, met dezelve, toch verre weg beter dan zoo vele dwingelanden en monsters, als zedert *AUGUSTUS* den troon beklommen en het Rijk verzwakt hadden. Dat zij zwak van geest waren, zich dikwijls meer met Kerkelijke geschillen, dan met het regeringsbestuur, bezig hielden, was toch niet aan den Godsdienst, welken zij beleden, toe te schrijven; en hoe weinig staatkundig hunne onderdrukking van het Heidendom ook ware, dezelve geschiedde nochtans allengs en bij trappen, en bragt ook geene zoodanige beroerten voort, door welke de ondergang van het Rijk verhaast kon worden. De Christenen vonden, inmiddels, deze tegenwerking der Heidenen zoo gewigtig, dat zij oordeelden,

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III den, dezelve breedvoerig te moeten wederleggen,
BOEK schoon TERTULLIANUS, reeds vroeger, dezelve vrij
IV bondig beantwoord had (*).
Hoofdst. na C. G. AUGUSTINUS, één der aanzienlijkste en geleerdste
Jaar 363. Leeraaren van dezen tijd, ondernam deze wederlegging,
tot 476. opzetlijk, in zijn uitgebreid werk over *de stad' Gods*,
Bericht (de *Civitate Dei Libri XXII*,) hetwelk hij, in het jaar
van AU- 412, begon, maar eerst in het jaar 426, of het vol-
GUSTI- gende, voltooide. In de eerste *vijf Boeken*, bestrijdt hij
NUS werk de *Civi- die genen (†)*, welke beweerden, dat het Veelgo-
de *Civi- tate Dei*, dendom volftrekt noodzaaklijk zij, indien de men-
regen de Heide- schen gelukkig zullen wezen, en dat de algemeene
nen. rampen aan deszelfs vernietiging te wijten waren.
De *vijf volgende Boeken* zijn tegen zulke Heidenen gericht, die wel toegaven, dat 'er altijd dergelijke landplagen geweest zijn, en zijn zullen; maar tevens aandrongen, dat de dienst der Goden nuttig zij, met betrekking tot het toekomstend leven. De Bisschop, gelijk hij zich zelf verklaart, niet alleen uitwendige vijanden wederleggen, maar ook het Christendom zelf willende ontvouwen, beschrijft vervolgens, in de overige *twaalf Boeken*, den oorsprong der *Stad Gods*, en *die der Wereld*, derzelve voortgang, en einde. Dit werk van AUGUSTINUS, *van de Stad Gods*, verwierf zich, in de Christelijke Kerk, voornaamlijk in het Westen, eene ongemeene achting, gelijk het ook, reeds in de XVde eeuw, en vervolgens, meermalen afzonderlijk in druk

is

(*) *Apologt. Cap. 40. sq.*

(†) Zie zijne *Retractt. Libr. II. Cap. 43.*

is uitgegeven, zelfs met de breedvoerige uitlegging van JOANNES LUDOVICUS VIVES, als ook van LEONHARD COQUÆUS, een Augustiner-Monnik in *Frankryk*; onder anderen te *Frankfort aan den Main* 1661, in 4to. Van deze uitlegging vindt' men een goed uittrekzel in het VIIde Deel der Werken van AUGUSTINUS, naar de uitgave der *Benedictinen*. In de daad, gelijk AUGUSTINUS zelf het bijzonder op prijs stelde, zoo is dit werk één der nuttigsten, om den toestand van het Christendom, en de denkwijze der Christen-Leeräaren, in de *Latijnsche Kerk*, met alleen van die eeuw, maar zelfs ook van eenige volgende, te leeren kennen, als welke laatste veel uit dit werk hebben overgenomen. Indien de Kerkvader zich bij zijn hoofd-oogmerk bepaald had, om de hier voor gemelde tegenwerping der Heidenen te wederleggen, zou men zijne geleerdheid, zijne kennis aan de oude Heidensche Schrijvers, en zijn vernuft en oordeel, niet hebben kunnen miskennen, en zijn werk zou de helft korter, maar ook naar evenredigheid bondiger hebben kunnen wezen. Thans, daar de Kerkvader in hetzelfde ook alle zijne Godgeleerde kundigheden heeft willen aanbrenge-
 gen, vervalt hij niet alleen tot wijdlopiegheid, maar ontdekt, ook ten dezen aanzien, menige zwakke zijde. Het ontbreekt hem aan genoegzame kennis der oorspronkelijke talen, in welke de Heilige Schriften der Christenen geschreven zijn, en aan de nodige hulpmiddelen van eene goede en gezonde Uitlegkunde, om deze Schriften te verklaren, terwijl zijne Uitleggingen doorgaands enkel op eene Latijnsche

III

BOEK

IV

Hoofdst.

na C. G.

Jaar 363.

tot 476.

III fche Overzetting gegrond zijn; hier door geeft hij
 BOEK zich toe aan fpelingen van zijn vernuft, en aan ge-
 IV heimzinnige uitleggingen, waar hij den letterlijken
 Hoofdst. zin niet wist op te fporen. En wat kon men wel an-
 na C. G. ders verwachten van iemand, die deze ftelling be-
 Jaar 363. weert (*), dat de duifterheid, welke in de Heilige
 tot 476. Schrift gevonden wordt, daar toe nuttig is, dat van
 de onderscheidene Uitleggers ook meer waarheden
 in dezelve ontdekt worden? Over de Zedenleere
 zegt hij, op vele plaatzen, veel goeds en fraais,
 maar ook elders veel, dat onzeker is, en naar de
 bnitenfporigheid eener dweepächtige Monniken-God-
 zaligheid fmaakt. Hij is onuitputlijk in fpitsvinnige,
 nutteloze, ja ongerijmde vragen, welke hij met ernst
 behandelt, als waren zij van het uiterst gewigt.
 Eindelijk, toont hij zich ligtgelovig genoeg, om-
 trent wonderwerken, welke in zijnen tijd, en zelfs
 in zijne tegenwoordigheid, zullen gebeurd zijn, en
 van welken hij 'er meer dan twintig bijbrengt, hoe-
 wel hij tevens erkent, dat van deze wonderen, ter
 naauwernood de geheele ftad, in welke zij zullen
 gebeurd zijn, iet weet, dikwijls in groote fteden,
 maar zeer weinige menfchen, en als zij verder aan
 anderen verhaald worden, is, zegt hij, het aanzien
 en geloofwaardigheid van hun, die ze verhalen,
 niet zoo groot, dat men hun zonder alle twijfeling
 geloven kan.

AUGUSTINUS vergenoegde zich niet, zelf deze
 weder- tegenverping der Heidenen dus wijdlopig beënt-
 legt ins- woord

(*) *Libr. XI. Cap. 19.*

woord te hebben, maar spoorde ook zijnen leerling en vriend OROSIUS aan, om hetzelfde te doen. Deze PAULUS OROSIUS, van wiens werk wij reeds in de *Inleiding* tot deze Kerkelijke Geschiedenis, het één en ander gezegd hebben (*), was een Ouderling of Priester, (*Presbijter*,) te *Tarragona*, in *Spanje*, in het begin der vijfde eeuw. Toen de invallen der Barbaarsche volken *Spanje* ontrustten, en de aanhang der *Priscilliänisten* onder de Christenen bewegingen veröorzaakte, reisde hij, omtrent het jaar 415, naa AUGUSTINUS te *Iippo*, om deszelfs raad in te nemen. AUGUSTINUS zond hem naa *Palestina*, om daar uit den mond van HIÉRONYMUS, die zich aldaar bevond; deszelfs gevoelen te verstaan, nopens den oorsprong der menschlijke ziel, waarömtrent OROSIUS het oordeel van AUGUSTINUS gevraagd had, die hem dus bescheiden aan HIÉRONYMUS wees, met eenen Brief, in welken hij OROSIUS aanprijst, als een' man van een heller verstand, vloeiende bespraaktheid, en vol ijver, om nuttig te wezen voor het huis des Heeren (†). Bij dezen Brief had AUGUSTINUS eene vrij uitvoerige verhandeling gevoegd, over deze vraag zelve, in welke hij eerst vooräf laat gaan, wat hij met zekerheid van de ziel gelooft. Zij is in zekere mate onsterflijk, zegt hij, hoewel de Heilige Schrift oock van eene dood der ziel spreekt.

Zij

(*) Zie I Deel, *Bladz.* LIII. tot LV.

(†) AUGUSTIN. *Epist.* 166. *pag.* 443. *Tom.* II. *Opp.* Ed. *Benedict. Anty.*

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
gelijks
deze te-
genwer-
ping.

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Zij is geen gedeelte der Godheid, ook is zij onligchaamlijk, in de eigenlijke betekenis van dit woord; echter zou men haar een ligchaam kunnen noemen, voor zoo ver, het geen eenigermate op zich zelf bestaat, als ook alles wat niet voltrekt onveranderlijk, en overal geheel is, ligchaamlijk genoemd kan worden. Zij heeft hare eigene natuur, en kan alleen door het verstand bevat, en door het leven ondervonden worden. Ook is de ziel niet door Gods schuld, toelating en wil, maar door haren eigenen vrijen wil zelven, in de zonde gevallen, waar uit zij niet anders kan verlost worden, dan door de genade Gods in JESUS CHRISTUS. Elke ziel, die, zonder deze genade en de heilige hulp; (*Sacramentum*,) des Middelaars, het ligchaam, in welken ouderdom het ook zij, verlaat, zal eens met hetzelfde geïrafd worden. Maar nu, vervolgt AUGUSTINUS, ontstaat de vraag: van waar hebben de zielen die schuld, welke haar, zelfs in kinderen, de verdoemenis aanbrengt, indien de genade van CHRISTUS hun, door den doop, geene verlossing aanbiedt? Daar zijn vier gewone gevoelens nopens den oorsprong der ziel; het eerste, dat de zielen uit die ééne ziel worden voortgeplant, welke aan den eersten mensch gegeven is; het tweede, dat elk nieuw geboren mensch ook eene nieuwgeschapene ziel ontvangt; het derde en vierde, dat zij te vooren reeds bestaan hebbende, eerst van God in het ligchaam gezonden worden, of vrijwillig in hetzelfde nederkomen. Het tweede van deze gevoelens had MËRONYMUUS aangenomen, doch hier te-
gen

gen had AUGUSTINUS, behalven andere, voornaam- III
 lijk deze bedenking, dat hij zich, bij dit gevoelen, BOEK
 verlegen vond, hoe de kinderen, als ook in ADAM IV
 gezondigd hebbende, niet alleen na dit leven, indien Hoofdst.
 zij ongedoopt sterven, maar zelfs in dit leven, zon- na C. G.
 der eenige daadlijke zonde begaan te hebben, tot Jaar 363.
 aan tot 476.
 straffen onderhevig kunnen zijn. Het is ondertus-
 fchen merkwaardig, dat HIËRONYMUS te vooren zelf
 MARCELLINUS, over die zelfde vraag, aan AUGUS-
 TINUS gewezen had (*), over welke deze thans
 OROSIUS aan HIËRONYMUS zond. HIËRONYMUS prees,
 in zijn antwoord, AUGUSTINUS verhandeling ten
 hoogsten, maar ontschuldigde zich, dat hij aan zij-
 ne begeerte niet kon voldoen, door gebrek aan tijd.
 AUGUSTINUS hier nog steeds op hopende, gaf zijne
 verhandeling, eerst na HIËRONYMUS dood, in het
 licht, ten einde, gelijk hij ons zelf zegt (†), den Lezer
 te waarfchuwen, om of geheel niet te vragen, hoe
 de ziel aan den nieuwgeboren mensch wordt me-
 dededeeld? of ten minften, in deze duistere zaak
 alleen die oplossing aan te nemen, welke niet met
 de duidelijke leere des geloofs strijdt, te weten, dat
 de kinderen, indien zij in CHRISTUS niet wederge-
 boren worden, buiten twijfel verdoemd zijn. Doch,
 wij zullen omtrent dit onderwerp meer zeggen moe-
 ten, wanneer wij de verfchillen met PELAGIUS ver-
 halen zullen, in welken AUGUSTINUS eene voorname
 rolle gespeeld heeft. Hoe het zij, OROSIUS bragt,
 bij

(*) *Epist.* 82. pag. 213. *Tom.* II. *Opp. Ed. Francof.*

(†) *Retractt. Libr.* II. *Cap.* 45.

III bij zijne wederkomst, misfchien een mondelijk ant-
 BOEK woord van HIERONYMUS mede, maar bijzonder
 IV dacht hij zijn vaderland, met eenige overblijfselen
 Hoofdst. na C. G. van den Heiligen STEFANUS, den eerften Martelaar,
 Jaar 363. te verrijken, welke men, juist ten dezen tijde,
 tot 476. voorwendde, in *Palestina* ontdekt te hebben, heb-
 bende de Priester of Ouderling LUCIANUS, nabij
Jerufalem, door eene Godlijke Openbaring, verno-
 men, waar zijne beenderen verborgen lagen (*).
 Daar is nog een verhaal van deze ontdekking, het-
 welk in eenen Griekfchen Zendbrief aan de geheele
 Christelijke Kerk vervat was, in eene Latijnfche
 Overzetting voorhanden (†), van den Spaanfchen
 Priester ABUNDIUS AVITUS, die een gedeelte dezer
 overblijfselen, met dit verhaal, en eenen Brief, door
 OROSIVS, aan den Bifchop en de gemeente van
Braccara, in *Spanje* overzond. OROSIVS met de-
 zen buit, en het voornemen, hem door AUGUSTI-
 NUS opgedragen, om het Christendom tegen de Hei-
 denen, uit de Gefchiedenis, te verdedigen, in *Spanje*
 teruggekeerd, bragt het laafte, in het jaar 417,
 tot ftand, door zijn werk, hetwelk, in vele Hand-
 fchriften den titel heeft, *Hormesta* of *Ormesta mun-*
di, of *Adversus Paganos Historiarum Libri Sep-*
tem. Dat is, het eerfte woord, volgens eene
 waarfchijnlijke gisfing, gelezen wordende, *Oroffi-*
moesta mundi: De rampen der Wereld, of zeven
Boeken der Gefchiedenisfen tegen de Heidenen, in:
 welk

(*) GENNADIUS *de Vir. Illust. Cap. 39, 46. etc.*

(†) Zie BARON. *Ann. Eccles. a. 415.*

welk werk hij, de Gefchiedenissen van de Scheping der Wereld af verhalende, zich vooräl bepaalt tot de rampen, welke het menscldom en de volken zijn overgekomen, ten einde dus aan te tonen, dat de tegenwoordige onheilen, welke het Romeinsche Rijk troffen, niet aan het Christendom, noch aan de Christenen, te last gelegd kunnen worden. Dit werk van OROSIUS, hoewel hij voor het overige niet meer dan een middelmatig Schrijver is, die verscheidene onzekere maren en vertellingen als waarheden overneemt, en omtrent de Tijdrekening vrij onächtzaam is, heeft nogthans zijne waarde, alzoo het verscheidene merkwaardigheden behelst, voornaamlijk uit die tijden, welke het naast aan des Schrijvers leeftijd komen. Het is, om deze reden, ook meermalen in de XVde en XVIde eeuw in druk uitgegeven, de laatste uitgave is die van SIGEBERT HAVERKAMP, te *Leyden* 1738 in 4to (*). Achter deze laatste uitgave is nog een opstel van OROSIUS, tegen de *Pelagiänen* gevoegd. De *Brieven*, welke TRITHEMIUS (†) aan OROSIUS toeschrijft, zijn niet meer voorhanden, ten zij TRITHEMIUS hier eenen misflag begaan hebbe.

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Doch, het is tijd, om tot de Gefchiedenis van het Romeinsche Rijk weder te keeren. Na de dood van Keizer HONORIUS, wierp zich één van zijne

Geheel
verval
van het
Romein-
staats-

(*) Bij de Schrijvers, in het I Deel van deze Gefchiedenis, met betrekking tot OROSIUS aangehaald, voege men nog BAYLE *Dict. Hist. Crit.* V. OROSIUS.

(†) *De SS. Eccles. Cap.* 121.

III staatsdienaren, JOANNES, tot Keizer op. Maar de
BOEK Oosterfche Keizer THEODOSIUS *de Jongere*, wilde
IV hem niet erkennen, maar zond zijnen Veldheer AR-
Hoofdst. na C. G. DABURIUS, met een leger naa *Italië*, die JOANNES,
Jaar 363. in het jaar 424, overviel en ter dood bracht. Thans
tot 476. benoemde THEODOSIUS zijnen Neef VALENTINIAAN
fche Rijk III, tot Keizer van het Westen, onder voorgdijschap
in het van zijne moeder PLACIDIA, Zuster van Keizer HO-
Westen, NORIUS, die eerst met den *Gothifchen* Koning
onder VA- ATHAULF, en naderhand met KONSTANTIUS, was
LENTINI- getrouwd geweest, dien HONORIUS, in het jaar 421,
AAN III. tot zijnen rijksgenoot had benoemd, en die weinige
maanden daar na overleden was; bij hem had PLA-
CIDIA haren Zoon VALENTINIAAN III. De verwar-
ringen namen, onder deze regering, meer en meer
toe, zijnde de Keizerin niet in staat, om den naar-
ijver en heerschezucht der rijksgrooten te beteugelen.
AËTIUS en BONIFACIUS waren thans de dapperfte en
gelukkigfte Veldheeren, die het Westersche Rijk had.
De laafte, die Landvoogd van *Afrika* was, door
AËTIUS verraderlijk befchuldigd zijnde, riep de *Wan-*
dalen uit *Spanje* te hulp, wier Koning GENSERIK,
of GEISERIK, in het jaar 429, met het grootfte ge-
deelte van zijn volk, waar bij zich ook *Gothen*,
Alanen, en andere *Duitschers* voegden, naa *Afrika*
overftak, en hetzelfde grootendeels bemagtigde (*):

Op

(*) OLYMPIOD. *ap. PHOT. Biblioth. Cod. LXXX. pag.*
196. SOCRAT. *Hist. Eccles. VII. 23, 24.* FILOSTORG. *Hist.*
Eccles. XII. 12, 13. PROSPER *et* IDATIUS *in Chron.* PRO-
COP. *de bel'o Vandal. I. 3.* JORNAND. *de reb. Get. C. 33.*

Op dergelijke wijze hadden zich, omtrent het jaar 430, reeds verscheidene *Duitsche* volken, tegen wil en dank der Romeinen, in het Westersch Rijk gevestigd. De *Burgundiërs*, *Alemannen*, *Friezen* en *Saxen*, deden geduurige invallen en richtten zware verwoestingen aan, de *Franken* vestigden zich aan de *Maas* en den *Rhyn*, in het land, bij de Romeinen *Germania Secunda* genoemd; *Brittannië* was door den Keizer HONORIUS reeds in het jaar 410, aan zich zelve overgelaten, en in het jaar 426, werden de Romeinsche troepen, niet in staat zijnde, hetzelfde tegen de *Picten* en *Scoten*, die het Noordelijk gedeelte dezes Eilands bewoonden, langer te beschermen, geheel uit hetzelfde getrokken (*).

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

De Keizerin PLACIDIA, Moeder van VALENTINIAAN III, bleef het Rijk, als voogdesse van haren Zoon, bestuuren, tot het jaar 450. Omtrent welken tijd een nieuwe ramp het Westersch Rijk dreigde. De *Hunnen*, onder het gebied van twee Broeders, BLEDA en ATTILA, in het Oostersch Keizerrijk gevallen, waren door Keizer THEODOSIUS, ter naauwernood, met geld en geschenken, afgeweerd; waar na zij, hunne wapenen naa het Oosten wendende, in *Tartaryë*, tot dicht bij *China*, waren doorgedrongen. In *Europa* wedergekeerd, dreigden zij het Rijk op nieuw, en THEODOSIUS zag zich, in het jaar 443, op nieuw genoodzaakt, den vrede,

Invalle
en ver-
woesting-
gen door
ATTILA
aenge-
richt.

VOOR

(*) GILDAS *de Excid. Britt. Cap. 12. sq.* BEDA *Hist. Eccles. Gentis Anglor. I. 12.*

III voor eene jaarlijkfche fomme gelds, van hen te koo-
 BOEK pen. **ATTILA**, twee jaren daar na zijnen Broeder
 IV **BLEDA** ter dood gebracht hebbende, en nu alleen
 Hoofdst. na C. G. over de *Hunnen* regerende, drong met een leger
 Jaar 363. van ten minften 500,000 man, over den *Rhyn*, in *Gal-*
 tot 476. *lië*, in het jaar 451, alwaar hij overäl de ijslijkfte ver-
 woestingen aanrichtte, zich zelven *den geesfel Gods*
 noemende. **HONORIA**, de Zuster van **VALENTINIAAN**
 III, door dezen, om hare ongeregeldheden, van het
 Hof verwijderd, had hem uitgenodigd, en hem
 zelfs eenen ring gezonden, ten onderpand van haar
 befluit, om hem te trouwen, en hem tevens hare
 eifchen op het Rijk af te ftaan. Ook deed **GEN-**
SERIK, Koning der *Wandalen*, hem groote aanbiede-
 dingen, indien hij *Gallië* veröverde. Hij werd, echter,
 in dat zelfde jaar, door den Romeinfchen Veld-
 heer **AËTIUS**, met wien zich **THEODORIK**, Koning
 der *Gothen*, **MEROVEUS**, Koning der *Franken*, de
Burgondiërs en anderen, in een gemeen verbond
 tegen **ATTILA**, verëenigd hadden, in de vlakte van
Catalaunum, (*Chalons aan de Marne*,) met eene
 groote nederlage, geflagen. Doch, zijn leger op
 nieuw verfterkt hebbende, rukte hij, in het jaar
 452, in *Italië*, alwaar hij verfcheidene fteden innam
 en verwoestte, latende de inwoners nederfabelen.
 Bij deze gelegenheid namen vele menfchen de wijk
 naa de Eilanden in de *Adriatifche* zee, alwaar zij
 de ftad *Venetië*, op deze eilanden, geficht, of ten
 minften aanzienlijk vergroot hebben. Reeds ging
ATTILA op *Rome* los, toen de Bifchop dier ftad
 hem,

hem , met twee staatsdienaars van den Keizer te gemoet gereisd zijnde , hem beweegde terug te trekken , onder voorwaarde , dat de *Romeinen* hem eene jaarlijkfche fchatting betalen , en dat men hem HONORIA , 's Keizers Zuster , zou toezenden . Gelukkig voor de *Romeinen* , dat deze Vorst kort daar na , in het jaar 453 of 454 , overleed . Zijn Rijk werd , door de onderlinge verfcillen van zijne Zonen , verdeeld , en de overgeblevene *Hunnen* begaven zich weder naa de Zwarte zee , en de grenzen van *Afië* , terwijl de door hen veröverde landen door *Duitfche* en andere volken in bezit genomen werden (*).

III
BOEK
IV
Hoofdfst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

VALENTINIAAN III , van de vrees voor de *Hunnen* verlost , leefde in eene domme vadzigheid , en kende geen ander vermaak , dan ongebondenheden . De vrouw van eenen MAXIMUS , eenen man van aanzien , ontëerd hebbende , bracht deze , op wraak bedacht , eerst den Veldheer AËTIUS , den steun des Rijks , bij den Keizer in een kwaad vermoeden , en deze had de dwaasheid , van dien dapperen man , in het jaar 454 , met eigene hand te doorfteken , maar de Keizer zelf werd , in het volgende jaar , door toedoen van MAXIMUS , van de lijfwacht van AËTIUS omgebracht , na eene regering van ruim 30 jaren , heb-

Dood van
VALENTI-
NIAAN
III.

(*) PRISCI *Excerpta de Legatt. pag. 27 , 30.* PROSPER in *Chron. in CANISH Lectt. ant. Tom. I. pag. 309.* VICTOR *Tuunenf. Chron. pag. 1. ap. SCALIGER. in Thes. temp. CASSIODOR. in Chron. pag. 367. Tom. I. Opp. JORNANDES de reb. Get. Cap. 35-42. 49 , 50.*

III hebbende 36 jaren geleefd; hij liet slechts twee
BOEK dochtters na, en geene zoonen (*).
IV

Hoofdst. MAXIMUS liet zich terstond tot Keizer uitroepen.
na C. G. Ook noodzaakte hij EUDOXIA, de weduwe van Kei-
Jaar 363. zer VALENTINIAAN III, om zijne gemaalin te wor-
tot 476. den; die over dezen dwang, en den moord van ha-
ren gemaal, verbitterd, den *Wandaalschen* Koning
Korte GENSERIK naa *Italië* ontbood, die ook, geheel
regering van MAXI. *Afrika* aan de *Romeinen* ontruikt hebbende, op de-
MUS. ze uitnodiging, met eene magtige vloot uit *Afrika*
GENSERIK plundert in *Italië* aanlandde, en op *Rome* aantrok. MAXI-
Rome. MUS, hier van de tijding bekomen hebbende, vertrok
uit *Rome*, hetwelk van zijne meeste inwoneren ver-
laten werd. Maar het volk, te hoop gelopen, ver-
volgde den Keizer met steenen, en een soldaat, die
zich onder den hoop bevond, doodde hem, nadat hij
naauwlijks eenige maanden geregeerd had. Drie dagen
daar na trok GENSERIK in *Rome*, zonder eenigen te-
genweer, en de stad van moord en brand, op voor-
spraak van den Bisfchop LEO, verschonende, liet hij
dezelve nogthans 14 dagen lang plunderen, voerende
eenen onmetelijken fchat, en de schoonste gedenkftuk-
ken, waar onder ook de kostbaarheden van den Tempel
van *Jerusalem*, die TITUS naa *Rome* gebracht had,
met zich naa *Afrika*, benevens de Keizerin EUDOXIA,
en hare twee Dochters (†). Van

(*) IDAT. *Chron. Libr.* III. *Cap.* 5. *Tom.* II. *Leett.*
CANIS. *pag.* 186. EVAGR. *Hist. Eccles.* II. 7. en de an-
dere Schrijvers hier voor gemeld.

(†) SIDON. APOLLIN. *Epist. Libr.* II. *Ep.* 13. en de
Schrijvers boven aangehaald.

Van toen af spoedde zich het Romeinsche Rijk tot zijnen ondergang; eenige Grooten, die het geweld in handen hadden, stelden den éénen Keizer na den anderen, willekeurig aan, dien zij even willekeurig weder onttroonden. Op de tijding van de dood van MAXIMUS, nam AVITUS, deszelfs afge- zant bij den *Gothischen* Koning THEODORIK te *Tolsa*, op deszelfs aanraden, in het jaar 455, het rijkspurper aan. Maar in het volgende jaar 456, nam RICIMER, een *Suëf*, maar Bevelhebber in Romeinschen dienst, eene overwinning op GENSE-RIK behaald hebbende, AVITUS, in naam van den Romeinschen *Senaat*, gevangen, en hem den troon onwaardig verklarende, deed hij hem tot Bischof van *Placentia*, (*Plaisance*,) inwijden. Een middel, waar van men zich thans begon te bedienen, om afgezette Vorsten buiten staat te stellen, om het gebied te hernemen, dat men hen Geestelijken of Monniken maakte, of in een klooster zond (*). RICIMER, het Rijk tien maanden zonder Opperhoofd gelaten hebbende, beschikte, in het jaar 457, over hetzelfde, met toestemming van LEO, die thans in *Konstantinopolen* regeerde, ten behoeve van MAJORIANUS, die onder AËTIUS gediend had, een' man van moed, en in staat, om zelf te regeren, en den val van het Rijk te verhoeden. Doch deze goede hoedanigheden den ijverzucht van RICIMER gewekt heb-

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
Laatste
Keizers
in het
Westen
tot op AU-
GUSTU-
LUS, met
wien het
rijk een
einde
neemt.

(*) SIDON. APOLLIN. *Carm.* VII. *scu Panegyricus Avito dictus pag.* 714. IDAT. *et VICT. Tunun.* II. cc. GRE-
●OR. *Turan. Hist. Francor. Libr.* II. *Cap.* 11.

III hebbende, zette deze, in het jaar 461, den Keizer
 BOEK af, en bragt hem ter dood (*), stellende in zijne
 IV plaats zekeren SEVERUS tot Keizer aan, die minder
 Hoofdst. bekwaamheden had, doch ook dezen ruimde RIC-
 na C. G. MER, in het jaar 465, uit den weg, waar na hij
 Jaar 363. MER, in het jaar 465, uit den weg, waar na hij
 tot 476. anderhalf jaar de opperste magt uitöefende, zonder
 aan iemand den naam van Keizer te geven, of dien
 zelf aan te nemen. Eindelijk, verzocht de Raad
 van *Rome*, ten einde van RICIMER onafhankelijk te
 worden, den Oosterfchen Keizer LEO, om hun den
Patricius ANTHEMIUS, als Keizer, toe te zenden.
 LEO zond dezen, in het jaar 467, met een leger,
 en den titel van *Augustus*, naa *Italië*. RICIMER
 maakte nu den fchijn van onderwerping, en ANTHE-
 MIUS, ten einde hem geheel te winnen, gaf hem
 zijne dochter ten huwlijk. Maar RICIMER's heersch-
 zucht duldde niemand boven zich, hij verliet, in
 het jaar 469, *Rome*, misnoegd, en fchoon hij door
 de tufchenkomst van aanzienlijke mannen, bijzon-
 der van EPIFANIUS, Bifchop van *Ticinum*, thans
Pavia, weder met den Keizer verzoende, duurde
 deze vrede niet langer dan tot het jaar 472, wan-
 neer RICIMER, met een leger, naa *Rome* trok, de
 ftad, door uithongering, vermeersterde, en ANTHE-
 MIUS van het leven beroofde. Weinige dagen daar
 na overleed deze Keizermaker aan eene ziekte, heb-
 bende nog vooraf OLYBERIUS, die PLACIDIA, doch-
 ter van den Keizer VALENTINIAAN III, ten huwlijk
 had,

(*) SIDON. *Caron. V. seu Panegijricus Majoriano dictus*. PROCOP. *de bello Vandal. I. 7.*

had, tot Keizer doen uitroepen (*). OLYBRIUS re-
geerde nog geene drie maanden, wanneer eene ziek-
te hem uit het leven nam. Thans nam GLYCERIUS
het purper aan. Het hof van *Konstantinopolen* de-
zen weigerende te erkennen, zond JULIUS NEPOS,
met een leger, die hem in het jaar 474 noodzaakte,
van het Rijk af te ftaan, en zich te vergenoegen,
om Bifchop van *Salonen* in *Dalmatië* te worden.
JULIUS NEPOS werd, in het volgende jaar 475, door
ORESTES, dien hij, met een leger, naa *Gallië* ge-
zonden had, op zijne beurt, onttroond, en ge-
dwongen, naa *Salonen* de wijk te nemen, alwaar
hij, 5 jaren daar na, overleden is. Thans benoem-
de ORESTES zijnen Zoon ROMULUS AUGUSTULUS
tot Keizer, nemende in deszelfs naam de regering
op zich. Deze was de laafte Keizer van het Wes-
tersch Rijk, hetwelk met ROMULUS AUGUSTULUS
een einde nam, gelijk de ftaad *Rome* door ROMULUS,
en het Rijk door AUGUSTUS geflicht was. Te we-
ten, de Duitfche en andere vreemde foldaten, in
dienst des Rijks, in het jaar 476, tot beloning van
hunne dienften, het derde gedeelte der landerijën
van *Italië* eifchende, en zulks hun door ORESTES
geweigerd wordende, wilden zich dezen eifch met
geweld verkrijgen, en verkozen eenen ODOACER,
eenen *Rugiër*, tot hun Opperhoofd, die ORESTES
in *Pavië* overviel, en ter dood deed brengen, en
den

(*) SIDON. *Carm.* II. *feu Panegijricus Anthemio dic-
tus.* ENNOD. *Vita B. Epiphanii* en de Schrijvers boven
aangehaald.

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III den jongen AUGUSTULUS afgezet hebbende, op een
 BOEK kasteel in *Campanië* verzond. Rome zich aan ODOA-
 IV CER onderworpen hebbende, werd hij, in het
 Hoofdst. na C. G. jaar 476, als Koning der *Duitschers* in *Italië*, uit-
 Jaar 363. geroepen, onder welken tijtel hij 13 jaren geregeerd
 tot 476. heeft. Op deze wijze nam het Romeinsche Rijk,
 in het Westen, zelfs tot den naam toe, een ein-
 de (*).

Regering Onder dit alles had het Keizerrijk in het Oosten,
 VAN THE- hoe zeer inwendig door tweedragt meermalen ge-
 ODOSIUS schokt, en niet min hevig dan het Westen, van de
 II. in het onbefchaafde volken aangevallen, en dus buiten
 Oosten. staat, om het Westersch Rijk te hulp te schieten,
 of in de pogingen daar toe ongelukkig, zich nog-
 thans staande gehouden en gehandhaafd. De gun-
 stige ligging der hoofdstad *Konstantinopolen*, een en
 ander prijswaardig Keizer en Staatsdienaar, of dap-
 per Veldheer, als ook dat de Duitfche en Noordfche
 volken zich meer naa het Westen wendden, een veer-
 tigjarige vrede met de *Persfen*, de zeemagt, welke dit
 Rijk op de been hield, en andere hulpmiddelen,
 hadden bijna meer, dan men verwachten kon, tot
 deszelfs behoud en veiligheid medegewerkt. THEO-
 DOSIUS II, of de Jongere, Zoon van ARKADIUS,
 had, zedert het jaar 408, den troon in het Oosten
 bekleed; geduurende zijne minderjarigheid, zijnde
 hij,

(*) MARCELLIN. in *Chron. ap. SCALIG. l. c. p. 32. fq.*
 CASSIOD. in *Chron. p. 368.* ENNOD. in *Vita S. Epiphanii.*
 PROCOF. de *bello Goth. I. I. JORNAND. de reb. Get. l. c.*
Cap. 45, 46. pag. 678. fq.

hij, bij zijns Vaders overlijden, naauwlijks agt ja-
ren oud, handhaafde de bekwame en zorgvuldige
Staatsdienaar ANTHEMIUS, en vervolgends 's Kei-
zers Zuster PULCHERIA, de goede orde en rust.
Meerderjarig geworden, aanvaardde hij zelf de rege-
ring, maar een zwak Vorst zijnde, bleef hij steeds
van den invloed van anderen afhankelijk; en de ge-
sindenen, die men aan het Hof te *Konstantinopolen*,
naar Oosterfchen praal, had, en uit welke gewoon-
lijk de Opperkamerheeren, (*Præpositi Sacri Cubi-
culi*,) genomen werden, deden, in zijnen naam,
wat zij wilden, terwijl zij hem met vermaken en
Godsdienstige oefeningen bezig hielden. Zoo achte-
loos was hij, omtrent regeringszaken, dat hij, zon-
der het te lezen, alles ondertekende, wat hem werd
voorgelegd. Vergeefs zocht hem zijne Zuster, PUL-
CHERIA, de onvoorzichtigheid van zoodanige han-
delwijze onder het oog te brengen, door hem een
gefchrift te doen ondertekenen, waar bij hij zijne
gemaalin ATIENAIIS, Dochter van den Wijsgeer
LEÖNTIUS, eene fchoone en verftandige Vorstin,
aan haar affond, om hare flavin te wezen. Alhoe-
wel hij niet ongeleerd, en zelfs in eenige befchaafde
kunften vrij wel ervaren was, nogthans verlaagde
hem eene verkeerd geplaatfte Godsdienstigheid, tot
eene foort van Monniken-Godzaligheid en tot eenen
kruipenden eerbied voor de Geestelijkheid. Zijn Pa-
leis geleeek naar een Klooster, hij vastte menigma-
len, inzonderheid op den vierden en zesden dag
der week, verëerde de Christelijke Leerären in zoo
hooge mate, dat hij zelfs eens eenen morsfigen man-

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III tel van eenen overledenen Bischof omhing, ten
 BŒEK einde daar door aan 's mans heiligheid deel te krij-
 IV gen (*). THEODORETUS (†) brengt onder ande-
 Hoofdst. ren een voorbeeld bij, „hoe zeer,” gelijk hij zich
 na C. G. uitdrukt, „THEODOSIUS de Godlijke wetten gehoor-
 Jaar 363. zaamd hebbe.” Zekere Monnik, wien de Kei-
 tot 476. zer eene gunst, om welke hij verzocht, geweigerd
 had, had de stoutheid van hem te zeggen, dat hij
 hem uit de Kerkelijke Gemeenschap uitfloot. De
 Keizer was hier over zoo ontfteld, dat hij weigerde zij-
 ne gewone spijs te gebruiken, tot dat die ban door
 denzelfden perfoon was opgeheven, die denzelfden
 uitgesproken had. Vergeefs verzekerde hem de Bis-
 chof der stad, dat deze ban volftrekt geene kracht
 had; de Monnik moest met vele moeite opgezocht
 worden, opdat hij den Keizer weder in de gemeen-
 fchap der kerk aannam. Zoodanige trekken tonen
 duidelyk, hoewel 'er ook voorbeelden zijn van ede-
 ler gezindheden van dezen Vorst, dat zijne denk-
 beelden omtrent den Godsdienst zeer beneveld wa-
 ren, en hier in was zijne Zuster, die bijna als
 eene Non leefde, hem ten voorbeeld. Wie verwondert
 zich dan, dat, bij zulke gezindheden der Vorften,
 de geestelijken dra een al te verregaand gezag en in-
 vloed verkregen hebben (§)? Zijne regering was
 voor

(*) SOCRATES *Hist. Eccles.* VII. 22.

(†) *Hist. Eccles.* V. 36.

(§) *Excerpt. ex PRISCI Histor. pag. 40. sq. ed. Venet. SOZOMEN. Hist. Eccles. IX. I. MALALA Chronogr. Part. II. pag. 19. Venet. 1733. fol.*

voor het overige niet zeer voorspoedig te noemen. Zijne Veldheeren voerden wel eenen oorlog tegen de *Perfen* niet ongelukkig, en door de verdeeldheden onder de Zoonen van den Koning van *Armenië*, kwam in het jaar 441, omtrent de helft van dat Rijk onder zijne heerschappij, terwijl het overige gedeelte zich aan de *Perfen* onderwierp. Maar zijne ondernemingen tegen de *Wandalen* vielen over het geheel ongelukkig uit, en voor de *Hunnen* was hij in zijne Hoofdstad zelve nauwlijks veilig, zoodat hij, gelijk wij gezien hebben, zich moest verbinden, om aan hunne Koningen BLEDA en ATTILA, een jaargeld van 700 ponden gouds te betalen. Ja, toen zij, in het jaar 447, juist wanneer *Konstantinopolen* en andere oorden des Rijks veel geleden hadden, door eene zware aardbeving, andermaal in het Rijk waren gevallen, kon hij geenen vrede verwerven, dan op deze schandelijke voorwaarden, dat hij ATTILA terftond 6000 ponden gouds betaalde, en zich tot eene jaarlijksche schatting van 1000 of 2000 ponden verbond. Door deze vernedering vergat THEODOSIUS zich zelve zoo zeer, dat hij zijne toestemming gaf tot eene famenzwering, om ATTILA te vermoorden, welke ontdekt zijnde, kostte het den Keizer nieuwe laagheden, om dien veroveraar te vrede te stellen. Niet lang daar na overleed THEODOSIUS, in het jaar 450, na eene regering van 43 jaren (*).

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

De-

(*) PROSPER *Chron.* MARCELLIN. *Chron.* PRISC. in *Excerpt.* p. 23, 33, 48. SOCRAT. *Hist. Eccles.* VII. 18,

III Deze Keizer heeft bijzonder zijnen naam bekend
 BOEK gemaakt, door het wetboek, hetwelk naar hem Co-
 IV dex *Theodosianus* heet. Tot zijnen tijd toe ont-
 Hoofdst. brak eene verzameling van de wetten der voorgaan-
 na C. G. de Keizeren in het Roomfche Rijk. Twee rechts-
 Jaar 363. geleerden GREGORIUS of GREGORIANUS en HERMO-
 tot 476. GENIANUS, die onder KONSTANTYN *den Grooten*,
 Wetboek of zijne Zoonen, leefden, hadden wel twee zooda-
 van THE- nige verzamelingen ondernomen, van welke nog
 ODOSIUS. overblijfselen voorhanden zijn (*), doch behalven
 dat dit slechts het werk van ambteloze lieden was,
 strekten zich deze verzamelingen enkel uit van HA-
 DRIANUS tot KONSTANTYN *den Grooten*. Onder-
 tusfchen was, door dezen Keizer, eene geheel nieu-
 we inrichting aan het Rijksbestuur, en aan de vorm
 van rechtspleging gegeven, ook had de invoering
 van het Christendom hier op eenen zeer grooten
 invloed gehad. 'Er waren zeer vele wetten voor-
 handen, die tegen malkanderen inliepen, en het ge-
 tal der fchriften van oude rechtsgeleerden, welke
 men moest raadplegen, was bijkans ontelbaar. Om
 deze verwarring in de rechtsgeleerdheid te verhel-
 pen, had Keizer VALENTINIAAN III reeds in het
 jaar 426 bepaald, welke fchriften van oude rechts-
 geleerden behoorlijk kracht en gezag bij de recht-
 ban-

20. THEODOR. V. 37, 39. PROCOP. *de bello Perf.* I. 2.
de Aedificiis Iustini III. I. etc.

(*) Men vindt dezelve in ANTON. SCHULTING. *Juris-
 prud. vetus Ante-Justinianea* pag. 680. sqq. *Lugd.
 Bat.* 1717. 4.

banken hebben zouden (*). Doch, opdat men ook van de wetten van KONSTANTYN en zijne opvolgers beter gebruik zou kunnen hebben, liet THEODOSIUS, door agt Rechtsgeleerden, onder welken ANTIOCHUS, een aanzienlijk Staatsman, die *Præfectus Prætorio Orientis* en *Consul* geweest was, de voornaamste was, de nuttigste en noodzaaklijkste wetten, door deze Keizers, benevens zijne eigene en die van zijnen Neef VALENTINIANUS III, gegeven, gedeeltelijk verkort, onder zekere titels, of opschriften, en clasfen verzamelen, en deze verzameling, (*Codex*,) voerde hij in het jaar 438, in zijn Rijk in (†), gelijk VALENTINIANUS zulks, kort daar na, in zijn Rijk deed. In het vervolg werd zij ook door de *Oostgothen* in *Italië*, de *Wandalen* in *Afrika*, en de *Westgothen* in *Gallië* en *Spanje*, aangenomen. Een uittrekzel uit dezelve, op last van ALARIK, eenen Koning der *Westgothen*, in het begin der zesde eeuw gemaakt, is oorzaak geweest, dat deze *Codex*, welke bovendien in het *Oostersch* Keizerrijk, na verloop eener eeuw, zijn gezag verloor, niet volledig tot ons gekomen is. De overblijfselen van denzelven zijn door JAC. GOTHOFREDUS verzameld, en met eene voortreffelijke verklaring (*Commentarius*,) opgehelderd, zijnde na zijne dood

(*) *Cod. Theodos. Libr. I. tit. 4. de Respons. Prudent. l. unica.*

(†) *Novella I. Theodos. II. pag. 1. in Cod. Theodos. Tom. VI. P. II. edit. RITTERI.*

III dood in het licht gegeven (*). Deze verzameling
 BOEK van wetten is voor de Kerkelijke Geschiedenis van
 IV deze tijden zeer belangrijk, niet alleen omdat, in
 Hoofdst. na C. G. het gemeen, daar in verscheidene wetten, de gees-
 Jaar 363. telijkheid, (*Clerus*,) betreffende, voorkomen, maar
 tot 476. ook het geheele laatste Boek enkel wetten bevat, wel-
 ke het Kerkelijke betreffen, onder de tijtels: *van het*
Katholijk geloof, van de Bisdommen, Kerken en
Geestelijken, van de Ketteren, tegen den herhaalden
Doop, van de Afvalligen, van de Joden, Hemel-
verëerers en Samaritanen, van de Heidenen, Of-
feränden en Tempelen enz.

Regering PULCHERIA, de Zuster van THEODOSIUS, die
 van MAR- den tijtel van *Augusta*, of Keizerin, voerde, en
 CIANUS. altijd veel aandeel aan de regering, bij het leven
 van haren Broeder, had gehad, trouwde na zijne
 dood, in het jaar 450, met MARCIANUS, een krijgs-
 kundig man, en een' beminnaar van het recht. On-
 der zijne regering genoot het Keizerrijk van het
 Oosten rust. Als ATTILA van hem het gewoon
 jaarlijksch geschenk, of schatting, vorderde, gaf
 deze Keizer hem tot bescheid: Indien hij zich flil
 hield, zou hij geschenken ontvangen, maar indien
 hij dreigde, zou men hem weten te ontvangen; op
 wel-

(*) DOOR ANT. MARVILLE te *Lyon* 1668 in 6 Deelen
 in *Folio*, naderhand verbeterd door JOH. DAN. RITTER te
Leipzig 1736 enz., in VII Deelen. Men vergelijke BEI-
 NECCIUS *Hist. Juris Rom.* I. 5. §. 373. pag. 476. ed.
 RITTERI etc.

welke verklaring ATILA zich naa het Westen keerde, en het Oosten met vrede liet. De regering van MARCIANUS was, ongelukkig voor het Rijk, kort van duur; na 6 en een half jaar geregeerd te hebben, overleed hij, in het jaar 457, eenen zoo goeden naam van deugd en ijver voor het rechtzinnig geloof nalatende, dat hem de Grickfche Kerk onder het getal van hare Heiligen geplaatst heeft (*).

De opvolger van MARCIANUS was LEO, dien men den bijnaam van *den Grooten* gegeven heeft. Hij was de eerste Keizer, die zich liet kroonen, door ANATOLIUS, toenmaligen Patriarch van *Konstantinopolen*. Hij was een wakker Vorst, doch die zich te veel in de Kerkelijke verschillen mengde, welke de Christenen, in zijnen tijd, beroerden. In het jaar 468, rustte hij eene zeer groote oorlogs-vloot uit, welke hij, met een magtig leger, tegen de *Wandalen* in *Afrika* zond, doch, alhoewel het eiland *Sardinië*, en een groote streek lands van *Afrika*, reeds bemagtigd was, leed deze aanzienlijke magt groot nadeel, door de verraderij van den vlootvoogd BASILISCUS, waar op, in het volgende jaar, de vrede met de *Wandalen* gesloten werd. Met de *Hunnen* oorloogde hij voorspoediger, maar inwendige bewegingen, door de heerschzucht van sommige Grooten verwekt, ontrustten zijne regering. In het jaar 471, was hij genoodzaakt ASPAR, eenen *Alaan*,
zij-

(*) PRESCUS in *Excerpt. pag. 27. ed. Venet.* EVAGR. *Hist. Eccles. Libr. II. Cap. 1. et 48. Excerpt. ex THEODORO Lect. pag. 509.* THEOPHANES *Chron. pag. 89.*

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Regering
van LEO
den
Grooten.

III zijnen Veldheer, door wiens toedoen hij het Rijk
 BOEK
 IV verkregen had, maar die zich allengs alle magt
 Hoofdst. aanmatigde, te doen ombrengen, waar na hij des-
 na C. G. zelfs aanhang, met behulp van ZENO, betengelde,
 Jaar 363. aan wien hij zijne Dochter, in het jaar 458, ten
 tot 476. huwlijk had gegeven. Kort daar na overleed LEO,
 na eene regering van 17 jaren, in het jaar 474,
 hebbende, kort vóór zijne dood, zijnen Kleinzoon
 LEO II, geboren uit zijne Dochter ARKADIA, bij
 ZENO, tot *Cæsar* of Rijksöpvolger, verklaard, die
 hem ook opvolgde, doch, na verloop van 10 maan-
 den, overleed, en het Rijk aan zijnen Vader ZENO
 overliet, onder wiens regering het Keizerrijk van
 het Westen een einde nam, gelijk wij gezien heb-
 ben (*).

Wetten tegen de Heidenen. Hoe zwak ook de regering der laatste Keizeren van het Westersch Rijk ware, zij ijverden echter, naar vermogen, tegen de Heidenen, die nog steeds in groten getale overig waren, en zelfs aanzienlijke en geleerde mannen onder zich hadden. VALENTINIAAN III en MARCIANUS verboden, bij eene wet, in het jaar 451, dat niemand de voor lang gesloten Afgodstempelen zou bestaan te openen, derzelver deuren met kransfen te versieren, vuur op de Altaren te ontfteken, daar wierook op te branden, offers te slachten enz. Wie dit zou ondernemen, zou bij den Richter aangebracht, en daar van overtuigd

(*) MARCELLIN. *Chron. pag. 31.* CASSIODOR. *in Chron. pag. 368.* PROCOP. *de bello Vandal. I. 6.* EVAGR. *Hist. Eccles. II. 3-17.* THEOPHANES *l. c. pag. 94. sq.*

tuijd zijnde , met verbeurdverklaring zijner goederen, ter dood gebracht worden; dezelfde straffe werd ook bepaald voor de genen, die van deze misdaad kennis gedragen, of bij de Afgods-offeren dienst gedaan hadden. Indien de Landvoogd van een gewest verzuimen mogt, deze straffe aan den schuldi- gen te voltrekken, zal hij 50 ponden gouds aan de Keizerlijke schatkist betalen, en zijne onderbeëmbten even zoo veel (*). Tusschen de jaren 467 en 472, verörenden ook de Keizers LEO en ANTHEMIUS, dat, indien iemand op eens anders landgoed, of huis, met voorkennis van den bewoner of eigenaar, den Afgodsdienst zou oefenen, niet alleen die landhoeve of huis verbeurd verklaard, maar ook de eigenaar van zijne waardigheden en ambten ontzet, of zo hij van geringer stand ware, aan den lijve gestraft en tot den arbeid in de Mijnen verwezen, of voor zijn leven gebannen zou worden (†).

Prijslijker evenwel, en meer overëenkomstig met den geest van het Christendom, was het, wanneer geleerde mannen de pen opvatten, om de Heidenen, door redenen, te overtuigen. Zulks deed SALVIANUS, een geboren *Calliër*, een Ouderling of Priester te *Masfilia*, (*Marseille*,) doch dien GENNADIUS (§), *eenen Leeräar der Bischoppen* noemt, opzetlijk door een werk tot verdediging van het Christendom, en

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Cod. Justin. Libr. I. tit. II. de Paganis, & Sacrificiis et Templis. leg. 7.* (†) *Ibid. leg. 3.*

(§) *De Viris Illustrib. Cap. 67.*

III bijzonder van het voorname leerstuk *der Godlijke*
 BOEK *Voorzienigheid*, aan hetwelk, ten dezen tijde, velen
 IV niet alleen Heidenen, maar ook Christenen, begon-
 Hoofdst. na C. G. nen te twijfelen, uit hoofde van de menigvuldige
 Jaar 363. rampen, welke het Romeinsche Rijk, bij aanhou-
 tot 476. denheid, troffen, en waar van zij de oorzaken poog-
 den na te sporen, gelijk wij reeds gezien hebben.
 GENNADIUS, die, omtrent het jaar 430, Priester
 werd, was in zijne vroeger jaren getrouwd geweest,
 maar door overdrevene godsvrucht, vervolgens met
 zijne vrouw overëengekomen, om in onthouding te
 leven, waarömtrent hij zich in eenen Brief aan zijne
 Behuwd-ouderen verschoont (*), behalven deze
 zijn 'er nog agt Brieven van hem overig, in welken
 hij ook ophelderingen mededeelt over zijne schriften.
 Deze schriften zijn op twee na verloren, dit, waar
 van wij thans spreken, *de Gubernatione Dei, et de*
justo Dei praesentique judicio Libri VIII. (VIII
Boeken over het Godsbestuur, en zijn rechtvaardig
en tegenwoordig oordeel,) en één tegen de *geldgie-*
righeid, eigenlijk over het verrijken van den Chris-
 teijken Leeräarsstand, (*adversus avaritiam Libri*
 IV.) Zijn stijl is vrij duidelijk, vloejend, bespraakt,
 en niet zonder bevalligheid; doch zeer wijdlopig,
 dikwijls misvormd door de gebreken van zijnen leef-
 tijd. Zijn hoofddoel in dit werk is aan te tonen,
 dat, wegens de ondeugden en zonden, ook onder
 de Christenen in zwang gaande, waar van hij een
 vrij zwart tafereel ophangt, deze rampen, als oor-
 dee-

(*) *Epist. IV. pag. 172-179. ed. Brem.*

deelen van God rechtvaardig zijn. Dit werk, hetwelk in het jaar 440, of wel, gelijk anderen willen, in het jaar 455, door hem gefchreven is, is door PETR. PITHOEUS het eerst uitgegeven, en naderhand, door CONR. RITTERSHUSIUS en STEPH. BALUZIUS en anderen (*).

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Dat, door deze en dergelijke middelen, het Heidendom, in het Romeinfche Rijk, van tijd tot tijd afnam, en vele Heidenen het Christendom omhelsden, blijkt genoegzaam uit den aart der zaak, doch behalven dit, hadden de Heidenen in het Roomfche Rijk gelegenheid, om te onderzoeken, en eene vergelijking tufchen hun oud Bijgeloof en den Christelijken Godsdienst te maken, maar dat die barbaarfche volken, welke, zoo krijgszuchtig, als woest van aart en zeden, het Romeinfche Rijk overfroomden, en hetzelve eindelijk vernietigden, zoo spoedig, het Christendom omhelsden, is eene bijzonder merkwaardige gebeurtenis, waar in wij niet kunnen nalaten, in het algemeen, de fpooren van Godlijke wijsheid en goedheid op te merken; de Christelijke Godsdienst, hoe zeer thands reeds verbasterd, en met verfcheidene bijgelovigheden befmet, was te edel en voor het menschdom te heilzaam, dan dat hij, in den ondergang van het Romeinfche Rijk, ook zijnen ondergang zou gevonden hebben, eene aanmerking, reeds door OROSIUS (†), in dien tijd gemaakt: „ Al zouden de Barbaren enkel daarom

„ in

(*) Men vergelijke SCHRÖCK *Kirch - Gefch.* XVI. *Theil.* S. 216. (†) *Hist. Libr.* VII. *Cap.* 41.

III „ in het Romeinsche Rijk gezonden zijn, opdat de
 BOEK „ Christelijke gemeenten in het Oosten en Westen,
 IV „ met *Hunnen* en *Sueven*, *Vandalen* en *Burgun-*
 Hoofdst. „ *diërs*, met zoo verschillende en ontelbare volken
 na C. G. „ zouden worden aangevuld, zou men reeds daar
 Jaar 363. „ in de Godlijke barmhartigheid moeten loven en
 tot 476. „ prijzen; dewijl toch zoo vele volken, alhoewel
 „ met onze verzwakking, tot de kennis der waar-
 „ heid geraakten, die zij, zeker, niet anders dan
 „ bij deze gelegenheid, zouden hebben kunnen ver-
 „ krijgen.” De Geschiedenis, het is waar, laat
 ons meestäl verlegen, wanneer wij haar raadplegen,
 omtrent de wijze dezer bekeeringen, en de midde-
 len, daar toe aangewend. Waar zij ons daar van
 bericht doet, hebben wij dikwijls reden, deze mid-
 delen verdacht te houden, gelijk wanneer zij ons
 van zoo menigvuldige wonderwerken verhaalt, die
 deze bekeringen zouden veröorzaakt hebben, of wij
 bespeuren verkeerde middelen, niet strokende met
 den geest van het Christendom, gelijk wanneer de
 Koningen of Vorsten van eenig volk, door beloften
 of door roemzucht, of dergelijken, werden overge-
 haald, om zich te laten doopen, waar bij zij van
 het grootste gedeelte hunner onderdanen gevolgd
 werden. Ook kunnen wij niet ontkennen, dat door
 de zendelingen zelve meer op de zinlijkheid dezer
 volken werd gewerkt, dan op hun verstand, daar
 zij een Christendom, reeds opgesmukt door vele uit-
 wendige en niet zelden bijgelovige plegtigheden, aan
 hun voordroegen. Doch, met dit alles moeten wij,
 aan den anderen kant, den moed en ijver dezer zen-
 de-

delingen bewonderen, en de kracht van den Christelijken Godsdienst straalt ons hier en elders duidlijk in het oog, wanneer wij deze ongemanierte volken hunne woeste zeden zien afleggen, en de zachtere beschaafdheid der door hen overwonnen Romeinen aannemen, maar ook voorbeelden ontmoeten van hun vlijtig onderzoek in de Heilige Schriften, en toenemen in kunde, niettegenstaande alle die beletzelen, welke hunne eigene onkunde en het verval van geleerdheid in deze eeuw hun in den weg legden. Doch, laat ons eenige bijzonderheden zien.

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

De *Gothen*, bijzonder de *West-Gothen*, waren het eerste *Duitsche* volk, welk het Christendom reeds ten tijde van den Keizer GALLIENUS en van KONSTANTYN *den Grooten* leerde kennen, en met hunnen Koning FRITIGERN omhelsde (*), wel, zoo als sommigen zeggen, om daar door te eer den bijstand van den Keizer KONSTANTYN *den Grooten* tegen hunne vijanden te verwerven, maar tevens zoo, dat ULFILAS, tot hunnen Bischof ingewijd, tevens zijne uiterste pogingen aanwendde, om hen te ondervijzen, waar toe hij zelfs letters voor hunne spraak uitvond, en den Bijbel in hunne moedertaal overbracht. Zelfs waren zij spoedig zoo ijverige Christenen, dat zij ook voor de voortplanting van dezen Godsdienst, onder de met hen vermaagdschapte *Ostro-Gothen* en *Gepiden* zorgden (†). Welke

Bekeering der Gothen.

uit-

(*) Zie ons IV *Deel*, *Bladz.* 268. volg.

(†) JORNAND. *de reb. Get.* Cap. 47.

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

uitwerking het Christendom op de zeden van dit volk gehad hebbe, mag men opmaken, uit het gedrag van hunnen Koning ALARIK, bij het bemagtigen en plunderen der stad *Rome* (*), en kan ons verder blijken, uit het getuigenis van SALVIANUS (†): „De Barbaren,” schrijft hij, „ergeren „ zich aan onze onreinheden. Onder de *Gothen* „ mag geen geboren *Goth* een hoereerer zijn; on- „ rein te zijn, wordt bij hen alleen aan de *Romei- „ nen* veroorloofd, omdat derzelver volk en naam dit „ nu ééns vooräl medebrengt.” (*Præjudicio Na- tionis ac Nominis.*) „ Alhoewel zij,” zegt hij elders (§), „ van snode Leeräaren,” (zij waren *Ariënen*, SALVIANUS een rechtzinnige,) „ onder- „ wezen zijn, echter bidden zij God, geheel an- „ ders dan wij, in gevaar, om hulp, en zien hun „ geluk als een geschenk van God aan.” „ Wij „ verwijten hun,” zegt hij (**), „ dat zij Ketter- „ zijn, maar wij zelve leven naar Ketterfche snood- „ heid.”

Vervol-
ging der
Christe-
nen on-
der de
Gothen.

Al ras moesten deze nieuwbekeerden onder de *Gothen* eene harde vervolging door hunne Heidenfche landgenoten verduuren, toen omtrent het jaar 370, ATHANARIK de regering aanvaard had, tegen wien de Keizer VALENS aan zijnen voorzaat FRITIGERN hulp verleend had (††); en velen hunner onder-

(*) Zie boven in dit *Deel*, *Bladz.* 25.

(†) In zijn hier voor gewaagd werk: *de Gubernat. Dei Libr.* VII. pag. 137. ed. *Brem.* (§) *Pag.* 140.

(**) *Pag.* 142. (††) *Vergel.* ons IV *Deel*, *Bl.* 272.

dergingen zelfs de dood, met voorbeeldig geduld en lijdzaamheid (*). BASILIUS *de Groot*e roemt inzonderheid ASCHOLIUS, Bischof van *Thesfalonica*, die hem eene beschrijving van deze vervolging had toegezonden, dat hij de *Gothen* tot standvastigheid in het belijden van CHRISTUS ijverig hebbe aangespoord. Eén der vermaardsten onder deze *Gothische* Bloedgetuigen is NICETAS, wien de laater *Grieken*, inzonderheid NICEFORUS (†), onder de voornamen Martelaren tellen. Ook is 'er nog van het lijden en de dood van SABAS, die in het jaar 372, in het water zal vermoord zijn, een uitvoerig oud verhaal in eenen *Grieksch*en Brief vervat, welke de *Gothische* gemeente aan de gemeente in *Kappadocië* zal geschreven hebben, toen zij het lijk van dezen heiligen man aan dezelve ten geschenk overzond, en van welken RUINART gist, dat bovengemelde ASCHOLIUS de opsteller zal geweest zijn (§).

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Hoe

(*) Dat onder deze Martelaren zoo wel *Ariënen* als *rechtzinnige Christenen* geweest zijn, is op het getuigenis van SOCRATES geloofbaar, hoewel onder anderen RUINART *Act. Mart. pag. 525. ed. Veron.* zulks in twijfel heeft getrokken; omdat BASILIUS *de Groot*e *Epist. 336, 339*, en AUGUST. *de Civit. Dei XVIII. 52.* beide tijdgenoten, enkel van *Rechtzinnigen* spreken. Doch, men weet, hoe de ijver der *Katholijken* of *Rechtzinnigen* van dien tijd de eere der Martelaarschap aan de *Ketters* gewoon was te ontzeggen. (†) *Hist. Eccl. XI. 48.*

(§) Men vindt dezen Brief in de *Acta SS. M. Aprili*, en bij RUINART in het *Latijn l. c.*

III Hoe het ook gesteld moge geweest zijn, ten op-
 BOEK zichte van de wijze, op welke het Christendom bij
 IV de *Gothen* werd ingevoerd, en welke de beweeg-
 Hoofdst. gronden daar voor bij dit volk waren, ja hoe zeer
 na C. G. ook al vroeg het Monniken en Klooster-leven on-
 Jaar 363. der hen stand greep (*), het blijkt nogthans, dat
 tot 476. de *Gothen* zich hebben beijverd, om de Heilige
 Voor- beeld van Schriften van het Christendom te lezen, ten welken
 onder- zoeklust einde ULFILAS voor hen de schrijftkens uitvond,
 bij de Go- en deze schriften in hunne taal overzette, gelijk wij
 then. gezien hebben; ja wij hebben bij HIËRONYMUS eene
 merkwaardige bijzonderheid, ten blijke, hoe aan-
 merklijk de lust, tot onderzoek der schriften, bij
 de *Gothen* geweest zij. Twee van hunne geestlij-
 ken, SUNIA en FRETILA (†), begeerden, door eenen
 Brief, van den Kerkvader HIËRONYMUS opheldering
 op de vraag: Waar en wanneer de Grieksfche Ver-
 taling der *Psalmen* afweek van de *Latijnsche*? en
 welke van deze beide Vertalingen het naast bij het
 Hebreeuwsch kome? HIËRONYMUS beantwoordde
 hunnen Brief in eene uitvoerige Verhandeling (§),
 in welke hij het onderscheid aanwijst tusschen de
 toen

(*) Men zie ons IV. *Deel*, *Bladz.* 382.

(†) Sommigen hebben deze voor namen van vrou-
 wen aangezien, doch zijn wederlegd door MARTIANAY
 in *Ed. Opp. Hieronijmi Tom. II. pag.* 665. Hij zelf
 gelooft daar, dat zij twee geleerde soldaten in *Duitsch-*
land of *Scythië* geweest zijn, doch herroept dit in een
 ander werk. *Vie de St. Jérôme pag.* 469. *sq.*

(§) In *Opp. HIËRON. Tom. II. pag.* 624.

toen in gebruik zijnde affchriften der *Alexandrynsche* Overzetting, gevende de voorkeuze aan die, welke in de *Hexapla* gevonden werd, vervolgens doorloopt de geleerde Kerkvader een groot getal plaatsen in de *Psalmen*, tot welke de gemelde vraag betrekking had. Indien de woorden van PRUDENTIUS (*): „ Door de nadruklijke stem van het „ Euangelie smolt de sneeuw van *Scythië*, en de „ winter van *Hyrkanië* ontdooide; zoodat de *Hebrus* nu zachter, niet meer met ijs beladen, van „ het *Kaukassisch* gebergte *Rhodope* aftroomt. De „ *Geten* zijn beschaafd, en de bloedige woestheid „ van den *Geloner* vult dorstend den ontbloedigen „ beker met zuivere melk, terwijl zij een' heiligen „ drank van het bloed van CHRISTUS offeren wil;” naar de letter moesten genomen worden, zouden de *Gothen* het Christendom verder onder de Noorderlijke volken verspreid hebben, maar elk gevoelt met ons de Dichtsterlijke grootspraak.

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

De *Wandalen*, die met de *West-Gothen* in *Pannonië* gewoond hadden, waren grootendeels reeds Christenen, vóór dat zij over den *Rhyn* in *Gallië* vielen; en ook dezen volgden de gevoelens der *Ariënen*. IDATIUS (†) verhaalt, dat hun Koning GENSERICH, of GEISERICH, die in het jaar 428 begon te regeren, van de rechtzinnige leere is afgevallen. Doch zij kunnen het *Ariëansch* gevoelen al vroeger van de *Gothen* hebben aangenomen. Hoe

Bekering
der Wan-
dalen.

het

(*) *Aposheos. vs. 494. seq.*

(†) *Cæron. ad ann. IV. Valentin.*

III het zij, SALVIANUS (*), prijst ook dit volk, we-
 BOEK gens zijne eerbare zeden. „*Spanje*,” schrijft hij,
 IV „ is door even zoo groote en misfchien nog groo-
 Hoofdst. „ ter ondeugden, dan *Gallië*, te grond gegaan.
 na C. G. „ Het is daarom voornaamlijk aan de *Vandalen*,
 Jaar 363. „ dat is aan kuische Barbaren, overgelaten, opdat
 tot 476. „ openbaar zou worden, dat dit land wegens zijne
 „ onkuischheid veroordeeld was. Zo ik mij niet
 „ bedrieg, zijn alle andere Barbaren dapperer, dan
 „ de *Vandalen*; maar de zwakste vijanden hebben,
 „ voornaamlijk, om hunne kuischheid, de overhand
 „ behouden.”

Bekeering der Burgundiërs. Andere *Duitsche* volken, bij voorbeeld, de *Sue-
 ven*, *Alemannen*, en meer anderen, zijn waarfchijn-
 lijk, eerst na hunnen inval in het Romeinfche ge-
 gebied, tot het Christendom bekeerd. De *Burgun-
 diërs*, die met de overige *Duitschers* medegefpan-
 nen hadden, tot de verwoesting van *Gallië* (†),
 vestigden zich in dat landfchap, onder hunnen Ko-
 ning GUNDIKAR, na met de *Romeinen* vrede en
 verbond gefloten te hebben, gelijk zij zich van ouds
 af reeds beroemd hadden, met de *Romeinen* den
 zelfden oorfprong te hebben (§). Misfchien heb-
 ben zij toen tevens den Godsdienst der Romeinen,
 het Christendom, aangenomen. Ten minften zij wa-
 ren reeds Christenen, in het jaar 417, toen ORO-

SI-

(*) *De Gubernat. Dei Libr. VII. pag. 137.*

(†) HIERONYM. *Epist. ad Ageruchiam Tom. IV. Part. II. Opp. pag. 748.* OROS. *Hist. VII. 40.*

(§) AMMIAN. MARCELL. XXVIII. 5.

SIVUS zijne geschiedenisfen schreef; deze Schrijver toch noemt hen (*), „een zeer magtig en schadelijk volk, hetwelk van zijne *Burgten* of Kas-telen den naam voerde; maar hetwelk, door de schikking der Godlijke Voorzienigheid, geheel het waare Christlijk geloof had aangenomen, de on-der hen ontvangene Leeräären van dit geloof gehoorzaamde, en nu zoo liefalig, zachtzinnig en schuldeloos leefde, dat men wel kon zien, dat zij de *Galliërs*, niet als overwonnenen, maar als Christelijke Broeders, aanmerkten.” SOCRATES deelt ons nog nadere bijzonderheden van de bekeering der *Burgundiërs* mede (†). Volgens hem zullen zij, in de engte gebracht zijnde, door eenen aanval der *Hunnen*, zich tot den God der Romeinen, van wiens magt zij gehoord hadden, den toevlucht genomen, en ten dien einde van eenen Bisschop in *Gallië* verzocht hebben, gedoopt te worden. Deze, na hen zeven dagen te hebben doen vasten, en hen in het geloof onderwezen hebbende, doopte hen op den agtsten dag, en liet hen hier mede gaan. Thans trokken zij, met een’ ongemeen vertrouwen, tegen de *Hunnen* op, wier Koning OPTAR onvoorziens stierf, waar door de *Hunnen*, nu zonder hoofd zijnde, door de *Burgundiërs*, slechts 3,000 man sterk zijnde, zoo geslagen werden, dat ’er 7,000 op de plaats bleven. Doch, SOCRATES heeft hier twee openbare misflagen begaan. Voorëerst stelt hij deze bekering der

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Liv.* VII. *Cap.* 32.

(†) *Hist. Eccl.* VII. 30.

III *Burgundiërs* eerst in het jaar 430, daar wij gezien hebben, dat zij te vooren reeds Christenen waren.
 BOEK
 IV
 Hoofdst. Bovendien verhaalt PROSPER (*), die ten dezen na C. G. tijde in *Gallië* leefde, dat de *Burgundiërs*, met Jaar 363. hunnen Koning, in eenen bloedigen veldslag over- tot 476. wonnen zijn geworden. (†). Voorts is dit zeker, dat de *Burgundiërs*, eerst in het laatste gedeelte der Vde Eeuw, de *Ariëansche* gevoelens hebben omhelsd.

Bekering Van de bekering der overige *Duitsche* volken, der Mar- hebben wij geene bijzondere berichten. Alleen ver- koman- haalt PAULINUS (§), van eene Koningin der *Marko-* nen. *mannen*, FRITIGIL of FRIDIGILD, dat zij, door eenige Christenen uit *Italië*, kennis van den Christelijken Godsdienst gekregen hebbende, geschenken aan de Kerk van *Milaan* gezonden, en den Bischof AMBROSIUS om een schriftelijk onderwijs in den Godsdienst verzocht hebbe, die haar hetzelfde, in den vorm van eenen *Katechismus*, toegezonden zal hebben, met bijgevoegde vermaning, dat zij haren gemaal tot den vrede met de *Romeinen* zou aansporen. Ook zal zij het zoo ver gebracht hebben, dat hij zich met zijne onderdanen aan de *Romeinen* onderwierp. Vervolgens in persoon naa *Milaan* gereisd, om AMBROSIUS zelve te spreken, vond de Vorstin dezen waardigen Bischof overleden, wiens dood invalt in het jaar 398. Het is waar, men vindt

(*) *In Chron. ad ann. 435.*

(†) *PAGI Crit. in ann. Baronii ad 413. n. 13. sq.*

(§) *Vit. Ambros. Cap. 36.*

vindt van deze onderwerping der *Markomannen*, die thans nog het tegenwoordig *Bohemen* en *Moravië* bewoonden, niets bij eenen anderen Schrijver, evenwel kan ict dergelijks met een gedeelte of stam van dit volk gebeurd zijn, gelijk wij van de *Marcomanni Honoriani* lezen, die KONSTANS, in het jaar 407, uit *Gallië* naa *Spanje* overbragt (*).

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Wij moeten, bij deze gelegenheid, de volgende aanmerking maken. In dat gedeelte van *Duitschland*, en de aangrenzende landen, welke aan de Romeinsche Heerschappij onderworpen waren, had het Christendom zich reeds vóór lang gevestigd; in het *Belgisch Gallië*, vond men, in de steden, thans *Trier*, *Keulen*, *Tongeren*, *Mentz*, *Worms*, *Spiers* en *Straatsburg*, aanzienlijke gemeenten, verscheidene Bisschoppen van *Trier* hebben zich, in de *Ariëansche* twisten, bekend gemaakt. Dus waren 'er ook Christelijke Gemeenten in *Noricum*, of een gedeelte van den tegenwoordigen *Oostenrykschen* Kreits; insgelijks in *Vindelicië*, thans een gedeelte van den *Zwabischen* en *Beyerschen* Kreits. Van dezen hebben de volken, die dieper in *Duitschland* woonden, kennis van den Christelijken Godsdienst kunnen bekomen, evenwel kan men niet bespeuren, dat dezelve onder dezen veel opgang heeft gemaakt vóór de volksverhuizingen, welke ten dezen tijde plaats hadden. Ondertuschen vallen de berichten nopens de bovengemelde Christen-

Christe-
lijke ge-
meen-
ten in
Duitsch-
land.

(*) MASCOV. *Geschichte der Deutschen* I. Th. VIII. B. S. 351. *ann.* 5. S. 372. *ann.* 2.

III ten-Gemeenten zeer ſchraal; en zijn weinig belang-
 BOEK rijk. De Martelaar CASSIANUS, wien de Dichter
 IV PRUDENTIUS, in eenen niet onbevalligen *Hijmnus*,
 Hoofdst. na C. G. bezongen heeft, wordt voor den eerſten Biſchop
 Jaar 363. van *Sabiona*, miſchien *Seben* in *Tyrol*, gehouden.
 tot 476.
 ————— Eene uitvoerige Geſchiedenis is 'er van de bekering en
 den Marteldood van de Heilige HILARIA, met hare
 Dochters, en de Heilige AFRA en andere vrouwen,
 die, door den Spaanſchen Biſchop NARCISSUS,
 wien men voor den eerſten Apostel van *Augsburg*,
 (*Augusta Vindellicorum*,) uitgeeft, tot het Christen-
 dom gebracht zijnde, aldaar, onder DIOCLETIANUS,
 het leven verloren hebben (*). Doch, dit weten
 wij, met zekerheid, uit HIERONYMUS (†), dat alle
 deze Christelijke gemeenten langs den *Rhyn*, door
 den inval der *Vandalen*, *Sueven* enz., zedert het jaar
 407, verbazend veel geleden hebben, en bijna geheel
 uitgeroeid zijn geworden. Niet echter zoo zeer uit
 eenen haat tegen den Christelijken Godsdienst, als
 wel door de woede en plunderzucht van deze nog
 half wilde volken. Dus werd *Mentz* geheel ver-
 woest, en vele duizenden menſchen in de Kerken
 aldaar vermoord; *Worms* werd, na eene langduu-
 rige belegering, geheel uitgeplunderd; het aanzien-
 lijke *Rheims*, (*Rhemi*,) *Amiens*, *Arras*, *Doornik*,
Spiers, *Straatsburg*, (*Ambiani*, *Atrebates*,
Tornacum, *Nemetæ*, *Argentoratum*,) van hare in-
 woners beroofd, die naa *Duitschland* werden ge-
 voerd;

(*) Bij M. VELSËR *Rer. Boicar. Libr. III. p. 437. ſqq.*

(†) *Epist. 9. Tom. II. Opp. pag. 748. ed. Benedict.*

voerd; en deze ſteden bleven in dezen toefland, tot dat de *Franken* in deze gewesten zich nederfloegen, wanneer zij weder opgebouwd en bevolkt zijn geworden, en ook het Christendom zich daar in weder herſtelde.

III
BOEK
IV
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

In het begin der vijfde eeuw, breidde het Christendom zich uit tot het afgelegene *Ierland*. Terwijl *Brittannië* van de *Romeinen* de beſchaafdheid, en ook al vroeg de kennis van het Christen geloof gekregen had, had *Ierland*, bij de Ouden *Hibernia*, *Juvernia*, *Ferne*, genoemd, wel zijne vrijheid, maar tevens zijne onbeſchaafde wildheid, en onkunde behouden. Volgens oude Monniken-verhalen, van later eeuwen (*), zullen wel, reeds omtrent het einde der vierde eeuw, verſcheidene *Ieren* het Christendom omhelsd, en hetzelfde onder hunne landgenoten gepredikt hebben. Onder dezen worden genoemd *Ailbeus*, *Declanus*, *Ibarus*, en *Kiaranus*, die als Biſchoppen, door den *Roomſchen* Biſchop ingewijd, verſcheidene gemeenten in *Ierland* geſticht, en den Roomſchen Kerkdienſt bij dezelve ingevoerd zullen hebben. Ondertuſſchen is hunne Geſchiedenis vol wonderbare en ongelooflijke verhalen, en krielt van ſtrijdigheden, bijzonder tegen de tijdrekening, hebbende alle merktekenen, van, indien al de zaak op zichzelf waar zij, in later tijd, door Monniken opgefierd te zijn, ten einde de gemeenten van *Ierland* te vaster aan den ſtoel van *Rome* te verbinden. Geloofwaardiger is een

Bekering
van Ier-
land door
PATRI-
CIUS.

(*) USHER *Brit. Eccles. Antiqq. p. 408. Lond. 1687. fol.*

III een verhaal van PROSPER *van Aquitanië* (*), als
 BOEK
 IV
 Hoofdst. Christendom in *Ierland*; hij verhaalt, dat de Room-
 na C. G. sche Bisfchop COELESTINUS, in het jaar 431, PAL-
 Jaar 363. LADIUS tot eerften Bisfchop der bekeerde *Ieren*, die
 tot 476. hij *Schotten* noemt, welke naam hun meermalen ge-
 geven wordt, omdat de *Ieren* van *Schotfchen* oor-
 fprong geächt worden te zijn, heeft afgezonden.
 Deze PALLADIUS, een geboren *Brit*, gelijk fehijnt,
 en niet te verwarren, met den Grickfchen PALLA-
 DIUS, Levensbefchrijver van CHRYSOSTOMUS, was
 een *Diakon* der Kerk van *Rome*, hij keerde spoedig
 uit *Ierland* terug, zonder veel verricht te heb-
 ben (†). Doch des te voorfpoediger was, korten
 tijd daar na, PATRICK of PATRICIUS, dien men den
Apostel der Ieren noemt; zijn eigenlijke naam was
 SUCCATH, en hij geboren in een dorp genaamd *Bo-
 navem* of *Banava*, tufchen het Kasteel *Dumbrit-
 ton* en de ftad *Glasgow* in *Schotland*, welk dorp
 thans naar hem den naam *Kirk-Patrick*, of *Kil-
 Pa-*

(*) *Chron. Part. II. pag. 309. in CANIS. Lect. Ant.
 Tom. I. ed. Basuag. In een twistfchrift (Libro adverf.
 Collatorem Cap. 21. pag. 132. in Append. ad Tom. X.
 Opp. August. ed. Antverp.) en in een gedicht van den-
 zelfden inhoud (Carm. de ingratis Cap. 15. vs. 330. fq.
 pag. 15. in Augustin. Opp. Tom. XII.) drukt deze Schrij-
 ver zich algemeener uit, en zegt, dat de Roomfche
 Bisfchop COELESTINUS het Barbaarfche Eiland *Ierland*
 Christelijk gemaakt heeft.*

(†) USHER. *Britt. Eccles. Antiq. pag. 418. fqq.*

Patrick draagt; zijn Vader was een *Diakon*, en zijn Grootvader *Ouderling*, of *Priester*, geweest. Zijn geboortjaar wordt verschillend opgegeven, sommigen geven daar toe het jaar 377 op, anderen laten hem tusschen de jaren 395 en 415 geboren worden. Omtrent zestien jaren oud zijnde, werd hij, met zijne twee *Zusters*, en eene groote menigte van zijne landslieden, door *Iersche* zeeroovers gevangen naa hun eiland overgevoerd. Hier werd hij aan eenen Heer verkocht, wiens vee hij, zes jaren lang, hoedde, geduurende welken hij meer en vuuriger dan ooit tot God bad. Op eene wonderbare wijze verlost zijnde, geraakte hij, vele jaren daar na, andermaal in slavernij. Vervolgens laten hem zijne Levensbeschrijvers lange reizen doen naa *Gallië* en *Italië*, vermaarde Heiligen bezoeken, en het Monnikenleven omhelzen, tot hij eindelijk, in het jaar 431, door den Roomfchen Bisfchop COELESTINUS, die hem ook den naam PATRICIUS gaf, tot Bisfchop werd ingewijd, met last, om het Christendom in *Ierland* te prediken en voort te planten. Van dit alles weet echter de Levensbeschrijving, die onder zijnen naam voorhanden is, niets, uit welke TILLEMONT (*) veel meer besluit, dat PATRICIUS in zijn eigen vaderland, tot *Diakon*, en vervolgens tot *Bisfchop* zal ingewijd zijn. Volgens zijne eigene *belijdenis*, indien zij echt is, werd hij door hemelfche gezigten van God opgewekt, om, als een Leerjaar van het Christendom, tot die zelfde

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Memoires Tom. XVI. pag. 458.*

III de Heidenfche *Ieren* over te fteken, van welke hij
 BOEK reeds zoo veel geleden had. Vergeefs wendden zij-
 IV ne vrienden en bekenden alles aan, om hem van
 Hoofdf. dit voornemen af te trekken, zelfs onderging hij
 na C. G. dit voornemen af te trekken, zelfs onderging hij
 Jaar 363. deswegens eene foort van vervolging; doch hij
 tot 476. overwon, ten laatften, alle zwarigheden, en kwam
 in *Ierland*, in het jaar 432, of kort daar na.
 De bekeringen en de voorfpoed, welke hem hier
 verzelden, waren ongemeen groot en talrijk; hij
 overwon, door aanhoudende wonderen, indien
 wij zijne Levensbefchrijveren geloven willen, en
 door straffen, op zijn gebed door God toegezonden,
 de wildheid der Heidenen, den tegenftand der
 Vorften, en de boosheid der Toveraren, *Druiden*.
 Hij zelf fchrijft, in de gemelde *Belijdenis*, dat hij,
 onder gefladig levensgevaar, het geheele Eiland door-
 getrokken, vele duizenden gedoopt, eene menigte
 Geestelijken gewijd, en een niet minder aantal Mon-
 niken en Nonnen aangewonnen, en in plaats van
 gefchenken aan te nemen, die hem, inzonderheid,
 van de laatftgemelden werden aangeboden, veel
 meer aan anderen, zelfs aan Koningen of kleine
 Vorften, gefchenken gedaan heeft. Dit is, het gene
 men, met zekerheid, van zijne verrichtingen, ten
 dienfte van het Christendom, in *Ierland* zeggen
 kan. Ook noemt men eene geheele menigte Heilige
 Leerlingen, zoo mannen als vrouwen, welke hij
 daar zal hebben aangewonnen, onder welke de Hei-
 lige BRIGIDA, of BRIGITTA (*), in de geheele

Wes-

(*) Wier leven, door zekeren COGITOSUS, een onbekend

Westerfche Kerk zoo vermaard geworden, en langen tijd de voornaamfte befchermheilige van dit Eiland, naast de Maagd MARIA, geweest is. Hij zal meer dan 300 Bifchoppen gewijd, en bijzonder het Aardsbifdom van *Armagh* geflicht, en daar zelf zijnen zetel, als Hoofd der *Ierfche* Kerk, gehad hebben. Men maakt ook gewag van Kerkvergaderingen, door hem gehouden, en men heeft nog Kerkelijke wetten, welke hij zal hebben opgefteld, die in de verzameling van zijne fchriften ftaan, tegen welker echtheid nogthans gewigtige bedenkingen zijn ingebracht. Hoe lang PATRICIUS geleefd hebbe, is niet min onzeker, dan vele andere bijzonderheden van zijne Gefchiedenis. Volgens de oude verhalen, heeft hij eenen ouderdom bereikt van meer dan 100 jaren. USHER ftelt zijne dood in het jaar 493, of één der naaftvolgende, BARONIUS en PETAVIUS in het jaar 460, TILLEMONT in het jaar 455. Zoo veel mag men befluiten, dat hij eenen hoogen ouderdom beleefd, en het Christendom in *Ierland* eenen vasten grond gegeven heeft. Zelf ontbloot van kunften en wetenfchappen, bracht hij die gewis niet met zich, hoewel hij het letterfchrift op dit Eiland in gebruik gebracht kan hebben. Des te ijveriger boezemde hij zijnen bekeerlingen eene genegenheid in voor het Monniksleven. Uit hoofde van de menigte van Kloosters voor mannen en vrouwen, kreeg *Ierland* den eernaam zelfs van het *Eiland*

kend Schrijver, gevonden wordt in CANIS. *Lectt. Ant.* Vol. I. pag. 416.

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III *land der Heiligen*, en, in de daad, deze *Iersche*
 BOEK
 IV Monniken hebben, in de volgende eeuw, als Zen-
 Hoofdst. delingen en Predikers van het Euāngelie, in andere
 na C. G. landen van *Europa*, zelfs de verstgelegene, het
 Jaar 363. Christendom goede diensten gedaan, en deszelfs uit-
 tot 476. breiding bevorderd. Verscheidene schriftelijke opstel-
 len worden, gelijk wij reeds gezien hebben, aan PATRICIUS toegeschreven, sommigen van welken in eene afzonderlijke verzameling zijn in het licht gegeven, door den *Ierschen* Ridder JACOB WARÆUS, te *Londen* 1656 in *Octavo*; de beide eerste, die in deze verzameling voorkomen, eene *belijdenis* of *verhaal van zijn leven*, (*Confessio S. Patricii de Vita sua*,) en een Brief aan zeker klein Koningjen in *Wallis*, (*Epistola ad Coroticum*,) worden doorgaands voor echt gehouden. In dezelve komt ons PATRICIUS voor als een goedäartig, zweepächtig, vroom, eenvoudig, en ligtgelovig man, maar buitengemeen ijverend voor zijnen Godsdienst, die zelf erkent, dat hij zeer boersch, (*rusticissimus*,) onkundig, en in het schrijven geheel ongeöefend zij, en daarom beschrroomd, om als Schrijver te voorschijn te treden. Schoon men in zijne *Belijdenis* geene eigenlijke wonderen verhaald vindt, waar mede zijne Levensbeschrijvingen door anderen zijn opgevuld, evenwel gewaagt hij van Godlijke verschijningen en gezichten, die hem gebeurd zijn: Zoo verzekert hij, dat hij, als 't ware, binnen in zijn gemoed iemand met zuchten had hooren bidden, die zich eindelijk voor den geest verklaarde, die voor de menschen tot God bidt. Dus was hij voor zich zel-

zelve vast overtuigd, dat hij, onmiddlijk, door openbaringen, welke hij in zijne droomen had, van God geroepen was, om het Euāngelie in *Ierland* te verkondigen; welken weg hij ook eerlijk bewandelde, wordende door de menigte en getrouwheid zijner leerlingen in deze hooge verbeelding zoo wel als in de bereidvaardigheid, om alles voor het geloof te lijden, versterkt. Zijn Latijnsche stijl in dit opstel zoo wel als in den gemelden Brief aan COROTIK, is ellendig slecht, en bijna barbaarsch. Deze Brief is eigenlijk niet aan dezen Vorst, die bij eenen inval in *Ierland* vele nieuwgedoopte Christenen omgebracht, of in slavernij weggevoerd, en op eenen Brief van PATRICIUS spottend geantwoord had, maar aan alle nabuurige Christenen geschreven, met verklaring, dat PATRICIUS, en CHRISTUS, zijn God, wiens gezant hij zij, met die vader- en broeder-moorderen, den dwingeland COROTIK en zijne soldaten, volstrekt geene gemeenschap hebbe, welke ook alle Christenen met hen afbreken, niet met hen eten, en hunne aalmoesen niet aannemen moeten, vóórdat zij met heete tranen boete gedaan, en de gevangenen in vrijheid gesteld hebben. Behalven de Kerkelijke wetten, waar van wij boven spraken, worden hem voorts nog andere toegekend, onder welke ééne, waar bij hij alle twisten in *Ierland* tot den Apostolischen stoel verwijst. Doch derzelver echtheid is onzeker, gelijk ook van de *spreuken*, die aan hem worden toegeschreven, maar weinig te beduiden hebben. Twee andere schriften, *van de drie woningen of verblijf-*

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III *plaatsen, (de tribus habitaculis,) te weten, he-*
 BOEK
 IV mel, aarde, en hel; als ook *van de misbruiken der*
 Hoofdst. *wereld, (de abusioibus seculi,) waar van 'er*
 na C. G. twaalf worden opgeteld, hebben eenen te goeden
 Jaar 363. Latijnschen stijl, dan dat zij van PATRICIUS kunnen
 tot 476.

---

 wezen, even min als een andere Brief, (*Charta,*)
 van hem afkomstig is, dewijl die de jaarrekening
 naar de geboorte van CHRISTUS volgt. Behalven
 door anderen, is het leven van PATRICIUS beschre-
 ven door eenen Engelschen *Cistercienser* Monnik
 JOCELIN of JOSCELIN, op het einde der XIIde
 eeuw, doch, welke meer naar eenen Geestlijken
Roman, dan naar eene Levensbeschrijving gelijkt,
 uit hoofde van de menigvuldige laffe en belagchlijke
 verteltzeltjens, waar mede zij is opgevuld. In de-
 zelve wisfelen Openbaringen, Wonderwerken, Voor-
 zeggingen, Engelen, die een specrijgeur nalaten,
 en Duivelen, een sijpt vervuld bevel aan de zee,
 om, met zijnen vloed, eene hut, die hem in den
 weg stond, zorgvuldig te mijden, een aanhoudend
 schijnen der zon, geduurende twaalf nachten, een
 Heilige, die tot straf, omdat hij aan het lang leven
 der Aardsvaderen twijfelt, 300 jaren leeft, bergen,
 die in vlakten veranderen, en meer dergelijke zeld-
 zaamheden, met malkanderen af, waar uit men der-
 zelve geloofwaardigheid genoeg beoordeelen kan (*).

Veel

(*) Behalven het werkjen van WARÆUS boven ge-
 meld, zie men van PATRICIUS en zijne schriften den Je-
 suit BOLLAND *de S. Patricio, Episcopo, Apostolo et Pri-
 mate Hiberniæ Comment. Præv. in Act. SS. Martii.*

Tom.

Veel heeft men, in voorgaande eeuwen, weten te verhalen, van het zoogenoemde *Vagevuur van den Heiligen PATRICIUS*. Op een klein Eiland van het meir *Derg*, in het Graafschap *Fermanagh*, was, behalven een Klooster met eene Kapel, een van steen opgebouwd hol, met aarde en gras bedekt, omtrent 16 voeten lang en twee voeten breed, zeer laag en bijkans geheel duister, dit noemde men *het hol van het vagevuur*: naast hetzelfde waren eenige zoogenoemde *bedden*, of zeer nauwe bemetzelde vertrekken, voor boetdoenenden; te kort, dan dat zij 'er in konden liggen (*). Nu verspreidde zich allengs een gerucht, dat PATRICIUS, ten einde de ongelovige *Ieren* van de straffe der zondaren in de toekomstige wereld te overtuigen, van God verkregen hebbe, dat in dit hol daadlijk die straffen van elk werden aanschouwd, die zich in hetzelfde begaf, doch zoo, dat alleen boetvaardigen en gelovigen, van hunne zonden gereinigd, uit het hol terugkwamen, maar ligtvaardige lieden 'er in omkwamen. Nu is het wel op zich zelf niet onmogelijk, dat PATRICIUS zich van eene list bediend kan hebben, om eene onbeschaafde en zinlijke Natie, door zinlijke verschijningen, van de waarheid zijner bedreigingen te overtuigen, evenwel is ook dit aan te merken, dat

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
Het vage-
vuur van
den H.
PATRI-
CIUS.

T. II. p. 519. sq. Ed. Antverp. 1668. folio. alwaar men ook de Levensbeschrijving van JOSCELIN uitgegeven vindt.

(*) Men heeft 'er eene koperen plaat van bij WARRÆUS *de Hibernia et Antiqq. ejus Disquisitiones pag. 191. Lond. 1654. 8vo.*

III dat men vóór de XIIde eeuw geene spoor van dit
 BOEK
 IV vertelfel ontmoet; zelfs verschilt de Monnik JOSCE-
 Hoofdst. LIN, die in zijn leven van den II. PATRICIUS hier
 na C. G. iet van meldt, toch zeer in de bijzonderheden,
 Jaar 363. van het gene men naderhand vertelde. Verhaald
 tot 476. hebbende, dat deze Heilige niet alleen alle vergiftige
 dieren, van welken dit eiland zeer geplaagd werd,
 maar ook de ontallijke menigte booze geesten, welke
 hetzelve, onder velerleië zichtbare gedaanten, vervul-
 den, en die hem zelve, terwijl hij zijn veertigdaag-
 sche vasten en bidden op eenen hogen berg oefende,
 als een heir van zwarte, groote en lelijke vogelen,
 zochten te ontrusten, alle over zee weggejaagd
 heeft, vervolgt hij: Op dezen berg zijn nog velen
 gewoon te vasten en te waken, in de mening, dat
 zij, na deze Godvruchtige oefening, nooit in de
 hel zullen komen, dewijl God dit aan PATRICIUS
 vergund had; sommigen verhaalden ook, dat zij,
 daar vernachtende, de hardste pijnigingen hadden
 doorgestaan, door welke zij geloofden, nu van hun-
 ne zonden gezuiverd te zijn; waaröm velen deze
 plaats *het Vagevuur van den Heiligen PATRICIUS*
 noemden. De Engelsche *Benedictiner* Monnik MAT-
 THEUS *van Parys* (*), omtrent het midden der
 XIIIde eeuw, is de eerste, die ons, op het gezag
 der overlevering verhaalt, dat PATRICIUS de geheel
 onbeschaafde inwoners van *Ierland* niet anders vol-
 komen tot het Christengeloof heeft kunnen bekee-
 ren, dan door hen, gelijk zij van hem verlangden,
 de

(*) MATTH. PARIS. *Hist. Major*. p. 87. Lond. 1640. fol.

de straffen der helle en de vreugde des hemels daadlijk te doen zien. Op zijn gebed, had de Zoon van God hem daar toe een hol aangewezen, waar dit, in het vervolg, geschieden, maar ook elk boetvaardige, op éénen dag, van alle zijne zonde gereinigd zou worden. Dit gebeurde, vervolgt hij, ten tijde van PATRICIUS, aan velen; bijzonder verhaalt hij, breedvoerig, het geval van eenen soldaat, die, omtrent het jaar 1153, in dit hol de wonderbaarste verschijningen van allerlei foort zal gehad hebben. Het gerucht en de verëering van dit hol bleef zedert voortduuren, tot dat Paus ALEXANDER VI, vernemende, dat men hetzelfde misbruikte, om den ligtgelovigen geld af te knevelen, schoon zij, die 'er gingen, niets bijzonders vernamen, dit hol, in het jaar 1497, liet vernietigen. In de volgende eeuw nogthans, verrees het weder uit zijne puinhopen, en de Bedevaarden derwaards begonnen van voren af, het werd in geschriften aanprezen, en in de gebedeboeken der Roomsche Kerk gewaagd. Een naauwkeuriger onderzoek, door den stadhouder van *Ierland* aangesteld, ontdekte de bedriegerijen der Monniken, welke daar bij gepleegd werden, en gaf aanleiding, dat zij allen, tusschen de jaren 1620 en 1630, het eiland moesten verlaten, en dat het gezegde hol met den grond gelijk gemaakt werd (*).

Ter-

(*) Men zie behalven de *acta SS.* boven aangehaald, P. LE BRUN *Disertation sur le Purgatoire de S. Patrice*, in zijne *Histoire Critique des Pratiques Superstitieuses* Tom. IV. pag. 34. 44. *Amsterdam*. 1736. 8vo.

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III Terwijl dus het Christendom zich, in het Wes-
 BOEK ten, onder de Heidensche volken, uitbreidde, werd
 IV het ook, in het Oosten, verder voortgeplant. De
 Hoofdst. na C. G. *Hunnen* hadden zich, na hunnen inval in *Europa*,
 na C. G. Jaar 363. in het jaar 376, gevestigd van de Zwarte zee af
 tot 476. tot het tegenwoordig *Hungarië* toe; zij leverden,
 Beking even als de *Gothen*, *Franken*, en andere *Duitsche*
 van Oos- volken, al vroeg hulpbenden in bezolding der Ro-
 tersche meinsche Keizeren, en kregen, even daar door, ken-
 Heide- nis aan den Christelijken Godsdienst. SOCRATES (*)
 nen; van evenwel noemt ons nog eene bijzondere aanlei-
 Hunnen. ding, waar door deze Godsdienst bij hen eerwaar-
 dig werd. Onder de regering van THEODOSIUS *den*
Grooten, leefde THEOTIMUS, Bisfchop van *Tomi*,
 en van geheel *Scythië*, (dat is, de landen aan de
 Zwarte zee,) die in de Wijsbegeerte (†), zeer
 geöefend, en van de Barbaarsche *Hunnen*, die aan
 den *Donau* woonden, zoo geächt was, dat zij hem
den God der Romeinen noemden; alzoo zij God-
 lijke door hem verrichte werken vernomen hadden.
 Men verhaalt van hem, dat hij ééns op de grenzen
 van het land der Barbaren reizende, eenigen van
 dezen ontmoette, die naa *Tomi* gingen. Zijne reis-
 genoten bejammerden reeds hunnen ramp, maar de
 Bisfchop, van het paard gestegen, deed zijn gebed.
 En nu gingen de Barbaren voorbij, zonder hem,
 of zijn gezelschap, of paard, te zien. Door zacht-
 heid,

(*) *Hist. Eccles.* VII. 26.

(†) Mischien *Godzaligheid*, zoo wordt φιλοσοφία;
 φιλοσοφειν in schriften van dien tijd genomen.

heid, minzaamheid en geschenken, wist hij hunne zeden te lenigen, doch één dezer barbaren, hier door in den waan gekomen, dat de Bisfchop zeer rijk moest zijn, zocht zich van hem meester te maken. Reeds wilde hij, met den Bisfchop sprekende, dien eenen strik om den hals werpen, maar zijne ten dien einde opgehevene hand verstijfde oogenbliklijk, en hij kon dezelve niet tot zijn gebruik bewegen, vóórdat THEOTIMUS God voor hem gebeden had. Wat 'er ook zij van deze verhalen, op dergelijke wijze kunnen evenwel de onbefchaafde *Hunnen*, door dezen Bisfchop, tot eerbied voor het Christendom gebracht zijn geworden.

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Onder de *Saracenen* was het Christelijk geloof reeds vroeger gekomen. De *Saracenen*, dus genoemd naar dat gedeelte van *Arabië*, hetwelk zij bewoonden (*), of van een *Arabisch* woord, *Oosterlingen* (†), waren een *Arabische* ftam, wiens naam naderhand algemeen geworden is aan alle de *Arabieren*, welke ftam, door AMMIANUS MARCELLINUS (§) beschreven wordt, als zoo wreed en woest, dat zij zelfs voor de *Gothen* ten schrik verftrekten. De eerste sporen van de bekeering van een gedeelte der *Saracenen* vindt men in het leven van HILARION, dien grooten voorftander van het Monnikenleven in *Palestina*, van wien wij in het voorgaande IVde *Deel* (**) gesproken hebben. Deze ging

Bekering
der Sara-
cenen.

eens

(*) STEPHAN. *Bijzant. de urbib. h. v.*

(†) POCOCK *Not. ad spec. hist. Arab. p. 33. fq.*

(§) *Hist. Libr. XXXI. Cap. 16.* (**) *Bladz. 103.*

III eens (*) met eene ontelbare menigte Monniken in
 BOEK de Woestijn *Kades*, om zijne leerlingen te bezoeken.
 IV
 Hoofdst. Onder weg kwam hij in de stad *Elusa*, alwaar de
 na C. G. inwoners een jaarlijks feest in den Tempel van VE-
 Jaar 363. NUS vierden. Alzoo nu HILARION vele bezetenen
 tot 476. onder hen genezen had, kwam, op de tijding zijner
 aankomst, een groot aantal *Saracenen* met hunne
 vrouwen en kinderen hem te ontmoet, die hem om zij-
 nen zegen smeekten. HILARION ontving hen vriendelijk,
 maar vermaande hen tevens, liever God dan de star-
 ren, (VENUS was bij hen de avondstar,) te aan-
 bidden, en beloofde hun, met tranen, dat hij hen
 meermalen wilde bezoeken, indien zij in CHRISTUS
 geloofden. En zie hier een wonder der Godlijke
 genade! roept HIËRONYMUS uit, zij lieten hem niet
 vertrekken, vóórdat hij een ontwerp tot eene Chris-
 ten-Kerk bij hen gemaakt had, ja hun Priester zelf,
 zoo als hij daar gekransd, naar het Heidensch ge-
 bruik, gereed stond, om te offeren, werd met het
 teken van CHRISTUS getekend, dat is, waarfchijn-
 lijk, hij werd, door het teken des kruis, tot eenen
 Christelijken Leeräar ingewijd. Van de gevolgen
 van eene zoo spoedige bekering spreekt HIËRONYMUS
 verder niets. Maar, bij RUFINUS (†), SOCRATES (§), SOZOMENUS (**), en THEODORETUS (††),
 vindt men een bericht, hetwelk, tot wat later tijd,
 om-

(*) Dus luidt het verhaal bij HIËRONYMUS *in Vita Hilarionis inter Epistolas*. (†) *Hist. Eccles.* II. 6.

(§) *Hist. Eccles.* IV. 36. V. 1. (**) VI. 38.

(††) *Hist. Eccles.* IV. 23.

omtrent het jaar 472 behoort, en dus luidt: MARIA, eene Koningin der *Saracenen*, (THEODORETUS noemt hen *Ismaëlitien*,) had, in eenen oorlog met de *Romeinen*, *Palæstina* en de naburige landen zoo verwoest, dat men haar voorstellen van vrede liet doen. Op hare verklaring van dezelve niet te willen aannemen, ten zij zekere Monnik, MOSES genoemd, die zich, in de Woestijn tusschen *Egypte* en *Palæstina*, in de Godzaligheid oefende, (*Φιλοσοφων*,) en die niet alleen door zijn heilig leven, maar ook door wonderwerken, vermaard was, tot Bisfchop over haar volk werd aangesteld, werd, op last van Keizer VALENS, deze Monnik gehaald, en te *Alexandrië* tot Bisfchop ingewijd. Zedert bracht deze MOSES dit volk, door onderwijs en wonderwerken, tot het Christendom over. Nog andere bijzonderheden heeft SOZOMENUS, waar mede deze bekering der *Saracenen* wordt opgeschikt. Het hoofd van eenen *Saraceenschen* ftam ZOCOMUS, had geene kinderen, waar over hij zich bij eenen vermaarden Monnik beklaagde. De Monnik beloofde hem eenen zoon, indien hij in CHRISTUS geloofde. Toen dit nu werkelijk gebeurde, werd de Vorst niet alleen zelf een Christen, maar maakte ook, dat zijne onderdanen hem daar in volgden. Deze ftam werd vervolgens zoo gelukkig en talrijk, dat hij voor de *Persfen* en de overige *Saracenen* geducht werd.

Bij het bovenstaande verhaal van de bekering der onbeschaafde volken tot het Christendom, zal zekerlijk de menigte van wonderwerken elken ver-

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Aanmerking over deze be-
kering.

III standigen Lezer in het oog vallen. Zoo vele zende-
 BOEK lingen, zoo vele wonderdoeners. Bij deze vergele-
 IV ken, zijn de tijden van CHRISTUS en de Apostelen
 Hoofdst. arm, ten minsten spaarzaam, in wonderen. Even-
 na C. G. wel zal hij de wonderwerken van dezen tijd in ge-
 Jaar 363. loofwaardigheid met die van JESUS en de Apostelen
 tot 476.

---

 in geenen deele vergelijken. De menigte zelve maakt
 ze reeds twijfelächtig. De gesteldheid der tijden, in
 welken allen wonderen verwachtten, allen wonderen
 geloofden, zonder dat iemand twijfelde of onder-
 zocht; het eenzaam Kluizenaars- en Monniken-le-
 ven, waar bij dweperij en geestdrijverij Godzalig-
 heid heette, en het strenge vasten en kwellen van
 het ligchaam de verbeelding verhitte, vermenigvul-
 digde het aantal van verschijningen, en gewaande
 wonderen, welke ter eere van den Godsdienst ge-
 acht werden te strekken. Elk Monnik of Kluize-
 naar, die den roem van heiligheid had, deed op
 zijne wijze wonderen, en had gezichten en verschij-
 ningen, en elk, die ze verhaalde of voorwendde,
 kon zeker zijn, geloof te zullen vinden. Men be-
 loofde aan de onbeschaafde volken de overwinning
 en tijdelijken welvaart, aan hunne Vorsten erfgena-
 men, men voegde daar bij eene vertoning van meer
 dan menschlijke heiligheid, terwijl men anderen door
 gaven en aalmoesfen bekoorde; op deze wijze kren-
 gen de zendelingen invloed bij deze ruwe en zinlijken
 volken, die hen voor hooger wezens aanzagen, en
 ligtlijk alles, wat hun vreemd en zonderling voor-
 kwam, voor wonderwerken van deze heilige man-
 nen hielden.

Indien, toch, zoo vele wonderen, tot uitbreiding van het Christendom, onder de ruwe volken van het Noorden, in de daad, en waarlijk, geschied zijn, moet het ons bevreemden, dat wij, bij de hevige vervolging, welke de Christenen, in het begin der vijfde eeuw, in *Perfië* hebben ondergaan, niets van wonderwerken lezen, tot bemoediging of verlossing der Christenen; hoewel het geval, hetwelk aanleiding gaf tot deze vervolging, strekte ook den Christenen niet zeer tot eere, gelijk uit de Geschiedenis blijken zal. Na de vervolging, welke de Christenen, ten tijde van den Keizer KONSTANTIUS, onder den *Perfischen* Koning SAPOR geleden hadden (*), schijnen zij tot in het begin der vijfde eeuw rust genoten, en hunnen Godsdienst ongestoord in *Perfië* uitgeoefend te hebben. Hun getal wies van dag tot dag aan, en zij hadden vele Kerken en Leeräars. Tot deze rust en voorspoed bracht ook veel toe de vrede en goede verstandhouding, gedurende dit tijdsverloop, tusfchen de *Romeinen* en *Perfen* (†). ISDEGERD of YASDEJIRD, die zedert het jaar 399 in *Perfië* regeerde, stond zelf op het punt, om een Christen te worden, indien men SOCRATES geloof mag geven (§).

Tot deze goede gezindheid van ISDEGERD jegens Bijzonderheden
de Christenen, bracht MARUTHAS, Bisfchop van

Ta-

(*) Zie het IV Deel, Bladz. 273.

(†) Hoe ver deze goede verstandhouding gegaan zij, zie men in dit Deel, Bladz. 24.

(§) *Hist. Eccles.* VII. 8.

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
Vervol-
ging der
Christe-
nen in
Perfië.

III *Tagrit* in *Mesopotamië*, welke stad de *Syriërs* ook
 BOEK *Maiferkin* of *Maiferkat*, ook wel *Medinat-Sohde*
 IV of de *Stad der Martelaren* noemen, veel toe (*).
 Hoofdst. Deze had, reeds onder de regering van den Keizer
 na C. G. Jaar 363. ARKADIUS, eene reize naa *Konstantinopolen* onder-
 tot 476. nomen, om het Hof aldaar te bewegen, tot eene
 van MA- voorspraak voor de Christenen, die toen in *Perfië*
 RUTHAS, in verdrukking leefden, maar de Hoofdstad vol on-
 Bischof van Ta- rust en partijfchap vindende, tegen den toenmaligen
 grit in Bischof derzelve, CHRYSOSTOMUS, keerde hij, on-
 Mesopo- verrichter zake, terug (†). Naderhand echter werd
 tamië. hij, door Keizer THEODOSIUS *den Jongeren*, aan den
Perfifchen Koning ISDEGERD gezonden, om dien van
 het vervolgen der Christenen af te manen. Volgens
 SOCRATES (§), werd hij van den Koning, met alle
 achtung ontvangen. De *Magen*, of Priesters der *Per-
 fen*, vrezende, dat de Bischof den Koning mogt
 bewegen, een Christen te worden, te meer, dewijl
 hij, door zijn gebed, den Vorst van eene langduu-
 rige hoofdpijn, die zij niet hadden kunnen genezen,
 verlost had, stelden verscheidene kunstenarijën te
 werk, welke echter door den Bischof ontdekt wer-
 den,

(*) De Griekfche Schrijvers der Kerk-Gefchiedenis
 SOCRATES *Hist. Eccles.* VII. 8. SOZOMEN. VIII. 16. enz.
 hebben van dezen vermaarden man eenige weinige bijzon-
 derheden, maar ASSEMANNI *Biblioth. Orient. Clement.
 Vatican.* Tom. I. pag. 174-179. heeft des te meer uit
Syrische Schrijvers van hem verzameld.

(†) Verg. SOCRAT. VI. 15. SOZOMEN. VIII. 16.

(§) *Libr.* VII. *Cap.* 8.

den, wien de Koning daar op vergunde, zoo vele Christelijke Kerken te stichten, als hij wilde. Niet lang daarna keerde de Bisfchop naa *Konftantinopolen* terug, doch kwam, vervolgens, op nieuw, als gezant van den Keizer, in *Perfië*. Thans ver-richtte hij, te gelijk met *ABDAS*, eenen Bisfchop in *Perfië*, aan des Konings Zoon een wonderwerk, door het uitdrijven van eenen duivel, van welken hij-bezeten was. Het één en ander nam *ISDEGERD* zoo in, ten voordeele van het Christendom, dat hij hetzelfde omhelsd zou hebben, zegt *SOCRATES*, indien hij langer geleefd had, maar hij overleed te vroeg, en werd door zijnen Zoon *VARANES*, (of *BAHARAM* den V,) opgevolgd. Deze bijzonderheden steunen wel enkel op het verhaal van *SOCRATES*, nogthans blijkt zoo veel uit de Oosterfche Schrijvers, dat de ftaat der Christenen, in *Perfië*, thands voorfpoedig was. *MARUTHAS* bediende zich van deze rust, om met den *Primas*, (Primaat) of *Catholicus*, dat is, den Opperbifchop in *Perfië*, die zijnen zetel te *Cteffon* in *Seleucië* had, eenige Kerkvergaderingen te houden, op welke het geloof der *Niceïfche* Kerkvergadering voor dit land bevestigd werd. Na zijn overlijden werd het lijk van *MARUTHAS*, als van eenen heiligen en wonderdoener, naa *Alexandrië* in *Egypte* gevoerd, en aldaar in een Klooster der Maagd *MARIA* bewaard en den volke vertoond. Hij heeft verfcheidene fchriften, in de *Syriſche* taal, nagelaten, waar van gedeeltelijk uittrekzels bij *ASSEMANNI* gelezen worden. Een *Kerkboek*, omtrent den openbaren Godsdienst, heeft

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III men van hem, onder den titel van **Ἰσοδωτῆς**
 BOEK hetwelk het Griekſche *Ἰσοδοτος* is, gedeeltlijk in het
 IV oorſpronglijk (*), gedeeltlijk in het Latijn bij RE-
 Hoofdf. na C. G. NAUDOT, met dezelfs aanmerkingen (†). Uit zij-
 Jaar 363. ne *Verklaring van het Euangelie*, haalt ASSEMAN-
 tot 476. NI eene plaats aan, ten bewijze, dat MARUTHAS
 geloofd hebbe, dat de Christenen, *in het Heilig
 Avondmaal*, het ligchaam van CHRISTUS ontvangen,
vleesch van zijn vleesch, en been van zijne beenen,
gelijk geſchreven ſtaat. Deze Biſchop heeft ook
 eene *Gefchiedenis der Martelaren in de Perſiſche*
vervolgingen der vierde en vijfde eeuw, als ook
Lofzangen en Liederen op dezelve, geſchreven; van
 de eerſte vervolging onder SAPOR heeft ASSEMANNI
 een verkort uittrekzel, maar zijn Neef STEF. EVOD.
 ASSEMANNI het geheele verhaal uitgegeven, doch van
 zijne Gefchiedenis der tweede vervolging, ontmoet
 men bij ASSEMANNI enkel twee plaatzen over twee
 Martelaren. Eindelijk worden nog aan MARUTHAS
 26 *Kerkelijke Wetten* toegeſchreven, die hij op de
 Kerkvergadering te *Seleucië* en *Cteſifon*, met den
 Aardsbiſchop dier ſtad, ISAÄK, zal opgeſteld heb-
 ben, betreffende de Kerkelijke tucht, en eene *ge-
 ſchiedenis der Kerkvergadering van Niceë*, bene-
 vens de 73 wetten, aan dezelve toegeſchreven, door
 hem in het *Syriſch* vertaald. Doch deze laaſte ar-
 beid is verloren gegaan.

Aanlei- De vervolging der Christenen in *Perſië* nam reeds
 eenen

(*) *In Miſſali Maronitarum a. 1594. ed. pag. 172.*

(†) *Liturg. Orientt. Tom. II. pag. 261. ſq.*

eenen aanvang, bij het leven van ISDEGERD (*), maar woedde voornaamlijk onder zijnen Zoon VARANES. ABDAS, Bisfchop in de Koninglijke Hoofdstad *Sufa*, een man anders van vele prijslijke eigenschappen, verftoutte zich, in zijnen ijver, eenen *Persifchen* vuurtempel, (*πυρσιον*,) te flopen. De Koning ISDEGERD, wien de *Magi* hier over klaagden, den Bisfchop, wien hij anders achting toedroeg, voor zich ontboden hebbende, gaf hem deswegens eene zachte beffrafing, en gebod hem, dezen Tempel weder te laten opbouwen. De Bisfchop dit volftrekt weigerende, dreigde de Koning hem, alle de Christelijke Kerken, door zijn geheele Rijk, te zullen laten nederwerpen; hetwelk ook daadlijk volgde, nadat de Vorst den Bisfchop, om zijne halftarrigheid, vooraf ter dood had laten brengen. Dit was het begin eener vervolging der Christenen in *Persië*, welke dertig jaren daarna, toen THEODORETUS in het jaar 450, zijne Gefchiedenis fchreef, nog niet geheel bedaard was. Het gedrag van den Bisfchop ABDAS wordt reeds door THEODORETUS befchouwd, als een verkeerde en ontijdige ijver. „De „ Godlijke Apostel,“ zegt hij, „vond geheel *Athce-*
„ *nen*

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
ding,
voort-
gang en
einde der
Perfifche
vervol-
ging.

(*) Volgensd socrates (*Hist. Eccles.* VII. 18.) was ISDEGERD, tot zijne dood toe, een vriend der Christenen, maar volgensd THEODORETUS (*Hist. Eccles.* V. 39.) die in *Syrië* leefde, en de waare aanleidende oorzaak tot deze vervolging opgeeft, ja ook, volgensd MARUTHAS verhaal zelf, blijkt het, dat wel deeglijk het begin der vervolging nog tot het leven van ISDEGERD behoort.

III „ *nen* overgegeven aan de Afgoderij; maar wierp
 BOEK „ geen enkelen Altaar der Afgoden om; alleen be-
 IV „ streed hij hunne onkunde met woorden, en
 Hoofdst. „ bracht hen, door overtuiging, tot erkentenis der
 na C. G. „ waarheid;” alhoewel hij den Bisfchop nogthans
 Jaar 363. „ daar in prijst, dat hij liever de dood verkoos, dan
 tot 476. ———— naar het bevel des Konings den Tempel weder op te
 bouwen. Doch, omtrent het één en ander heeft BAY-
 LE (*), verſcheidene goede aanmerkingen gemaakt,
 en aangetoond, dat ABDAS naauwlijks den naam van
Martelaar voeren kan, waar in ook BARBEYRAC
 met hem overëenſtemt (†). Naar het bericht der
 Oosterſche Schrijvers ſchijnt ISDEGERD zich, met
 het ſtraffen van ABDAS, en het omverwerpen der
 Chriſtelijke Kerken, vergenoegd te hebben, maar zijn
 Zoon VARANES, door de *Magi* aangeftookt, zette
 de vervolging, met alle hevigheid, voort; waar bij
 nieuwe foorten van pijnigingen uitgevonden, en
 vele Chriſtenen ter dood gebracht werden. Sommi-
 gen werd de huid van het hoofd, den rug, of han-
 den afgevild; anderen gebonden in kuilen, welke
 men dicht floot en met muizen vulde, geworpen,
 zoodat zij door deze dieren eene langzame dood
 ſter-

(*) *Dicton. Hist. et Crit. V. Abdas.*

(†) In zijne *Voorreden* op de Franſche Vertaling van
 PUFFENDORF *Jus Nat. et Gent.* De Franſche Benedicti-
 ner Monnik P. CEILLIER daar tegen verdedigde ABDAS in
 zijne *Apologie de la Morale des Peres de l'Eglife* pag.
 444. hier op heeft BARBEYRAC breedvoerig geantwoord
Traité de la Morale des Peres de l'Eglife p. 321. ſq.

sterven moesten. De Christenen verdroegen alle lijdens, met hunne gewone standvastigheid, en gingen, gesterkt door de hoop der onsterfelijkheid, vrijwillig ter dood. **HORMISDAS**, een man van edel bloed, weigerende **JESUS** te verloochenen, werd verwezen, om, bijna naakt, een kameeldrijver te worden. Na eenigen tijd wilde de Koning, medelijden met hem hebbende, hem een linnen kleed geven, zeggende: Laat eens eindelijk uwe hardnekkigheid varen, en verlochen den Zoon des Timmermans! Maar **HORMISDAS** verscheurde het kleed, en wierp het voor 's Konings voeten, met deze woorden: Houd uw kleed, met uwe Godloosheid, voor u zelve! Waar op hij van alles beroofd, en het Rijk uitgezet werd. Eenen Diäkon, **BENJAMIN** genoemd, trof een erger lot. Op voorpraak van eenen Romeinschen gezant, had hij zijne vrijheid weder gekregen, onder voorwaarde, dat hij aan geen *Magus* het Christendom zou voorhouden, deze voorwaarde weigerende, werd de Koning zoo verbitterd, dat hij hem, onder ijslijke pijnigingen, het leven liet benemen (*).

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Daar de voorige vervolgingen der Christenen, in *Perfië*, ontstaan waren, bij gelegenheid van eenen oorlog tusfchen de beide volken, dewijl de *Perfen* de Christenen verdacht hielden, van met de *Romeinen* saam

Oorlog
tusfchen
de Ro-
meinen
en Per-
fen.

(*) **ASSEMANNI** (*Bibl. Orient. l. c. pag. 181.*) heeft niet meer dan twee voorbeelden van Martelaren, in deze vervolging, uit de Oosterfche Schrijveren kunnen bijbrengen.

III faam te spannen, bracht integendeel de tegenwoor-
 BOEK dige eenen oorlog te weeg. Te weten, eenige
 IV Christenen uit *Perfië*, naa het Romeinsche Gebied
 Hoofdst. gevluht, smeekten om voorspraak en hulp; ATTIL-
 na C. G. kus, Bischof van *Konstantinopolen*, deze vluchte-
 Jaar 363. lingen vriendelijk ontvangende, drong den Keizer
 tot 476. THEODOSIUS *den Jongeren*, om zich hunner aan
 te trekken; deze Keizer, bovendien redenen van
 misnoegen tegen de *Persfen* hebbende, die de Ro-
 meinsche Mijnwerkers, door hen in dienst geno-
 men, weigerden te ontslaan, en die ook eenige
 kooplieden hadden beroofd, nam de vluchtelingen
 in zijne bescherming, en weigerde hen, op den
 eisch van VARANES, over te leveren. De oorlog nam
 hier op, in het jaar 421, een begin, en werd door
 de Romeinen vrij voorspoedig gevoerd; geen won-
 der, indien het waar is, het gene SOCRATES (*)
 bericht, dat zij door eenen onmidlijken bijstand van
 God geholpen werden. Te weten, als THEODO-
 SIUS zijn vertrouwen geheel op God stelde, ver-
 fchenen aan eenige burgers van *Konstantinopolen*,
 die zich in *Bithynië* bevonden, Engelen, die hun
 belastten, aan hunne wegens dezen oorlog bekom-
 merde medeburgeren te boodschappen, dat zij goe-
 den moed konden hebben, en op God vertrouwen
 zouden, dat de *Romeinen* de overwinning zouden
 behalen, alzoo zij, Engelen, daar toe van God ge-
 zonden waren, om toezicht te houden over dezen
 krijg. Van deze bescherming haalt hij het volgende
 voor-

(*) *Hist. Eccles.* VII. 18.

voorbeeld aan, dat een leger *Saracenen*, ten dienste der *Perfen* opgetrokken, onverziens met een' ijdel en schrik geflagen werd, zoodat meer dan 100,000 van dezelve zich in den *Eufraat* wierpen en verfmoodden. Evenwel belijdt hij, onmidlijk daar op, dat de Romeinen, op hunne beurt, daar zij een Perfisch leger in de stad *Nisibis* belegerden, door voortgelijken schrik gedreven, de belegering, zonder reden, hebben opgebroken. THEODORETUS weet ons insgelijks een voorbeeld te verhalen van de bijzondere hulp van God (*). VARANES had de stad *Theodosiopolis* belegerd, en zette de belegering met zoo veel kracht voort, dat de stad eerlang scheen te moeten buigen. Maar de Bisfchop der stad, EUNOMIUS, stelde alle de aanvallen der *Perfen* te leur. Als eenmaal één der Vorften van het *Perfisch* leger God lasterde, en deszelfs Tempel dreigde te zullen verbranden, liet de Bisfchop eene *Balista* of *Bleij* met eenen zwaaren steen laden, en denzelven in den naam van God, die gelasterd was, afschieten. De steen trof en verbrijzelde het hoofd van den *Perfischen* Vorst, de belegering werd opgebroken, en de vrede met de *Romeinen* gefloten. De handelwijze van eenen anderen Bisfchop, waar in geene onmidlijke wonderen voorkomen, doch welke insgelijks veel tot den vrede zal hebben toegebracht, verftrekt evenwel den Christenen tot grooter en wezenlijker eer. Zij wordt ons door SOCRAATES (†), op de volgende wijze verhaald. Bij eenen

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Hist. Eccles.* V. 37. (†) *Hist. Eccles.* VII. 21.

III inval in het *Perfisch* Rijk, hadden de Romeinen
 BOEK omtrent 7,000 gevangenen medegevoerd, welke zij
 IV niet terug geven wilden, en te gelijk, tot groot ver-
 Hoofdfl. na C. G. driet van den *Perfischen* Koning, van honger bijna
 Jaar 363. lieten omkomen. AKACIUS, Bisfchop van *Amida*,
 tot 476. met medelijden over deze ellendigen getroffen, liet
 zijne geestlijkheid bijëenkomen, welke hij voorhield:
 „ Hoe God geene kannen, bekers noch fchotels
 „ behoefde; daar nu hunne Kerk, door de mildda-
 „ digheid der gemeente, vele gouden en zilveren
 „ vaten bezat, was het welvoeglijk, met dezelve
 „ deze gevangenen van de foldaten vrij te kopen,
 „ en hen te fpijzigen.” De Geestlijkheid hare toe-
 ftemming gegeven hebbende, liet hij deze vaten ver-
 fmelten, betaalde aan de foldaten daarmede het los-
 geld, onderhield de gevangenen nog eenigen tijd,
 waar na hij hen, met reisgeld voorzien, naa hun-
 nen Koning terug zond. VARANES hier over ver-
 baasd, dat de Romeinen hunne vijānden ook door
 weldaaden zochten te overwinnen, betoonde een
 verlangen, om AKACIUS nader te leeren kennen,
 die, zegt men, met verlof des Keizers, hem een
 bezoek gaf. Hier op volgde reeds in het jaar 422
 de vrede, met welken de vervolging, volgens so-
 CRATES, een einde nam, fchoon THEODORETUS de-
 zelve tot aan zijnen tijd, in het jaar 450, dus 30 jaren
 lang, laat duuren, hetwelk men op deze wijze kan verëf-
 fenen, dat de vervolging nog van tijd tot tijd vernieuwd
 is, zonder echter algemeen of zeer wreed te wezen.

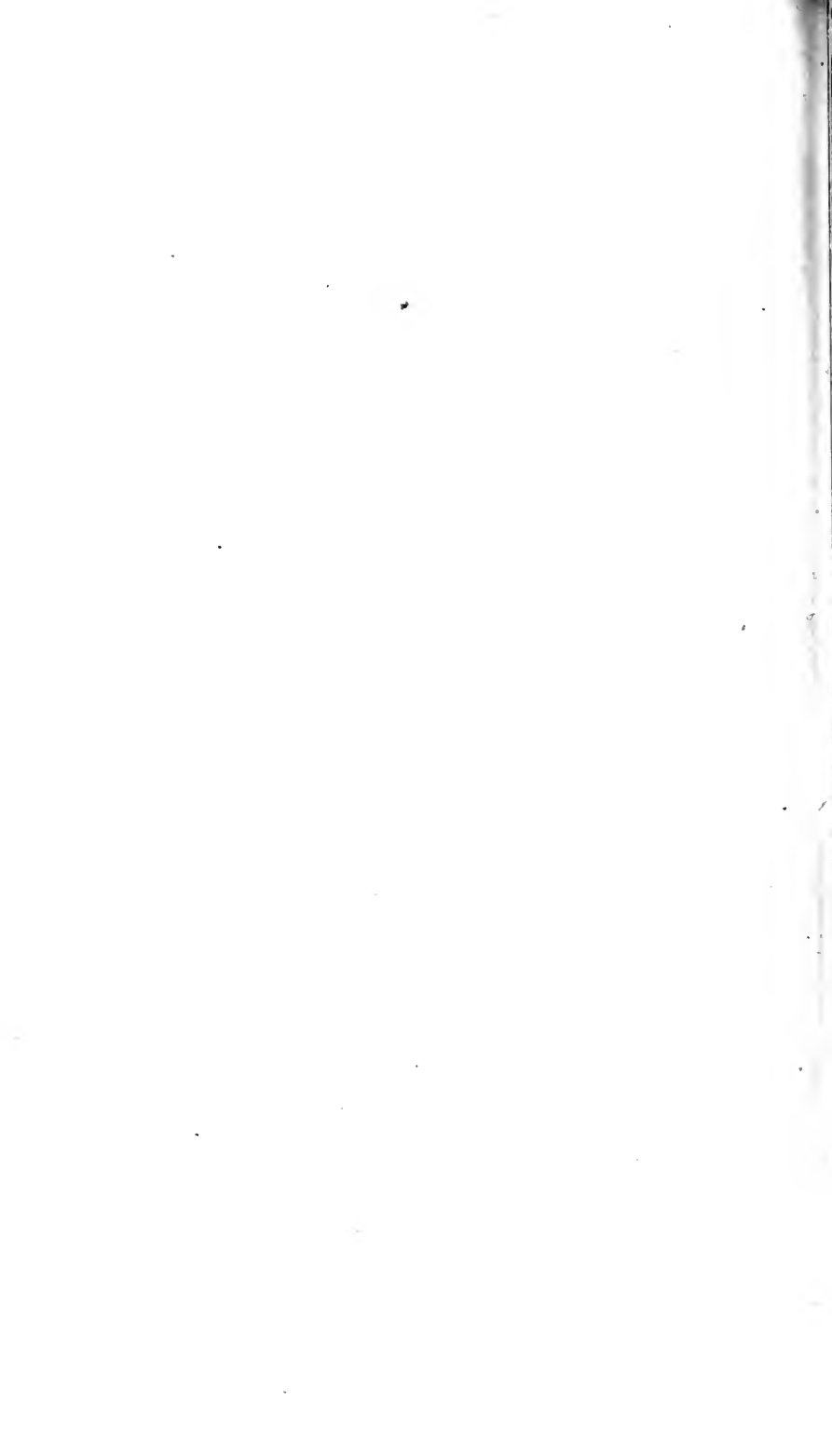
Toestand De Jooden, die door de dood van Keizer JULI-
 der Joo- AAN eenen magtigen befchermer verloren hadden,
 den. fton-

D. Vukobles. inv. et sculp.

betaalde aan de soldaten daar mede het losgeld.
v. D. bladz. 108.

stonden zedert van tijd tot tijd bloot voor de onregeligheden van eenen verkeerden ijver van sommige Christenen, die hen, al ware het met geweld, tot het geloof in JESUS wilden brengen, terwijl de Jooden zelve zich daar tegen te meer verhardden, evenwel genoten zij bij de Keizers dikmaal bescherming en gunst, gelijk blijkt uit de menigvuldige wetten, omtrent hen, door JULIANUS opvolgeren tot op THEODOSIUS *den Jongeren*, gegeven.

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
jaar 363.
tot 476.

VALENTINIAAN I, die aan alle gezindheden vrijë Godsdienst-oefening vergunde, verbood, bij een bevel, omtrent het jaar 368 in *Gallië* gegeven (*), den soldaten, hun verblijf of inkwartiering in de Joodsche Synagogen te nemen. Hier bij gist BARONIUS (†), niet ongegrond, dat, gelijk de Jooden zich onder JULIANUS, met de Heidenen verëenigd hadden, om den Christenen verdriet aan te doen, dus thans de Christenen, op hunne beurt, hen, ter vergelding verdrukten, en dat dit aanleiding tot dit verbod gegeven hebbe.

Wetten
omtrent
hen van
Keizer
VALENTINIAAN
I.

Dewijl 'er steeds voorbeelden gevonden werden van *Christenen*, die tot de *Jooden* overgingen, zonder dat wij nopens de bijzonderheden en aanleiding tot zoodanigen afval behoorlijk onderricht zijn, gaf *de Jongere* VALENTINIANUS, in het jaar 382, eene wet, dat de uiterste wil van zoodanige afvalligen

Van VALENTINIAAN den Jongeren.

krach-

(*) *Cod. Theod. Libr. VII. tit. 8. de Metatis leg.*
2. *Cod. Jusf. Libr. I. tit. 9. de Judæis et Coelic. leg. 4.*
(†) *Ann. Eccles. a. 365. n. 45.*

III krachteloos zou wezen (*). Dezelfde Keizer ont-
 BOEK nam, in het jaar 383, den Joodschen Leeräaren,
 IV den vrijdom, van openbare bedieningen, (*Curia-*
 Hoofdst. na C. G. *lium munerum immunitas*,) welke zij tot hier toe,
 na C. G. jaar 363. zedert de vergunning van KONSTANTYN den Groo-
 tot 476. ten (†), genoten hadden (§).

VAN THE- Ten einde het gevaar van verleiding tot den Jood-
 ODOSIUS schen Godsdienst te beter voor te komen, verbood
 den THEODOSIUS de Groote, in het jaar 388 (**), zoo
 Grooten. als KONSTANTIUS reeds gedeeltlijk gedaan had, dat
 geene Joodsche vrouw; of man, eenen Christen of
 Christinne trouwen mógt, zullende de overtreder
 als een overspeler of overspeleresse aangemerkt, en
 als zoodanig gestráft worden. Anders was deze
 Vorst jegens de Jooden niet onbillijk. In het jaar
 390, verbood hij, dat men niet alle Jooden en Sa-
 maritanen, zonder onderscheid, onder de verpligting
 zou betrekken, om zich als Schippers in den dienst
 van den Staat te laten gebruiken (††). Op de klag-
 ten

(*) *Cod. Theod. Libr. XVI. tit. 7. de Apost. leg. 3.*
Cod. Justin. Libr. I. tit. 7. de Apostat. leg. 2.

(†) *Cod. Theod. L. XVI. tit. 8. de Judeis etc. leg. 4.*

(§) Men vindt de wet van VALENTINIAAN II. *Cod.*
Theod. Libr. XII. tit. 1. de Decurionib. leg. 99. Cod.
Just. Libr. I. tit. 9. de Judeis leg. 5.

(**) *Cod. Theod. Libr. III. tit. 7. de Nuptiis leg. 2.*
Libr. IX. tit. 7. ad l. Jul. de adulteris leg. 5. Cod. In-
stin. Libr. I. tit. 9. de Judeis leg. 6.

(††) *Cod. Theod. L. XIII. tit. 5. de Naviculariis l. 18.*

ten der Jooden, dat zulken, die, door hen, uit hunne gemeente gebannen waren, hun, tegen wil en dank van de opzieners van hunnen Godsdienst, (*Legis suæ Primates*,) door de Christelijke Overheden, met geweld, weder werden opgedrongen, verbood de Keizer, in het jaar 392, deze geweldadigheid, zelfs uit kracht van eenige verkregene Keizerlijke vergunning, verder in het werk te stellen. Zoodanige opzieners, zeide hij, moesten ook bij dwaalenden, (*in ea Superstitione*,) hun aanzien behouden (*). In het volgende jaar verklaarde deze Keizer, met groot misnoegen vernomen te hebben, dat men den Jooden, *wier gezindte, evenwel, gelijk bekend is, door geene wet verboden was*, hier en daar belette, hunne Godsdienstige bijeenkomsten te houden, hij gelastte derhalven den Opperveldheer van het Oosten, den onmatigen ijver, (*nimietas*,) van zulken, die, onder voorwendzel van den Christelijken Godsdienst, bestonden, Sijnagogen te verbranden en te plunderen, met behoorlijke strengheid te beteugelen (†).

Zijne Zoonen waren insgelijks billijk in hunne wetten, de Jooden betreffende. In het jaar 396, gaf ARKADIUS hun eene schriftelijke verzekering, dat de prijs van die dingen, welke zij openlijk verkochten, niet door Christelijke toezieners, maar door hunne eigene opzieners bepaald zou worden (§). Waar-

fchijn-

(*) *Cod. Theod. L. XVI. t. 8. de Judeis cet. l. 8.*

(†) *Ibid. leg. 9.*

(§) *Cod. Theod. Libr. XVI. tit. 8. de Judeis leg. 10.*

III schijnlijk werden zij door de Christelijke toezieners
 BOEK dikwijls genoodzaakt, hunne waaren voor den min-
 IV sten prijs te geven. In het zelfde jaar gebood AR-
 Hoofdst. na C. G. KADIUS aan CLAUDIANUS, *Comes*, (Graaf,) van
 Jaar 363. het Oosten, te zorgen, dat geen Joodsch *Patriärch*,
 tot 476. in het openbaar, beschimpt of gehoond worde (*),
 en in het jaar 397, aan den *Praefectus Pratorio* van
Illyricum, dat 'er geen geweld gepleegd werd, aan
 de Jooden, voornaamlijk aan hunne Sijnagogen (†).
 In dat jaar beval hij, dat de Jooden, van eenige
 misdad befchuldigd, of door hunne fchuldëifchers
 vervolgd, en daarom in eene Kerk vluchtende, en
 zich houdende, als of zij Christenen wilden wor-
 den, niet eer zullen aangenomen worden, vóórdat
 zij hunne fchulden betaald, of zich omtrent de be-
 fchuldiging gezuiverd hebben (§). Verders bepaal-
 de hij, in het jaar 398, dat de Jooden, als onder-
 danen des Rijks, hunne twistzaken, die hunnen
 Godsdienst niet betroffen, voor de gewone ge-
 rechtshoven zouden brengen, evenwel zal het hun
 geoorloofd zijn, met wederzijdfche bewilliging van
 partijën, dezelve ter beflifing van Jooden, of zelfs
 van hunne *Patriärchen*, als verkozene fcheidfleden,
 of goede mannen, te brengen, wier uitspraak gelden,
 en van de overigheid ten uitvoer zal gebracht wor-
 den

Cod. Iust. Libr. I. tit. 9. de Judeis leg. 9.

(*) *Cod. Theod. l. c. leg. 11.* (†) *L. c. leg. 12.*

(§) *Cod. Theod. Libr. IX. tit. 45. de his, qui ad
 Eccles. confugiant, l. c. Cod. Iust. Libr. I. tit. 12. de
 his, qui cct. leg. 1.*

den (*). Omtrent den vrijdom der Joodfche opzienaers van het waarnemen der burgerlijke posten, had hij wel, in het jaar 397, de oude wetten bevestigd, doch, in het jaar 399, verördende hij, dat de Jooden, in het gemeen, als zij tot eene *Curia*, of wijk, behoorden, ook de posten derzelve moesten waarnemen (†). Daar tegen bevestigde hij, in het jaar 404, alle de voorrechten, welke tot hier toe aan de Joodfche Patriärchen, en aan de Opzienaers van hunnen Godsdienst, gefchonken waren (§).

HONORIUS, Broeder van ARKADIUS, met zijnen Broeder voor een' tijd onöens, behandelde de Jooden eenigzins strengcr, gebiedende, in het jaar 398, dat de Jooden, alhoewel door ARKADIUS daar van verschoond, leden zijnde van eenige wijk, of gild, verplicht zouden zijn, om de lastposten van hetzelfde waar te nemen (**). Onverwacht was ook zijne wet van het jaar 399 (††), waar bij hij de zoogenoemde *Apostelschattig*, (*Apostolatus*,) geheel afschafte. De Keizer vond het onvoegzaam, dat deze belasting uit zijn rijk, naa het Oosterfche, alwaar de *Patriärchen* der Jooden woonden, overgezonden werd.

(*) *Cod. Theod. Libr. II. tit. 1. de Jurisdic. cet. l. 10. Cod. Iustin. Libr. I. tit. 9. de Judeis l. 8.*

(†) *Cod. Theod. Libr. XII. tit. 1. de Decurionib. l. 165. Cod. Iustin. de Judeis l. 10.*

(§) *Cod. Theod. l. 15. de Jud.*

(**) *Cod. Theod. Libr. XII. tit. 1. de Decurion. leg. 157, 158. Cod. Iust. Libr. X. t. 31. de Decurion. l. 49.*

(††) *Cod. Theod. de Judeis l. 14.*

V. DEEL.

H

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III werd. Hij verbood daarom, dat de laatste bijeen-
 BOEK
 IV gebrachte geldfommen van deze belasting in de Kei-
 Hoofdst. zerlijke fchatkist gefort, en voortaan niets meer aan
 na C. G. de *Patriärchen* betaald zou worden. Doch, in het
 Jaar 363. jaar 404 trok HONORIUS deze wet weder in, en gaf
 tot 476. den Jooden op nieuw verlof, om deze belasting in
 te vorderen (*). In het jaar 404, verklaarde Kei-
 zer HONORIUS, dat de *Jooden*, noch *Samaritanen*,
 in het vervolg, geene Keizerlijke gelastigden, Com-
 misfariſen, of Zaakwaarnemers van het Hof,
 (*Agentes in Rebus*,) zouden mogen wezen (†).
 Doch, hier op volgden weder gunftiger bevelen. In
 het jaar 409, en andermaal in het jaar 412, ver-
 bood deze Keizer, dat men de Jooden, op den
Sabbath, of andere Feestdagen, laftig zou val-
 len met perfoonlijke dienften of gerichtshandelin-
 gen

(*) *Cod. Theod. l. 17. de Judeis cet.* Wij hebben reeds in het voorgaande IVde Deel, *Bladz. 460* gewag gevonden van deze belasting. Zij was eigenlijk ingevoerd, in plaats van de gewone jaarlijkſche heffing, dien de Jooden voor dezen aan den Tempel te *Jerusalem* overzonden, en werd thans aan hunnen *Patriärch* betaald. Zij wordt ook *Aurum Coronarium* genoemd, omdat men ze vergeleek met die gefchenken, welke onder dezen naam aan de Keizers gedaan werden. (*Cod. Theod. Libr. XII. tit. 12. de Auro Coronar.*) GOTHOFREDUS heeft de gefchiedenis van deze belasting zeer goed opgehelderd. (*Comment. ad l. 14. Cod. Theod. de Judeis.*)

(†) *Cod. Theodos. leg. 16. de Judeis Coelicol. et Samarit.*

gen (*), en in eene andere wet van het jaar 412 (†), voegt hij 'er bij, dat zich ook niemand aan de Joodsche Sijnagogen vergrijpe, of zich van dezelve meester make, dewijl zij de hun geschonkene vrijheden gerust behoorden te genieten. Deze Keizer vergunde zelfs, in het jaar 415, den Jooden, niettegenstaande de wet van KONSTANTIUS ten tegendeele, dat zij Christen slaven mogten kopen, alleen onder voorwaarde, dat zij hen niet hinderen zullen in de oefening van hunnen Godsdienst (§). Het blijkt zelfs uit deze wet, dat de Jooden, ten dien tijd, een groot aantal Christen slaven en lijfëigenen moeten gehad hebben; waar op mischien de uitroeping van den Dichter RUTILIUS, die ten dezen tijde leefde, doelen kan (**), ten zij die Dichter, de *Jooden* noemende, tevens de *Christenen* bedoeld hebbe, gelijk velen vermoeden. In eene andere wet, in het jaar 416, gericht aan zekeren Leeräar HANNAS, en eenige oudsten der Jooden, (*Annati Did-*
das-

III
 BOEK
 IV
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

(*) *Cod. Theod. Libr. II. tit. 3. de Fertis leg. 3. Libr. VIII. tit. 8. de Exsecutor. et Exaction. leg. 8. Cod. Justin. leg. 13. de Judeis.*

(†) *Cod. Theod. leg. 20. de Jud.*

(§) *Cod. Theod. Libr. XVI. tit. 9. ne Christ. Mancip. Judeus habeat leg. 3.*

(**) *Itin. Libr. I. vs. 395.*

Atque utinam nunquam Judæa subacta fuisset
 Pompeji bellis, imperioque Titi,
 Latius excisæ pestis contagia serpunt,
 Victoresque suos natio victa premit,

III *dascalo, et Majoribus Judeorum,*) vergunt hij
 BOEK
 IV
 Hoofdst. om andere redenen, gehouden hadden, als wilden
 na C. G. zij Christenen worden, tot hunnen Godsdienst we-
 Jaar 363. der te keeren. Want, zegt de Keizer, dit is een
 tot 476. groot voordeel voor het Christendom (*). Einde-
 lijk, verörende hij, in het jaar 418 (†), dat de
 Jooden, die reeds Keizerlijke gelastigden, (*Commis-*
sarissen,) of tot Hofdiensten verplicht waren, (*inter*
Palatinos militiae sacramenta sortiti,) hunne pos-
 ten zullen blijven waarnemen, maar dat geenen van
 die natie dezelve in het vervolg zullen bekomen;
 doch de Jooden, welke zich in krijgsveld bevonden,
 (*Armata militia,*) zullen denzelven terstond
 verlaten, zonder aanmerking van hunne vorige dien-
 sten. Indien echter Jooden verkiezen, zich op de
 Wetenschappen toe te leggen, zullen zij *Advocaten*
 mogen worden enz.

Van VA- Ook zijn 'er eenige wetten, de Jooden betreffen-
 LENTINI- de, voor handen, van de Keizeren VALENTINIAAN
 AAN III, III, en THEODOSIUS II. Van den eerstgemelden
 en THEO- echter, is 'er slechts ééne, welke hier toe behoort,
 DOSIUS van het jaar 426 (§), waar bij bepaald wordt, dat
 den Jon- wanneer een kind of kinderen van eenen Jood of
 geren. Samaritaan, het Christen-geloof omhelzen, dezelve
 niet mogen ontörfd of in den uitersten wil der ou-
 deren geheel voorbijgegaan worden; zelfs al hadden
 zij jegens hunne ouderen of grootouderen zulke eu-
 vel-

(*) *Cod. Theod. l. 23. de Jud.* (†) *L. c. leg. 24.*

(§) *Cod. Theod. leg. 28. de Judeis.*

veldaaden bedreven, om welke zij verdiend hadden ontërfd te worden, zal hun het pligtmatig deel, (*Legitima Portio*), der erfenisse niet mogen onthouden worden, „opdat zij,” zegt de wet, „ten minften deze beloning voor het verkiezen van „dezen Godsdienst ontvangen.” Een grond, weinig ftrokende met den waaren geest van het Christendom! De *Jonge THEODOSIUS* heeft verfcheidene wetten omtrent de Jooden afgevaardigd; dan om hen te beveiligen, maar fomtijds ook, om hen in te korten. In het jaar 408, liet hij hun door de Stadhouders der Provintiën verbieden, dat zij, op hun *Purim-Feest*, niet meer het beeld van *HAMAN*, en het kruis, waar aan hetzelfde opgehangen was, tot befchimping van den Christen-Godsdienst, verbranden, noch over het geheel hunne Godsdienstplegtigheden tot hoön van dezen Godsdienst zouden (*). *GOTHOFREDUS* meent, dat het volgende geval, bij *SOCRATES* (†) verhaald, aanleiding tot deze wet gegeven hebbe: De Jooden in *Syrië*, zich met allerhande fpel vermakende, begonnen, in hunne dronkenschap, de Christenen, en *CHRISTUS* zelve, te befspotten. Zij hadden vervolgens een Christen kind aan een kruis gebonden, dat eerst befpot en befchimpt, en eindelijk woedend geworden, zoo lang geflagen, tot het den geest gaf. Hier over was het tufchen hen en de Christenen tot een gevecht gekomen, en de aanleggers van deze daad

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

011-

(*) *Cod. Theod. de Judeis leg.* 18. *Cod. Justin. con. sit. leg.* 11. (†) *Hist. Eccles.* VII. 16.

III onder de Jooden waren op Keizerlijk bevel gestraft ge-
 BOEK worden. Anderen (*) hebben echter aangemerkt, dat
 IV de inhoud der bovengemelde wet met dit geval niets
 Hoofdst. gemeen heeft. Eene andere wet van THEODOSIUS,
 na C. G. in het jaar 412 (†), verbiedt, dat geen Jood, die
 Jaar 363. onschuldig is, enkel om zijnen Godsdienst mishand-
 tot 476. deld of beschimpt worde; even min zullen hunne
Synagogen of woningen verbrand worden, terwijl,
 in allen gevalle, indien iemand eene misdaad begaat,
 het gezag der Gerichtshoven daar is, opdat nie-
 mand zich zelven wreke. Maar, aan den anderen
 kant, zullen de Jooden deze veiligheid niet misbrui-
 ken, om den eerbied, aan het Christendom ver-
 schuldigd, te na te komen. De *Patriärch* der Joo-
 den, GAMALIËL, had verscheidene zoodanige misstap-
 pen begaan. Om die reden gebood THEODOSIUS,
 in het jaar 415 (§), dat men hem de volmagt,
 waarbij hij tot eenen aanzienlijken Romeinschen eere-
 post, (*Praefectura Honoraria*,) was aangesteld,
 ontnemen zou. Ook mogt hij geene *Synagogen*
 meer slichten, en die in eenzame oorden gevonden
 werden, zouden, indien het zonder oproer geschie-
 den kon, worden omvergehaald. Hij zou zich niet
 meer als Richter over Christenen gedragen; maar dat
 de twistgedingen tusfchen deze en de Jooden, afge-
 daan moeten worden, voor de overigheid in elk ge-
 west, Als hij bestaan zou, eenen Christen, of een
 lid

(*) BASNAGE *Hist. des Juifs* Tom. VIII. pag. 194.

(†) *Cod. Theod. de Judeis* l. 21. *Cod. Just. eod. tit. l. 14.*

(§) *Cod. Theod. de Jud.* l. 22. *coll. Cod. Just. de Jud.* l. 15.

lid van eenige andere Godsdienst-gezindte, het zij vrijen of lijfëigenen, met het Joodsche kenmerk, (der befnijdenis,) te bevleeken; zou hij, of elk ander daar aan deelachtige Jood, ten strengsten gestraft worden; en de Christen-slaven, die hij achter hield, zouden aan de Kerk ten eigendom gegeven worden.

Dit laatste maakte de Keizer, in de jaaren 417 en 423, tot algemeene veröordeningen (*). Dit laatst-gemelde jaar 423 was, over het geheel, vruchtbaar in wetten van THEODOSIUS, omtrent de *Jooden*, wier Godsdienst-oefening, thans meer dan ooit, van de Christenen, met geweld, gestoord werd. Hij verbood dus den Christenen, onder voorwendzel van hunnen Godsdienst, geenen Jood te beledigen, noch hunne goederen te plunderen (†). In eene andere wet (§), verbood hij, in het vervolg, den Jooden hunne Sijnagogen niet te ontnemen, of die te verbranden enz. De Keizer vernieuwde deze wet, in het zelfde jaar, op een klaagschrift der Jooden, maar daar tegen zouden zij ook van hunne bezittingen ontzet, en voor altijd gebannen worden, indien zij eenen Christen befneden, of lieten befnijden (**); ook bekrachtigde hij deze wet nog éénmaal in het gemelde jaar (††). Uit eene wet, van het

(*) *Cod. Theod. Libr. XVI. tit. 9. ne Christ. Mancip. Jud. hab. leg. 4. 5. Cod. Iust. Libr. I. t. 10. l. 1.*

(†) *Cod. Theod. Libr. XVI. tit. 10. de Pag. cet. leg. 24. Cod. Iust. Libr. I. tit. 11. de Pag. leg. 6.*

(§) *Cod. Theod. de Judeis leg. 25.*

(**) *Cod. Theod. l. 26. de Jud. (††) L. c. leg. 27.*

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G
Jaar 363
tot 476

III het jaar 429, blijkt, dat het bestuur der *Jooden*
 BOEK eene groote verandering ondergaan had. De Keizer
 IV THEODOSIUS beveelt in dezelve, dat de *Opzieners*,
 Hoofdst. na C. G. (*Primates*,) van hunne vergaderingen, (*Synedria*,)
 Jaar 363. het schattinggeld voortaan op hunne verantwoording
 tot 476. zouden inzamelen, hetwelk aan de *voormalige Pa-*
triärchen gebracht pleegt te worden (*). Einde-
 lijk verbood deze Keizer, in het laatstgemelde
 jaar (†), dat geen Jood eenigen eerepost, bijzonder
 geen overheids-ambt, in eene stad bekleden zou,
 opdat zij geene magt zouden hebben, om tegen
 Christenen, en derzelver Leeräaren, als het ware,
 ter beschimping van het Christlijk geloof, eenig
 streng vonnis te vellen. Ook mogten geene nieuwe
Synagogen gebouwd, maar alleen de oude verbeterd
 en onderhouden worden. Wie eene nieuwe *Syna-*
goge bouwde, zou niet alleen 50 ponden gouds
 betalen, maar ook zijne goederen verbeuren, ja,
 hem wordt zelfs de doodstraffe gedreigd.

Mishan-
 lingen
 den Joo-
 den aan-
 gedaan.

Uit de bovenstaande wetten is ligt te besluiten,
 hoe een verkeerde ijver der Christenen, en hun
 Godsdienstige haat tegen de *Jooden*, hen tegen de-
 zelve verscheidene mishandelingen deed plegen, waar
 tegen de Keizers dit ongelukkig volk naauwlijks door
 hunne wetten beveiligden, terwijl ook, aan den an-
 deren kant, uit dezelfde wetten blijkt, hoe ver de
 haat der Jooden ging, om, waar zij mogten, de
 Christenen te hoonen en te beledigen. Zij hadden
 de:

(*) *Cod. Theod. de Jud. leg. 29. Cod. Inf. eod. t. 1. 17.*

(†) *Cod. Inf. L. 1. tit. 10. de Judeis et Coelic. l. 10.*

dezen haat onder de regering van Keizer JULIAAN, den vollen teugel gevierd, en den Heidenen, verscheidene keeren, de behulpzame hand geboden, in het verbranden van Christen-Kerken (*); thans schijnen de Christenen gedacht te hebben, dat het nu hun tijd was, om dit den Jooden te vergelden.

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Het treurigst was, dat zoodanige gewelddaadigheden, niet alleen van het dom gemeen gepleegd, maar van de voornaamste Leerliaren der Christenen zelve goedgekeurd en verdedigd werden. In het jaar 393, of wat vroeger, hadden de Christenen, te *Callinicum*, een klein plaatsjen in *Mesopotamië*, in een' oloop, eene *Synagoge* der Jooden, en een bosch der *Valentiniänen*, met eene Kerk in hetzelfde, in brand gestoken, omdat de Jooden en *Valentiniänen* eenige Christen-Monniken beschimpt hadden. Keizer THEODOSIUS, hier van bericht ontvange hebbende, gaf den Bisfchop dezer plaats, die de Christenen aangehitst had, bevel, om de *Synagoge*, op zijne kosten, weder op te bouwen, gelastende, dat de overige handdaadigen zouden gestraft worden. Dit vonnis des Keizers mishagde aan AMBROSIUS, Bisfchop van *Milaan*, en bracht hem in eene ongelooflijke drift. Hij schreef aan den Keizer, onmidlijk, eenen langen hevigen Brief (†), ten einde den Vorst te bewegen, om dit gebod in

IJver van
AMBRO-
SIUS Bis-
schop van
Milaan,
tegen de
Jooden.

(*) AMBROSIUS verwijt hun dit, eene geheele lijst van Kerken, bij name, opnoemende. *Epist. Libr. II. Epist. 17. pag. 213. Tom. V. Opp. cd. Paris. 1642. fol.*

(†) *Epist. 17. l. c. pag. 211. sqq.*

III te trekken. Deze Brief is een staaltjen van verkeer-
 BOEK den ijver, die zich verbeeldt, *de zaak van God*
 IV voor te staan. Onder anderen zegt de Bisfchop:
 na C. G. „Waaröm wilt gij over eenen afwezenden vonnis-
 Jaar 363. „fen? Hier hebt gij iemand tegenwoordig, die
 tot 476. „zich fchuldig belijdt! *Ik zeg hier mede overluid,*
 „*dat ik de Synagoge aangeftoken, dat ik hun ge-*
 „*boden heb, geene plaats meer te laten staan,*
 „*waar CHRISTUS verloochend wordt!*” En hij
 fluit zijnen Brief, met den Keizer te verzekeren,
 dat hij hem, fchriftelijk, hier over had willen onderhouden,
 eershalven, opdat de Keizer hem in zijn Paleis hooren mogt,
 en opdat het niet nodig zou zijn, hem in de Kerk te hooren.
 Dewijl de Brief de bedoelde uitwerking miste, gebeurde evenwel
 dit kort daarna. Te weten, AMBROSIUS, te *Milaan* voor den
 Keizer predikende, verweet hem openlijk, met eene verregaande
 koenheid, dat hij bij zijn besluit bleef volharden. Na den Keizer
 streng doorgehaald te hebben, bleef AMBROSIUS zoo lang staan,
 tot de Keizer, op zijnen herhaalden aandrang, beloofd had,
 dat de befchuldigde Christenen volftrekt niets te vrezen hadden.
 Toen ging de Bisfchop eerst naa het Altaar, om het gewoone
 gebed, en de overige deelen van den dienst, te vervullen (*).
 De Levensbefchrijver van AMBROSIUS (†), voegt 'er nog bij,
 dat de Keizer, toen de

(*) Men weet dit uit den Brief van AMBROSIUS zelve, aan zijne Zuster *Epist.* 18. pag. 216. *sqq.*

(†) PAULIN. *Vit. Ambros.* p. 82. T. I. *Opp. Ambros.*

de Bisfchop van den kanzel kwam, tegen hem zei-
 de: „ Gij hebt van daag tegen ons gepredikt!” —
 „ Niet tegen u,” antwoordde AMBROSIUS, „ maar
 „ voor u!” Ook zeide hij tevens tegen de bevel-
 hebbers, die 'er op aanhielden, dat ten minften de
 Monniken behoorden geftraft te worden, „ dat hij
 „ thans met den Keizer, en geheel niets met hen
 „ te doen had!” Elk onbevooroordeelde zal zich hier
 over de zwakheid van den Keizer minder verwonderen,
 wanneer hij deszelfs karakter, hier voor door ons be-
 fchreven, in aanmerking neemt, dan over het onver-
 fchoonlijk gedrag van den Bisfchop, die, onder voor-
 wendzel van de zaak van God voor te ftaan, den loop
 der gerechtigheid, op eene oproerige wijze, ftremde, en
 ftalloosheid vorderde voor rustverftoorders, en het-
 welk geheel tegen den aart van den Christen-Gods-
 dienst ftrijdt, voor openbare vervolgers; en deze
 daad is evenwel naderhand als eene heldendaad van
 eenen man, die wegens zijne godzaligheid en ge-
 leertheid beroemd was, van velen geprezen, en tot
 verfchoning van rampzalige buitenfporigheden mis-
 bruikt geworden (*).

III
 BOEK
 IV
 Hoofdf.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

Behalven AMBROSIUS, waren 'er nog meer Christ-
 lijke Leeräars van dezen tijd, tegen de Jooden on-
 gemeen werkzaam. CYRILLUS, Bisfchop van *Alex-*
andrië, dreef hen, in het jaar 415, uit deze hoofd-
 ftad van *Egypte*, hoewel de Jooden zelve 'er, vol-
 gends

CYRILLUS
 verdrijft
 de Joo-
 den uit
 Alexan-
 drië.

(*) Men leze het oordeel van BAYLE *Comment. Phi-*
los. P. II. *Cap.* 5. *pag.* 379. en BARBEYRAC *Traité de la*
morale des Percs de l'Egl. *pag.* 325. *fq.*

III gends SOCRATES (*), vrij wat reden toe gaven.
 BOEK De Jooden te *Alexandrië* waren, even als de ove-
 IV rige ingezetenen dezer stad, zeer gereed tot onrust
 Hoofdst. en baldaadigheden, welke dikwijls in bloedstorting
 na C. G. eindigden. Ten dezen tijde was, over den
 Jaar 363. schouwburg en de dansers in denzelfden, een
 tot 476. twist ontstaan, en de burgers van *Alexandrië* wa-
 ren daar over in twee partijën verdeeld. Als de
 Jooden op eenen Sabbath, in plaats van hunnen
 Godsdienst waar te nemen, daar als aanschouwers
 gekomen, zich voor de ééne partij verklaarden, nam
 de verwarring onder de groote menigte der overige
 toekijkers een begin. De Stadhouder ORESTES be-
 teugelde dezen oploop wel, maar de beide partijën
 bleven op malkanderen verbitterd. Kort daar na
 maakte ORESTES in den Schouwburg eenige schik-
 kingen, in naam der regering. Hier bevonden zich
 ook de aanhangers van CYRILLUS, om te vernemen,
 wat de Stadhouder bevelen zou; onder anderen ze-
 ker schoolmeester HËRAX, één der ijverigste toeho-
 rers van CYRILLUS, en gewoon hem, onder zijn
 preeken, boven anderen, toe te juichen. Zoo dra
 de Jooden dezen in den Schouwburg zagen, begon-
 nen zij te schreeuwen, dat hij enkel daar gekomen
 was, om het volk tot oproer aan te hitzen. ORES-
 TES, wien de heerschzucht der Bischoppen reeds
 lang tegen de borst fiet, omdat zij de magt der
 Keizerlijke Bevelhebberen te zeer bepaalden, en dien
 het verdroot, dat CYRILLUS zijn doen dus bespie-
 den

(*) *Hist. Eccles.* VII. 13.

den wilde, liet HĒRAX vatten, en daar in den Schouwburg pijnigen. CYRILLUS, dit vernomen hebbende, ontbood de voornaamsten der Jooden bij zich, welke hij eene scherpe bedreiging deed, indien zij niet aflieten, opstond tegen de Christenen te verwekken. Dan deze bedreigingen verbitterden het Joodsche gemeen nog meer, zoodat zij, op allerlei wijzen, bedacht waren, om de Christenen te benadeelen. Onder anderen, liepen zij, op zekeren nacht, door de stad, roepende, dat 'er in eene Christen-Kerk brand was ontstaan, en toen de Christenen kwamen toefchieten, om den brand te blusfchen, werd eene menigte van hun door de Jooden overvallen en vermoord. Deze snoodheid den volgenden morgen ontdekt zijnde, begaf CYRILLUS zich, met eenen hoop volks, naa de Joodsche *Sijnagoge*, welke hij den *Jooden* met geweld ontnam, hen de stad uitjoeg, en hunne goederen liet plunderen. Onder deze *Jooden*, welke thans *Alexandrië* verlieten, bevond zich zekere ADAMANTIUS, een Leeräar in de Geneeskunde, die tot den Bisfchop van *Konftantinopolen* week, en vervolgens den Christelijken Godsdienst aangenomen hebbende, naa *Alexandrië* terug keerde. De Stadhouder ORESTES, onvergenoegd, dat, op deze wijze, *Alexandrië* van een zoo groot aantal inwoneren beroofd werd, zond een bericht van het voorvallene aan den Keizer over, doch, alzo CYRILLUS een tegenbericht overzond, opgevuld met klagen over het gedrag der Jooden, bleef hun lot onver-

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III veränderd. BARONIUS (*) heeft wel dit verhaal
 BOEK van SOCRATES, omdat het den Bisfchop in een on-
 IV gunftig daglicht plaatst, in twijfel pogen te trekken,
 Hoofdst. onder voorwendzel, dat SOCRATES een *Novatiiaan*,
 na C. G. en dus tegen CYRILLUS voorïngenomen zal geweest
 Jaar 363. en dus tegen CYRILLUS voorïngenomen zal geweest
 tot 476. zijn, doch vergeefs: dewijl het verhaal, het gedrag
 der Jooden en des Bisfchops onpartijdig afchilderen-
 de, dus zijne geloofwaardigheid genoegzaam ftaaft.

Verhaal Bij zoodanige gezindheden en gedrag, waar toe
 van de een verblinde Godsdienst - ijver de Jooden en Chris-
 bekering tenen van weêrskanten vervoerde, behoeft men zich
 van een niet te bevreemden, dat men, ten dezen tijde, zoo
 aantal weinig leest, van Jooden, die tot het Christelijk
 Jooden geloof bekeerd zijn geworden. De enkele voorbeel-
 op Mi- den, die men daar van ontmoet, zijn ook, even
 norka. als die der Heidenen, opgevuld met wonderbare
 verhalen, welke enkel op de verzekering van éénen of
 anderen Bisfchop, of van eene ligtgelovige menigte
 steunen, zonder dat de omftandigheden en oorzaken
 behoorlijk worden opgegeven. Dus heeft men een
 verhaal van de bekeering van 5 of 600 Jooden, op
 het eiland *Minorca*, in het jaar 418, in eenen Brief
 van den Bisfchop van gemelde eiland SEVERUS (†).

Vol.

(*) *Ann. Eccles. a. 415. n. 40.*

(†) BARONIUS *ann. Eccles. a. 418. n. 45.* heeft den-
 zelve uit een Handschrift der Vaticaanfche Boekerij in
 het licht gegeven. Hij ftaat ook in de *Benedictiner* uit-
 gave der werken van AUGUSTINUS *Append. ad Tom. VII.*
pag. 12. fq. ed. Antwerp.

Volgens dit verhaal waren 'er toen, op het eiland *Minorka*, twee steden *Jammona* of *Jamona*, en *Magona* of *Mago*, beide door de Karthaginenfen aangelegd; de eerstgenoemde van deze steden bezat volgens de overlevering het voorrecht, dat geen Jood aldaar wonen kon, zonder gevaar van eene onmiddlijke dood; onze Bisfchop wil dit des te ligter geloven, omdat 'er ook op dit eiland geene wolven of andere fchadelijke dieren gevonden worden, en de flangen en fcorpioenen derzelve vergiftige krachten verliezen. Maar in de ftad *Magona* woonden daar tegen meer Jooden dan Christenen, welke onderling in vrede en vriendschap leefden; doch, toen om dezen tijd de overblijfzelen van den zaligen STEFANUS, door eenen heiligen Priester (*) naa *Spanje* gebracht, en *ongetwijfeld door ingeving van dezen Martelaar*, in de Kerk der gemelde ftad waren nedergezet, brak men alle verkeerung met de Jooden af; *de fchadelijke ingewortelde liefde veranderde in eenen tijdelijken haat; doch uit liefde voor hunne eeuwige Zaligheid.* Op de ftaten en in alle huizen werden *gevechten des geloofs* tegen de Jooden geleverd; terwijl de Jooden hunne Sijnagoge met fteenen en allerhande wapenen vulden. Bij hen, zoo wel als bij de Christenen, hadden verfcheidene lieden *Godlijke droomen*, die hun meldden, wat 'er ftond te gebeuren. De Bisfchop zelf te *Mago* gekomen, trok, met eenen hoop Christenen, op de Sijnagoge los. Thans wierpen eenige Joodfche wij-

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) OROSIUS. Zie boven *Bladz.* 50.

III wijven eene hagelbui van steenen op de Christe-
 BOER nen, maar zonder iemand te raken, en als de Chris-
 IV tenen, tegen de vermaning van SEVERUS aan, dit
 Hoofdst. insgelijks met het werpen van steenen beäntwoord-
 na C. G. den, werd ook geen Jood getroffen. Vervolgens
 Jnar 363. den, werd ook geen Jood getroffen. Vervolgens
 tot 476.

---

 brak men de Sijnagoge in brand, maar men plun-
 derde niet; de Jooden stonden verbaasd, zonder we-
 derstand te doen, en de Christenen begaven zich
 naa hunne Kerk, om God voor deze overwinning
 te danken. Bij deze gelegenheid, omhelsden vele
 Jooden het Christelijk geloof, niet zonder tusschen-
 komende wonderen. Eenige Jooden, die zich naa
 het land begeven hadden, om de Christenen en
 hunne bekeerde volksgenoten te ontwijken, geraak-
 ten in doornboschjens verdwaald, en konden den
 rechten weg niet vinden, vóórdat zij den naam van
 CHRISTUS hadden aangeroepen. Jooden en Christe-
 nen zagen eenen grooten ongemeen helleren licht-
 klomp, in de groote van een' mensch; dit was,
 zegt SEVERUS, of een Engel, of de Heilige STE-
 FANUS zelf. 'Er viel een kleine hagel, die een'
 smaak had, als honig, en het water van eenen vij-
 ver werd, op dezelfde wijze, veränderd. Zie daar
 een verhaal van eenen man, die Bisshop, en zelf
 mede werkzaam was! welk verhaal ons genoeg
 leert, dat de bekeering dezer Jooden een begin-
 nan, met hen te mishandelen, en hunne Sijnagoge
 in brand te steeken, terwijl de *kracht* der overblijf-
 zelen van den H. STEFANUS, en de bovengemelde
 wonderen, te pas gebracht schijnen, om den verkeer-
 den ijver daar mede te bedekken en te omfluijeren.

Doch,

Doch, het geen ons den geest dezer eeuw, geneigd tot wonderen, nog meer leert kennen, de wonderen gebeurden niet alleen, om de bekeering der Jooden te begunstigen, maar ook, om zulke bedriegers, wier bekeering slechts voorgewend was, te ontdekken, waar van SOCRATES (*) het volgende bijna belagchlijk voorbeeld verhaalt. Zeker Jood, voorwendende een Christen te willen worden, liet zich voor en na bij alle gezindten van Christenen, die thans vrij menigvuldig waren, dopen, door welk bedrog hij veel gelds verzamelde. Door de *Ariänen* en *Macedoniänen* dus gedoopt zijnde, kwam hij, eindelijk, bij de *Novatiänen*, wier Bischof, PAULUS, hij zijn verzoek voorstelde. Deze beloofde hem den doop, mids hij zich vooraf in de beginfelen van den Christelijken Godsdienst liet onderwijzen, en eenige dagen vastte. Dit stond den bedrieger slecht aan, die zijn groot verlangen naar den doop betuigde, op welken ijver de Bischof schikkingen maakte, om zijne begeerte te voldoen, kopende voor hem het gewoone witte kleed, hetwelk de dopelingen aantrokken, ook werd de doopvonte, waar in hij gedoopt zou worden, in de doopkapel, (*βαπτιστηριον*,) met water gevuld. Doch, op eens verdween al het water, (door de onzichtbare magt van God, zegt onze Geschiedschrijver, die zelf een *Novatiään* was,) uit de vonte; alzoo men zich verbeeldde, dat de vonte lek was, vulde men die nogmaal aan met water. Maar het

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
Valfche
bekeering van
eenen
Jood
door
wonderen ontdekt.

wa-

(*) *Hist. Eccles.* VII. 17.

III water verdween op nieuw; en nu zeide de Bisfchop
 BOEK tegen den Jood: Gij bedriegt ons, of gij hebt
 IV reeds, zonder het te weten, den doop ontvangen!
 Hoofdst. Als 'er eene groote menigte menschen toeliep, om
 na C. G. dit wonder te zien, waren 'er sommigen, die den
 Jaar 363. tot 476. Jood herkenden, dat hij reeds door den Bisfchop
 van *Konftantinopolen* gedoopt was. Met zulke grol-
 len verbeeldden de onderfcheidene gezindten, dat zij
 hunne voortreffelijkheid boven de andere konden hand-
 haven.

Preeken De Christen Leeräars lieten zich, over het al-
 tegen de gemeen, zeer fcherp tegen de Jooden uit, in hunne
 Jooden. leerredenen en fchriften, waar door de onderlinge
 afkeer, tufchen de Jooden en Christenen, te meer
 aangevuurd, en de pogingen, welke zij, nu
 en dan, tot derzelver bekering wilden in het werk
 ftellen, vrijdeld werden. Wij hebben daar van in
 AMBROSIUS reeds een voorbeeld gezien. In ééne
 der Predikatiën van GREGORIUS *van Nysfa* (*),
 waar in hij toch zijn verlangen te kennen geeft, om
 de Jooden tot de gemeenfchap der Kerk te brengen,
 komen plaatzen voor, in welke hij tegen de Jooden
 uitvaart, als *moordenaars des Heeren, Profeeten-
 moorders, vijänden van God, haters van God, voor-
 fpraken des Duivels, eene vergadering van Duive-
 len* enz. Utdrukkingen, meer gefchikt, om het
 Christen gemeen aan te hitzen, dan om éenen Jood
 tot het Christendom over te halen. Wij hebben van
 den door zijne welfprekendheid beroemden JOANNES

CHRY-

(*) *Orat. V. in Resurr. Christi p. 439. T. III. Opp.*

CHRYSOStOMUS, Bisfchop van *Konftantinopelen*, III
 nog *agt Preeken of Leerredenen tegen de Jooden*, BOEK
 in de jaren 386 en 387, door hem gehouden (*), Hoofdf. IV
 toen hij nog *Ouderling* te *Antiöchië* was; in deze na C. G.
Leerredenen is zijne Hoofdbedoeling, zijne gemeente Jaar 363.
 te waarfchuwen, om in de feesten en gebruiken der tot 476.
 Jooden geen deel te nemen, gelijk verfcheidene
 Christenen fchijnen gedaan te hebben, voornaamlijk,
 om zich te wachten van bijgelovige genees- of be-
 hoedmiddelen, (*amuleten*,) en dergelijke. Tot zoo
 ver mag de Kerkvader het recht op zijne zijde heb-
 ben, maar niemand zal ligtlijk die harde verwijtingen
 en beledigingen kunnen goedkeuren, waar mede hij
 de Joodsche Natie overlaadt, en haar zelfs alle bur-
 gerlijke rechten en voorrechten wil ontnemen. Hoe
 veel nader zou hem zijne welſprekendheid, gedreven
 door den zachtmoedigen geest van het Euangelie,
 aan zijn doel gebracht hebben!

In zoodanigen toestand, waren de Jooden, die De Joo-
 naar de vervulling der beloften, aan hun volk ge- den mis-
 daan, verlangend uitzagen, ligtlijk blootgefteld, om leid
 door bedriegers misleid te worden, die zich voor door een-
 den MESSIAS uitgaven, van wien dit volk zoo hooge nen val-
 verbeeldingen vormde. Dus wierp zich, volgens fchen
 SOCRATES (†), omtrent het jaar 431, onder de MESSIAS.
 Jooden, op het eiland *Kreta*, een bedrieger op, die
 zich

(*) Zij ſtaan, door MONTFAUCON, in eene betere
 ſchikking gebragt, dan zij te voren waren uitgegeven, in
 de *Opp. CHRYSOST. Tom. I. p. 587. Ed. Paris. 1718. fol.*

(†) *Hist. Eccles. VII. 38.*

III zich voor hunnen Wetgever MOSES uitgaf, en be-
 BOEK loofde, dat hij zijne landgenoten door de zee droog-
 IV voets naa het Beloofde Land zou leiden. Vele Joo-
 Hoofdst. den gaven den bedrieger geloof, en vervoegden zich,
 na C. G. met vrouwen en kinderen, met verlating van alle
 Jaar 363. hunne bezittingen, aan den oever der zee, in welke
 tot 476. velen zich, onzinnig genoeg, van een voorgebergte,
 nederwierpen, en omkwamen, terwijl eenigen nog
 ter naauwer nood van eenige vischcers en kooplie-
 den, die zich daar dicht bij bevonden, gered
 werden. Ziende, dat zij bedrogen waren, zochten
 de Jooden den gewaanden MOSES, maar vergeefs;
 alzoo de bedrieger zich, in tijds, had zoek ge-
 maakt. Het gevolg van dit geval was, dat vele
 Jooden, op het eiland *Kreta*, het Christendom aan-
 namen.

Patriär-
 chen der
 Jooden.

Beide in de Keizerlijke wetten, betreffende de
 Jooden, door ons boven bijgebracht, en in de Leer-
 redenen van CHRYSOSTOMUS, ontmoeten wij veel-
 malen gewag van de *Patriärchen* der Jooden. Van
 dezen spreekt de Kerkvader, gelijk van de geheele
 Joodfche Natie, met verächtung, hun laage handte-
 ringen en kostwinnigen toefchrijvende, en hen als
 lieden vol ondeugden voorftellende (*), terwijl in-
 tegendeel de Keizers deze Hoofden des Joodfchen
 volks, met alle achting, behandelen, en hun de ti-
 tels geven, welke aan de aanzienlijkste lieden van
 het Rijk gegeven werden. (*Viri illustres, spectabi-
 les, clarissimi* enz.) Behalven deze hadden de Joo-
 den

(*) *Orat. VI. pag. 656.*

den nog andere hoofden, welke hunne zaken be-
 stuurden, en die onder den naam van *Primates*,
Hierei, *Archifijnagogi*, *Presbijteri*, enz. voorko-
 men (*). Uit eene wet van THEODOSIUS den Jonge-
 ren, van het jaar 429, (boven *Bladz.* 119, 120.) blijkt
 ons, dat de waardigheid van *Patriärch* der Jooden
 toen reeds was vernietigd, hoe, of door wien, leert
 ons de Geschiedenis niet. Alleen staat hier aan te
 merken, dat de Jooden twee hoofden van hunne
 Natie hadden, den eigenlijken *Patriärch*, dien
 zij in hunnen taal נשא, (*Nasi*, *Prins*, of
Vorst,) noemden, en die, zijn verblijf te *Tiberiäs*
 in *Palaestina* houdende, de Westersche Jooden be-
 stuurde; behalven dezen was 'er een Opperhoofd der
 Oosterfche Jooden, onder den titel van *Hoofd der*
ballingen, (ראש גולה,) *Rosch-Golah*, (ἀρχιμαλω-
 τας,) in het land van *Babylonië*, van wien nog
 verscheidene eeuwen daarna spoooren voorkomen.
 Deze laatstgemelde Opperhoofden, buiten het gebied
 der Romeinsche Keizeren zijnde, konden door hen
 niet afgezet worden, maar de magt van den Wes-
 terschen *Patriärch* kan hun argwaan hebben gege-
 ven; trouwens, wij hebben hier voor, (*Bladz.* 118.)
 een voorbeeld gehad in den *Patriärch* GAMALIËL,
 hoe veel deze Opperhoofden somtijds durfden be-
 staan; ook kan 'er iet onder de *Jooden* zelveu ge-
 beurd zijn, hetwelk den Keizeren reden heeft gege-
 ven,

III
 BOEK
 IV
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

(*) GOTHOFREDUS *Paratitl. ad t. de Jud. Cod. Thee-*
dos. heeft getracht, het onderscheid tusschen dezen nader
 te bepalen, hoewel daarömtrent veel zwarigheid overblijft.

III ven, om deze waardigheid te vernietigen. Hoe het
 BOEK zij, deze Natie verloor, bij de affchaffing dezer
 IV waardigheid, zekerlijk iet, ten opzichte van haar
 Hoofdst. uitwendig aanzien, maar, in de daad, niets van
 na C. G. uitwendig aanzien, maar, in de daad, niets van
 Jaar 363. hare wezenlijke voorrechten of vrijheden, alzoo zij
 tot 476. hare Opzieners, Leeräars, hooge en lage scholen,
 ————— enz., bleef behouden (*).

Samarita- In de boven aangehaalde wetten van dezen tijd,
 nen en worden veelal met de *Jooden* ook de *Samaritanen*
 Hemel- en *Hemelveëerers* verbonden (†). Van den toe-
 verë- stand der *Samaritanen* ten dezen tijde weten wij an-
 ders. ders geene bijzonderheden, dan dat zij, blijkens de-
 zere wetten, door de Keizers, met de *Jooden* gelijk
 gesteld, en dat zij buiten *Palestina*, voornaamlijk in
Egypte, talrijk geweest zijn. Nopens de zoogenoem-
 de *Hemelveëerers*, (*Coelicolæ*,) zijn ons te weinige
 bescheiden te hand gekomen, om 'er met zeker-
 heid, iet van te zeggen. JOÄN. ANDR. SCHMIDT (§)
 heeft, met groote geleerdheid, meer aangewezen,
 wat zij niet geweest zijn, dan iet stellig van hen
 kunnen zeggen (**). Zij komen het eerst voor in
 eene wet van Keizer HONORIUS van het jaar 408 (††).
 De Keizer zegt daar in, dat zij, hij weet niet wel-
 ke,

(*) WALCH *Histor. Patriarch. Judæor. quorum in Libris J. R. fit mentio Jenæ* 1752. 8vo.

(†) *Cod. Theod. l. c. leg. 16, 28. de Judæis, Samaritanis et Coelicolis, leg. 18. de Naviculariis.*

(§) *Hist. Coelic. Helmstad.* 1704. 4to.

(**) Men verg. ook WALCH *II. Patr. Jud. cet. p. 5. sq.*

(††) *Cod. Theod. Libr. XVI. t. 5. de Hæret. leg. 43.*

ke, nieuwe leere hadden, en zij behoorden, even als de *Donatisten* en andere Keters, hunne Godsdienstige vergaderplaatsen te verliezen. Doch, in het volgende jaar, gaf hij, hun betreffende, eene afzonderlijke wet (*): Nademaal de gezindte der *Hemelverëerers*, wier naam, zegt hij, tot hier toe genoegzaam onbekend was, een nieuw foort van dwaling heeft opgeleverd, beveelt hij, dat zij, of binnen jaar en dag tot het waare Christelijk geloof overkomen, of de straffen lijden zullen, tegen de Keters voor lang vastgesteld. Zij hadden zich verftout, eenige Christenen tot den Joodfchen Godsdienst te verleiden. Naardien nu dit erger is dan een doodflag; zou dit ook met alle strengheid der reeds voorhanden zijnde wetten, als eene misdaad van gekwetste majesteit, gestraft worden. Uit eene plaats van AUGUSTINUS (†), verneemt men nog, dat deze partij zich in *Afrika* uitgebreid, en haren eigenen doop gehad heeft. Doch meer weet men niet met zekerheid. Waarschijnlijk waren zij lieden, die het Joodendom en Christendom zoodaniger wijze vermengden, dat zij geen van beiden eigenlijk geheel waren toegedaan, terwijl zij den naam van *Hemelverëerers* kunnen gekregen hebben, of omdat zij zich in plaats van het woord *God* liever van het woord *Hemel* bedienden, gelijk de *Jooden* veel gewoon waren, of omdat zij noch verëerers van MOSES, noch van JESUS, maar van den *Hemel* heeten wilden.

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Cod. Theod. leg. 19. de Jud. Coelic. et Samarit. Cod. Justin. leg. 12. eod. tit.*

(†) *Ep. 44. al. 163. p. 36. T. II. Opp. ed. Ben. Anty.*

 VIJFDE HOOFDSTUK.

*Toestand der Geleerdheid, ten tijde van het verval
des Romeinschen Rijks.*

III
BOEK
V

Naarmate het Romeinsche Rijk tot zijnen ondergang naderde, verviel ook de geleerdheid, en de roem van kunsten en wetenschappen ging te niet. In de Geschiedenis der voorgaande eeuwen hebben wij reeds eenige oorzaken van dit verval ontmoet; doch bij dezen voegden zich, ten dezen tijde, meer dan ééne nieuwe oorzaak. De algemeene rampen, door den inval der woeste volken verwekt, verdoofde den moed der vrienden van geleerdheid. Al-
lerwegen gingen scholen, boekerijen en kunstwerken verloren. De meeste *Duitsche* volken, in de wapenen opgevoed, kenden noch achtten de geleerdheid; alleen de *Gothen* lieten voor dezelve genegenheid blijken, doch stonden echter tot hier toe slechts op eenen lageren trap van beschaafdheid. Door de vermenging met de taal der veroveraren, leed de *Latijnsche* taal groot nadeel, en gelijk dit uit de nauwe betrekking van de taal op de verlichting en kunde eener natie volgen moest, ging ook de kiesche *smaak* der *Romeinen* verloren. Doch de invallen der onbeschaafde volken moeten alleen de schuld van het verval der geleerdheid niet dragen. Onder de *Heidenen*, was, onder de regering van Keizer JULIANUS, eene nieuwe schemering van hoop op her-
stel-

Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Verval
der ge-
leerdheid
en oorza-
ken daar
van.

ftelling der geleerdheid opgewakkerd, maar na zijne dood, werd hun toestand steeds voor dezelve min gunftig. Veel nadeels deed hun de vervolging hunner Wijsgeeren, in het jaar 374, onder den Keizer VALENS, waar van wij hier voor (*), gesproken hebben; en zij ontvingen de laafte flagen, door de wetten van THEODOSIUS *den Grooten*, en zijne Zoonen. Bij de *Christenen* werkten andere oorzaken mede, tot het verval der geleerdheid. Deze beijverden zich wel tot hier toe, om zich de wetenschappen en kunften der Grieken en Romeinen eigen te maken, doch enkel, om die tot Godsdienstige oogmerken te gebruiken. Zij beëfenden de *welſprekendheid*, om hunnen Godsdienst innemend te kunnen voordragen, en nadruklijk te verdedigen. Hunne *Dichters* vervaardigden bijbelſtoffen en geestlijke gezangen; hunne *Wijsgeerte* moest ſtrekken, om de Heidenſche Wijsgeeren te wederleggen, hunne *Gefchiedeniſfen* bepaalden zich tot den Godsdienst en de Kerk. Met één woord, zij gebruikten de Geleerdheid en Wetenschappen, om de Heidenen te vernederen, maar niet, om dezelve aan te kweeken, of daar mede den geest te verrijken en te verſieren. Zij waren, geduurende de eeuwen hunner verdrukking, hier aan gewoon, en hadden 'er voordeel bij gevonden; na hunne vrijheid onder KONSTANTYN *den Grooten*, volhardden zij hier bij, om hunne overwinning te voltooien; waar bij kwam, dat vele Christenen, door eene verſtandsdwaling, alle Heidenſche

III
BOEK
V
Hoofdt.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Bladz. 9.*

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

---

sche Geleerdheid en wetenschappen, als Afgodisch aanmerkten, en als ijdel en wereldsch verfinnaadden; de overhand nemende liefde tot het Monniken-leven, scheidde de geleerdheid en kennis geheel af van de verhevener Godzaligheid, als daartoe niet alleen onnodig, maar schadelijk. Zelfs aanzienlijke Leeräars vergaten hier niet zelden zich zelve. BASILIUS *de Grootte* onderrichtte jonge Christenen, in eene bijzondere verhandeling, omtrent het recht en voordeelig gebruik der Heidensche Schrijveren, en zijn vriend GREGORIUS *van Nysa*, de geleerdheid het eerste goed onder de aardse goederen genoemd hebbende, voegt 'er bij (*): „Ik bedoel niet alleen die „ edele geleerdheid, welke wij de onze noemen „ mogen, die al het fraaje en sierlijke in woorden „ verächt, en zich alleen met de zaligheid, en met „ de schoonheid van zulke dingen, welke tot het „ verstand behoren, onledig houdt; maar ook die „ uitheemsche, welke van vele Christenen, verkeer- „ delijk, verfoeid wordt, als of zij arglistig en gevaar- „ lijk ware, en verre van God afleidde.” Maar deze zelfde Leeräar en anderen van de geleerdste Christenen verlaagden niet zelden alle wetenschappen, ja de geleerdheid in het gemeen, door hunne vuurige aanprijzing van het Monniken-leven, en door de lofspraken, waar mede zij de vrome onwetendheid der Monniken verhieven. Op deze wijze spreekt onder anderen gemelde GREGORIUS van de wijsheid en hei-

(*) *Orat. XX. in laudem Basilii M. pag. 323. Tom. I. Opp. Paris. 1630. fol.*

heiligheid der Monniken, bij welken hij eenen **SO-CRATES**, **PLATO**, en andere groote mannen, onder de Heidenen, als nietswaardige en bespotlijke lieden behandelt (*).

Bijgeloof of neiging tot dweepzucht, zelfs bij de voornaamste Leerären, bragt, insgelijks, veel toe, tot de minächting der geleerdheid. Hier toe behoort de vermaarde droom van **HIËRONY-MUS**, wien, in het begin der vijfde eeuw, in de Latijnsche Kerk, niemand in de kennis der Heidensche Schrijveren overtrof, waar van hij ook tot zijne Godgeleerde kundigheden zoo veel gebruik gemaakt heeft. Hij zelf verhaalt dezen droom aan eene Maagd, die hij tot het Kloosterleven had overgehaaid (†). In het gemeen de Godzalige **EUSTOCHIUM** voor het lezen dezer Schrijvers gewaarfchuwd hebbende, door de zeldzaamste voorstellingen, bij voorbeeld: „Wat hebben **CHRISTUS** en **BELIÄL**, de *Pfalmen* en **HORATIUS**, de *Euangeliën* en **VIRGILIUS**, de *Apostelen* en **CICERO**, met malkanderen te doen? Wij mogen niet te gelijk den drinkbeker van **CHRISTUS**, en den drinkbeker der *Duivelen*, drinken;” gaat hij dus voort: Ik wil u de Geschiedenis van mijnen voormaligen rampzaligen toestand verhalen. Vervolgens gemeld hebbende, dat hij, in zijne jongere jaren, om **CICERO** te lezen, gevestigd, na veel waken en weenen over zijne zonden, **PLAUTUS** in

III
BOEK
IV
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
Droom
van HIË-
RONY-
MUS.

(*) *Orat.* III. in *Julian.* pag. 77. sq. l. l.

(†) *Epist.* XXII. ad *Eustochium* pag. 94. Tom. I. *Opp. Ed. Francof.* 1684. fol.

III in de hand genomen, en daar tegen de *Profeeten*,
 BOEK om hunnen onbeschaafden stijl, verworpen had,
 V klaagt hij, dat dit een bedrog der oude slang ge-
 Hoofdst. naest was. Daaröm, zegt hij, verviel ik in eene
 na C. G. weest was. Daaröm, zegt hij, verviel ik in eene
 Jaar 363. doodlijke ziekte. „ Onvoorziens werd ik, in den
 tot 476. geest, voor den Richterstoel des Richters getrok-
 ken, waar de luister der omstanders zoo grooten
 glans van zich gaf, dat ik mij ter aarde wierp, en
 niet verstoutte, mijne oogen op te slaan. Gevraagd
 wordende, wie ik was? antwoordde ik: een *Chris-*
ten. Maar de Richter sprak: *Gij liegt; gij zijt*
een Ciceroniään: en niet een Christen; want, waar
uw schat is, daar is ook uw hart. Hier op ver-
 stomde ik, en werd, onder de slagen, die hij mij
 beval te geven, nog meer door het vuur van mijn
 geweten gekweld, terwijl ik die plaats overdacht:
Wie zal u loven in de hel? Thans begon ik te
 weenen, en huilende te zeggen: Ontferm u, Heere!
 over mij! Woorden, welke men onder de slagen
 des geesfels hoorde. Eindelijk wierpen zich de om-
 standers voor de voeten van den Richter, en baden
 hem, mijner jeugd vergeving, en aan mijne dwaling
 plaatze tot berouw, te geven; dat hij mij, in het
 vervolg, wilde straffen, indien ik nog éénmaal de
 schriften der Heidenen lezen zou. In dezen nood,
 wilde ik nog meer beloven, en zwoer bij zijnen
 naam: Heere! indien ik ooit weder Heidenfche
 Boeken, (*Codices Seculares*) heb, indien ik ze lees,
 dan zal ik u verloochend hebben! Op dezen eed
 werd ik ontlagen, keerde in de bovenwereld terug,
 en opende, tot elks verwondering, de oogen, welke
 met

met zulken tranenvloed overfloemd waren, dat ik, door mijne fuart, zelfs ongelovigen tot geloof noodzaakte. Het was ook geen bloote flaa, of ijdele droom, zoo als ons meermalen verrukt. Dit getuigde voor mij de Richterstoel, voor welken ik gelezen had, het oordeel, hetwelk ik vreesde, (eene pijn, welke ik nooit weder wensch te ondervinden,) de striemen op mijne schouderen, het gevoel der slagen na den flaa, en zulk een ijver, in het lezen der Godlijke Boeken, als ik nooit te voren tot menschelijke schriften befteed had." Dit geheele verhaal zou, als ongerijmd in zich zelf, geene de minfte aandacht verdienen, indien niet een man, als HIERONYMUS, het zelf, met zoo veel verzekering, verhaald had (*). Evenwel het oogmerk, waar toe HIERONYMUS het gebruikt, het dweepächtige vuur van zijne verbeelding, welke hem zoo menigmalen heeft vervoerd, en welke ook hier kenlijk is, wijzen ons genoeg aan, dat het, of een vroom verdichtzel, of op zijn best een droom geweest is. Toen RUFINUS naderhand aan HIERONYMUS verweet, dat hij, tegen zijnen eed aan, nog voortging, zich van de Heidenfche Geleerdheid, voornaamlijk uit zijn geheugen, te bedienen, noemde HIERONYMUS zelf het eenen droom, waar op men zoo min, als op andere foortgelijke gezichten vertrouwen kon (†). Ondertusfchen werd deze droom maar al te gewigtig voor de

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jear 363.
tot 476.

(*) C. A. HEUMAN heeft het onderzocht *de ecclaf. Hiëronymi Anti-Cicconiana. Syllog. Dif. I. pag. 655.*

(†) *Apolog. advorf. Rufin. L. II. p. 141. fq. ed. cit.*

III de Geleerdheid der Westersche Christenen. De ernstige verzekering van eenen zoo eerwaardigen man
 BOEK V
 Hoofdst. omtrent de waarheid der gebeurtenis, met den daag-
 na C. G. lijks toenemenden sijnak zoo overëenkomende, moest
 Jaar 363. eenen sterken indruk op de gemoederen maken. Nog
 tot 476. ten tijde van ERASMUS (*), wisten zelfs die Gees-
 telijken, die nooit ééne letter van dezen Kerkvader
 gelezen hadden, dit sprookjen van buiten, dat hij
 daarom geslagen was, omdat hij CICERO gelezen
 had. Dit diende hun tot verfhoning van hunne
 onkunde, niet alleen in de Heidensche, maar in het
 gemeen in alle Geleerdheid. Zelfs, in later tijden,
 heeft de Fransche Uitgever van HIERONYMUS wer-
 ken (†), 'er niet aan getwijfeld, of het zij een
 Godlijke droom geweest, door welken deze Leccräär
 gewaarfchuwd is geworden.

Wetten Alhoewel algemeene en *grondige* geleerdheid, op
 ten voor- deze wijze, door het Romeinsche Rijk, in haren
 deele der voortgang gefremd werd, evenwel hield zij zich,
 Geleerd- zelfs nog door den onderlingen naarijver der Hei-
 heid. denen en Christenen, eenigermate staande. Ook
 waren 'er nog steeds onder de Keizers, die haar
 achtten en beschermden; bijzonder VALENTINIAAN
 I, GRATIANUS, THEODOSIUS *de Groote*, en zijn
 Kleinzoon, THEODOSIUS *de Jongere*. Van den eer-
 ften dezer Keizeren heeft men verscheidene merk-
 waar-

(*) Gelijk hij in zijne aanmerkingen op den boven
 aangehaalden Brief van HIERONYMUS meld.

(†) *Dom JEAN MARTIANAY, dans la vie de St. Je-
 rôme pag. 104-106. Paris 1706.*

waardige wetten, ter eere en ter bevordering, zoo van geleerden, als van de wetenschappen en kunsten zelve. Terftond in het jaar 364 herstelde hij aan de Christenen de onbepaalde vrijheid, om Leer- naars te wezen, waar van JULIANUS hen beroofd had (*). Hij gelastte wel allen, die de kleding der Wijsgeeren aannamen, zonder in de daad onder de- zelfven te behoren, te noodzaken, om de openbare ambten en lastposten in hun vaderland waar te nemen (†), maar bevrijdde van dezen last niet alleen die wezenlijk Wijsgeeren waren, maar ook alle Leer- naars der Spraakkunst en Welsprekendheid, en alle aan het Keizerlijke Hof en buiten hetzelfde door den Keizer bezoldigde Geneesheeren, (*Archiatri*,) hetwelk ook andere Keizers op nieuw bevestigden; die tevens voor hun onderhoud, voorrechten en eer- bewijzingen zorgden (§).

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

In het bijzonder gaf VALENTINIAAN, in het jaar 370, een beroemd geworden voorschrift, waar naar zich de genen, die te Rome fludeerden, moesten zervarich-

(*) *Cod. Theod. Libr. XIII. tit. 3. de Medicis et Profefor. leg. 6.*

(†) *Cod. Theod. l. c. l. 7. Cod. Iust. Libr. X. t. 52. de Profesf. et Med. l. 8.*

(§) *Cod. Theod. l. c. l. 8-19. coll. Libr. IV. t. 16. de Comitib. et Archiatri S. Palatii l. un. et. t. 21. de Profesf. qui in urbe Constantinop. docentes ex lege meruerint comitivam l. un. Cod. Iust. l. c. l. 9-11. coll. L. XII. t. 13. de comit. et Arch. S. Pal. et t. 15. de Pro- fesfor. qui cet.*

III richten (*). In gevolge van hetzelfde moesten alle
 BOEK jonge lieden, welke om te studeeren te *Rome* kwa-
 V men, zich terstond bij den Opper-Opziener der be-
 Hoofdst. lastingen, (*Magister census*,) aanmelden, en hem
 na C. G. lastingen, (*Magister census*,) aanmelden, en hem
 Jaar 363. een schriftelijk verlof tot hunne reize van de overig-
 tot 476. heid van hunne Provintie, als mede een getuigschrift
 van hunne afkomst en gedrag, vertonen. Insgelijks
 LENTINI- moesten zij kennis geven, op welke wetenschap zij
 AAN OM- moesten zij kennis geven, op welke wetenschap zij
 trent de zich bijzonder toeleggen, en waar zij wonen zou-
 studeren- den. De bedienden der belastingen, (*cenfuales*,)
 de jeugd den. De bedienden der belastingen, (*cenfuales*,)
 te Rome. moesten acht geven, dat deze studenten zedig leef-
 den, niet in de vergaderingen van de groote men-
 nigte, niet dikwijls in de Schouwburgen, noch op
 buitenfporig lange gastmalen, kwamen. Aan den be-
 velhebber der stad werd de magt gegeven, wanneer
 één van hen zich onbetaamlijk mogt gedragen, dien
 openlijk slagen te laten geven, hem vervolgens op
 een schip te zetten, en naa zijn vaderland terug te
 zenden. De vlijtigen onder hen zouden verlof heb-
 ben, om zich tot in hun twintigste jaar te *Rome*
 op te houden; maar die, welke daar langer bleven,
 zouden, zelfs op eene schandlijke wijze, naa huis
 gezonden worden. Eindelijk moesten 'er jaarlijkse
 lijsten van hen, zoo wel naa de Provintiën als naa
 het

(*) *Cod. Theod. Libr. XIV. tit. 9. de Studiis libera-
 tibus urbis Romæ et Constantinop. leg. 1.* opgehelderd
 door JAC. GOTHOFRED. in *Comment. ad h. l. et HERM.
 CONRING. Disfert. ad Libr. 1. Cod. Theod. de Stud. Li-
 ber. Helmst. 1655. 4to.* door den laatsten ook beoor-
 deeld, en in verscheidene bijzonderheden berispt.

het Keizerlijk Hof overgezonden worden. Veel bij-
 zonders weet men verders niet van den toenmaligen
 staat van het geleerd onderwijs te Rome, alleen is
 uit vroeger tijden bekend, dat men aldaar vele
 openbare en bijzondere Leeräars had; doch, uit
 eene wet van THEODOSIUS *den Jongeren* (*), van
 het jaar 425, kan men omtrent de stad *Konstanti-
 nopolen* meer vernemen. In dezelve gebood hij, dat
 de openbare leer-uuren in het kapitoel van deze
 hoofdstad alleen van de openbare daar toe aangestel-
 de Leeraaren zouden gehouden worden. Drie van
 dezen zouden de *Romeinsche Welsprekendheid*, en
 tien de *Romeinsche Spraakkunde* voordragen; daar
 tegen zouden 'er vijf *Grieksche Leeraaren der Wel-
 sprekendheid*, (*Sophistæ*,) en tien *Grieksche Taal-
 Leeraars* wezen. Bij deze allen voegt hij nog eenen
 Leeraar der *Wijsgeerte*, en twee voor de *Rechtsge-
 leerdheid*. Dat 'er, bovendien, te *Atheenen*, *Alex-
 andrië* en *Antiöchië*, en in de Westersche Landen,
 inzonderheid in verscheidene steden van *Galliën*, bij
 voorbeeld, te *Treviri* en *Burdegalis*, (*Trier* en
Bourdeaux,) ten dezen tijde vele bekwame open-
 bare Leeraars geleefd hebben; insgelijks, dat de
 vermaarde *Rechtsgeleerde School* te *Berytus*, in *Fe-
 nicië*, nog steeds gelukkig staande bleef, is bekend
 genoeg. Ook bloeide nog het *Museum* te *Alexan-
 drië*, en in hetzelfde een Genootschap van Geleer-
 den, die eenen Priester van *Serapis* tot voorzitter
 had-

III
 BOEK
 V
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

(*) *Cod. Theod. Libr. XIV. tit. 9. de Stud. lib. cet.
 leg. 3. Cod. Iust. Libr. XI. tit. 18. l. un.*

III hadden. De *Geneeskundige School*, in die zelfde
 BOEK Hoofdstad, stond nog in zulk een aanzien, dat het
 V Hoofdst. genoeg was ter aanprijzing van eenen Geneesheer,
 na C. G. als men wist, dat hij op dezelve zijne letteröfening-
 Jaar 363. gen volbracht had (*).
 tot 476.

Onder de *Heidenen* deden zich in dit tijdsverloop
 Geleer- vele geleerde en achtingswaardige Schrijvers in de
 den ou- meeste kunsten en wetenschappen, voor. Hoe veel
 der de ook de *Eclectische* Wijsgeerte, door de vervolging
 Heide- der Wijsgeeren, waar van hier voor gesproken is,
 nen. Ec- geleeden had, evenwel was zij geenszins uitgedelgd.
 lectische
 Wijsgee- Men had zelfs CHRYSANTHIUS, eenen der voornaam-
 ren. ste Leeräaren van Keizer JULIANUS, verschoond,
 die zich altijd zeer gematigd jegens de Christenen
 gedragen had. Evenwel verloor hij, kort daarna,
 zijn Opperpriesterfchap, en leefde zedert te *Athee-
 nen* in filte, en in eene vrijwillige armoede, tot in
 eenen hoogen ouderdom. Van zijne schriften is niets
 bewaard gebleven. Ook werd PRISCUS in het leven
 behouden, die nog vele jaren het Heidendom, in
 de Tempelen van *Griekenland*, voortplante, en één
 der aanzienlijkste Wijsgeeren van deze gezindte was;
 doch die zijne wijsheid als eenen edelen geheimen
 schat aanmerkte, welken men niet overhaast bekend
 maken, noch, door twisten met onkundigen, ver-
 achtlijk moest maken. EUNAPIUS, een bloedverwant
 en leerling van CHRYSANTHIUS, is, onder deze
 Wijsgeeren, voornaamlijk bekend geworden, hij leer-
 de van hem de *Theurgie*, en was ook ingewijd in
 de

(*) ANMIAN. MARCELLIN. *Hist.* XXII. 16.

de *Eleufinifche* Verborgenheden. Hij had zich ook in de Geneeskunde geöefend, maar onderwees bijzonder de Welſprekendheid. Op aanraden van CHRYSANTHIUS ſtelde hij zijne *Levensbeſchrijvingen der Wijsgeeren en Redenaren* van deze gezindte op, die tot het jaar 400 lopen. Ook had hij een vervolg der Geſchiedenis van DEXIPPUS, die in de derde eeuw de Geſchiedenis der Romeinſche Keizeren tot KLAUDIUS II, beſchreven heeft, nagelaten, welk vervolg zich uitſtrekte tot het jaar 404, en in hetwelk hij zeer partijdig is tegen de Christen-Keizers, maar overbodig in den lof van JULIANUS (*); van dit werk is niets dan eenige uittrekzels overig (†). De opvolging der *Nieuw-Platonifche* Wijsgeeren, bijzonder te *Atheenen*, en te *Alexandrië*, duurde niet alleen tot den tijd van EUNAPIUS, maar ook later, nog ſteeds voort. In de laatſtgemelde ſtad leerde PLUTARCHUS, de Zoon van NESTORIUS, om hem van den vroegeren vermaarden PLUTARCHUS te onderscheiden, met zoo grooten roem, dat men hem den *Grooten* noemde. Te *Alexandrië* verwierf HIEROKLES zich bijzonderen lof. In zijn werk *over de Voorzienigheid en het Noodlot*, waar uit FOTIUS (§) eenige uittrekzels bewaard heeft, was zijne bedoeling, om de verſchillende leerſtellingen van PLATO en ARISTOTELES, over de Voorzienigheid, de onſterfelijkheid der ziel, en andere onderwerpen, te verëen-

III
BOEK
V
Hoofddft.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) PHOTIUS *Biblioth. Cod.* 77.

(†) *De SS. Byzant. Protrepticon Phil. Labbei p.* 15-22.
ed. Paris. (§) *Cod.* 214. en 215.

III nigen. Naar allen ſchijn is hij ook de Schrijver van
 BOEK den *Commentarius* of verklaring *over de* zoo genoem-
 V de *gulden gedichten van* PYTHAGORAS.
 Hoofdst. de *Eclectiſche* Wijsgeeren, vond men ook
 na C. G. geleerde vrouwen; onder welke bovenäl door hare
 Jaar 363. geleerdheid heeft uitgemunt HYPATIA, eene Dochter
 tot 476. van THEO, eenen voortreffliken Wiſkundigen te
 Onge- van *Alexandrië*. Door het onderwijs van haren vader
 lukkige en andere Wijsgeeren, en door hare ongemeene be-
 moord gaafdheden, bracht zij het zoo ver, dat zij niet al-
 van HY- leen haren vader, maar zelfs alle toenmaals levende
 PATIA. Wijsgeeren der meergemelde gezindte, in geleerdheid
 overtrof. Niet lang vóór het jaar 400, werd haar
 het openbaar leer-ambt in deze ſchool opgedragen.
 Dit nam zij waar, met den Wijsgeerigen mantel be-
 kleed, niet alleen in de gewone gehoorzaal, maar
 ook elders in de ſtad, waar zij aan ieder, die zulks
 begeerde, de plaatzen en leerſtellingen der oude
 Wijsgeeren verklaarde. Hare welſprekendheid, hare
 ſchoonheid, en hare even beminlijke deugd maakten
 haar nog bewonderenswaardiger. Uit alle landen
 kwamen jongelingen toevloeyen, om zich van haar
 te laten onderwijzen, en men kent vermaarde man-
 nen, die hare leerlingen geweest zijn. Hare Wiſ-
 kundige ſchriften zijn verloren. Men heeft, onder
 haren naam, nog eenen Latijnschen Brief, aan den
 Aardsbiſchop van *Alexandrië*, CYRILLUS (*), in
 welken zij hem berispt, dat hij NESTORIUS vervolgd
 had,

(*) Onder anderen bij BALUZIUS *Nov. Collect. Concilior. Tom. I. pag. 926. ſq. Paris. 1683. fol.*

had, die evenwel met het haar bekende leerfelzel der Apostelen beter dan hij overëenstemde. Ook geeft zij in denzelfden hare genegenheid te kennen, om eene Christinne te worden. Doch, 'er zijn in den stijl en inhoud van dezen Brief verscheidene blijken, die denzelfden voor onëcht verklaren. Hoe het zij, HYPATIA leefde, vele jaren lang, in algemene en buitengewone achting. Christenen en Heidenen, zelfs van den voornaamsten rang, bezochten haar vlijtig, om met haar, over geleerde vragen, of over belangrijke onderwerpen, te spreken, dewijl hare sehranderheid zoo groot was, als hare wetenschap. Daar tegen bediende zij zich van haren invloed, om noodlijdenden, door hare voorpraak bij de overigheid, te helpen; nooit verloor zij de bescheidenheid, in haar gedrag, uit het oog, en was, in de daad, een wonder van haren tijd. Doch op het laatst kwam zij, in het jaar 415 of 416, op eene treurige wijze, aan haar einde. De nijd, zegt SOCRA TES (*), berokkende haar de dood. Alzoo zij dikwijls in gesprek was met den Stadhouder ORESTES, werd zij, onder het Christen gemeen te *Alexandrië*, gelasterd, als of zij verhinderde, dat ORESTES en CYRILLUS niet weder vrienden werden. Eenige heet- hoofden, wier aanvoerer zekere PETRUS was, pasten dan op haar, als zij ééns t'huis kwam, en sleepten haar, met geweld, in eene Kerk, alwaar zij haar naakt ontkleedden, en met potscherven dood sloegen, vervolgens haar lijk in stukken houwende,

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Hist. Eccles.* VII. 15.

III en deze stukken verbrandende. „Deze daad,” voegt
 BOEK 'er de Gefchied-Schrijver bij, „ftrekte CYRILLUS
 V Hoofdf. „en de Alexandrijnfche Kerk tot geen geringe
 na C. G. „fchandvlek. Want moord- en doodflag, of ande-
 Jaar 363. „re dergelijke euveldaaden, voegen volftrekt niet
 tot 476. „voor Christlijk gezinde menfchen.” Deze beoor-
 deeling van den Gefchiedfchrijver wekt in den Lezer
 een vermoeden op, als of de Bifchop CYRILLUS
 zelf, misfchien, deel gehad hebbe aan dezen fchan-
 delijken moord, te meer, omdat SOCRATES dit ver-
 haal te midden van andere voorbeelden van de he-
 vigheid en drift van CYRILLUS geplaatst heeft. Het
 gene deze Christelijke tijdgenoot des Bifchops, zij-
 delings, met een' enkelen wenk, te kennen geeft,
 heeft een Heidensch Wijsgeer, die eene eeuw later
 geleefd heeft, DAMASCIUS (*) uitdruklijk beweerd,
 en met eenige bijzonderheden opgehelderd. Op ze-
 keren dag, zegt hij, zag CYRILLUS, voorbij het
 huis van HYPATIA gaande, eene groote menigte men-
 fchen en paarden. Op zijne vraag, wat deze toe-
 loop betekende? zeide men hem, dat deze lieden
 waren, die HYPATIA bezochten. Dit maakte zijnen
 nijd zoo gaande, dat hij het gemeen ophitte, om
 haar te vermoorden. Ondertusfchen is dit laafte
 bericht van eenen partijdigen en ijverigen Heiden
 niet ten vollen geloofwaardig, en, hoe zeer wij den
 vervolgingsgeest en drift van CYRILLUS reeds ge-
 deeltlijk kennen, en in het vervolg nader zullen lee-
 ren kennen, zijn 'er evenwel duchtiger bewijzen no-
 dig,

(*) *In Vita Iſidori ap. Suidam, v. Ὑπατία.*

dig, om hem aan het opzetlijk ophitzen van het volk tot eene zoo schandelijke moorddaad, op eene stellige wijze, schuldig te verklaren (*).

De *Eclectische* Wijsgeerte, welke de verschillende famenstelsels der Wijsgeeren poogde overëen te brengen, op de grondstelling, dat elk derzelve toch zekere waarheden bevatte, welke de Wijsgeer uit te kiezen, en uit deze keuze het waare famenstel te vormen had, zich onder de regering van ijverig Christelijke Keizers, niet meer openlijk, gelijk haar stichter AMMONIUS, tegen den Christlijken Godsdienst durvende verzetten, nam ook JESUS van Nazareth op onder het getal der Wijsgeeren, uit wier leerstelsels van God, zijne Voorzienigheid, de natuur van den menschlijken geest, en deszelfs pligten, men eene keuze kon doen, en waarheden opzame- len. Het gevolg hier van was, dat vele Wijsgeeren en Geleerden, van dezen tijd, in hunne schriften, zoodanige uitdrukkingen en leerstellingen hebben ingelascht, uit welke men, bij den eersten opslag, zou vermoeden, dat zij Christenen waren; zoo zelfs, dat men in later tijden over verscheidenen van hun getwist heeft, of men hen voor Heidenen of Christenen te groeten hebbe; bij voorbeeld, over THEMISTIUS, CHALCIDIUS, AMMIANUS MARCELLINUS, CLAUDIANUS, en anderen. Daar tegen behielden anderen, die uit het Heidendom tot de

Chris-

(*) WERNSDORF heeft de Geschiedenis van HYPATIA breeder behandeld *de Hypatia, Philosopha Alexandrina Disfertt.* IV. Viteberg. 1748. 4to.

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

De Eclectische Wijsgeerte leidt de geleerde Heidenen tot zekere onver- schillig- heid in den Godsdienst.

III Christenen overgingen, nog veel van hunne vorige
 SOEK
 V
 Hoofdst. de plegtigheden van den Christlijken Godsdienst
 na C. G. zorgvuldig waarnamen, of van denzelven met eer-
 Jaar 363. bied spraken. Men behoort derhalven, bij soortgelijke
 tot 476. vragen, over den eigenlijken Godsdienst van dezen of
 genen geleerde van dien tijd, op zijne hoede te wezen,
 om niet terstond uit eene schoonschijnende uitdruk-
 king of gedachte tot hun Christendom, of uit elk
 overblijfsel van Heidensch Bijgeloof en Ongeloof,
 tot hun Heidendom, te besluiten (*).

THEMIS-
 TIUS.

THEMISTIUS kan ons hier ten voorbeeld zijn.
 Deze was eigenlijk een *Sofist*, of Leeraar der Wel-
 sprekendheid, waar in hij, schoon hij zelf dezen
 naam niet wilde voeren, omdat hij zich voor zijn
 onderwijs niet liet betalen (†), zoo zeer uitmuntte,
 dat GREGORIUS van *Nysfa*, zelf een uitmuntend
 Redenaar, hem *den Koning der Welsprekendheid*
 noemt (§), en zijne tijdgenoten hem den eernaam
 van den *sterlijken Redenaar*, (Ευφραδης,) gaven;
 in de Wijsgeerte volgde hij meest ARISTOTELES,
 hoewel hij aan PLATO gedeeltlijk zijne Welsprekend-
 heid te danken had. Hij werd door den Keizer
 KONSTANTIUS tot medelid van den *Senaat te Kon-*
stantinopolen, en door JULIANUS en THEODOSIUS
den Grooten tot Gouverneur dezer Hoofdstad ver-
 ko-

(*) Men vergelijke MOSHEIM. *Disfert. de turbata per recentiores Platonicos Ecclesia* Vol. I. *Disf. ad Hist. Ecclies. pertin.* pag. 162. sq. (†) *Orat.* 23.

(§) *Epist.* 140. Tom. I. *Opp.* pag. 166. ed. Paris.

kozen, welke laatste aan dezen Heidensche geleerde zelfs de opvoeding van zijnen Zoon ARKADIUS toe-
 vertrouwde. Niet alleen de fraaiheid zijner Reden-
 voeringen, van welken 'er nog 33 overig zijn (*),
 maar voornaamlijk zijne wijsheid en gematigdheid
 gaven hem recht tot deze hoogächting, zijnde hij
 niet alleen op den leerstoel en in zijne schriften,
 maar ook in wijze van denken en handelen, een
 Wijsgeer. Zijne XIIde Redenvoering, die wij alleen
 in eene Latijnsche Vertaling lezen, zijnde het oor-
 spronglijke verloren, handelt over de verschillende
 gevoelens in den Godsdienst, (*de religionibus*,) in
 dezelve prijst hij den Keizer VALENS, die, in het
 eerst, aan alle zijne onderdanen volkomene vrijheid
 van Godsdienst vergund had. Van eene andere Re-
 denvoering, aan dezen Keizer gericht, (*λογος προς-
 Φωνησιμος*,) die insgelijks verloren is, heeft SOCRA-
 TES (†) ons eenig bericht gegeven. VALENS ver-
 volgde toen de *Katholijken*, ten strengsten. THE-
 MISTIUS vermaande hem tot verdraagzaamheid, en,
 alhoewel de Vorst zich niet geheel liet bewegen,
 verzachtte hij echter in het vervolg zijne strengheid
 tegen zijne Medechristenen. De gevoelens van THE-
 MISTIUS, omtrent den Godsdienst, zal men eenig-
 zins kunnen oordeelen, uit de volgende plaats (§)
 „ God,” schrijft hij, „ heeft in het verstand van
 „ alle, ook ruwe en onbeschaafde menschen, eenen
 „ aan-

III
 BOEK
 V
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

(*) Uitgegeven door J. HARDVINUS te *Parys* 1684. fol.

(†) *Hist. Eccles.* IV. 32. Vergel. SOZOMENUS VI. 36.

(§) *Orat.* XII. pag. 157. ed. *Hard.*

III „ aanleg tot zijne kennis gelegd, en aan allen eene
 BOEK „ zoo algemene drift tot Godzaligheid ingedrukt,
 V „ dat men die, noch door overreding, noch door
 Hoofdst. „ geweld, uit de harten kan uitroejen. Doch de
 na C. G. „ wijze, om hem te dienen, heeft hij niet voorge-
 Jaar 363. „ schreven; maar aan elks wil en goeddunken over-
 tot 476. „ gelaten — Wij zouden naauwlijks eene schaduw
 „ van Godsdienst meer hebben, indien alle men-
 „ schen altijd dezelfde Godsdienstplegtigheden en
 „ gebruiken gehad hadden. Door de verscheiden-
 „ heid van hunne gevoelens daarömtrent, is de
 „ ijver voor den Godsdienst, tot onze tijden toe,
 „ onderhouden en vermeerderd, en zal daar door
 „ ook bestendig blijven — God zelven kan zulke
 „ overënstemming in Godsdienst-gevoelens, gelijk
 „ eenige onbekwame lieden zoeken in te voeren,
 „ niet aangenaam zijn, dewijl het schijnt, dat hij
 „ zelf die verhindert. Want de natuur wil, gelijk
 „ HERAKLITUS zegt, zich verborgen houden, en
 „ nog meer God, haar Heer en oorzaak. Nade-
 „ maal hij zich nu aan onze kennis zoo zeer ont-
 „ trokken heeft, -en tot onze begrippen niet neder-
 „ daalt, is dit bewijs genoeg, dat hij niet van al-
 „ len dezelfde wijze en orde van Godsdienst eischt.”
 Elders echter heeft hij plaatzen, die het Christelijk
 Leerstelsel nader komen, waaröm ook één der uitge-
 veren van zijne schriften hem, doch ten onrecht, voor
 eenen Christen heeft gehouden. Hij schijnt tot omtrent
 het jaar 390 geleefd te hebben (*).

De

(*) Men zie meer van hem bij FABRICIUS *Biblioth. Græc. Vol. VI, VII.* en BRUCKER *Hist. Philos. Vol. II.*

De Romeinsche Heidensche Geleerden van dezen tijd, alhoewel zij de Wijsgeerte niet geheel verwaarloosden, legden zich echter voornaamlijk toe, op de Welsprekendheid, en Dichtkunde, in welke laatste zij de Grieken van dien tijd ver overtroffen. QUINTUS AURELIUS SYMMACHUS werd voor ééner der grootste Romeinsche Redenaren gehouden. Hij werd in het jaar 384 Stadhouder of Gouverneur te Rome. De zijde van den overveldiger MAXIMUS gevolgd zijnde, vluchtte hij, na deszelfs nederlage, uit vrees voor THEODOSIUS, in eene Kerk, en verwierf vergiffenis, voornaamlijk op voorpraak van LEONTIUS, die toen Bisthop der *Novatiänen* te Rome was (*). Kort daarna werd SYMMACHUS *Consul*, en schijnt, tot het jaar 400, of wat later, geleefd te hebben. Men heeft van hem *tien Boeken van Brieven*, in welken hij zich den Jongen PLINIUS ten voorbeeld van briefstijl voorstelt, doch in zuiverheid van taal en waare Welsprekendheid niet evenäart. Zij zijn verscheidene malen in druk uitgegeven, maar zijne *Redenvoeringen* zijn voor ons allen verloren. Het schijnt zelfs, dat zij geen' gunstigen bijval gevonden, of kwade gevolgen voor hem gehad hebben, waar over hij, in ééner zijner Brieven, klaagt (†). Hij was een ijveraar voor den Heidenschen Godsdienst, doch met bescheidenheid, zich omtrent de verdraagzaamheid in het stuk van den Godsdienst, omtrent op gelijke wijze, als THE-

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
Heiden-
sche Ro-
meinsche
Geleer-
den.

MIS-

(*) SOCRATES *Hist. Eccles.* V. 14.

(†) *Libr. VIII. Epist.* 69.

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

MISTIUS, verklarende (*). Zijne pogingen, om den *Altaar der Overwinning*, welke bij den ingang van het Raadhuis te *Rome* gestaan had, weder hersteld te krijgen, en te behouden, zijn hier voor (†) reeds vermeld. — LATINUS PACATIUS DREPANIUS, een *Galliër* van geboorte, die de waardigheid van *Proconsul* bekleedde, heeft wel niet den roem van zijnen tijdgenoot SYMMACHUS bereikt, maar verdient echter, ten aanzien van oude Romeinsche Welsprekendheid, boven hem gesteld te worden. Zijne *Lofreden op THEODOSIUS den Grootten*, door J. ARNTZENIUS, (*Amsterdam* 1753. 4to) uitgegeven, is het sierlijkste stuk uit dezen leeftijd. AUSONIUS roemt hem ook, als een' voortreffelijk Dichter, doch daar van zijn geene bliken tot ons gekomen. Onder de Latijnsche Dichters bekleedt CLAUDIUS CLAUDIANUS, uit *Egypte* geboortig, eene voorname plaats, en mag eigenlijk de laatste Romeinsche Dichter genoemd worden, die met de eerste meesters in geest, vinding, verhevene of sierlijke beelden, en schoonheid van taal, kan vergeleken worden. Dikwijls komt hij VIRGILIUS vrij na op zijde, maar hij is zichzelf niet altijd gelijk, en valt meermalen in het gezwollene. Zijne Lofdichten op HONORIUS en STILICO, en zijne schimpfchriften op RUFINUS en EUTROPIUS zijn fraai. Het blijkt niet alleen uit verscheidene plaatzen van zijne gedichten, dat hij een Heiden geweest is, maar

(*) *Libr. X. Epist. 62.*

(†) In dit *Deel, Bladz. 13.*

maar zijne Tijdgenoten, AUGUSTINUS (*) en OROSIUS (†), getuigen dit ook uitdrukkelijk; waar uit blijkt, dat eenige Christelijke gedichten, welke men onder zijne werken ontmoet, aan eenen anderen Christlijken Schrijver behoren. Nog wordt RUTILIUS, een Heiden, uit *Galliën*, onder de fraaie en sierlijke Latijnsche Dichters geteld, om zijne Dichterlijke Beschrijving van zijne *terugreize naa zijn Vaderland*. Niet minder is AVIENUS te achten, door zijne *Vertalingen* van Grieksche Gedichten in het Latijn, en door eene *Beschrijving* van een gedeelte der *Spaansche* en *Gallische Zeekusten*, waar van een nog overgebleven brokstuk den Dichter doet kennen.

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

De Heidensche Geschiedschrijvers van deze tijden, voornaamlijk AMMIANUS MARCELLINUS en ZOSIMUS, zijn ook voor de Kerkelijke Geschiedenis der Christenen belangrijk. De eerste was te *Antiöchië* geboren, en heeft lang in den krijg, en vervolgens onder de Keizerlijke Lijfwacht, (*Protectores Domestici*,) gediend; in welken post hij JULIANUS, op zijnen *Persischen* krijgstogt, verzeld heeft. Eenigen tijd daarna, begaf hij zich naa *Rome*, om stil te leven, alwaar hij eerst na het jaar 390 gestorven is. In deze Hoofdstad schreef hij zijne *Geschiedenis der Romeinsche Keizeren*, van de regering van NERVA af, tot de dood van VALENS, of het jaar 378, in XXXI Boeken, waar van de dertien eersten verlo-

Heiden-
sche Ge-
schied-
Schrij-
vers; AM-
MIANUS
MARCEL-
LINUS en
ZOSIMUS.

ren

(*) *De Civitat. Dei Libr. V. Cap. 26.*

(†) *Hist. Libr. VII. Cap. 35.*

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

ren zijn, gelijk 'er ook verscheidene gapingen in de overige XVIII, die met het einde van het jaar 353 aanvangen, voorkomen. Gelukkig, dat deze de geneurenissen van zijnen leeftijd behelzen, welke hij naauwkeurig en vrij onpartijdig heeft te boek gesteld, zoo onpartijdig, dat sommigen gedacht hebben, dat hij een Christen is geweest, of ten minsten, gelijk de Eclectische Wijsgeeren, den Christelijken Godsdienst nevens den Heidenschen gesteld heeft (*); doch met zekerheid kunnen wij alleen dit zeggen, dat hij, als een voorzichtig Schrijver, van het Christendom met achting spreekt, en de denkwijze der Christenen nopens hunne Martelaren getrouw beschrijft. Voor het overige zijn 'er, in zijn werk, kenmerken genoeg, dat hij aan het Heidendom gehecht is gebleven. Als Geschied-Schrijver, is hij naauwkeurig, onpartijdig, en over het geheel geloofwaardig. Zijn Latijnsche stijl heeft zekere ruwheid of opgezwollene hardheid, hoewel het hem niet geheel aan schoonheden der taal en duidelijkheid ontbreekt, alleen veroorlooft hij zich nu en dan vrij breede uitweidingen. Kort na hem deed zich ZOSIMUS, waarschijnlijk onder de regering van THEODOSIUS den Jongen, als Geschied-Schrijver voor (†). Hij was een aanzienlijk Hofbediende,

(Co-

(*) Dit laatste wil MOSHEIM *Disf. de turbata etc. p.* 163. *l. c.* Waar toe hij twee plaatzen uit AMMIANUS aanhaalt *Libr. XXII. 11. en XXVII. 3.*

(†) EVAGRIUS *Hist. Eccles. III. 43.* Doch SUIDAS stelt hem later, ten tijde van ANASTASIUS, die in het jaar 491 be-

Cones, Graaf,) en een tijd lang *Advokaat* van de Keizerlijke kamer of schatkist, (*advocatus fisci*,) te *Konstantinopolen* geweest. Zijne *Gefchiedenis der Romeinsche Keizeren*, in het *Grieksch* geschreven, loopt in zes *Boeken*, van AUGUSTUS, tot het jaar 410, toen ALARIK ATTALUS afzette, en den Keizer HONORIUS een voorstel van vrede aanbod. Wij bezitten dit werk geheel, uitgezonderd iet van het einde des eersten, en het begin des tweeden Boeks. Men kan hem den goeden stijl, sierlijken voordragt, oordeelkundige behandeling der *Gefchiedenissen* niet betwisten, maar velen, onder de Christenen, beschuldigen hem van gebrek aan *onzijdigheid* en *waarheidsliefde*, de hoofddeugden van eenen goeden *Gefchiedschrijver* (*); waar tegen hem anderen echter hebben pogen te verdedigen, en wel opzettelijk J. LEEUWENKLAUW, (LEUNCLAVIUS,) toen hij deze *Gefchiedenis* van ZOSIMUS, het eerst, in druk uitgaf; in eene *Apologia pro Zosimo*, of verweerschrift voor ZOSIMUS. Men zal veiligst handelen, wanneer men ook hier den middenweg houdt. Hij vindt overal, in de Christelijke Keizers, gebreken en slechtheden, nu kan men wel niet zeggen, dat hij voortgelijke daadzaken, opzettelijk, verdicht en vervalscht heeft, maar echter, ingenomen door zijne partijzucht tegen het Christendom, stelt hij die daaden, dikwijls, in een verkeerd licht, en beoordeelt

begon te regeren. Men zie hier over VALESIUS in zijne aanmerk. over EVAGRIUS.

(*) EVAGR l. c. C. 40, 41. FOTIUS *Bibliot. Cod.* 98.

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III deelt ze, ten aanzien der oorzaken en oogmerken, BOEK niet zelden verkeerd; hij spoort overal het kwaad V op, hetwelk zelfs, door volksgeruchten, van deze Hoofdst. op, hetwelk zelfs, door volksgeruchten, van deze na C. G. Vorsten verspreid en vergroot is geworden. Wie Jaar 363. zou geloven, dat alle de Christelijke Vorsten, van tot 476. KONSTANTYN af, tot op ARKADIUS en HONORIUS, bijna niet het minste lofwaardigs bezeten en verricht hebben? terwijl ZOSIMUS, aan den anderen kant, volstrekt geene enkele fout of mislag in JULIANUS opmerkt. Eindelijk, is ook dit waar, dat men veel op rekening van de partijzucht van die tijden, in welke de Christen-Schrijvers, op hunne beurt, alle deze Keizers, eenzijdig beschouwd hebben, zetten moet. Behalven deze opgenoemden, hadden de Heidenen nog meer andere Geleerden en Schrijvers, in andere Wetenschappen, als bij voorbeeld, den vermaarden Geneeskundigen ORIBASIVS, vriend en Geneesheer van Keizer JULIANUS, den uitmuntenden Wiskundigen PAPPVS te *Alexandrië*; MACROBIUS, die zoo veelvuldige geleerdheid in zijne scthriften ten toon spreidt; en anderen.

Geleerd- De Christenen hadden onder zich meer vermaarde heid onder Geleerden en Schrijvers, dan de Heidenen, maar der de die zich enkel tot Godsdienstige onderwerpen be- Christe- paalden, en dus bij de Heidenen in uitgebreide nen. Toe- kundigheden van allerhande wetenschappen te kort stand der schoten. Tot hier toe was de *Katechetische School Alexandrië* te *Alexandrië*, in welke zoo groote mannen, PANTÆNUS, KLEMENS van *Alexandrië*, ORIGENES enz. Alexand- onderwijs gegeven hadden, de voorname steun der drynsche school. geleerdheid, voor de Christenen geweest, maar de-

ze school raakte, ten dezen tijde, te niet. Ten III
 dezen tijde leefde PHILIPPUS SIDETES of SIDETA, BOEK
 van wien nog eene lijst der opvolging van Leeräa- V
 ren in deze school overig is, doch welke niet altijd Hoofdst.
 met EUSEBIUS overeenstemt, en ten aanzien der ou- na C. G.
 der Leeräaren min naauwkeurig schijnt (*). Deze Jaar 363.
 was uit *Sida* in *Pamfyliën* afkomstig, alwaar hij tot 476.
 omstreeks het jaar 430, als *Ouderling*, onderwijs
 gaf (†). SOCRATES (§) roemt zeer zijne geleerd-
 heid en arbeidzaamheid, en maakt gewag van zijn
 werk tegen den Keizer JULIANUS, en van zijne
Christelijke Geschiedenis; hoewel van deze laatste niet
 gunstig; gelijk ook FOTIUS (**), die dezelve berispt,
 dat zij, zonder bevalligheid, woordrijk, en met nut-
 loze dingen overladen, beschreven is. Uit dit werk
 is het brokftuk ontleend, bevattende de opvolging
 der Leeräaren in de school te *Alexandrië*, hetwelk
 DODWELL in het licht heeft gegeven (††).

Hoedanig het ook gesteld zij, met de naauwkeu- DIDYMUS
 righeid der gemelde lijst van PHILIPPUS SIDETES, Leeräar
 dit kunnen wij veilig van hem overnemen, dat de in de
 vermaarde DIDYMUS, in de vierde eeuw, Leeräar school te
 der school te *Alexandrië* geweest is. Deze, naar Alexand-
 allen schijn, te *Alexandrië* geboren, verloor, nog drië.
 een

(*) Zie II. *Deel*, *Bladz.* 228. in de *Aantek.*

(†) CAVE begaat eenen misflag, wanneer hij hem tot
 eenen Leeräar in de school van *Alexandrië* maakt. *Hist.*
Litt. SS. Eccles. Vol. I. pag. 395.

(§) *Hist. Eccles. VII. 27.* (**) *Biblioth. Cod. 35.*

(††) *Disf. in Iren. pag.* 481.

III een kind van vijf jaren zijnde, zijn gezicht, doch
 BOEK zijne leergierigheid kwam dit gebrek te boven, en
 V maakte hem, door het betasten van beeldenissen en
 Hoofdst. werktuigen, door het aanhoren van mondelijk on-
 na C. G. derwijs, en van het geen hem voorgelezen werd,
 Jaar 363. tot 476. waar mede hij geheele nachten doorbracht, door
 zijne verbeeldingskracht en nadenken, tot éénen der
 geleerdste mannen van zijnen leeftijd. Hij bezat groo-
 te kundigheden, niet alleen in de Taalkennis, Dicht-
 kunde, en Redeleere; maar ook, waar over men
 zich meest verwonderde, in de Rekenkunst, Mu-
 zijkkunde, Starrenkunde, Meetkunde; met één
 woord, in alles, wat tot de Wijsgeerige Weten-
 schappen behoorde. Voornaamlijk achtten de Chris-
 tenen zijne ongemeene bekwaamheid, in het uitleg-
 gen der H. Schrift, en het verklaren van deszelfs
 Leerstelsel. Hij was ook één der ijverigste bestrij-
 ders der *Ariënen*, niet met drift, maar met over-
 reding. Om deze redenen, vertrouwde men hem,
 reeds vóór het jaar 340, het leerambt toe, in de
Katechetische school te *Alexandrië*. Zijn alóm ver-
 breidde roem trok vele lieden tot hem, om zijne
 toehorers te wezen, anderen, om hem slechts te
 zien. HIERONYMUS, RUFFINUS, en PALLADIUS,
 waren eenigen van zijne voornaamste Leerlingen.
 ANTONIUS, de vader der Monniken, aan wier le-
 venswijze DIDYMUS ook overgegeven was, gaf hem
 ééns te *Alexandrië* een bezoek, en vindende, dat
 DIDYMUS zich over het verlies zijner oogen bedroef-
 de, zeide hij hem: hij moest over het gebrek aan
 oogen, met welke vliegen en muggen ook zien kun-
 nen,

nen, niet treurig wezen, daar het hem niet aan zulke oogen ontbrak, met welken Engelen zien, met welken ook God gezien, en zijn licht begrepen wordt. DIDYMUS overleed, kort na het jaar 492, in den hoogen ouderdom van omtrent 90 jaren (*). 's Mans algemeene achting, welke hij, bij zijne tijdgenoten, verworven heeft, is echter door HIËRONY- MUS eenigzins verzwakt, hoe zeer hij erkent, veel van hem geleerd te hebben (†), daar hij hem be- rispt, dat hij een aanhanger en verdediger van ORI- GENES geweest is, hoewel hij hem, in de leere van de Drieënheid, voor rechtzinnig verklaart (§). Wat 'er van deze beschuldiging zij, kunnen wij des te minder beoordeelen, omdat wij zoo weinig van de fchriften van DIDYMUS overig hebben; deze fchrif- ten worden door HIËRONYBUS, in een aanmerkelijk getal, opgenoemd (**), zijnde derzelver lijst nog vermeerderd door FABRICIUS (††). De meesten be- helsden uitleggingen van den Bijbel. Onder de op- stellen van anderen inhoud, van meer of min ge- wigt, was eene verhandeling over eene vraag, hem door

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) MËRON. *de Vir. Illustr. Cap. 109. Epist. 33. p. 133. Tom. I. Prooem. in Hos. pag. 4. Tom. VI. Opp. RUFFIN. Hist. Eccles. XI. 7. PALLADIÏ Hist. Laus. Cap. 2, 4, 5. SOCRAT. Hist. Eccles. IV. 23, 25. SOZOM. Hist. Eccles. III. 15. THEODORET. Hist. Eccles. IV. 29.*

(†) *Ep. ad. Pammach. pag. 129. Tom. II. Opp.*

(§) *Apol. adv. Ruffin. Libr. I. pag. 135. T. II. Opp. Libr. II. p. 147, 148. (**)* *De Vir. Illustr. l. c.*

(††) *Biblioth. Gr. Vol. VIII. pag. 352-356.*

III door RUFFINUS opgegeven: *Waaröm de kind-*
 BOEK *ren stierven, daar zij toch, wegens hunne zon-*
 V *den, ligchamen ontvangen hadden?* Op deze on-
 Hoofdst. derstelling, uit de leere van PLATO ontleend, ant-
 na C. G. woordde DIDYMUS: Omdat zij niet veel gezondigd
 Jaar 363. hadden, en het daarom genoegzaam was, indien
 tot 476. zij den kerker des ligchaams alleenlijk aanroerden (*).
 Van alle zijne geschriften, heeft slechts het één en
 ander onzen tijd bereikt; waar onder het belangrij-
 ste is, zijn werk *over den H. Geest*, alhoewel wij
 hetzelfde alleenlijk in eene Latijnsche Vertaling van
 HIËRONYMUS hebben, in wiens werken dezelve ook
 voorkomt (†). In het voorbericht, meldt de Ver-
 taler, dat hij, geduurende zijn verblijf te Rome,
 (hetwelk hij *Babijlon, en de met scharlaken ge-*
kleedde hoere noemt,) beproefd had, ict van den
 H. Geest te schrijven, en zijne verhandeling aan
 den Bischof DAMASUS aldaar op te dragen. Maar
 terstond had de geheele Raad der *Farizeën* een ge-
 schreew tegen hem verwekt; waar door hij ge-
 noodzaakt was geworden, naa *Jerusalem* te kee-
 ren, alwaar hij wel zijn geschrift voltooid, maar
 het niet meer aan DAMASUS had kunnen opdragen,
 die inmiddels, (in het jaar 385,) overleden was:
 Voorts had hij vóór het geschrift den naam van
 den waaren Schrijver geplaatst; zoodat men daar
 uit zien kon, hoe de *Grieken* van de *Latijnen*, die
 hen bovendien slecht vertaalden, beftolen en geplun-
 derd

(*) HIËRONYM. *Apos. II. adv. Ruffin. p. 164. l. c.*

(†) *Ed. Francf. T. IX. p. 322. ed Bcn. T. IV. p. 530.*

derd werden. DIDYMUS bewijst, in deze verhandeling, dat de Heilige Geest een zelfstandig wezen zij, met den Vader en Zoon verbonden, en eenswezens, maar van alle scepzelen geheelijk onderscheiden. Dit werk is één der besten, welke, in de oude Kerk, over dit onderwerp geschreven zijn.

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Overal houdt zich de Schrijver aan de getuigenissen des Bijbels, die hij meestal doelmatig verklaart, zonder zich met overtollige spitsvinnigheden op te houden. Hij ontwikkelt zijne denkbeelden op eene gepaste wijze, en doorgaands heerscht 'er vele klaar- en duidelijkheid in dit werk, en een goede samenhang van gedachten. Ondertuschen is het twijfelachtig, of niet, gelijk JACOB BASNAGE (*) vermoed heeft, IHERONYMUS het één en ander in dit opstel veranderd, verbeterd en bijgevoegd hebbe, voornaamlijk ophelderingen uit het Hebreuwsch, hetwelk DIDYMUS niet verstond enz. Nog is 'er eene *Verklaring der zeven algemeene Zendbrieven* der Apostelen, van DIDYMUS, in eene Latijnsche Vertaling, door CASSIODORUS in de Vde eeuw bezorgd, voor handen. Deze Brieven, van JAKOBUS en JUDAS, twee van PETRUS, en drie van JOANNES, noemde men, ten dezen tijde, niet alleen *Katholijke* of *Algemeene*, maar ook *Kanonieke* of *Regelmattige*, waarschijnlijk, om de regelmatigheid van sommigen derzelve, welker in twijfel getrokken, nu des te ijveriger te handhaven. DIDYMUS nog-

thans

(*) *Animadvv. in Didymum et ejus opera; in CANISH Lect. Ant. Vol. I. pag. 202.*

III thans fluit den tweeden Brief van PETRUS hier van
 BOEK uit, in welken hij ook vervalschingen meent te ont-
 V uit, in welken hij ook vervalschingen meent te ont-
 Hoofdst. dekken. Zijne uitlegging van deze Brieven is, over
 na C. G. het geheel, vrij ongedwongen, cenige plaatzen uit-
 Jaar 363. gezonderd, in welke hij verborgenheden in de woor-
 tot 476. den zoekt (*), ook vertoont hij zich, in dezelve,
 — als een' vriend der leerstellingen van ORIGENES. Van
 het voorbestaan der zielen spreekt hij, zonder die
 aan te nemen, of duidlijk te verwerpen. De mensch-
 wording van Gods Zoon bedoelde het heil zoo
 wel van Engelen als menschen. De Duivelen en
 verdoemden zullen zich, gelijk hij geloof, ééns
 bekeeren, hij spreekt zelfs van eene bekeering des
 Duivels, als reeds geschied. Hij verwerpt het dui-
 zendjarig rijk. De Godlijke voorbestemming stelt hij
 hier in, dat God die genen uitverkozen heeft, van
 welken hij voorzien heeft, dat zij in CHRISTUS ge-
 loven, en Godzalig leven zouden enz. Nog hebben
 wij van hem een Grieksch stuk overig, *tegen de*
Manichcën (†), in welke hij al het zedelijk kwaad
 van het misbruik van den vrijen wil afleidt. Bij
 DAMASCENUS, (*in Parallelis Sacris*,) en in de
Catena Patrum, komt de naam van DIDYMUS nog
 meermalen voor, en omtrent het midden der onlangs
 verloperne eeuw, heeft een Italiïansch Geleerde JOAN
 ALOÏSIUS MINGARELLI, in een Grieksch Handfchrift

van

(*) Deze uitlegging staat in de vertaling onder ande-
 ren in de *Bibl. Max. PP. Lugd. 1677. T. IV. p. 319.*

(†) In de boven aangehaalde verzameling van CANI-
 SIUS door BASN-GE *Tom. I. pag. 204. fq.*

van eenen ongenoemden Kerkvader, *drie Boeken van de Heilige Drieëenheid* ontdekt; welke zijn Broeder FERDIN. MINGARELLI heeft zoeken te bewijzen (*), het zelfde werk te zijn, hetwelk DIDYMUS geschreven had, volgens SOCRATES (†).

Nadat DIDYMUS den post van Leeräar in de school te *Alexandrië*, omtrent 60 jaren lang, had bekleed, werd hij opgevolgd door RHODON, die naa *Sida* verhuisde, en aldaar eene dergelijke school stichtte, gelijk PHILIPPUS SIDETES, zijn leerling, ons verhaalt. Van dien tijd af weet men niets meer van de school te *Alexandrië*. Alhoewel het nu niet gelooflijk is, dat zij thans op ééns te niet gegaan zal zijn, evenwel schijnt zij geene zoo in geleerdheid uitmuntende Leeräars meer gehad te hebben, die in staat waren, om haren roem te handhaven. Trouwens, over het geheel, vindt men, na de dood van EYRILLUS, Aardsbisshop van *Alexandrië*, in het jaar 444, weinig melding van door geleerdheid vermaarde mannen, hoedanigen, bijkans drie eeuwen lang, elkanderen, in deze Hoofdstad waren opgevolgd (§).

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Ondergang der school te Alexandrië.

Hoe verders, in het algemeen, het openbaar on-

Inrich-

(*) *Veterum testimonia de Didymo Alexandr. cocco, ex quibus tres Libri de Trinitate nuper detecti eidem asseruntur. Romæ 1764. 4to. Vergel. ERNESTI Theol. Bibl. B. VII. S. 303-312.* (†) *Hist. Eccles. IV. 25.*

(§) Men zie verders over deze *Alexandrynsche School* de Schrijvers aangehaald bij SCHRÖCK *Kirch Gesch. VII. Th. S. 81.*

III derwijs, in de Christelijke leer, bij de Christenen, BOEK V ten dezen tijde, werd ingericht, kunnen wij, bij gebrek van bescheiden, niet zeggen. Zoo veel weten wij, dat kundige mannen, die geen Kerklijk Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476. ambt bekleedden, als ook *Presbijteri*, of *Ouderlingen*, zoodanig onderwijs hebben op zich genomen, ting van het onderwijs bij de Christenen. het zij vrijwillig, of op last van éénen of anderen Bisfchop, waar van wij voorbeelden ontmoeten, in het leven van den beroemden Ariään AËTIUS (*), en van CHRYSOSTOMUS (†), ook dit weten wij, dat zulke Christenen, die zich tot het Kerklijk Leeräar-ambt begaven, in de Wijsgeerte en Welsprekendheid, door de gewone, zelfs Heidenfche Leeräaren, onderwezen zijnde, ten dezen tijde enkel eene aanleiding tot verklaring der H. Schrift nodig hadden, alzoo men geen eigenlijk gezegd kunstmatig famenftel der Christelijke leere tot hier ontworpen had; uit zoodanig onderwijs, en de boven gewaagde neiging, om het Heidendom met het Christendom te vermengen, vloeide insgelijks voort, dat vele Christen-Schrijvers, van deze eeuw, zoo vele overblijfselen van het Heidendom behouden, en in hunne fchriften overgebracht hebben, dat men over hen verschild heeft, of men hen voor Heidenen of Christenen moet houden.

Christelijke
Dich-

Onder dezen behoort AUSAONIUS, een Dichter, die, een *Galliër* van afkomst, in zijne vaderftad, *Burdegalis*, (*Bourdeaux*,) 30 jaren lang, de
Sprak-

(*) Bij FILOSTORG. *Hist. Eccl. Epist. L. III. C. 15.*

(†) Bij SOZOM. *Hist. Eccles. VIII. 2.*

Spraakkunde en Welsprekendheid onderwees, tot hij, in het jaar 367, geroepen werd, tot het onderwijs van GRATIANUS, naderhand Keizer. Hij kwam vervolgens aanzienlijke waardigheden in den Staat, en werd zelfs, in het jaar 378, *Consul*. Hij schijnt, niet lang vóór het jaar 400, overleden te zijn. Zijn gedicht op het *Paaschfeest*, (*Carmen Paschale*,) en een ander over de bezigheden van den dag, (*Ephemeris*,) benevens het getuigenis van zijnen leerling, PAULINUS, Bischof van *Nola*, stellen het buiten allen twijfel, dat hij een Christen is geweest, waar aan dartele, ja zelfs tegen de eerbhaarheid aanlopende dichtstukken, in zijne werken voorkomende, sommigen hadden doen twijfelen.

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
ters. AU-
SONIUS.

In eene andere wijze van verdichting, welke men misfchien, bij eenen Christen, die zich tot het Leeraar-ambt in de Kerk bepaald had, min verwachten zou, heeft HELIODORUS, geboortig van *Emesa*, in *Fenicië*, en naderhand Bischof te *Tricca*, in *Thesalië*, ten tijde van THEODOSIUS den Grooten, uitgemunt. Als Bischof voerde hij, in de gemelde landen, volgens SOCRATES (*), de gewoonte in, die insgelijks, in *Macedonië* en *Achaje*, in gebruik was, dat een Geestlijke, vóór het bekomen van een ambt in de Kerk, getrouwd, indien hij daar na voortging, met zijne vrouw echtlijk te leven, afgezet en van zijn ambt ontslagen werd. Maar, in zijne jonger jaren schreef hij zijne *Ethiopische Geschiedenis*, of *de gevallen van THEAGENES en CHARICLEA*, in de Griek-

HELIODORUS
eerste
Schrijver van
eenen
Roman
onder de
Christenen.

(*) *Hist. Eccles.* V. 22.

III Griekſche taal. Zoodanige verdichte Gefchiedenis-
 BOEK ſen plagt men oudtijds *Milefiſche fabelen* of *verha-*
 V *len* te noemen, wier oofprong bij de Oofterlingen
 Hoofdſt. te zoeken is. Naderhand heeft men ze naar de
 na C. G. verbasterde Romeinſche taal, waar uit allengs het
 Jaar 363. tegenwoordig Franch ontſtaan is, (*Lingua Romana*
 tot 476. *rustica, la langue Romance, le Roman,*) den naam
 van *Romans* gegeven, omdat zedert de tiende eeuw
 in *Frankryk* verſcheidene foortgelijke verhalen, lie-
 deren, toneelfpelen, hoewel in eenen ruwen ſmaak,
 zijn opgeſteld (*). Dit werk van HELIODORUS is
 vrij wel geſchreven, en zonder eenige belediging
 der goede zeden, waaröm ook FOTIUS, die 'er een
 uittrekzel van gemaakt heeft (†), hetzelfde zeer
 prijst, als leerzaam (§). Een Schrijver van de
 veertiende eeuw (**) verhaalt, dat HELIODORUS,
 door eene Kerkvergadering, van zijn ambt ontzet is,
 omdat hij geweigerd hebbe, dezen zijnen *Roman* te
 verbranden. Maar zoo ſtreng waren de tijden van
 HELIODORUS niet. Men vindt nog meer *Liefde-*
Gefchiedeniſen in het Griekſch (††), welke van
 Christenen ſchijnen geſchreven te zijn, in navolging
 van het werk van HELIODORUS. Men heeft zelfs
 een foortgelijk werk, onder den naam van ATHENA-
 GORAS, den vermaarden Christelijken Schrijver, in
 de

(*) HUET *Traitè de l' Origine des Romains. Paris*
 1693. 12. (†) *Cod. 73.* (§) *Cod. 166.*

(**) NICEPHORUS *Hist. Eccles. XII. 24.*

(††) Bij FABRICIUS *Biblioth. Graec. Vol. V. pag. 88.*
Vol. VI. pag. 800. fq.

de tweede eeuw; hetwelk echter veel waarfchijnlijkker tot het begin der vijfde eeuw behoort.

Daartegen leefde, ten tijde van HELIODORUS, een ander Dichter, NONNUS, die zijne kunst aan Heidenfche en Christelijke onderwerpen, beurte- lings, oefende, en wiens *Egyptifche* naam (*), zijn Vaderland *Egypte* verraadt, alwaar hij in de ftad *Panopolis* geboren was. Meer melden de ouden niet van hem (†). Hij heeft, in een Grieksch ge- dicht van 48 Boeken, in *Hexameters*, de daaden van BACCHUS, (*Διονυσιακά*,) bezongen. Waar uit nogthans te vergeefs is afgeleid, dat hij een Heiden geweest is. In zijne laater jaren fchreef hij een ander Dichtfluk, hetwelk van zijnen ijver voor het Chris- tendom getuigt: *Eene omschrijving der Euangelie- Gefchiedenis van JOANNES*. (*Μεταβολή τῆς κατὰ Ἰω- ἀννῆν ἀγίας Ευαγγελίας*,) hetwelk, meermalen, tot beoordeeling van den Griekfchen Tekst van JOAN- NES, en tot recht verftand van den zin van fom- mige woorden, is gebruikt geworden. Tevens ver- dient ook aangemerkt te worden, dat NONNUS CHRISTUS, in dit gedicht, meermalen uitdruklijk *God* noemt, zelfs in die plaats, waar de Verlofser van *zijn* God fpreekt, JOANN. XX. 17. (§)

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
NONNUS.

An-

(*) NONNUS zie IVde Deel, Bladz. 117.

(†) AGATHIAS *Hist. Belli Goth. Libr. IV. pag. 123.*
SUIDAS V. Νῶνος. SYNESIUS *Ep. 43, 102.*

(§) Men zie ook CAN. HEINSIUS *Aristarchus sacer, sive ad Nonni in Johannem metaphrasin exercitationes Lugd. Batav. 1627. 8.*

III Andere *Griekſche Christen-Dichters* van dezen
 BOEK V
 Hoofdst. in welke zij deel namen, dan door hunne Dicht-
 ma C. G. werken, bij voorbeeld, de beide *Apollinarisfen* en
 Jaar 363. GREGORIUS van *Nazianzus*, of hebben slechts wer-
 tot 476. ken van weinig aanbelang nagelaten; 'er waren 'er
 Homero- ook, die daar aan hunne moeite besteden, dat zij,
 centonen de Grieken uit HOMERUS, de *Latijnen* uit VIRGI-
 gedich- LIUS, geheele of halve regelen, uit den samenhang
 ten van gerukt, bijeen voegden, en in zulk een verband
 de Kei- zerin EU- brachten, dat de woorden dezer Dichters Christe-
 DOCIA. lijke onderwerpen uitdrukten, zulk lapwerk noemt
 men een *Cento*, van daar de *Homero-centonen*, die
 verscheidene malen in het licht zijn gegeven (*).
 Later Schrijvers hebben dezelve aan de Keizerin
 EUDOCIA, Gemaalin van THEODOSIUS II, toege-
 schreven (†). Zekerer is het, dat deze Vorstin
 eenige gedichten heeft opgesteld, doch welke voor
 ons verloren zijn gegaan. FOTIUS (§) prijst hare
 omschrijving van de acht eerste Boeken van den Bij-
 bel, (*Μετὰ Φρασίς τε Ουράνευχας*,) als ook van de
 voorzeggingen van DANIEL en ZACHARIA; eindelijk
 nog drie Boeken tot lof van den Martelaar CYPRIANUS.
 EUDOCIA was de Dochter van eenen Atheen-
 schen

(*) Door HENR. STEPHANUS *Geneve* 1578. 12. Zij
 staan ook in de *Biblioth. PP. Tom. XI. pag. 572. Ed.*
Paris. 1644. fol.

(†) Men zie FABRIC. *Biblioth. Gr. Vol. I. pag. 358.*
 OUDIN. *Comin. de SS. Eccles. Tom. I. pag. 1259. sq.*

(§) *Bibl. Cod. 183, 184. SOCRAT. Hist. Eccl. VII. 21.*

fchen Wijsgeer LEONTIUS, of volgens de Alexandrijnsche Chroniek, HERACLITUS. Na haar vaders dood, door hare broederen uit het vaderlijk huis verdreven, begaf zij zich tot ééne harer bloedverwanten te *Konstantinopolen*. Hier leerde PULCHERIA, Zuster van den Keizer THEODOSIUS II, haar kennen, en prees haar bij haren Broeder tot Gemalin aan, wegens hare schoonheid, schrandereheid en geleerdheid. Het huwlijk werd in het jaar 421 voltrokken, nadat EUDOCIA, die tot hier toe van den Heidschen Godsdienst geweest was, door den Bisfchop van *Konstantinopolen*, met verandering van haren naam, ATHENAIIS in EUDOCIA, den doop ontvangen had. Edelmoedig behandelde de Keizerin hare Broeders, die tot de hoogfte waardigheden verheven werden. Na meer dan twintig jaren, viel zij, op een ongegrond vermoeden, bij den Keizer in ongunst, en begaf zich naa *Jerusalem*, alwaar zij vele Kerken en Kloosters bouwde, en in het jaar 460 overleed (*).

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

De Martelaar CYPRIANUS, wiens lof de Keizerin EUDOCIA in *drie Boeken* bezongen heeft, was niet de vermaarde Bisfchop van *Karthago* van dezen naam, maar zal een andere CYPRIANUS, Bisfchop van *Antiöchië* geweest zijn, die met eene Christelijke Maagd JUSTINA, onder de regering van DIOKLETIANUS en MAXIMINUS, zal onthoofd zijn; wier Gefchiedenis, te gelijk met die van CYPRIANUS, door EUDOCIA bezongen is. Men heeft nog eene Redenvoering van GREGORIUS

Haar gedicht tot lof van den Martelaar CYPRIANUS.

van

(*) SOCRAT. I. c. EVAGR. II. E. I. 20-22. en anderen.

III gebèurenissen der Kerk hebben beroemd gemaakt,
 BOEK bij voorbeeld HILARIUS, AMBROSIUS EN DAMASUS,
 V hier voorbijgaande, zullen wij die opnoemen, welke
 Hoofdst. na C. G. voornaamlijk als Dichters bekend zijn geworden.
 Jaar 363. Gelijk de Keizerin EUDOCIA' eenen *Cento* uit HO-
 tot 476. MERUS, ZOO heeft PROBA FALCONIA, Gemaalin van
 den Romeinschen Proconsul ADELPHIUS (*), eenen
 FALCO- *Cento Virgilianus* saamgesteld, welke, met Verzen
 NIA van den Latijnschen Dichter VIRGILIUS, de Ge-
 schrijft eenen *Cento* schiedenis van het Oude en nieuwe Testament be-
 Cento *Virgilia-* vat. Over deze en dergelijke soort van nietsbedui-
 nus. dende en laffe kunst-oefeningen heeft haar tijdge-
 noot HIËRONYMUS een wel hard maar zeer juist
 oordeel geveld (†). Evenwel is deze *Cento* lang
 in achtung geweest, en heeft misschien aanleiding
 gegeven, dat sommigen bij VIRGILIUS zelve *Voor-*
zeggingen van CHRISTUS gevonden hebben (§).

PRUDEN-
TIUS.

Ten zelfden tijde, in de laatste helft der IVde
 eeuw, leefde ook AURELIUS PRUDENTIUS CLE-
 MENS, die zich door zijne Christelijke gedichten
 boven anderen eenen roem verworven heeft. Hij was
 in *Spanje*, in de stad *Calagurris*, (thans *Calahorra*),
 geboren (**). In zijne Dichterlijke voorreden op
 zij-

(*) ISIDOR. *Hispalens. de SS. Eccles. Cap. 5.* hetwelk
 echter door anderen betwist wordt.

(†) *Ep. 103. ad Paulin. Tom. III. p. 6. ed. Franc.*

(§) Men vergelijke FABRIC. *Bibl. Lat. med. et inf.*
etat. Tom. II. pag. 142. sq.

(**) Men kan dit besluiten uit twee plaatzen van zij-
 ne schriften *Peristeph. Hymn. I. 116. IV. 31.*

zijne werken beklagt hij zich, in zijne jeugd geleerd te hebben, op eene waarlijk strafbare wijze, onwaarheden te spreken, doelende op de kunst der *Sofisten*, die de jeugd leerden spreken over het geen zij verstonde en niet verstonde, alles te verdedigen, waar of onwaar, wat men goedvond, en enkel op eene hebbelijkheid in eenen fraajen, vernuftigen en innemenden voordragt bedacht te zijn, zonder zich op gegronde wetenschappen toe te leggen. Verders belijdt PRUDENTIUS, dat hij zijne jeugd in flechte buitensporigheden hebbe doorgebracht, en vervolgens zich veel in rechtsgedingen gemengd, en daar door veel on aangenaamheden ondervonden hebbe. Tweemaal had hij het Stadhouderschap van aanzienlijke steden waargenomen, en den goeden inwoneren recht laten geschieden, de boozen in vrees gehouden. Eindelijk heeft hem de Keizer, (THEODOSIUS *de Groote* of HONORIUS,) door eenen aanzienlijken eerepost, (*militiæ gradus*,) in den naasten rang aan den Vorst, (*ordine proximo*,) gesteld (*), Nu, zijn zeven en vijftigste jaar achter den rug hebbende, wil hij zijne zondige ziel van hare dwaasheden ontledigen, en God ten minsten met woorden prijzen, indien hij dit niet met daaden doen kan; dag en nacht wil hij, *God ter eere*, liederen zinn-

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Militia* betekent hier geen' krijgsdienst, maar eene Hof- of Staatsbediening, welke onder den titel van *Comes*, (*Graaf*,) werd bekleed. Misschien wil PRUDENTIUS te kennen geven, dat hij één der Opperstadhouders des Rijks, (*Praefectus Praetorio*,) geweest is.

III zingen, tegen *Ketterijën* strijden; het *Katholijk ge-*
 BOEK loof onderzoeken; den *Afgodsdienst* vertreden; aan
 V de *Martelaren* gezangen wijden; en de *Apostelen*
 Hoofdst. roemen. Met deze woorden geeft de Dichter zelf,
 na C. G. als het ware, eene lijst van zijne gedichten; welke
 Jaar 363. tot 476. met veel toejuiching onder de Christenen ontvangen
 zijn, en zich met vermaak lezen laten, schoon GY-
 RALDI reeds van PRUDENTIUS, niet zonder reden,
 geoordeeld heeft, dat hij beter Christen, dan Dich-
 ter geweest is; en met dit alles is zelfs zijn Chris-
 tendom niet het zuiverste, maar bezoedeld met ver-
 scheidene smetten van Bijgeloof, welke dus door
 eenen Dichter opgeschikt, wiens verzen onder de
 Christenen opgang gemaakt hebben, meer en meer
 wortelen geschoten hebben, en tot de volgende eeu-
 wen zijn overgegaan. Onder zijne gedichten vindt
 men eerst eene verzameling van *twaalf Liederen op*
alle dagen, (*καθημερινων Liber*,) dat is, liederen,
 die op zekere tijden, en bij zekere verrichtingen
 van den dag, op eenen plegtigen dag, gezongen kun-
 nen worden. Het eerste lied is *bij het aanbreken*
van den dag. (*Hymnus ad Galli Cantum*.) In
 denzelven meldt de Dichter, met een *men zegt*,
 dat *de booze geesten, welke vrolijk over de duister-*
nis des nachts, in denzelven omzwerren, door het
kraajen van den haan verschrikt, bevreesd wegvlie-
 den. Van PETRUS sprekende, die door het kraajen
 van den haan tot inkeer kwam, zegt hij: *Zijn hart*
was onschuldig gebleven, en zijn geest had het ge-
loof behouden. Het tweede Lied is een *Morgenlied*;
 de beide volgende zijn gezangen *vóór* en *na het*
 eten,

eten, het eerste van dezen begint met een gebed
 aan CHRISTUS: „ô goede Kruisdrager! Schepper
 „van het licht! Vader van alles! *Door het woord*
 „*geteelde!* (*Verbigena*,) geboren uit den maagde-
 „lijken schoot! Maar magtig in uwven Vader, eer
 „Starren, Aarde en Zee, waren!” enz. Het woord
Verbigena hebben sommigen willen vertalen, *het ge-*
teelde of *gegencreerde Woord*, doch, de Dichter ver-
 klaart zich zelve in eene andere plaats (*), al-
 waar hij Gods Zoon noemt *verbo editus, de door*
het woord geborene, waarschijnlijk in dien zelfden
 zin, welken wij reeds bij andere Kerkvaders heb-
 ben aangetroffen, volgens welken zij van een in-
 wendig woord en een uitwendig voortgebracht woord
 van God spraken (†). Verders merkt de Dichter, in
 dit lied aan, *dat het voor Christenen niet voegt,*
het vleesch van gedoodde beesten te eten; kruiden en
 peulvruchten, of melk, honig en ooft, kunnen ons,
 op eene onschuldige wijze verzadigen; doelende
 waarschijnlijk op zulke Christenen, die eene stren-
 gere levenswijze voerden. Van den Zondenva-
 l en de herstelling der Wereld, door CHRISTUS spreken-
 de, gebruikt hij deze uitdrukkingen, *dat de vrouw*
den hals en de driedubbele tong der slang vertre-
den (§), en *dat de Maagd, die waardig was,*
God te baren, al het vergift getemd heeft (**),
 wel-

III
 BOEK
 V
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

(*) *Hymn. XI. vs. 17. 18.*

(†) Verg. de verhandeling van D. WERNSDORF *de*
Christo Verbigena Viteberg. 1774. 4to.

(§) *Vs. 127.*   (**) *Vs. 151.*

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

welke, hoe zeer de Dichter dezelve van den Heiland der Wereld verstaan wil hebben, evenwel volgens de neiging van zijne en de volgende tijden, tot de hooger verëering der Maagd MARIA, en alrengs tot de geliefde verändering van den Tekst in de *Vulgata*, (*Gen. III. 15.*) *ipsa conteret*, (*zij zal — vermorsfelen*,) iet hebben toegebracht. Nog komt hier voor de harde uitdrukking: „Ik bedenke, dat *een ligchaamlijk God*, met ligten „*stap*, uit de Hel, (*Phlegeton*,) weder naa de „bovenwereld is opgestegen.” Duidlijker verklaart hij zich, over de *nederdaling ter helle* van den Zaligmaker, elders (*): „Ook de booze geesten,” zingt hij daar, „hebben somtijds in de Hel eene „plegtige rust van hunne straffen: bij voorbeeld, „in dien nacht, toen de Heilige God van den „*Acherontischen* poel naa de bovenwereld terug „gekeerd is — De straffen der Hel werden ver- „zacht, het volk der schimmen verheugde zich, „vrij van het vuur, eenig ontslag in zijnen kerker „te genieten, en de zwavelstromen brandden niet, „als gewoonlijk.” Het vijfde gezang behoort *bij het aansteken van het licht*, het zesde, *vóór dat men gaat slapen*. Hier vermaant hij den Christen, zich, als hij zich te bed begeeft, aan zijnen doop en zalving te herinneren; maar bijzonder het voorhoofd en de plaats van het hart met *het kruis te tekenen*. *Want het kruis verdrijft alle misdadeu*; voor het kruis vliedt de duisternis, en een daarmee

(*) *Hymn. V. vs. 125-136.*

de getekende geest kan niet wankelen. Ook de kromme bedrieglijke slang moet voor CHRISTUS en voor dit teken vlieden. Insgelijks is hier nog de plaats (*) merkwaardig, dat de Richter des menschens *slechts weinige Godlozen voor eeuwig laat omkomen*. Het zevende gezang is voor de genen, die vasten, het achtste, na het vasten. Het negende dient voor alle uren, het tiende is bestemd voor de begravenissen der Christenen, en de beide laatste zijn gewijd aan twee jaarlijkse Feestdagen der Christenen, welke thans reeds gevierd werden, het één op het geboortefeest van CHRISTUS, (*Octavo Kalendas Januarias*,) en het tweede op het feest der verschijning van CHRISTUS, (*Epiphania*.) Op deze verzameling van gedichten volgt eene andere van 14 Gezangen, welke ten opschrift heeft *πρεσβεφων*, van de kroonen, omdat zij den lof behelst van eenige Christenen, die de kroon van het Martelaarschap hebben weggedragen; in deze gezangen ontdekt PRUDENTIUS weder vele *lichtgelovigheid* en *bijgelovigheid*. Opmerkelijk is het, dat hij in één derzelven gewag maakt van een beeld in de Kerk, gebouwd boven het graf van den Martelaar CASSIANUS (†). Zijne lichtgelovigheid getuigen de menigvuldige en zonderlingste wonderen, welke hij als gebeurde zaken aan zijne Martelaren toeschrijft, maar zijne *bijgelovigheid* daar in, dat hij niet alleen eer-

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Vs.* 95, 96.

(†) *Hymn.* IX. 9. Vergel. *Hymn.* XI. 123. op den Martelaar HIPPOLYTUS.

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

bied voor deze getrouwde belijders van hunnen Godsdienst betuigt, gelijk de Christenen in het gemeen dezelve eerwaardig geächt hebben, maar hij bidt de Martelaren om hulp en bijstand, met zulke uitdrukkingen, welke voor eenen Christen, die zijnen Godsdienst verstaat, aanstootlijk moeten zijn, en hij spreekt hier van zoo, als of zoodanige aanbidding der Martelaren de heerschende denkwijze van zijnen tijd ware. Dus zegt hij in zijnen *Hymnus* op twee Spaansche Martelaren, (*vs. 10. sq.*) „ De „ vreemden komen in menigte herwaards, dewijl „ het verradende gerucht alle landen doorlopen „ heeft, dat hier de *voorspraken*, (*patroni*,) der „ *Wereld* zijn, wier gunst men door gebeden ver- „ werven kan. Niemand heeft hier vergeefs een „ zuiver gebed aangebracht; de bidder is vrolijk op „ afgewischte tranen van hier terug gekeerd, voe- „ lende, dat alles verkregen te hebben, wat hij „ naar billijkheid gebelen heeft. Zoo ijverig en „ zorgvuldig is de voorbidding dezer Martelaren in „ onze gevaren, dat zij niemand een stil gebed „ vergeefs laten storten; zij horen hetzelfde, en „ brengen het terstond ter ooren van den eeuwigen „ Koning. Van daar vloejen zoo rijke gaven uit „ de bron zelve op aarde neder, welke der bidde- „ ren rampen met de verlangde geneesmiddelen be- „ sproejen. De goede CHRISTUS heeft aan zijne „ getuigen nooit iet geweigerd.” In den tweden zang, (*Hymn. 11. vs. 459.*) verzekert hij, „ dat „ te Rome de beide *Prinsfen der Apostelen* nu re- „ geren, waar van de één de Heidenen tot het Chris- „ ten-“

„ tendom geroepen heeft, en de ander, den *eersten* III
 „ *leerstoel*, (*prima cathedra*,) bekleedende, de in BOEK
 „ het geloof verwachtte, (of hem aanbetrouwde V
 „ *credita*,) *deur der eeuwigheid ontsluit*.” Op Hoofdst.
 „ het einde van dezen zang bidt hij den Martelaar na C. G.
 LAURENTIUS hem te verhoren, als hij de misdaa- Jaar 363.
 den van zijn hart en leven belijdt. tot 476.
 „ Ik beken,”
 „ zegt hij, „dat ik *onwaardig ben, om van CHRIS-*
 „ *TUS zelve verhoord te worden*, maar door de
 „ *voorspraak der Martelaren, (per patronos mar-*
 „ *tyres,*) kan ik genezing erlangen. Hoor dan
 „ gunstig den ootmoedig smekenden PRUDENTIUS,
 „ die een zondaar is voor CHRISTUS, en verlos
 „ hem van de banden der wereld, daar hij nog aan
 „ het ligchaam dienstbaar is.” Zeldzaam is des
 Dichters wensch, in het slot van den tienden
 zang, tot lof van den Martelaar ROMANUS:
 „ Mogt ik ééns, aan de linke zijde, onder de kud-
 „ den der Bokken, waar ik zeker zijn zal, van
 „ verre gekend worden. Mogt als dan de beste
 „ Koning, op de voorbede van dezen Martelaar,
 „ zeggen: ROMANUS bidt mij! Breng mij dezen
 „ Bok over! Hij zij een lam aan de rechte zijde,
 „ en worde met wolle bedekt!” Men zal misfchien
 zoodanige Bijgelovige aanroeping der Heiligen ver-
 fchonen willen, met de Dichterlijke vrijheid, die de
Martelaren stelt in de plaats der Heidenfche *Musen*
 en *Helden*, doch zij kwam, ten dezen tijde, reeds
 meer algemeen in zwang, en werd, hoe zeer door
 velen tegengesproken, door het gezag van HIËRO-

NY-

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

NYMUS en anderen, verdedigd, verkreeg invloed door de welsprekendheid van eenen BASILIUS, de beide GREGORIUSSEN, en meer anderen, en werd onder het volk gevestigd door het van buiten leeren en zingen van deze en foortgelijke liederen en gezangen. Nog is 'er een ander Dichtstuk van PRUDENTIUS, *de vergodding*, (*Ἀποθεωσις*), tegen verschillende Godsdienstpartijën, *de Godheid van CHRISTUS* beweerende, of de *valsche denkbelden van God* wederleggende, onder verschillende opschriften afgedeeld, bij voorbeeld, *contra heresin, quæ Patrem passum affirmat; contra Unionitas*, waar door inzonderheid de *Sabelliënen* verstaan worden; *adversus Judæos; contra Homuncionitas*, die met PAULUS van *Samosata* CHRISTUS voor een bloot mensch hielden; *de natura animæ; adversus Phantasmaticos, qui Christum negant verum corpus habuisse; de resurrectione carnis humanæ*. Dit Dichtstuk heeft verscheidene bevallige, gegronde en treffende plaatzen; doch onder welke ook zwakke en niet gelukkig gekozene gemengd zijn. Dus zoekt hij daar in, bij voorbeeld, te bewijzen, dat God den eersten mensch, niet zonder den bijstand van CHRISTUS geschapen heeft; en dat, gelijk CHRISTUS het Beeld des Vaders is, wij het Beeld van CHRISTUS zijn (*). Ondertusfchen erkent hij, in dit Dichtstuk, nederig, dat geen mensch de *genera-*

tie

(*) *Vs. 303. sq.*

Christus forma Patris, nos Christi forma et imago.

tie of teling van het eeuwig woord van God, in staat is te verklaren. (vs. 265. sq.) Zijn Dichtwerk *over den oorsprong der zonde*, (*Διαγωγὴ γενεῶν*), tegen de leere der *Marciöniten* en *Manicheën*, is over het geheel der lezing waardig, maar eindigt met een gebed van den Dichter, welks vreemdheid sommigen heeft doen twijfelen, of het echt en van onzen Dichter zij. Dus luidt het: „ Daar zijn, „ CHRISTUS! vele woningen in het rijk gebied van „ uwen Vader, die op onderscheidene plaatzen af „ gezonderd zijn. Ik begeer geen huis in de ver- „ blijfplaats der Zaligen; daar mogen de kuifche „ drommen van mannen, en onbevleete maagden, „ zich onthouden! Mij zij het genoeg, als ik maar „ geenen dienaar der Helle zie; als slechts derzel- „ ver vlam mijne ziel in den diepsten oven niet „ verflinde. Laat zij, wegens hare bevelking in „ het ligchaam, het droevig vuur van den *Avernus* „ moeten lijden, indien slechts deszelfs hitte mij „ verdraaglijk zij! Laten anderen door een onme- „ telijk licht, en met kronen op het hoofd, ver- „ heerlijkt zijn, dat mij slechts eene ligte straffe „ lenig verzenge!” Men zou hier aan het zooge- noemde zuiverend- of *Vagevuur* denken kunnen, hetwelk omstreeks het begin der vijfde eeuw in de Christen-Kerk begon ontfoken te worden, indien niet de Dichter het eene zachte straffe noemde, en deze verblijfplaats in de woningen des Vaders plaatste. In het volgende Dichtstuk, (*Ψυχολογία*), bezingt de Dichter *den strijd der deugden en ondeugden in de menschlijke ziel*, welken hij, vrij beval-

III
 BOEK
 V
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

III BOEK V
 Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

lig, beschrijft, en waar in de deugden steeds de overwinning behalen; alleen krijgt de *Eendragt* eene ligte wond. Ten laatsten wordt 'er een heerlijke Tempel gesticht, in welken de Wijsheid haar verblijf neemt. Gewigtiger is een Dichtstuk van PRUDENTIUS tegen SYMMACHUS, (*adversus Symmachum Libri duo*,) waar in de Dichter, in de voetstapen van den Biscop AMBROSIUS tredende, SYMMACHUS, van wiens pogingen, om den Altaar der Overwinning te Rome hersteld te krijgen, in het voorgaande dezer Geschiedenis gesproken is, op den voet volgt, en wederlegt. Eindelijk worden nog gewoonlijk bij de schriften van PRUDENTIUS gevoegd, een *Dichterlijk kort Begrip* der voornaamste *Bijbelgeschiedenissen*, in 49 Opstellen, ieder van vier Regelen, *Diptychon, sive Enchiridium utriusque Testamenti*. Doch welke sommige geleerden aan onzen Dichter ontzeggen; zij zijn van weinig belang. Volgens GENNADIUS (*), had hij ook nog *eene verklaring van de eerste Geschiedenis der menschen tot aan den Val*, en *eene opwekking tot den Marteldood* geschreven, doch deze zijn verloren. Men heeft verscheidene uitgaven van de werken van dezen Dichter, in wien sommigen vergeefs *een vuur* hebben menen te vinden, *hetwelk de Heilige Geest zelf in zijn hart ontstoken heeft* (†).

PAULI-
 NUS.

Een ander Christen-Dichter van dezen tijd, MEMORIOPIUS PONTIUS ANICIUS PAULINUS, heeft nog
 groot

(*) *De SS. Eccles. Cap. 13.*

(†) Verg. FABRICIUS *Bibl. Lat. Libr. IV. Cap. 2.*

grooter roem nagelaten, dan PRUDENTIUS, wien hij echter, als Schrijver, niet evenäart. Hij stamde uit een der aanzienlijkste geslachten in *Frankryk* af, en werd in het jaar 353 of 354 geboren. Hij had AU-SONIUS tot zijnen leermeester te *Bourdeaux*, wien hij daarom, tot eene blijk van dankbaarheid, zijnen vader noemt. Evenwel, behalven eenige vordering in de Latijnsche Weisprekendheid en Dichtkunde, was zijne overige geleerdheid zoo gering, dat hij niet veel meer dan de eerste beginselen der Grieksche taal verstond, en in de Geschiedenis en Aardrijkskunde vrij onkundig was. Op aanprijzing van zijnen Léermeester, verkreeg hij, in het jaar 379, de plaats van eenen overledenen Consul. Ook schijnt hij nog andere eereposten bekleed te hebben. Doch, omtrent het jaar 390, besloot hij, uit hoofde van zijn zwaklijk ligchaam, en aangemoedigd door zijne Godvruchtige echtgenote THERESIA, de wereldsche zaken geheel te laten varen. Tot hier toe waarschijnlijk een *Katechumeen*, of Onderwijzeling, liet hij zich te *Bourdeaux* door den Bischof DELPHINUS doopen, waarna hij naa *Spanje* reisde, om in de eenzaamheid onbekend te kunnen leven. Van tijd tot tijd verkocht hij zijne groote bezittingen, het gene daar van kwam, onder de armen uitdelende. In welk opzicht hij zich zelve bij eenen kampvechter vergelijkt, die zijne klederen aflegt, om te beter te kunnen strijden (*), ook met eenen Reiziger, die, van allen last ontdaan, door de zee der

III
BOEK:
V
Hoofdst.
na C. G.
jaar 363.
tot 476.

ZON-

(*) *Epist.* 24. pag. 155. ed. Brun.

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

zonden poogt te zwemmen, die God en de menschen vanëen scheidt (*). Hij beroept zich op de vermaning van den Zaligmaker, die hij toonde zoo min te verstaan, als zoo vele andere Christenen van zijnen tijd, dat men alles verlaten en hem volgen moet (†). Zijne vrouw hield hem steeds gezelschap, zelfs toen zij, daar hij geheel en al het Monniken-leven volgde, zijre vrouw niet meer was. In het jaar 393, moest hij zich, tegen zijne neiging aan, op dringend aanhouden der gemeente te *Barcino*, (*Barcellona*,) tot Ouderling, *Presbijter*, *Priester*, laten ordenen. Eindelijk bewoog hem zijn oude eerbied voor den voormaligen *Presbijter* te *Nola* in *Kampanië*, *FELIX*, zich, in het jaar 394, op een klein landgoed, in de nabijheid dezer stad gelegen, te begeven. Hier was het gebeente van *FELIX* begraven, en over dezelve eene Kerk gesticht. Deze *FELIX* had, onder de regering van Keizer *DECIVS*, niet weinig geleden, naderhand het Bisdóm te *Nola* gewcigerd aan te nemen, doch daar, in plaats van den Bischof, openbaar onderwijs gegeven. Reeds bij zijn leven werd hij voor een' wonderdoener gehouden, voor wien God wonderen verrichtte, onder welke dit bijzonder behoort, dat eene spin hare webbe spon voor de plaats, waar hij zich verborgen had, toen de Heidenen hem zochten. Na zijne dood werden wonderbare genezingen, uitdrijven van duivelen uit bezetenen, en dergelijke wonderdaa-

(*) *Epist.* 4. *pag.* 14.

(†) *Epist.* 24. *pag.* 154.

daaden, van hem verhaald. PAULINUS, die dit alles geloofde, hield zich zelven voor gelukkig, dat hij uit zijnen inmidlijk in de Kerk van dien Heiligen FELIX gaan, en zijne aandacht verrichten kon. Hoe zeer 'er hier ter plaatze meer dan ééne Kerk ter eere van dezen Heiligen stond, zij waren niet genoegzaam, om de menigte volks te bevatten, die derwaards in Bedevaart kwamen. PAULINUS liet daaröm in het jaar 402, nog eene nieuwe Kerk bouwen, die, waar het Altaar stond, met marmers-
stenen bekleed, en met Mosaïk werk versierd was. Te dezer plaats zag men de *Godlijke Drieëenheid* in *Beelden* voorgesteld, te weten, van eene uit de wolken donderende stem, een Lam, en een Duif; de *Apostelen* waren verbeeld, door eenen hoop Duiven in eene krans, rondöm een kruis; en de *Euangelisten*, door vier Beeken, die uit eene rots voortvloeiden. In het Altaar waren overblijfsels, (*Reliquien*,) van de lichamen der Apostelen en Martelaren, met een stukjen van het gewaande hout van CHRISTUS kruis, hetwelke zekere Godzalige VROUW, MELANIA, die van *Jerusalem* gekomen was, kort te voren aan PAULINUS geschonken had. Bovendien liet hij aan wêerskanten overdekte gangen, als ook eenige vertrekken aanbouwen, zoo voor Christenen, die daar hun gebed doen en de Heilige Schriften wilden lezen, als om de sieraden en heilige vaten der Kerk daar te bewaren. In de Kerk zelve liet hij Geschiedenissen uit de Boeken van MOSES, JOSUA en de *Richteren*, schilderen, alles met verzen en verklaringen daar ne-

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

vens,

III BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

vens; ten einde de eenvoudige landlieden op te wekken, en hunne aandacht tot iet nuttigs te bepalen, die, naar de gewoonte dier tijden, op het graf van den Heiligen FELIX, gantsche nachten, met eten en drinken, ter zijner eere, doorbrachten (*). Door dit alles verwierf zich PAULINUS de uiterste hoogachting, en werd daarom, in het jaar 409, zoo als men gemeenlijk gelooft, tot Bisfchop van *Nola* verkozen. In het volgende jaar werd deze stad, gelijk zoo vele andere Italiïanfche steden, geplunderd door den *Gothifchen* Koning ALARIK, bij welken algemenen nood de milddadigheid van PAULINUS nog meer uitblonk. Hij leefde nog tot het jaar 431. De verëering zijner tijdgenoten, voor hem, klom, na zijne dood, nog hooger. Kort daarna verzekerde GENNADIUS (†), dat hij magt gehad heeft over de Duivelen. Een leerling van PAULINUS, URANIUS, die een verhaal van zijn affterven heeft nagelaten (§), bericht ons, dat twee overledene Heiligen, JANUARIUS, Bisfchop van *Beneventum*, die onder DECIUS den Marteldood geleden had, en wiens gewaande hoofd nog te *Napels* het bekende wonder, in de handen der Geestlijkheid, verricht, benevens MARTINUS, Bisfchop van *Turinum*, van wien wij reeds in onze Gefchiedenis gefproken hebben, zijnen Leeräar verfchenen waren, en hem uit deze we-

(*) PAULIN. *Epist.* 32. pag. 205. sq. *Carm.* 24. vs. 362, 552. sqq. (†) *De SS. Eccles. Cap.* 48.

(§) Uitgegeven door PETR. FR. CHIFLET in *S. Paulino illustrato Divione* 1662. 4to.

wereld geroepen hebben; gelijk hij zelf, niet lang na zijne dood, zekeren Bisfchop van *Napels* zal gedaan hebben. Het lijk van PAULINUS zal naderhand in eene Kerk te *Rome* gebracht zijn, en hij zelf heeft bij de Latijnsche Kerk eene plaats onder de Heiligen verkregen, tot welke eere hij anderen had helpen verheffen. De aanzienlijkste Leeräars, zoo als HIERONYMUS en AUGUSTINUS, achtten hem zeer hoog. De laatstgenoemde begeerde onder anderen zijn gevoelen te weten, over de vraag: *Waar in de werkzaamheden der Zaligen in het toekomstig leven bestaan zullen?* Het antwoord van PAULINUS op deze vraag (*), is niet anders dan een verward gefnap, hetwelk bij slot hier op uitkomt, dat de Uitverkozenen God, in het eeuwig leven, met Hemelfche en Engelen-tongen prijzen zullen. Over het geheel was 's mans verdienste niet evenredig aan zijnen roem. Hij had ja een' brandenden ijver voor Godzaligheid, maar was tevens een voortplanter van het Bijgeloof. Hij fchreef vloejend, met aartige toeren, en eenen rijkdom van Godvruchtige gedachten, zijne gedichten bezitten zekere losheid en bevalligheid, maar gelijk hij zich beklagt, dat hij zich welëer aan de geleerdheid had overgegeven, of de *wijsheid dezer wereld* bewonderd te hebben (†), zoo getuigen zijne fchriften, tot zijn nadeel, genoeg, hoe weinig hij van dezelve verftond. Hij belijdt, met eene foort van nederigheid, dat hij on-

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

waar-

(*) *Epist.* 45. *pag.* 272. (†) *Epist.* 4. *pag.* 13.

III waardig zij, om de Heilige Schriften te verklaren (*),
 BOEK maar hij kon dit, naar waarheid, zeggen, alzoó hij
 V met de grondtalen des Bijbels geheel onbekend was.
 Hoofdst. Ondertusfchen komt bijna geen oud Schrijver hem
 na C. G. daar in gelijk, in het aanhalen en opëenstapelen van
 Jaar 363. Bijbelplaatzen in zijne fchriften; als ook in fichte-
 tot 476. lijke allegoriën en toefpelingen, waar van men in
 zijne Brieven menigvuldige voorbeelden aantreft.
 Van zijne fchriften zijn, omtrent 50 Brieven en 32
 gedichten overgebleven en tot onzen tijd gekomen;
 van deze is de XIIe ief een voorftel van het gene
 God, ten beste der menfchen, door CHRISTUS gedaan
 heeft, en wat deze daar voor fchuldig zijn te doen.
 In den 32ften fchrijft hij aan Sulpicius Severus,
 dat hij hem, volgens zijn verzoek, ter inwijding
 eener Kerk, niets van eenige overblijfzelen van Hei-
 ligen toezenden kon. In plaats daar van zond hij
 hem in een gouden pijp, een klein brokjen, (*Seg-
 mentum pene atomum*,) van het hout van het Godlijk
 kruis, waar van hem een gedeelte gefchonken was.
 Daar in zegt hij, mogt zijn vriend eene bevestiging
 van tegenwoordige en een onderpand der eeuwige Za-
 ligheid, hebben. Bij deze gelegenheid de Gefchie-
 denis der Kruisvinding verhaald hebbende, voegt hij
 'er bij, dat dit kruis zedert aan ontelbare menfchen
 bijna daaglijks, naar hunnen wensch, zijn hout aan-
 biedt; maar daar door geen afbreuk lijdt, en door
 zijne levende kracht, als het ware, onäangeroerd
 blijft.

(*) *Epist.* 43. pag. 260.

blijft (*). Van zijne gedichten zijn 'er vijftien, ter eere van den Heiligen FELIX van Nola; eenige omschrijvingen van Psalmen, zijn niet geheel slecht, en die, in welke hij de verandering van zijne levenswijze tegen AUSONIUS verdedigt, zijn niet onbevallig. Onder andere uitgaven zijner werken, verdient die te Parys 1685 II Deelen in 4to, door JOAN BAPTISTA LE BRUN, ligt den voorrang, vermeerderd met verscheide verhandelingen over de levensbijzonderheden enz., van PAULINUS, in welke de uitgever, hoe zeer anders met hem ingenomen, erkent, dat men uit verscheidene plaatzen van dezen Heiligen man vermoeden kan, dat hij niet vrij is geweest van de dwalingen der Halve Pelagiënen, doch welke twist toen door AUGUSTINUS nog niet beflist was.

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476:

Nog verdienen onder de Christelijke Dichters van dezen tijd, die tot ná het jaar 440 geleefd hebben, eene plaats, CLAUDIUS MARIUS VICTOR, DRACONTIUS, en SEDULIUS. De eerste, die bij GENNADIUS (†), in verscheidene Handschriften, verkeerdelijk, VICTORINUS heet, leerde volgens hem, de Welsprekendheid te Masfilia of Marseille, en overleed onder de regering van THEODOSIUS II en VA-

VICTOR,
DRACON-
TIUS EN
SEDULIUS

LEN:

(*) Men vindt deze Bijgelovige mening van de wonderbare vermenigvuldiging der Heilige overblijfselen, reeds bij CYRILLUS Bischof van Jerusalem Catech. IV: pag. 52. X. pag. 133. XIII. pag. 168. ed. Oxon:

(†) De SS. Eccles. Cap. 60.

V. DEEL.

N

III BOEK V
 Hoofdst. na C. G. III. Jaar 363. tot 476.

LENTINIÄAN III. Hij schreef eene *dichterlijke verklaring van het eerste Boek van MOSES*, in zesvoetige verzen, (*Commentariorum in Genesin Libri III.*) van de Schepping tot den *ondergang van Sodom*; in welke hij zich geen' flechter verzenmaker toont dan één' der hier voor gewaagden. Een veel korter gedicht van hem, (*de perversis suæ ætatis moribus*), beklagt de buitensporigheden zijner eeuw, zoo onder vrouwen als mannen. Zijne schriften staan, behalven bijzondere uitgaven, in de *Poetæ vet. Ecclesiast.*, van GEORG. FABRICIUS.

DRACONTIUS, een tijdgenoot van VICTOR, wien sommigen, zonder eenig bewijs, tot eenen *Spanjaard* maken, schreef, insgelijks, een Dichtstuk in zesvoetige verzen, *over de Geschiedenis der Schepping*, (*Hexæmeron seu de operibus sex dierum.*) In het midden der zevende eeuw werd hetzelfde door EUGENIUS, Bisfchop van *Toledo* (*), zeer veranderd, en is dus veranderd tot ons gekomen; SIRMOND heeft, in zijne uitgave van DRACONTIUS, (*Parys 1619. 8vo.*) nog eene *Elegie* van dezen Dichter bekend gemaakt, in welke hij God om vergeving bidt, indien hij, in het vorige gedicht, ergens gedwaald hebbe, en tevens zich bij den Keizer THEODOSIUS II ontschuldigt, dat hij deszelfs overwinning niet bezongen heeft.

Tot denzelfden tijd, eindelijk, behoort nog de Dichter COELIUS SEDULIUS, die geenszins de laagste

(*) ILDEFONSUS TOLETAN. *de SS. Eccles. Cap. 14.*

ste plaats onder deze Dichters verdient. ISIDORUS III
van Hispalis (*) is de eenigste, die ons deze bij- BOEK
zonderheid van hem meldt, dat hij een Ouderling V
geweest is. Een Schrijver in het begin der XIIde na C. G.
eeuw (†), noemt hem Bisfchop, doch min geloof- Jaar 363.
waardig, omdat hij, in meer stukken, SEDULIUS be- tot 476.
treffende, mischeeft. Vier honderd jaren later weet
JOAN VAN TRITTENHEIM (§), meer van hem te
berichten. Deze maakt hem tot eenen Ouderling, uit
Schotland oorspronkelijk, die, van jongs af, een leer-
ling van HILDEBERT, Aardsbisfchop der *Schotten*,
zal geweest zijn, zeer geöefend in de H. Schrift,
en in de Wereldlijke Geleerdheid; hij zal, uit leer-
gierigheid, naa *Frankryk*, *Italië*, en *Afë* gereisd,
en na ook *Achaje* bezocht te hebben, te *Rome*,
wegens zijne geleerdheid, bewonderd geweest zijn.
Doch deze Schrijver fchijnt hem met anderen van
dezen naam verward te hebben (**). Men kan aan
SEDULIUS, met zekerheid, alleen een wijdlopig *Dicht-
ftuk*, in vijf Boeken, toefchrijven, (*Mirabilium Di-
vinorum, five Carminis Paschalis Libri V.*) met
eenen

(*) *De SS. Eccles. Cap. 7.*

(†) SIGEBERTUS *Gemblac. de SS. Eccles. Cap. 6.*

(§) TRITHEMIUS *de SS. Eccles. Cap. 142.*

(**) Zelfs is het bericht van zijn vaderland *Schotland*
geheel niet boven allen twijfel. PHIL. LABBEUS *Disfertt.*
Philolog. de SS. Eccles. Tom. II. pag. 330. In allen
gevallen zal *Schotland* hier *Ierland* aanduiden, hetwelk,
in deze eeuw, met dezen naam bekend was. USSERIUS
de Britann. Eccles. Primordiis Cap. 16.

III eenen voorafgaanden opdracht in *prosa* aan den Abt
 BOEK V MACEDONIUS; en twee *Geestlijke Gezangen*, (*Hym-*
 ni duo.) Van deze laatstgemelden is de *eerste* zang
 Hoofdst. na C. G. eene *Elegie*, met die kunstige inrichting, (welke
 Jaar 363. men *επαναληψις* noemt,) dat telkens de eerste
 tot 476. woorden van den *Hexameter* het slot van den *Pen-*
tameter uitmaken. Een ander kunstjen heerscht in
 den tweden zang, dat deszelfs 23 koppelverzen,
 (*Strophen*,) met even zoo vele letters, naar het
Alphabet, beginnen. Zulke kunstjens bewijzen reeds,
 dat SEDULIUS niet onder de grootste Dichters be-
 hoort. Evenwel poogt hij nu en dan VIRGILIUS of
 eenen anderen ouden Dichter na te volgen, ook is
 zijn stijl zuiverer, dan die van PRUDENTIUS, daar-
 enboven vertoont hij zich, in zijne gedichten, vrij
 van vele Bijgelovigheden van zijnen tijd. En zelfs
 die plaatzen, waar hij zich in den lof der Maagd
 MARIA uitlaat (*), behelzen niets, hetwelk eenen
 Christen-Dichter tot onëere strekt. Na anderen zijn
 zijne gedichten in druk gegeven door J. FR. GRU-
 NER *Leypz.* 1747. 8vo.

Christen-
 Wijsgeer-
 ren. Onder de wetenschappen, van welke de Christe-
 nen gebruik maakten, ten behoeve van hunnen
 Godsdienst, was ook de Wijsgeerte. Hoe zeer de
 Christenen, over het geheel genomen, de *Grieksche*
 Wijsgeerte gering achtten en bestreden, bleven echter
 velen tot dezelve genegen, gelijk reeds zedert den tijd
 van JUSTINUS den *Martelaar* plaats had gehad, en
 deze verklaarden zich meest voor het leerstelsel van

PLA-

(*) *Carm. Pasch. Libr. V. 30. sq. 65. sq.*

PLATO, die, zeide men, uit de bronnen van MOSES geput had, bijzonder naar de *Eclectische* of *uitkiezende* Wijsgeerte. Nieuwe twisten over den Godsdienst, wier aanleggers zich van Wijsgeerige wapenen bedienden, maakten de Wijsgeerte voor de Christenen nog steeds noodzaaklijk, terwijl men, aan den anderen kant, de Wijsgeerte, bijzonder van ARISTOTELES, als de bron van menige Ketterijën aanmerkte, gelijk GREGORIUS van *Nazianzus* (*) klaagt, dat de listige kunsten van ARISTOTELES, en de begoochelende Welsprekendheid van PLATO, als de plagen van *Egypte*, in de Kerk waren ingefloopen. Zoo verzekert HIËRONYMUS (†), dat de *Ariënen*, uit de school van PLATO en ARISTOTELES, tot Bisshoppen verkozen waren, omdat, naamlijk, vercheidenen van hunne Leeräaren, van de Redenkunde van ARISTOTELES, gebruik maakten. Om deze en dergelijke redenen, was het leerstelsel van ARISTOTELES tot hier toe bij de *Katholijken* gehaat, maar het stelsel van PLATO vond zijne lofredenaren, onder anderen wordt hetzelfde door AUGUSTINUS (§) ten sterksten aanprezen. Evenwel deze waren de laatste tijden van het gezag dezer Wijsgeerte in de oude Kerk, van nu af begon dat van ARISTOTELES het hoofd meer en meer op te stecken (**).

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Op

(*) *Orat.* XXVI. pag. 458. Tom. I. *Opp. ed. Paris.*

(†) *Dial. advers. Luciferian.* p. 96. T. II. *Opp. ed. Franc.*

(§) *De Civit. Dei Libr.* VIII. Cap. 9.

(**) LAUNOI *de varia Aristotelis fortuna* Cap. 2. p. 142. *fr.*

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

NEME-
SIUS.

Op zich zelve, en afgezonderd van de Wetenschap van den Godsdienst, kon dus de Wijsgeerte geene voortgangen maken, even daarom vindt men onder de Christenen van dezen tijd slechts weinige eigenlijk gezegde Wijsgeeren. Zulk één was echter NEMESIUS, die Bisfchop van *Emisa* in *Fenicië* zal geweest zijn. De Ouden geven ons van hem geheel geene berichten, men besluit alleenlijk uit eenige plaatzen van zijn Boek tegen de *Eunomiänen*, dat hij, omtrent het jaar 400, geleefd heeft (*). Het Boek van NEMESIUS, hetwelk van de *Natuur des Menschens*, (*περι φυσικης ανθρωπου*,) handelt, is welëer aan GREGORIUS *van Nyssa* toegeschreven, omdat die een dergelijk gefchrift heeft opgesteld. In dit Boek ontdekt de Schrijver vele, en zelfs voor zijnen leeftijd zeldzame, ervarenheid in de Natuurkunde. In het 24ste *Hoofdstuk*, bij voorbeeld, spreekt hij van de slag- en bloed-aderen, op die wijze, dat sommigen de geheele leere van den *omloop des bloeds* daar in gezocht hebben; hoewel de Schrijver slechts een deel daar van gekend heeft. Daar hij in het *derde Hoofdstuk van de verëeniging van het ligchaam*
en

(*) TILLEMONT *Memoires pour servir etc Tom. IX. pag. 242.* houdt het voor waarfchijnlijk, dat hij dezelve is met NEMESIUS, Stadhouders van *Kappadocië*, aan wien verfehiedene Brieven en een gedicht van GREGORIUS *van Nazianzus* gericht zijn. (*Ep. 79. Carm. 61.*) doch deze was een Heiden, wien zijn vriend vermaant, om de Afgoderij te laten varen. Dus heeft deze gifting weinig grond van aanprijzing.

en de ziel handelt, zijn deze beiden, naar zijn gevoelen, zonder eenige vermenging verëenigd, en de ziel in geene bijzondere plaats van het ligchaam besloten; de ziel is veel meer in het ligchaam, gelijk God in ons is, door toeneiging tot hetzelfde. Voorts verklaart hij zich, niet onduidelijk, voor de mening van ORIGENES, over het voorbestaan der zielen. In het 29ste tot het 44ste *Hoofdstuk*, onderzoekt hij de vrijheid van den menschlijken wil, hij wederlegt de leere der Heidenfche wijsgeeren, en wijst aan, waar in de Godlijke Voorzienigheid bestaat, dat zij zich niet alleen in het gemeen tot het geheel-al, maar ook tot enkele zaken, uitstrekt, zoo evenwel, dat door haar, eigenlijk, dat geen bepaald wordt, wat niet in onze magt staat. Aan den *vrijen wil*, (*αὐτεξέσιον*,) geeft NEMESIUS eene zeer ruime uitgestrektheid: „Wij worden, zegt hij, (*Cap.* 41.) „door onze eigene keuze en wil, boos, maar zijn „zulks niet van natuur.” Behalven de uitgaven in de groote verzamelingen der Kerkvaderen, heeft men van de werken van NEMESIUS niet meer dan twee afzonderlijke uitgaven, de eerste van NICASIUS ELLEBODIUS, een' Nederlandsch Geneesheer, naderhand Kanunnik te *Presburg* in *Hungarië*, te *Antwerpen* 1565, in 8vo., de andere van eenen ongehoemden, dien FABRICIUS (*), voor JOANNES FELL, Bisfchop van *Oxford*, houdt, te *Oxford* 1671, in 8vo. De zeldzaamheid dezer uitgaven heeft gemaakt, dat NEMESIUS minder gelezen wordt, dan hij verdient.

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Een

(*) *Biblioth. Grac. Vol. VII. pag. 549.*

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
SYNESIUS.

Een ander Christen-Wijsgeer heeft zich beroemder gemaakt, door de zeldzaamheid van voorbeeld, te weten, SYNESIUS, een geleerd man, en uitmuntend Schrijver. SYNESIUS had *Cyrene*, in het *Afrikaansche* Landschap *Pentapolis* of *Cyrenaïca*, tot zijne geboorteplaats. Reeds vroeg maakte hij goede voortgangen in de Welsprekendheid, Dichtkunde, Wiskunde, en de nieuwe *Platonische* Wijsgeerte; welke laatste hij bijzonder geleerd had van de vermaarde HYPATIA, aan welke hij, in zijne Brieven, den verdienden lof geeft. Zijne landgenoten zonden hem, toen hij niet meer dan 19 jaren oud was, in het jaar 397., als hunnen afgevaardigden, aan den Keizer ARKADIUS, en de redenvoering, door hem, bij deze gelegenheid, voor den Keizer gehouden, werd hooger geschat, dan de gouden kroon, welke hij den Vorst, in naam van zijne landgenoten, aanbod. Na zijne terugkomst, bleef hij nog een tijd lang een Heiden, genietende eene algemeene hoogächting, tot dat THEOFILUS, Bisshop van *Alexandrië*, hem overhaalde, om zich te laten doopen. Evenwel bleef hij zijne letteroefeningen boven alle ambten of bedieningen stellen, weigerende zelfs het Bisdom van *Ptolemais* in zijn Vaderland aan te nemen, hetwelk de ingezetenen dier stad aan hem wilden opgedragen hebben. In eenen Brief aan zijnen Broeder (*), geeft hij de redenen wijdlopig op, van deze zijne weigering. Hij had, schreef hij, zijnen tijd tusfchen spelende en ernst-

(*) *Epist.* 105. pag. 246. in *Opp.* Paris 1640. fol.

stige eenzame bezigheden verdeeld; maar een Bischof behoorde een Godlijk man te zijn, vervreemd van alle spel, duizend oogen staan hem gade, en hij mag zich door geene vermaken laten aftrekken, hij behoort niet voor zich zelve, maar als een openbaar Leeraar voor allen te leven, hij behoort zonder vlekken te zijn, en eene uitmuntende vastheid van geest te bezitten. Alle deze hoedanigheden ontbraken hem, en dit beled hij daarom, opdat hij, hoe ook de zaak mogt uitvallen, voor God en de menschen buiten schuld zou wezen. Bovendien had God, de wet, en de heilige hand van THEOFILUS, hem eene echte vrouw gegeven, van welke hij zich niet scheiden, en nog minder, als een echtbreker, met haar in eene heimlijke gemeenzaamheid leven wilde (*). Doch behalven deze, voert SYNESIUS nog

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
jaar 363.
tot 476.

aan-

(*) Uit deze verklaring van SYNESIUS zien wij, dat in de *Egyptische* en nabuurige gemeenten de gewoonte thans reeds plaats had, dat een Geestlijke, die getrouwd was, zich van zijne vrouw moest scheiden, zoo dra hij zijn ambt aanvaardde. Wij hebben reeds, bij verscheidene gelegenheden, gezien, hoe dit Kerklijk voorschrift, niettegenstaande de tegenkanting van velen, allengs meer en meer de overhand kreeg. Het had echter ten dezen tijde niet algemeen plaats. SOCRATES (*Hist. Eccles.* V. 22.) bericht, dat de Oostersehe Bischoppen, in zijnen tijd, daaromtrent alle vrijheid genoten, maar in *Thesalië*, *Griekenland* enz. was de onthouding, na het aanvaarden van een geestlijk ambt, reeds ingevoerd. Men vergelijk GEORG. CALIXTUS *de Conjugio Clericorum* p. 167.

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

---

andere redenen aan, om welke hij het aanvaarden van het Bisfchops-ambt moest weigeren. Hij be-lijdt, dat hij onmogelijk zekere leerstellingen zou kunnen opgeven, van welke hij voor zich vast overtuigd was, en in welke echter de Wijsgeerte met de Leerstellingen van het Christendom streed. Dus zou hij nooit kunnen geloven, dat de *ziel* van een' laater oorsprong zij, dan het ligchaam. Nooit zal hij zeggen, dat de *Wereld* en derzelver deelen vergaan. De gewoone leere der *Opftanding* hield hij voor iet heiligs en onuoembaars, (of eene verborgenheid,) en zou de gevoelens van den gemeenen hoop nooit goedkeuren. Als het hem geoorloofd zou zijn, deze zijne denkwijze voor het volk te verbergen, dewijl toch voor kortzichtigen de leugen nuttiger is, dan de waarheid, dan wilde hij de Bisfchoppelijke waardigheid aannemen; maar, indien de Bisfchop in zijne gevoelens met het volk moest overeenstemmen, dan was hij bereid, om zich aan ieder één te ontdekken. — Maar zo hij de Bisfchoppelijke waardigheid mogt verkrijgen, dan betuigde hij voor God en de menschen, dat hij zijne leergevoelens zonder eenige ontveinzing zou voordragen enz. (*) Niettegenstaande dit alles, droeg THEOFILUS hem, in het jaar 410, het Bisdom te *Ptolemais*

(*) Men heeft SYNESIUS wegens deze plaats beschuldigd, als of hij de opftanding der dooden geheel geloofchend hebbe. Maar, hij verstond dezelve naar de grondregels van PLATO en ORIGENES, dat is, naar eene geheimzinnige uitlegging. Te weten, met deze geloofde hij,

mais op, omdat hij, volgens EVAGRIUS en FOTIUS (*), op zijne onberispelijke zeden zag, en hoopte, dat iemand, die zoo geleefd had, onmogelijk altijd aan de waarheid der opstanding zou kunnen twijfelen. Dit werd ook door de uitkomst bevestigd; want naauwlijks had SYNESIUS zijn ambt aanvaard, of hij dacht eenstemmig met de overige Christenen. Ondertusfchen blijft het moeilijk te begriipen, hoe men iemand, die zoo ver van de Christelijke geloofsleere verschilde, heeft kunnen doopen, veel min tot Bisfchop verkiezen. Doch, behalven dat men jegens zoo aanzienlijke en geleerde Heidenen infchiklijkheid gebruikte, heeft ook HOLSTENIUS reeds aangemerkt (†), dat de toenmalige tijden zoo gefield waren, dat de Christenen in *Afrika* blijde mochten wezen, mannen van verftand en aanzien, gelijk SYNESIUS, tot Bisfchoppen te bekomen; die in ftaat waren, om de belangen der ingezetenen door hunne fchranderdheid en welfprekendheid te kunnen voorftaan. Als men daar bij voegt, dat de leerflukken, in welke SYNESIUS verschilde, reeds zedert ORIGENES tijden, onder de Christelijke Geleerden te *Alexandrië* in zwang gingen, en dat THEOFILUS zelf, fchoon een hevig tegenspreker van ORIGENES, evenwel deszelfs fchriften vlijtig las (§), zoo kan men

III
BOEK
V
Hoofdf. na C. G. Jaar 363. tot 476.

hij, dat de zielen hier in het ligchaam, als in eenen Kerker, waren opgefloten. Verg. VALES. *ad. EVAGR. Hist. Eccles.* I. 15. (*) *Cod.* 26.

(†) *Disf. de Sijnesfo et de fuga Episcopatus.*

(§) *SOCRAT. Hist. Eccles.* VI. 16.

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

men te ligter verklaren, waarüm hij omtrent SYNESIUS geene zwaarigheid maakte. De nieuwe Bischoop was terstond bedacht, om proeven van zijnen ijver voor het Christendom te geven. Volgens het verhaal van JOANNES MOSCHUS (*), had hij eenen vriend EVAGRIUS, eenen Heidenschcn Wijsgeer te *Cyrene*, wien hij insgelijks tot het Christelijk geloof poogde over te haalen, doch die, met betrekking tot de leere der Opstanding, volstrekt niet te overtuigen was. Evenwel liet hij zich eindelijk doopen, waar op hij, vervolgens, aan SYNESIUS eenig geld gaf, om aan de armen uit te deelen, doch begeerde daar van eene schriftelijke verzekering, dat hem dit geld in den hemel, in het toekomstige leven, weder betaald zou worden. SYNESIUS stelde hem dezelve ter hand. Toen hij, eenigen tijd daarna, op zijn doodbed lag, beval hij, dat men dit geschrift bij zijn lijk in het graf zou leggen. Drie dagen na zijne begravenisè, verscheen hij aan SYNESIUS, begeerende, dat die zijn Handschrift terug zou nemen, dewijl de betaling geschied was. SYNESIUS, dus verstaande, wat 'er van zijn Handschrift geworden was, ging hier op, verzeld van de Geestlijkheid en aanzienlijkste burgers, naa het graf van EVAGRIUS, waar in men niet alleen het Handschrift, maar daar onder ook de kwijting, met des Wijsgeers hand getekend, vond, dat hij het geld ontvangen had. Nog langen tijd daarna vertoonde men dit Handschrift te *Cyrene*. Waarschijnlijk is dit

(*) *In Prato Spirituali. Cap. 195.*

dit laf vertelzeltjen uitgedacht, om aan den goeden naam van SYNESIUS aan te vullen, het gene, wegens zijnen afkeer van sommige Christelijke leerstukken, daar aan outbrak; zoo veel meer moet men zich verwonderen, dat een Schrijver, zoo verlicht als DU PIN, hetzelfde als geloofwaardig heeft erkend (*). Andere verrichtingen en gevoelens van meer belang, en den Bisfchop waardiger, vindt men in zijne Brieven, in welke zijne vredelievende gezindheden doorstralen. In den 66ften Brief fchrijft hij, met zachte gematigdheid, en gepaste vrijmoedigheid, aan den Bisfchop van *Alexandrië*, THEOFILUS, zijnen begunftiger, die één der hevigfte vervolgers van den toen reeds overledenen Bisfchop van *Konftantinopolen*, CHRYSOSTOMUS, geweest was, over ALEXANDER, die door CHRYSOSTOMUS tot Bisfchop in *Bithynië* was ingewijd, en thans zich naa zijn Vaderftad, *Cyrene*, begeven had, berichtende, dat hij denzelven vriendelijk in zijn huis had ontvangen, alhoewel hij hem nog niet openlijk in de Kerklijke gemeenfchap durfde aannemen. Hij voegt 'er bij, dat hij de nagedachtenis van den *zaligen* CHRYSOSTOMUS verëerde, dewijl alle vijändfchap met de dood een einde behoorde te nemen. In andere gevallen voerde SYNESIUS den last, hem door THEOFILUS opgedragen, om eenige twisten tufchen de Bisfchoppen in *Pentapolis* bij te leggen, erbidig uit, hem tevens om zijne hulp verzoekende, ten einde zekere buitensporigheden te gemaklijker te beteugelen.

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *New. Biblioth. des Aut. Eccl. Tom. III. p. 262.*

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

len. Zoo had een Bisfchop de puinhoopen van een oud Kasteel tot eene Kapelle ingewijd, alleen om zich dus van eene ruime streck lands meester te maken, welke aan eenen anderen Bisfchop toebehoorde. Tegen deze onvoegzame handelwijze verklaart zich SYNESIUS (*), tevens aantoonende, dat men het bijgeloof, vermomd met den schijn van deugd, zorgvuldig van de waare Godzaligheid behoort te onderscheiden. In denzelfden Brief beklagt hij zich over de Geestelijken, die malkanderen alleen daarom beschuldigden, opdat de Krijgsbevelhebbers daar voordeel van trekken mogten; als ook over anderen, naar het schijnt, Bisfchoppen, die hij met eene toen gewone benaming, *Vacantivi*, Βακωντισι, *rondzwerrende lediglopers*, noemt, omdat zij, met verwaarlozing van hun ambt, rondreisden, en evenwel overal de eere van hunnen stand genoten. Eindelijk verzoekt hij THEOFILUS, om voor hem, als iemand, die van allen verlaten was, tot God te bidden, omdat hij zelf het niet durfde wagen, voor zichzelf God aan te roepen; daar hij verdiende, dat hem niets gelukte, omdat hij de stoutheid begaan had, als een zondig en tot andere bezigheden buiten de Kerk opgevoed mensch, tot den Altaar van God te naderen. Zijn gedrag jegens den Stadhouder van *Pentapolis*, ANDRONICUS, verdient hier insgelijks, met weinige woorden, gemeld te worden (†). Deze Landvoogd oefende, omtrent ingezetenen van alle standen, de wreedste geweldenaarijen. Velen wonden

(*) *Epist.* 67. (†) *Epist.* 57, 58, 72, 89.

den zich tot den Bisfchop, maar deszelfs voorftellen verbitterden den Stadhouder te meer. Bij een gebod, aan de kerkdeur aangeplakt, verbood hij elk, den toevlucht tot het Altaar, als eene vrijplaats, te nemen. Als hij, eindelijk, een' aanzienlijk man met ongewone pijnen liet mishandelen, fnelde SYNESIUS derwaards, om den man te vertroosten. ANDRONICUS dit vernemende, voer driftig in deze woorden uit: „Vergeefs zet deze man zijne „hoop op de Kerk; geen mensch zal hem uit mijne „handen redden, al zou hij ook de voeten van „CHRISTUS zelve vatten.” Nu oordeelde de Bisfchop zich gerechtigd, om dezen Stadhouder, met de medehulpen zijner wreedheid, van de Kerkgemeenfchap uit te fluiten. Dit vonnis maakte hij, in naam der gemeente van *Ptolemais*, aan alle Bisfchoppen bekend, van hun begeerende, alle Kerken voor deze lieden te fluiten, dewijl toch *de Duivel geen deel heeft aan het Paradijs*; verzoekende ook de overighe den en andere Christenen, om niet met hen te wonen, noch te eten; eindelijk, de Geestliken, om geene verkering met hen te hebben, noch hunne lichamen ten grave te verzellen. Indien iemand, vervolgt SYNESIUS, uit minächting jegens de kleine gemeente van *Ptolemais*, zich anders mogt gedragen, behoorde hij te weten, dat hij eene fcheuring in de Kerk ftichtte, welke volgens den wil van CHRISTUS maar ééne moet wezen; en dat hij, SYNESIUS zelf, met zijne gemeente, ook met dezen alle Kerklijke gemeenfchap afineed. Op dit fchrijven des Bisfchops, die echter tevens zijnen tegenzin tegen

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III gen alle maatregelen van geweld, tot welke hij thans
 BOEK gedwongen werd, te kennen geeft, betuigde ANDRŌ-
 V NICUS leedwezen over zijn gedrag, aanbiedende,
 Hoofdst. zich aan de Kerklijke boete te onderwerpen. Alle
 na C. G. de Bisfchoppen der Provincië oordeelden; dat men
 Jaar 363. de Bisfchoppen der Provincië oordeelden; dat men
 tot 476. hem dit behoorde toe te ftaan, behalven SYNESIUS,
 die hem het best kende, evenwel gaf hij toe, en
 hield den gemelden Brief terug. Maar, zoo als SY-
 NESIUS vermoed had, ANDRONICUS verviel dra tot
 zijne voorige buitensporigheden, zoodat de Kerkelij-
 ke ban niet langer terug blijven kon. Eindelijk werd
 deze fnoode Stadhouder zelf ongelukkig, en moest
 zelfs onrecht dulden, gelijk hij te vooren anderen
 had aangedaan (*), dit verwekte het medelijden
 van SYNESIUS, die nu alles deed, om 'smans on-
 gelukken te verzachten, en den Bisfchop THEOFI-
 LUS verzocht, hetzelfde te doen. Naar alle waar-
 fchijnlijkheid is SYNESIUS nog vóór het jaar 431
 overleden, alzoo men, in dat jaar, zijnen Broeder
 EUOPTIUS, als zijnen opvolger in het Bisdom van
Ptolemais, op de Kerkvergadering van *Efeze* vindt.
 De volledigfte uitgave zijner werken is door DION.
 PETAVIUS bezorgd. Zij zijn eene *aanspraak aan*
den Keizer ARKADIUS over de regering, boven gemeld;
 eene Verhandeling, DION, *of van zijne eigene Leerwij-*
ze; een *Loffchrift op een Kaalhoofd*. Twee Boeken,
 onder den tijtel: *De Egyptenaars*, of, *van de*
Voorzienigheid. Een Boek *over de Droomen*. Twee
 Brokftukken van *Predikatiën*, de ééne bij gelegen-
 heid

(*) SYNES. *Epist.* 39.

heid van eenen verwoestenden inval van barbaarsche volken, in de nabuurschap van *Pentapolis*, in het jaar 412 gehouden, en de andere tot lof van ANYSIUS, Stadhouders van *Libyë*. Eindelijk, eene verhandeling aan PÆONIUS, wien hij een *Astrolabium* van zijne eigene uitvinding schonk, en te gelijk hem de *Starrenkunde* aanprees. Ook hebben wij van SYNESIUS eene verzameling van 155 Brieven, die niet onbevallig geschreven zijn. Zijne *tien Geestlijke Liederen* bevatten verscheidene bewijzen, hoe hij de *Platonisch-Eclectische* Wijsgeerte met het Christendom heeft zoeken saam te voegen. In het eerste Gedicht, (vs. 52-70.) geeft hij eene onverstaanbare beschrijving van de Drieënhed, waar in onder anderen de ongeboren Vader aller dingen, de *Heilige Eenheid der Eenheden*, de *eerste Monas* van alle *Monaden*, voorkomt, die de *Eenvouwigheden der hoogste dingen*, (*ἀπλοήτας ἀνερίστων*), verëenigt, en door *bovenwezenlijken*, of *bovenzelfstandige geboorten*, (*ὑπερστασις λογισαίς*), gebaarde of geteeld heeft. Daar uit, zegt hij, heeft zich de *Monas*, op eene onuitspreeklijke wijze, uitgegoten, en eene *driedubbele kracht* verkregen; maar de *bovenzelfstandige Bron* wordt door de *schoonheid des kinds* gekroond, dat uit het *middelpunt* voorkomt, en om het *middelpunt* vloeit. Omtrent op gelijke wijze, zingt hij in het tweede Gezang, (vs. 60. sq.) van God: „Gij zijt de wortel van het tegenwoordige, voorledene, en toekomstige; gij zijt *Vader en Moeder, Man en Vrouw*, stem en stilzwijgen, de telende Natuur der Natuur — het groot middenpunt van

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III' alle dingen enz." En in het derde Lied, (vs. 191.
 BOEK V sq.) „Gij zijt *het teelende en het geteelde*, het
 Hoofdst. verlichtende en verlichtte, het schijnende en het
 na C. G. verborgene, door eigenen glans;" insgelijks te voo-
 Jaar 363. ren, (vs. 146. sq.) „Gij zijt de Vader van u
 tot 476. zelve, te voren Vader, zonder Vader, Zoon van
 u zelve, de Eenheid, welke vóór de Eenheid was
 enz." In andere plaatzen noemt hij dan *den Heili-
 gen Geest*, *het middenpunt des Vaders en des Zoons*,
 die zelf *Moeder*, *Zuster* en *Dochter* is (*); dan
 zegt hij van *den Zoon van God* (†): hij is *geteeld*
 en *teelt* ook, uit de bewilliging des Vaders, die
 hem *aan Werelden ten oorsprong* gegeven heeft,
 door wien ook *alles weder met zijne bron verëenigd*
 zal worden. (Het oude leerstelsel van de uitvloeiing
 van alle dingen uit God, en het terugvloejen in
 God.) Dan stelt hij *de Ziel* voor, als *eene Dochter*
 van CHRISTUS, *in de menschlijke ledenmaten opge-
 sloten*, wenschende, *van de stoffe* gezuiverd, *met de*
bron der ziel weder verbonden te wezen (§). Zoo
 vele *Platonische* denkbeelden, welke SYNESIUS nog
 als Christen bleef behouden, maken het waarschijn-
 lijk, dat de voorgewende overtuiging, welke hij,
 na het aanvaarden van het Bischoflijk ambt, van
 de Leere der Opstanding zal verkregen hebben, al-
 leen op dergelijke Wijsgerige toepassing derzelve kan
 berust hebben.

Christe- In dezen tijd, het laatste der IVde, en het begin
 der

(*) *Hymn. IV. vs. 97. sq.* (†) *Hymn. VI. vs. 12.*

(§) *Hymn. V. vs. 30.*

der Vde eeuw ; ontbrak het den Christenen ook niet aan Geschied-Schrijvers , maar zij bepaalden zich enkel tot de Geschiedenis der Christelijke Kerk ; en beschreven dan nog derzelver lotgevallen en gebeurtenissen noch geleidelijk , noch onpartijdig , ook waren zij met de gebreken hunner eeuw , *bijgeloof* en *lightgelovigheid* , over het geheel , meer dan te veel befmet . Wij hebben , in de *Inleiding* tot deze Geschiedenis (*), van hunne goede hoedanigheden en gebreken , reeds zoo veel nodig was , gezegd . Hier , derhalven , slechts kortlijk nog ééne en andere bijzonderheid van die genen , die na EUSEBIUS dezen taak op zich genomen , en hem zich meest al ten voorbeeld gesteld hebben .

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
lijke Ge-
schied-
Schrij-
vers.

Onder de Latijnen verdient hier , in de eerste plaats , gemeld te worden Sulpicius Severus , of Severus Sulpicius , uit Aquitanië of Guienne in Gallië , (*Frankryk* ,) geboren , die te vooren door zijne welsprekendheid voor de rechtbank geenen geringen roem verworven hebbende , na het verlies zijner huisvrouw , zich geheel aan den dienst der Kerk toewijdde , en in eene vrijwillige armoede , een nederig leven leidde , waar over zijn vriend Paulinus van Nola hem , in éénen zijner Brieven hooglijk prijst , doch Gennadius (†) voegt 'er bij , dat hij in zijnen ouderdom door de *Pelagiënen* bedrogen is geworden , hetwelk anderen echter , in later tijd , ontkend hebben , om zijne eere onbevlekt te hou-

Onder de
Latijnen
SULPICI-
US SEVE-
RUS.

(*) I Deel , Bladz. XLVII.

(†) De *Viris Illustr.* Cap. 19.

III houden. Men weet niet, of hij juist tot het jaar
 BOEK
 V 413, of nog langer, geleefd heeft. Omtrent het jaar
 Hoofdft. 403, fchreef hij zijne korte fchets van de Ge-
 na C. G. fchiedenis van den Godsdienst en der Kerk, van
 Jaar 363. liet begin der Wereld, tot omtrent 400 jaren na
 tot 476. CHRISTUS, (*Historia Sacra*, of zoo als hij het ge-
 noemd heeft, *Chronica Sacra Libri II.*) welk werk,
 behalven den vrij zuiveren Latijnschen ftijl, en eenige
 berichten, omtrent Godsdienst-verschillen onder
 de Christenen, en Kerkvergaderingen, in den leeftijd
 des Schrijvers, weinig heeft, om zich aan te prij-
 zen; 'er komen verfehene mislagen in voor, te-
 gen de Tijdrekening, vele blijken van de *lichtgelo-
 vigheid* des Schrijvers, bij voorbeeld, wanneer hij
 de omftandigheden verhaalt, van het vinden van
 CHRISTUS kruis, en van de plaats der Hemelvaart
 des Zaligmakers beuzelt, dat men de Kerk, daar
 op geficht, van boven met een gewelf of dak
 nooit heeft kunnen fluiten; en ongerijmde fprook-
 jens, gelijk, dat NERO eens tegen het einde der
 wereld, als de *Antichrist*, zal wederkomen. El-
 ders (*), trouwens, verhaalt hij ons, dat ook dit
 het antwoord van den Heiligen MARTINUS *van
 Tours*, op zijne vraag, nopens het einde der we-
 reld, geweest is. NERO zal, volgens dezen Bis-
 fchop, aldan in het Westen regeren, en elk een
 dwingen, de Afgoden te verëeren; maar de eigen-
 lijke *Antichrist* zal te *Jerusalem* verfchijnen, en
 de Oosterfche Landen beheerfchen, *Jerusalem* en
 den

(*) *Dial. II. Cap. 14.*

den Tempel herstellen, zich voor den CHRISTUS uitgeven, en allen noodzaken, JESUS te verloochenen, en zich te laten befuijden, ten laaftten zal hij NERO ombrengen, en de geheele Wereld aan zich onderwerpen, tot dat de komst van CHRISTUS hem te niet zal doen. De overige werkjens, welke wij van Sulpicius Severus hebben, doen zijn verftand en oordeel nog minder cere aan, en vertonen hem aan ons, als eenen onnozelen verzamelaar van gewaande wonderwerken, en eenen ijverigen Lofredenaar van Monniken-Godzaligheid, of liever Dweperij. In een afzonderlijk Boek befchreef hij het leven van den H. MAARTEN, wiens leerling hij was, (*de Vita B. Martini Liber,*) opgevuld met fabelen en sprookjens, welke als wonderdaden van dezen Heiligen worden opgegeven; van welke Sulpicius zelf erkent, dat men ze voor verlichtzels zou kunnen houden, indien hij ze niet uit den mond van den Bifchop zelven gehoord had! bij voorbeeld, dat de Duivel menigvuldig malen den goeden Heiligen geplaagd en verzocht hebbe, maar van denzelfen door het gebed, en voornaamlijk, door het teken des kruis verjaagd was, verdwijnende als een rook, en eenen lelijken ftank in 's mans cel achterlatende. Op eene andere plaats (*), roept hij JESUS tot getuigen aan, dat hij nooit zoo veel goeds en wijsheids uit iemands mond gehoord hebbe, dan van den H. MARTINUS, alhoewel deze ongeleerd was. Het boven verhaalde antwoord des

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
jaer 363.
tot 476.

Bis-

(*) *Cap. 25.*

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Bisfchops, omtrent den *Antichrist*, moge ondertusfchen van 's mans fchrantheit getuigen! Maar in het verhaal van het stout en koen gedrag van dezen Bisfchop aan de tafel van MAXIMUS, die zich zedert het jaar 383 in *Brittannië* en *Gallië* tot Keizer had opgeworpen, kan men hem, met meer zekerheit, geloof geven. De Vorst deed den beker, die hem eerst werd toegereikt, aan den Bisfchop geven, verwachtende, dat deze hem denzelven weder zou aanbieden, maar de Bisfchop reikte hem aan zijnen Ouderling toe, *dewijl hij niemand voor waardiger hield, om na hem te drinken*, dan dezen. De Keizer zelf, zijne bloedverwanten en grooten, die tegenwoordig waren, bewonderden deze daad; alhoewel zij hun tot minächting frekte. Geen Bisfchop, voegt 'er de Schrijver bij, zou dit aan de tafel van den geringften Overigheidsperfoon gewaagd hebben te doen; maar MARTINUS was ook een Heilige, die door dergelijke invallen zijnen roem te meer vestigde. Op dit leven van MARTINUS volgen *drie Brieven*, in den eerften beäntwoordt Sulpicius eenige tegenwerpingen en twijfelingen tegen zijne verhalen van de wonderen van MARTINUS. In den tweeden beschrijft hij eene verschijning, welke hem de dood van MARTINUS aankondigde, beklagt zijn verlies, en hoopt, het gene hij door zich zelven niet verkrijgen kan, *door de voorspraak van MARTINUS* te zullen bekomen. De omftandigheden van het overlijden van den Bisfchop en zijne Begrafenis worden in den derden Brief verhaald. Eindelijk heeft Sulpicius nog *drie Gefprekken* na-
ge-

gelaten, waar van het eerste, hetwelk het belangrijkste is, handelt *van de lofsijke eigenschappen en hoedanigheden der Oostersche Monniken*, waar in de verbazend strenge levenswijze der Monniken en Kluizenaren in *Egypte, Arabië en Palestina*, met verscheidene voorbeelden wordt afgemaald, voorts is alles opgevuld met wonderen en verschijningen van allerhande soort; de deugden en uitmuntendheden van den Heiligen MARTINUS, die boven alle deze Heiligen nog verheven was, maken het onderwerp uit van het *tweede en derde Gesprek*, waar in de verhalen van zijne wonderen nog ongerijmder zijn, dan de voorgaande, waarömtrent het aanmerkelijk is, dat, naar 's mans eigene bekendtenis, meer van dezelve door hem, in zijnen eenvoudigen Monniksstand verricht zijn, dan nadat hij tot Bisshop verheven was. Evenwel verdient deze Heilig eenen waaren roem, dat hij zijn invloed bij den Keizer MAXIMUS, en andere lieden van hoogen rang, besteedde, om daaden van geweld en wreedheid, en voornaamlijk het lijf- en levensstraffen van dwaalenden in de leere, te verhinderen en voor te komen. Behalven deze bekende schriften van Sulpicius, zijn 'er nog eenige *Brieven*, aan hem toegeschreven, in het licht gebracht; *twee* daar van aan zijne Zuster CLAUDIA geschreven, door BALUZIUS (*), en *vijf* anderen door LUCAS D'ACHERY (†); zij zijn van weinig aanbelang, ook kan over derzelve echtheid

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

---

nog

(*) *Miscellan. Libr. I. pag. 329.*

(†) *Spicileg. Vett. Scriptt. Tom. V. pag. 532.*

III nog getwist worden; gelijk HIËRONYMUS PRATO, BOEK
V wiens uitgave van de werken van SULICIUS de laat-
Hoofdst. ste en beste is, daar tegen bedenkingen gemaakt
na C. G. heeft.

Jaar 363. Bij het gene wij in het 1ste Deel, Bladz. LII., van
tot 476.

— RUFINUS en HIËRONYMUS, beide tijdgenoten van SUL-
RUFINUS en HIËRO- PICIUS SEVERUS geschreven hebben, als Geschied-
NYMUS. Schrijvers aangemerkt, hebben wij niets te voegen, dan
dat de werken des eersten te *Parys* in het jaar 1580 in
Folio, en te *Verona* in het jaar 1745 in *Folio*, door
DOMINICUS VALLARSI zijn uitgegeven, en zijne Kerke-
lijke Geschiedenissen bijzonder te *Romo* 1740, in
twee Deelen in *Quarto*, door den Carmeliet PE-
TRUS THOMAS CACCIARI A BONONIA. Van hem en
HIËRONYMUS, daar zij beiden in de gebeurtenissen
der Kerk, van dezen tijd, zoo veel aandeel gehad
hebben, en voornaamlijk door hunne wederzijdsche
verschillen en twisten vermaard zijn geworden, zul-
len wij, in het vervolg, breder moeten spreken.

Griek- De Grieksche Kerk-Geschiedschrijvers van dezen
sche, SO- tijd, alhoewel niet geheel vrij, van de zucht tot
CRATES. het wonderbare en overdrevene, overtreffen even-
wel, in belangrijkheid en nauwkeurigheid, over het
geheel die der Westersche of Latijnsche Kerk. Na
EUSEBIUS is SOCRATES wel de voortrefflijkste Ge-
schiedschrijver onder de Christenen; hij werd te *Kon-
stantinopolen*, in het jaar 380 geboren, genoot het
onderwijs van HELLADIUS en AMMONIUS, die te
vooren Heidensche Priesters te *Alexandrië* geweest,
en na het verwoesten van hunnen Tempel aldaar,
naa *Konstantinopolen* geweken waren, in de talen,
en

en dat van TROILUS eenen *Sofist*, in de Welfprekendheid (*). Hij draagt den naam. *Scholasticus*, welke een zaakswaarnemer, *Advokaat* of *Procureur* betekent, omdat hij gerichtszaken behandelde. Dat hij onder de verdenking ligt, van een *Novatiiaan* geweest te zijn, omdat hij NOVATIANUS zelve eenen Martelaar noemt (†), en verders veel goeds van deze gezindte zegt, is reeds in het *1ste Deel*, *Bladz. XLVII.* aangemerkt, doch dit vermoeden heeft geen grond, alzoó hij aan de *Katholijken* den plegtigen eernaam van *de Kerk* geeft (§), en de *Novatiïanen* duidlijk met de *Ariïanen*, *Macedoniïanen* en *Eunomiïanen*, buiten de Kerk plaatst. Zijne *Gefchiedenis*, welke van het jaar 306 tot 439 loopt, heeft hij, met ongemenen vlijt, en vrij onpartijdig, beärbeid. De twee eerste Boeken had hij eerst naar aanleiding van RUFINUS geschreven. Maar, naderhand de scriften van ATHANASIUS, en de Brieven van andere beroemde mannen in handen gekregen hebbende, zag hij de fouten van zijnen voorganger, en bewerkte deze twee Boeken geheel op nieuw. Men heeft getwijfeld (**), of hij zich niet somtijds door SABINUS, Bisfchop der *Macedoniïanen*, te *Heraclea*, in *Thracië*, die eene *Verzameling van handelingen der Kerkvergadering* bijeenverzameld had, hebbe laten misleiden. Doch,

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jear 363.
tot 476.

het

(*) Men besluit dit uit zijn eigen verhaal *Libr. V. Hist. Eccles. Cap. 16.* (†) *Hist. Eccles. IV. 28.*

(§) *Hist. Eccles. II. 38.*

(**) FABRIC, *Bibl. Gr. Vol. VI. pag. 119.*

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

het blijkt, dat hij tegen denzelfven op zijne hoede geweest is, alzoó hij hem wegens zijne schimpende beoordeeling van de Bischoppen der Kerkvergadering van *Niceë* berispt (*), en in het gemeen partijdigheid en ontrouw in het aanhalen van oorspronkelijke stukken te last legt (†).

Vrijheid
derChriste-
nenen in
uitwen-
dige
Kerkge-
bruiken
volgens
bericht
van SO-
CRATES.

Onder menigvuldige merkwaardige plaatsen, in de Geschiedenis van SOCRATES voorkomende, verdient de volgende hier, zaaklijk, overgenomen te worden, uit welke blijkt, dat, ten dezen tijde, de Christelijke gemeenten, in onderscheidene landen, met betrekking tot uitwendige Kerkplegtigheden en gebruiken, nog steeds alle vrijheid bleven oefenen (§). Sprekende van den twist, onder de Christenen, over den tijd van het Paaschfeest te vieren, merkt hij aan, dat CHRISTUS en zijne Apostelen, hier in aan de gemeenten alle vrijheid gelaten hebben, als hebbende geene wetten omtrent Feestdagen, maar omtrent het leven en de zeden, voorgeschreven. Even daarom werden ook het *vasten* voor *Paaschen*, de *Sabbath*, en andere Godsdienstige inrichtingen, met zoo weinig gelijkvormigheid waargenomen. De Christenen te *Rome* vastten drie weken na elkanderen, vóór Paaschen, uitgenomen den Sabbath en Zondag. In *Illyricum*, in *Achaje*, en te *Alexandrië*, duurt dit vasten zes weken, daarom het *veertigdaagsche*, (*τεσσαρακοση*,) genoemd. Anderen gaven wel denzelfden naam aan hun vasten vóór Paaschen, maar be-

(*) *Hist. Eccles.* I. 8. (†) *Hist. Eccles.* I. 17.

(§) De plaats staat *Hist. Eccles.* V. 22.

begonnen dat met de zevende week, en vastten echter alleen drie weeken lang, de vijf gewone dagen, terwijl zij eenen dag tusfchen beiden, zonder vastten, doorbrachten. Ook waren de Christenen, niet alleen over den tijd en duuring van dit groote vasten, maar ook over de wijze van vasten zelve, niet éénens. Sommigen aten geheel geene dieren, anderen enkel visch, nog anderen ook vogels, omdat deze insgelijks uit het water gevormd zijn, sommigen onthielden zich van boomvruchten en eijeren, anderen gebruikten niet dan brood, en velen zelfs dit niet. Daar waren Christenen, die tot de negende uur vastten, maar later van alle spijzen, zonder onderscheid, aten. Ten aanzien der *Godsdienstige bijeenkomsten*, (*συναξεις*,) vond men niet minder verscheidenheid. Alle gemeenten vierden, op elken Zaterdag, het Heilig Nachتماال, (*τῆ μυστηρια*,) alleen die van *Alexandrië* en *Rome*, lieten dit na, volgens een oud herkomen. De *Egyptische* gemeenten, in de nabijheid van *Alexandrië*, en die in *Thebais*, kwamen ook des Zaturdags bijeen, maar plagen eerst tegen den avond, als zij hun middagmaal genoten hadden, het Heilig Avondmaal te ontvangen. Te *Alexandrië* vergaderde men op den vierden en zesden dag der week, in welke vergadering de H. Schrift voorgelezen, en door de Leërááren verklaard, en verders alles, wat bij den openbaren Godsdienst gebruikelijk was, verricht werd; alleen de bediening van het H. Avondmaal uitgezonderd. Ook werden, in de gemelde stad, dan *Katechumenen*, (onderwijzelingen,) dan gedoopte Christenen,

III
 BOEK
 V
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaer 363.
 tot 476.

tot

III tot voorlezers en voorzangers in de gemeente aangesteld; alhoewel in alle andere gemeenten geen ongedoopte tot dergelijke Kerkelijke bediening geraken kon. Op gelijke wijze verschilden ook de bijzondere gemeenten in hunne gevoelens omtrent *het huwelijk der Geestlijken*. In *Thesalië* doopte men enkel en alleen op Paaschen, waar door aldaar zeer velen ongedoopt stierven; te *Antiöchië* in *Syrië*, stond het *Altaar*, in de Kerken, niet gelijk in andere Kerken, naa het Oosten, maar *naa het Westen* gekeerd; hij bericht, dat men te *Jerusalem*, in *Achaje* en *Thesalië*, even als de *Novatiänen* te *Konstantinopolen* deden, *na het aansteken van het licht*, het gebed verrichtte; te *Cesarea* in *Kappadocië*, en op het eiland *Cyprus*, werd, Zaturdags en Zondags avond, de Heilige Schrift door de Bischoppen en Ouderlingen uitgelegd. Ook bericht hij, dat men over het algemeen, onder alle Christelijke gezindten, nauwelijks twee gemeenten aantrof, welke, in de plegtigheden van het gebed, met malkanderen overeenstemden. Te *Alexandrië* leerde geen Ouderling in de gemeente, zedert *ARIUS* aldaar de bekende onrusten verwekt had. Te *Rome* werd elken Zaturdag gevestigd. Zij, die na den doop in grove zonden vielen, werden te *Cesarea* in *Kappadocië*, even zoo wel van de Kerkgemeenschap uitgesloten, als door de *Novatiänen*, enz. De *Novatiänen*, in *Frygië*, lieten niemand tot de Kerkelijke gemeenschap toe, die tot een tweede huwelijk overging, maar zij, die van deze gezindte te *Konstantinopolen* leefden, verwierpen zulke menschen niet uitdrukkelijk, en namen

ze ook niet uitdruklijk aan; maar de Westerfchen stonden hun de Kerkelijke gemeenfchap toe. Alle deze verfeidenheden ontftonden van de onderscheidene Bifchoppen der gemeenten, wier fchikkingen, als zoo vele wetten, waren voortgeplant. Doch, wij keeren weder, tot de overige Christelijke Gefchiedfchrijvers, van dezen tijd.

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

SALAMANES HERMIAS SOZOMENUS, uit *Paleftina*, insgelijks een *Scholasticus*, of Zaakwaarnemer, te *Konftantinopolen*, befchreef de Gefchiedenis der Christelijke *Kerk* in IX Boeken, in beter ftijl dan SOCRATES (*), alhoewel daar in zeker foort van eenvormigheid voorkomt (†), maar in alle andere opzichten is hij beneden SOCRATES. Daar hij wat jonger was dan SOCRATES, fchijnt hij dezen voor zich gehad, en zijn werk gebruikt te hebben, waar bij hij flechts hier en daar eenige bijvoegzelen gevoegd heeft, doch van gering belang, welke meestal de Gefchiedenis van Monniken en Kluisenaren, van zijnen tijd, betreffen, met wier levenswijze en heiligheid hij ongemeen is ingenomen (§).

SOZOMENUS.

THEODORETUS, of THEODORITUS, een *Syrisch* Bifchop, heeft insgelijks eene *Kerkelijke Gefchiedenis*, in vijf Boeken, nagelaten, en geleerder dan zijne tijdgenoten SOCRATES en SOZOMENUS, derzelver fouten vermijd, en de Kerkelijke gebeurtenissen in het Oosten, door hen flechts oppervlakkig aangec-

THEODORETUS.

(*) Volgens het oordeel van FOTIUS *Cod.* 30.

(†) VALES. in *Vit. Socrat. et Sozom.* pag. 15.

(§) *Libr. I. Hist. Eccles. Cap.* 12.

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

gevoerd, omftandiger verhaald. Hij fchijnt in het jaar 457 of 458, overleden te zijn, hebbende zijn werk omtrent het jaar 450 uitgegeven (*). GENNADIUS (†), verzekert zelfs, dat zijne Gefchiedenis uit X Boeken beftaan, en zich uitgestrekt hebbe tot de regering van LEO den Grooten, of het jaar 457. FOTIUS (§) velt over zijnen ftijl een gunftig oordeel, (en hij verdient, in de daad, grooten lof. Alleen, gelijk wij elders gezien hebben (**), deze geleerde Bifchop heeft zich, door de zeden van zijnen tijd, laten vervoeren, om een geheel beuzelachtig werk te fchrijven, hetwelk hij *de Godvruchtige Gefchiedenis*, (*Φιλοθεος ιστορια*,) genoemd heeft, bevattende het leven van dertig vermaarde Kluizenaren, van welke 'er tien in zijnen tijd leefden, en onder welke hij 'er verfcheidenen in perfoon kende. Dit Boek is van het begin tot het einde met laffe fprookjens van gewaande wonderwerken opgevuld; daar is een Kluizenaar, die een ziek paard geneest, door het water, welk hij drinkt, met het kruis te tekenen, en zijn buik met heiligen olie te beftrijken; daar zijn 'er twee, die zich in eene zoo lage plaats opfluiten, dat zij 'er niet dan krom en gebukt in zijn kunnen; twee vrouwen, die zich tusfchen vier muuren, onder den blooten Hemel, op den kouden grond, met ketenen beladen, neder leggen, en ande-

(*) DU PIN *Nouv. Biblioth. des Aut. Eccles. Tom. IV. pag. 94. not. b.*

(†) *De SS. Eccles. Cap. 89.* (§) *Cod. 31.*

(**) I. *Deel, Inleid. Bladz. XLIX.*

dere buitenfporigheden van het *Ascetisch* leven, ten dezen tijde. En nog bidt THEODORETUS bij slot deze Heiligen, hem niet te verächtten, hoe zeer hij hen ver of na in deugd niet evenäart, en wenscht slechts aandeel aan hunnen roem. Uit dit voorbeeld van eenen anders geleerden man, kan men ligt opmaken, hoe het met de Geschiedkunde der Christenen, ten dezen tijde, gestaan hebbe.

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Minder te verwonderen is het, dat PALLADIUS, in vernuft en kundigheden, niet te vergelijken met THEODORETUS, en zelf een Monnik, zulk een Beuzelschrijver geweest is. In het jaar 367, in *Galatië* geboren, begaf hij zich, twintig jaren daarna, in *Egypte*, in den Monnikenstand, zich daar in eerst onder het opzicht van eenen Monnik oefenende, die in een hol bij *Alexandrië* leefde; naderhand, toen dit hem te streng viel, in de *Egyptische* Woestijnen, bijzonder in het Klooster *Nitria*. Na lange jaren, keerde hij, wegens zijne ziekelijke gesteldheid, naa *Alexandrië* terug, ging, op raad der Geneesren, naa *Palestina*, en werd, in het jaar 400, door zijnen vriend, den vermaarden CHRYSOSTOMUS, tot Bisshop te *Helenopolis* in *Bithynië* gewijd. In het vervolg bekwam hij het Bisdom van *Aspona* in *Galatië*. Hij is, ten minsten vóór de Kerkvergadering van *Efeze*, in het jaar 431, overleden. Onder zijne leermeesters was bijzonder EVAGRIUS PONTICUS, of uit *Pontus*, geweest, die door GREGORIUS NAZIANZENUS te *Konstantinopolen* tot Diakon gewijd was, en die in later jaren in het Klooster *Nitria* door heilige strengheid van leven uitmuntte, schrij-

PALLA-
DIUS'

ver

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

ver van verscheidene *Ascetische* schriften (*). Al-
zoo nu deze door de ijveraren van dezen tijd onder
de *Origenistische Kettters* geteld werd, trof deze
beschuldiging ook PALLADIUS, die ook de stellingen
van ORIGENES openlijk zal hebben voorgedragen (†).
Uit zijne eigene schriften (§), ziet men, dat hij,
als een vriend van CHRYSTOSTOMUS, ook in des-
zelfs vervolging deel gehad, en zich daarom een'
tijd lang te *Rome* onthouden heeft. Maar dat hij
naa gemelde hoofdstad ook om PELAGIUS wil ge-
reisd is, en dat HIËRONYMUS, ter aangehaalde
plaats, hem, de dwalingen van PELAGIUS, toe-
schrijft, is niet meer dan een vermoeden van BARO-
NIUS (**), en anderen (††). Omtrent het jaar 420
of 421, schreef PALLADIUS in eenen lagen stijl eene
Levensgeschiedenis der Monniken en Nonnen, van
zijnen tijd, welke den naam, (*λαυσαικον, Historia
Lausiac,*) voert, naar LAUSUS, eenen Keizerlijken
Kamerheer, aan wien hij dezelve heeft opgedragen;
waar in men, met verbazing, leest, hoe de dwe-
perij vele Christenen tot strengheid tegen zich zel-
ven vervoerd hebbe, om het ligchaam, ver van al-
le

(*) FABRIC. *Bibl. Gr. Vol. VIII. pag. 364. sq.*

(†) EPIFAN. *Epist. ad Jo. Hierosol. inter Hieronymi
Epist. 110. pag. 829. Tom. IV. ed. Bened. et Hieronymi
Prooem. Dialog. adv. Pelagianos Tom. II. pag. 176. ed.
Francof.*

(§) *Dial. de Vit. Chrystost. pag. 26.*

(**) *Ann. Eccles. ad a. 417. n. I.*

(††) Bij OUDIN. *de SS. Eccles. Tom. I. pag. 910.*

le menschlijke samenleving te verzwakken, en te vernietigen, in de verbeelding, dat zij daar door hunne Medechristenen in Godzaligheid overtroffen. *Een historisch gesprek over het leven en de zeden*, (πολιτεια,) van JOANNES CHRYSOSTOMUS, *Bisfchop van Konftantinopolen*, hetwelk omtrent het jaar 408 gefchreven is, fchijnt insgelijks PALLADIUS tot Schrijver te hebben; hoewel 'er bedenkingen tegen in-gebracht kunnen worden (*). Ook kent men hem een klein gefchrift toe, *over de volken van Indiën, en over de Brachmanen*, enz.

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Jammer is het, dat wij niet het geheele werk, van eenen anderen Kerkgefchiedenis-Schrijver bezitten, PHILOSTORGIUS, die, omtrent het jaar 368, in *Kappadocië* geboren is, uit *Ariïanfche* ouders, die tot de gezindte der *Eunomiënen* behoorden. Hij bezat eene uitgestrekte geleerdheid in verſcheidene vakken, in de Wijsgeerte, Aardrijkskunde, Starren- en Dichtkunde, alhoewel hij niet vrij was van de gebreken zijner eeuw, hebbende voor de Starrenwichelarij en wonderbare verſchijningen eene overhellende neiging. Hij had de Heilige Schriften, en voornaamſte Joodſche en Christen-Schrijvers, vlijtig gelezen. Hoe zeer befmet met de zucht tot Bijgeloof, verklaart hij zich echter ſterk tegen de Godsdienſtige verëering der Beelden (†). Dit alles ziet men uit het overblijfel van zijne Gefchiedenis, maar

(*) FABRIC. *Bibl. Gr. Vol. IX. pag. 8. DU PIN Nouv. Biblioth. des Aut. Eccles. Tom. III. pag. 93.*

(†) *Hist. Eccles. Libr. II. Cap. 12. VII. 3.*

III
BOEK
V
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

maar bovendien prijst FOTIUS (*), zijnen aangenamen en sierlijken stijl. Welk ambt PHILOSTORGIUS bekleed heeft, en wanneer hij gestorven is, is geheel onbekend. In XII Boeken schreef hij eene Geschiedenis, beginnende met KONSTANTYN den Grooten, en vervolgd tot het jaar 425. De eerste letters van elk dezer Boeken maakten, saamgenomen, zijnen naam uit. Wij hebben 'er niets van dan een uittrekzel bij FOTIUS, zijnde het overige verlorèn geraakt, waarschijnlijk, omdat de *Katholijken*, of Rechtzinnigen, dit werk verachtten, als zijnde te zeer ten voordeele der *Eunomiänen* ingericht. Men zie verders het gene wij van hem geschreven hebben, in het 1ste *Deel*, *Inleid. Bladz. XLIX en L.*

ZESDE HOOFDSTUK.

Inwendige gesteldheid der Christen-Kerk, aanzien der Geestelijkheid, gezag der Bischoppen. Kluiszenaars en Monniken. Toeneming van het Bijgeloof. Behandeling der H. Schriften enz.

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Van den oorsprong van het Christendom af, hadden de Leeräars der Christenen, die den Apostelen onmiddlijk opvolgden, door de eerwaardigheid hunner zeden, eenen grooten invloed op de gemeenten: De Opzieners der gemeenten bestuurden, zoo lang de

(*) *Cod. 40.*

dé Christenen, door de *Jooden* en *Heidenen* vervolgd werden, de zaken, die het algemeen welzijn hunner gemeenten betroffen, ten besten, en dewijl de Christenen, een' geruimen tijd, door de Heidenen, als een Joodsche aanhang beschouwd werden, oefenden zij, even als de Jooden, een zeker foort van rechtsgebied, in Burgerlijke en Kerklijke zaken, welke hen onmiddlijk betroffen, alleen lijfstraflijke zaken uitgezonderd, van welke de Overheid kennis nam. Onderling echter waren de Christenen gelijk in rechten, en niemand matigde zich eenige heerschappij aan over de Broederen. Allengs onderscheidden zich de Leeräars, Opzieners, en Dienaars der Kerk, onder den naam van *Geestlijken* en *Geestlijkheid*, van de overige Christenen, die *Leeken*, of *het volk*, genoemd werden, als heiliger, en matigden zich, van tijd tot tijd, meer gezag aan; hetwelk, zedert den overgang van den Keizer KONSTANTYN *den Grooten* tot het Christendom, eene geregelde gedaante aannam, geschikt naar de burgerlijke inrichting van het regerings-bestuur in het Romeinsche Keizerrijk.

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

ne aanmerkingen over het gezag der Geestlijkheid, onder de Christenen van dezen tijd.

KONSTANTYN, en de volgende *Christen-Keizers*, begrepen wel, dat hun, als Oppervorsten, het opzigt over het uitwendige der Christelijke gemeenten, toekwam, gelijk wij dan ook gezien hebben (*), dat KONSTANTYN zichzelven als *Bischof en Opziener der Kerk*, in de *uitwendige* zaken, wilde aangemerkt hebben. Doch, uit het beloop zij-

Invloed der Keizers op het Kerklijk bestuur.

(*) IVde Deel, Bladz. 72.

III zijner Gefchiedenis, en die van zijne Zoonen, is
 BOEK ons reeds gebleken, dat deze *rechten* des Keizers
 VI op Kerklijke zaken weinig naar' behoorlijke regelen
 Hoofdst. bepaald zijn geweest. Soms mengden zij zich
 na C. G. te diep in de verſchillen der Christenen, welke de
 Jaar 363. te leere van den Godsdienst betroffen, en welke, alleen
 tot 476. door redenen en overtuiging der waarheid, maar
 niet door menschlijk gezag en magt, kunnen beſlist
 worden. Dan weder lieten de Keizers al te veel aan
 de Biſchoppen en Geestlijken toe, velen van welke
 ten Hove vertoefden, en der Vorſten vertrouwen
 verwierven, en niet zelden misbruikten. Toen Kei-
 zer VALENTINIANUS I, in het jaar 364, aan de re-
 gering kwam, en hem eenige Biſchoppen verzoch-
 ten, wegens zekere zaken, den Godsdienst betref-
 fende, eene vergadering te mogen houden, gaf hij
 hun ten antwoord (*): „ Het komt mij, als een
 „ Leek zijnde, (*μετα λαον τελουμενω*) niet toe,
 „ dergelijke zaken nader te onderzoeken. Maar de
 „ Priesters, die dezelve te bezorgen hebben, mo-
 „ gen hunne bijzondere vergaderingen houden, waar
 „ zij willen.” In het gemeen wilde deze Keizer den
 Geestlijken niets bevelen, noch in den ſtaat der
 Kerk iet veranderen, alhoewel hij daar in ook
 eene verbetering nodig oordeelde, omdat hij geloof-
 de, dat deze zaken te zeer boven zijne beoördeling
 verheven waren. Dus ſchrijft SOZOMENUS (†).
 Waarſchijnlijk wilde deze Keizer, die, over het ge-
 heel,

(*) Volgens SOZOMENUS *Hist. Eccles.* VI. 7.

(†) *L. c. Cap.* 21.

heel, overëenkomstig de tijdsömftandigheid, in welke hij, zoo kort na de regering van JULIANUS, de regering aanvaardde, de verdraagzaamheid in zoo verre voorftond, dat men hem van onverschilligheid omtrent den Godsdienst verdacht hield, zich wachten, om aan de Bifchoppen en Geestelijkheid het minfte ongenoegen te geven. In het vervolg van zijne regering echter, gaf deze Keizer, gelijk ook zijn Broeder en Medekeizer VALENS, verfcheidene wetten, omtrent de Geestlijken, hun zekere voorrechten fchenkende, of omtrent andere palen ftellende, uit welke bleek, dat zij de rechten der Vorften wisten te handhaven. Onder dezen is 'er eene merkwaardige wet aan den Bifchop van Rome, DAMASUS, in het jaar 370 gegeven, en in de Kerken dezer Hoofdstad afgelezen (*), waar bij VALENTINIANUS den Geestlijken, en derzelve kinderen, ook die lieden, die zich *Ingetogenen*, (*Continentes*,) noemden, verbood, de huizen van weduwen, en weezen van het vrouwlijk geflacht, te betreden, noch van dezelve gefchenken of erfeniften te ontvangen, hetwelk hun alleen vrij zou ftaan, van die vrouwen, die hunne naastbestaanden waren. Men ziet uit deze wet, hoe thans reeds de Christelijke Geestelijkheid, even gelijk te voren de Heidensche Priesters, zich begon toe te leggen, om erfeniften, onder den fchijn van Godzaligheid, te bejagen (†).

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Over

(*) *Cod. Theod. Libr. XVI. tit. 2. de Episc. Eccles. et Clericis leg. 20.*

(†) Men verg. GOTHOFREDUS. *Comm. ad h. l. p. 54.*

III Over deze wet bezwaarde AMBROSIUS (*) zich bij
 BOEK den Keizer, niet ten aanzien der zaak zelve, maar
 VI omdat men deze bepaling alleen voor de Christelijke
 Hoofdst. Geestlijkheid gemaakt had, terwijl men toeliet, dat
 na C. G. Geestlijkheid gemaakt had, terwijl men toeliet, dat
 Jaar 363. de uiterste wil eener Christelijke weduwe kracht
 tot 476. had, ten behoeve van Heidensche Priesters, maar
 niet ten behoeve der Dienaren van God. Nog nadruklijker spreekt HIËRONYMUS (†): „Ik beklaag
 „ mij niet over de wet, bij welke aan de Geestlij-
 „ ken en Monniken, door Christen-Vorsten, ver-
 „ boden wordt, erfensissen te aanvaarden; maar
 „ daar over, dat wij deze wet verdiend hebben.”
 Ook van VALENS, Broeder van VALENTINIAAN I, insgelijks van den Keizer GRATIANUS, ontmoeten wij wetten, betreffende de Geestlijkheid, en derzelver vrijdom van burgerlijke lasten en diensten, en de bepalingen daarömtrent; zelfs zijn 'er wetten van Keizer THEODOSIUS *den Grooten*, welke verder gaan, in ééne wet bij voorbeeld, van het jaar 380 (§), doet hij de uitspraak, dat zoodanige Bisschoppen, die den Christelijken Godsdienst, of, uit onkunde, verwarden, of, door achteloosheid, vervalschten, schuldig zouden zijn aan de misdaad van heiligschennis. In het jaar 390, gaf hij eene wet,

(*) *Epist. advers. Relation. Symmachi p. 200. Opp. Tom. V. Paris 1642. fol. Vergel. Sermo Dominica XXII. post Pentec. pag. 96.*

(†) *Ep. II. ad. Nepotian. p. 9. Tom. I. ed. Franc.*

(§) *Cod. Th. L. XVI. t. 2. de Episc. Eccl. et cler. l. 25. et Cod. Just. L. IX. t. 29. de crim. Sacrileg. l. 1.*

wet, ten aanzien der *Diakonesfen*, en der vrouwen, die uit godvruchtigheid haar haar aflinden (*), eene gewoonte, reeds door de Kerkvergadering te *Gangra* verboden, omtrent welke vrouwen de Keizer beveelt, dat zij niet in de Kerk noch tot den openbaren Godsdienst toegelaten zullen worden, als ook dat een Bisfchop, zulks toegelaten of geduld hebbende, zelf afgezet, en uit de Kerk gefloten zal wezen. Omtrent de *Diakonesfen* bepaalt deze wet, dat geene vrouw tot eene *dienaresfe der Kerk* zal verkozen worden, dan die zestig jaren oud is, en gewenschte kinderen heeft, naar het voorschrift van den Apostel: over deze, zo zij onmündig zijn, zal zij voogden stellen, en tot derzelver nadeel niets van haar goed, zelfs niet van klederen, goud, zilver, of juweelen, aan de Kerk of Geestlijkheid mogen fchenken, bij haar leven, noch bij uiterften wil. Behalven andere wetten, gaf de Keizer HONORIUS, bij eene wet, in het jaar 407 (†), aan de *Kerken* het voorrecht, om bijzondere *befchermhceeren* of *zaakwaarnemers*, (*advocati*), te hebben, welke alles, wat de Keizer aan de Kerk vergunnen zou, aan de overheid bekend, en de voltrekking daar van werkfellig maken zouden. Hij deed zulks, op bijzonder verzoek der Afrikaanfche Bisfchoppen, op eene Kerkvergadering te *Karthago*,

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

in

(*) *Cod. Th. de Episc. l. 27. Inst. de Episc. l. 9.*
SOZOMEN. *Hist. Eccles. VII. 16.*

(†) *Libr. XVI. Cod. Th. t. 2. de Episc. l. 38.*

III in het jaar 407 besloten (*). In deze wet worden
 BOEK de Geestlijken, *coronati*, (*gekroonden*,) genoemd,
 VI zoodat het toen reeds gebruikelijk schijnt geweest te
 Hoofdst. zijn, dat de Geestlijken hun haar, in de gedaante
 na C. G. zijn, dat de Geestlijken hun haar, in de gedaante
 Jaar 363. van eene kroon, scheeren lieten (†). Bij de Grie-
 tot 476. ken heetten deze verdedigers der Kerkelijke rechten,
 ————— *Εκδικοι* of *Εκκλησιεκδικοι*. Te vooren werden 'er
 lieden uit den Geestlijken stand toe gebruikt, zoo
 als de Diakon CYPRIANUS bij EPIFANIUS (§), on-
 der den naam *προσαλης*, schijnt voor te komen. Ook
 zijn, in vervolg van tijd, fomtjids Ouderlingen en
 Kerkendienaars zoodanige gevolmagtigden der Ker-
 ken geworden (**). Merkwaardig is nog eene wet
 van Keizer HONORIUS, van het jaar 420 (††), bij
 welke aan allen, die in den Geestlijken staat, welke
 voor de wereld onberispelijk behoort te zijn, (*pro-
 babilis seculo disciplina*,) leefden, verbood, den-
 zelve staat door de verkeering met zoogenoemde
Zusters te bevleken. Dit misbruik, waar van ons
 het oudste bericht in de schriften van CYPRIANUS
 is voorgekomen (§§), had, niettegenstaande hetzelfde
 door Kerkelijke besluiten meermalen afgekeurd was, en
 ver-

(*) *Acta Concilior. Tom. I. pag. 911. sq. ed. Hard.*

(†) Gelijk GOTHOFREDUS aantoonst uit eenige plaatsen
 van HIËRONYMUS *Ep. 123.* en AUGUSTINUS *Ep. 33.*

(§) *Her. 72. pag. 842. Tom. I. ed. Petav. Col.*

(**) BINGHAM *Origg. Eccles. Vol. II. pag. 63.*

(††) *Leg. 44. C. Th. de Episc. et leg. 19. Cod. Iust. eodem titulo.* (§§) III. *Deel, Bladz. 194.*

verscheidene aanzienlijke Kerkleeräars zich daar tegen verzetten (*), voornaamlijk CHRYSOSTOMUS in twee Redenvoeringen, in de ééne aantonnende, dat God-gewijde Maagden, (*καρναϊκαί*), niet met mannen in gezelschap leven mogen, terwijl de andere tegen die genen ingericht is, die zulke ongeoorloofde huishoudsters hadden (†), bleef nog aanhoudend voortduuren.

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Met meer vrucht en beteren uitflag zou men waarschijnlijk deze ergerlijke gewoonte bestreden en te niet gemaakt hebben, indien men de vraag in behoorlijke overweging genomen had: of in de daad het huwlijk streed met eene meer volmaakte deugd en Godzaligheid der Christenen? en of ongehuwd te leven volstrekt eene wet voor de Leeräars zijn moest? Maar, de verkeerde en overdrevene begrippen van Christelijke Godzaligheid, en volmaaktheid derzelve, plijten te sterk voor dit laatste, dan dat men niet daarömtrent, van tijd tot tijd, tot grooter strengheid voortging. Tot hier toe was het huwlijk aan de Geestlijkheid niet verboden, men vond voorbeelden genoeg van Bisshoppen en Ouderlingen, die getrouwd waren, en gedurende hun ambt kinderen verwekten (§); evenwel, dewijl de achting voor den

De ongehuwde staat der Geestlijken al-lengs ingevoerd, en ten dezen tijde sterker aanbevoelen.

(*) Bij voorbeeld GREGORIUS van Nazianzus *Carm.* III. vs. 96. HIERONYMUS, die het *Agapetorum pestis*, en zulke vrouwen *hoeren van éénen man*, (*meretrices univirae*) noemt. *Ep.* 22. *ad Eustochium, de custodia Virginitatis* p. 90. T. I. *Opp. ed. Francof.* en anderen.

(†) *Tractat. et Opusc. T. IV. p. 225. ed. Francof.*

(§) CALIXTUS *Tract. de Conjugio Clericor. pag. 209.*

III den ongehuwden staat meer en meer toenam, en de
 BOEK gewoonte op vele plaatsen medebragt, dat een on-
 VI gehuwde Geestlijke alle verkeering met zijne vrouw
 Hoofdst. afbrak, zoo was het onvermijdblijk, dat de Geest-
 na C. G. lijke ambten grootendeels met ongetrouwde personen
 Jaar 363. lijke ambten grootendeels met ongetrouwde personen
 tot 476. bezet werden. ARKADIUS gebood zelfs, in eene
 bijzondere wet (*), dat, wanneer de Bischoppen
 Geestlijken te kort kwamen, zij die uit de Monni-
 ken nemen moesten. In het gemeen was het de ge-
 woonte, in de meeste gemeenten, tot Geestlijken te
 verkiezen, zulken, die nooit getrouwd waren ge-
 weest, of Monniken, of zulken, die met hunne
 vrouwen in onthouding leefden, of eindelijk zul-
 ken, die, na een eerste huwlijk, bestendig weduw-
 naars bleven (†). Men vindt wel, voegt EPIFA-
 NIUS hier bij, hier en daar *Ouderlingen*, *Kerkendien-
 naars* en *laager Bedienden*, die bij hunne echte
 vrouwen kinderen verwekken; maar alleen daar,
 waar, uit hoofde van de verflapping der menschlij-
 ke gemoederen, geene strenge kerkentucht geöefend
 wordt; of, omdat men, wegens de menigte Geest-
 lijken, die men nodig heeft, ook getrouwde lieden
 daar toe nemen moet. Onder die Leeräaren van
 dezen tijd, die het ongehuwde leven der Geestlijk-
 heid

*Franc. 1653. 4. JOHAN GOTTFR. KÖRNER van den onge-
 huwden staat der Geestlijken Bl. 176. Leipz. 1784. 8.*

(*) *Leg. 32. Cod. Theod. tit. de Episcop.*

(†) *EPIFAN. Her. 59. pag. 496. et in fine Panarit
 pag. 1103. sq. HIERONYM. Epist. ad Pammach. pag. 77.
 Tom. II. cd. Francof.*

heid bevorderden, muntte inzonderheid uit de Roomfche Bifchop SIRICIUS, die van het jaar 384 tot 398, deze gemeente beftuurde. Deze bepaalde in eenen Brief, den oudften, waar in Kerkwetten der Roomfche Kerk begrepen zijn, aan HIMERIUS, Bifchop te *Tarraco* in *Spanje*, die zijnen voorzaat, den Bifchop DAMASUS, in eenen Brief, over fommige onderwerpen, de Kerkentucht betreffende, geraadpleegd had, verfcheidene bijzonderheden omtrent het huwlijk der Geestelijken, welke hij, in het algemeen, veroordeelt, en verfcheidene voorfchriften geeft, welke hij met het *aanzien van den Apostolifchen floel*, met bedreigingen en Kerklijke ftraffen, aandringt (*). In denzelfden zin fchreef één zijner naaste opvolgeren, INNOCENTIUS I, eenen Brief in het jaar 403, aan den Bifchop VICTRICIUS van *Rothomagus*, (thaus *Rouan*,) in welken hij, onder anderen, wil, dat niemand, die eene weduwe of eene van haren man gefcheidene vrouw getrouwd heeft, of in een tweede huwlijk getreden is, een Geestlijk ambt bekleden mag; alleen iemand, die eene Maagd getrouwd heeft, kan tot hetzelfde toegelaten worden. Doch alle *Priesters* en *Leviten* moeten voorts zich van de bijwoning met

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363:
tot 476.

(*) Men heeft dezen Brief in de *Acta Concil. Harduin Tom. I. pag. 847. sq.* en in *Constant Epistol. Rom. Pontif. Tom. I. pag. 623.* Nog fchrijft men hem eenen Brief van gelijken inhoud aan de *Afrikaanfche Bifchoppen* toe (*ap. Harduin. l. c. p. 857.*) doch aan welks echtheid getwijfeld wordt.

III met hunne echte vrouwen onthouden, omdat zij
 BOEK VI daaglijks met den Godsdienst bezig zijn (*). Op
 Hoofdst. de zelfde wijze verklaarden zich verscheidene Kerk-
 na C. G. vergaderingen, ten dezen tijde, omtrent de huwlij-
 Jaar 363. ken der Geestlijken. De Bischoppen, in het jaar
 tot 476. 390, te *Karthago* vergaderd, besloten, dat de *Bis-*
schoppen, Ouderlingen en Kerkendienaars, zich van
alle echtlijke bijwoning onthouden moesten (†). Eene
 andere vergadering te *Karthago*, in het jaar 397,
 bepaalde (§), dat de *Voorlezers*, huwbaar gewor-
 den, trouwen, of zich tot eene geduurzame ont-
 houding verbinden zullen. Men ziet uit dit alles,
 dat 'er wel nog geen volstrekt algemeen verbod thans
 plaats had van het huwlijk voor de Geestlijken,
 maar dat men daar bij zoo vele zwaarigheden maak-
 te, dat, schoon het huwlijk der Geestlijken, in
 naam, nog bleef, het echter in de daad werd weg-
 genomen, tot het, in het vervolg, volstrekt verbo-
 den is geworden.

Vervolg
 van wet-

Wij keeren weder, tot de wetten, door de Kei-
 zeren, in dezen tijd gegeven, uit welke blijkt, dat
 zij

(*) INNOCENT. I. *Epist. ad. VICTR. in Harduini act. Concil. Tom. I. pag. 1000. sq.* Vergelijk zijnen Brief aan ENSUPERIUS, Bischoop van *Tolosa* of *Toulouse* *ibid. pag. 1003. sq.*

(†) *Can. 2. in HARDUINI Act. Concil. l. c. pag. 951.*

(§) *Can. 19. ibid pag. 963.* Men zie aldaar ook de besluiten der Kerkvergadering van *Toledo* of *Toletum*, van het jaar 400, en *Augusta Taurinorum*, (*Turin*), in het jaar 394. *l. c. pag. 960, 990. sq.*

zij hun gezag over de Geestlijkheid hebben blijven handhaven. Dus beveelt eene wet van Keizer ARKADIUS, van het jaar 398 (*), dat de Geestlijken het *Hoofdgeld* betalen moeten, en in het jaar 399, verbood hij, dat de Geestlijken koophandel zouden drijven. Zij moesten, in het vervolg, *alleen Koopheden of alleen Geestlijken* wezen (†). Bij gelegenheid van eenige onlusten en daar uit ontstane brand te *Konstantinopolen*, in het jaar 404, gaf deze Keizer ook bevel, dat de deswegens *gevangene Geestlijken* ontflagen, geene oproerige Godsdienselijke vergaderingen buiten de Kerk van Geestlijken meer gehouden, en alle vreemde Bischoppen en andere Geestlijken uit de gemelde Hoofdstad verdreven zouden worden (§).

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
ten der
Keizers,
de Geest-
lijkheid
betreffen-
de.

Uit twee wetten van THEODOSIUS II (**), leert men eene nieuwe foort van laager Kerklijke of Geestlijke bediening kennen. Die dezelve waarnamen, heeten *Parabolani*, van een Grieksch woord, (*παρβαλλεσθαι*), hetwelk betekent: *Zijn leven in gevaar stellen*. Van dit woord werden oudtijds zulken, die in de openbare kampplaatzen met de wilde beesten vochten, *paraboli* of *parabolarii*, anders met den Latijnschen naam *Bestiarii*, geheten.

Parab-
lani.

Doch,

(*) *Leg. 33. Cod. Theod. tit. de Episcopis leg. 11. Cod. Iust. cod. tit.*

(†) *Libr. XIII. Cod. Th. t. 1. de Lustr. Coll. l. 16.*

(§) *Leg. 37. Cod. Theod. t. de Episc.*

(**) *Leg. 42, 43. Cod. Theod. tit. de Episc. leg. 17, 18. Cod. Iust. tit. cod.*

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Doch, bij de Christenen ontstond thans onder dezen naam eene soort van lieden, die, zonder onderscheid, de oppassing, waarneming, en genezing der zieken, op zich namen, waar bij zij, in gevalle van besmettelijke ziekten, zich onbescroomd aan het gevaar blootstelden. Uit de gemelde wetten blijkt, dat zij tot de Geestlijken gerekend werden, en dat zij thans, wegens hunne menigte en onrustigen geest, nodig hadden, door eenē wet beteugeld te worden, bijzonder te *Alexandrië*, alwaar de ingezetenen klagten tegen hun hadden ingebracht, en alwaar zij, volgens de eerste wet van het jaar 416, tot een getal van 500 bepaald werden, welk getal echter volgens de tweede wet, van het jaar 418, op 600 gebrachd werd, wordende zij tevens bij dezelve aan den Bisschop onderworpen, wiens gezag, op deze wijze, merklijk toenam (*).

Kopiā-
ten.

Eene andere soort van Geestlijken of Kerkendienaren was, niet lang vóór dezen tijd, onder KONSTANTYN den Grooten, opgekomen, onder wien wij 'er ten minsten de eerste melding van ontmoeten. Deze heetten *Kopiāten* of *Arbeiders*, van een Grieksch woord, (*κοπιᾶσαι*, *arbeiden*,) en in haater tijden *Lecticarii*, van de baar, (*lectus*,) op welke zij de overledenen grafwaards droegen. Hunne bestemming toch was de bezorging der overledenen en derzelve begravenis. KONSTANTINUS had 'er te *Konstantinopolen* 1100 besteld, THEODOSIUS II,

(*) Men zie van hen GOTHOFRED. *ad. Cod. Theod. l. c.* en RITTER *Pref. ad. Cod. Theod. Tom. IV. P. I.*

II, verminderde dit getal tot 950, zedert werden zij daar *Collegiati* of *Decani*, (als leden van een gefloten *Gezelschap* of *Genootfchap*, hetwelk ook zijne *bestuurers* had,) genoemd. Zij genoten, gelijk de overige Geestelijken, onder welke zij eerst laater gerekend werden, vrijheid van lands dienften, en van de belastingen op de inkomsten (*). Nog twee andere wetten van THEODOSIUS II, betreffen ook nog de Kerken en Geestlijkheid. Volgens de ééne van het jaar 403, moesten zelfs de *Kerken* het hare opbrengen tot het *maken en verbeteren, van ftraaten, bruggen en dijken* (†), en de tweede van het jaar 424, fchenkt aan de Kerk te *Thesfalonica*, de *vrijheid van de gewone belastingen*, welke anders de Geestlijken en Kerken, ten dezen tijd, niet hadden (§).

III
BOEK
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Niettegenftaande alle deze en dergelijke wetten het gezag en magt der Geestlijken meermalen bepaalden, evenwel won dezelve doorgaands daar bij meer, dan zij fcheen te verliezen. Meer echter nam het gezag der

Rechts-
gebied
der Bis-
choppen

(*) *Libr. I. Cod. Iust. t. 2. de Sacros. Eccl. l. 4. Coll. Juslin. Novel. 59. Cod. Theod. Libr. XVI. t. 2. de Episc. l. 15. Libr. XIII. t. 1. de Iust. Collat. leg. 1. Libr. VII. t. 20. de veteran. l. 12.*

(†) *Libr. XV. Cod. Theod. t. 3. de itinere muniend. l. 16. Libr. IX. Cod. Iust. t. 74. de privil. domus aug. l. 4. et l. 7. ejusd. Cod. t. de Sacros. Eccles.*

(§) *Libr. XI. Cod. Theod. t. 1. de Annona et trib. leg. 33. Libr. X. Cod. Iust. t. 16. de Ann. et trib. l. 12. et l. 8. Cod. ejusd. de Sacros. Eccles.*

III der Geestlijkheid, bijzonder der Bischoppen, ten
 BOEK dezer tijde, toe, door zeker *Rechtsgebied*, hetwelk
 VI hun toegekend, en door hen uitgeoefend werd. De
 Hoofdst. eerste Christen-Kerk nam, onder de Heidenfche
 na C. G. Keizers, als een Genootfchap, kennis van het ge-
 Jaar 363. drag en de zeden van hare leden, en onderwierp
 tot 476. derzelver misftappen en ongeregeldheden aan Kerk-
 lijke tucht en straffen. Ondertusfchen deed zulks
 het geheele Genootfchap, en niet de Leeräars alleen.
 Toen de Keizers Christenen werden, oefenden zij
 de hoogfte magt ook *in Kerklijke zaken* uit. KON-
 STANTYN *de Grootte*, en zijne Zoonen; riepen, bij
 ontftane verfchillen, Kerkvergaderingen bijeen; be-
 ftuurden dezelve, en geene befluiten dier vergade-
 ringen hadden kracht, vóórdat zij van den Keizer
 bevestigd waren. Te gelijk echter lieten zij het on-
 derzoek en de beflifing van vele zaken aan de Bis-
 fchoppen over, welke zij voorheen reeds begonnen
 hadden, in naam hunner gemeenten, op hunne verga-
 deringen te befliften. Zelfs kregen de Bisfchoppen
 thans het recht, om als fcheidslieden in burgerlijke
 verfchillen, welke tot hen gebracht werden, uit-
 fpraak te doen. Dit voorrecht der Bisfchoppen
 werd fpoedig met eenen bijzonderen naam, (*Episco-
 palis Audientia*, Bisfchoppelijk verhoor,) aangewe-
 zen (*), en onderfcheiden van eigenlijk Rechtsge-
 gebied, (*jurisdictio*), welke laaftte niet tot hen be-
 hoorde, maar waar van zij zich, vervolgende, al-
 lengs insgelijks meester wiften te maken.

In

(*) *Libr. I. Cod. Jus. t. 4.*

- In de eerste plaats werden tot dit Bischooppelijk gehoor en beslissing gebracht, zaken, die *het geloof! den Godsdienst*, en *de Kerk* betroffen. Uit eenen Brief van AMBROSIUS (*), zien wij, dat Keizer VALENTINIANUS I, zulks zelfs door eene wet aan hun bevestigd had. Deze Bischoop, door VALENTINIANUS II, aan het Hof ontboden, om zijn verschil met den *Ariïanschen* Bischoop AUXENTIUS, voor den Keizerlijken Geheimraad, (*in Consistorio*,) te laten beslissen, weigerde aan dit bevel te gehoorzamen, zich beroepende, op de schikkingen door 's Keizers Vader, niet alleen mondelijk, maar ook bij eene uitdrukkelijke wet, gemaakt, dat verschillen, het geloof of eenen Geestlijken betreffende, door zulken moesten beslist worden, die een gelijk ambt en gelijk recht hadden. En, wanneer in het gemeen een Bischoop beschuldigd werd, zou het onderzoek geschieden door een Gerichtshof van Bischoppen. In andere wetten, werd het onderscheid min of meer duidelijker bepaald, tusschen zaken, den Godsdienst betreffende, welke aan de Bischoppen geacht werden te behooren, en andere zaken, van welke de gewone richters kennis droegen, of die den Staat aangingen, en welke naar de gewone wetten beslist moesten worden (†).

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

In zaken
van ge-
loof, den
Gods-
dienst en
Kerk be-
treffende.

De

(*) *Epist. Libr. II. Epist. 13. pag. 203. Tom. V. Opp. Paris. 1642. fol.*

(†) Men zie daar toe na eene wet van VALENTINIANUS III, van het jaar 452. *Nov. XII. pag. 127. Tom. IV. Part. II. Cod. Theod. ed. Ritt.*

III De invloed, welchen de Bischoppen zich verwor-
 BOEK ven hadden, werd, in spijt van alle bepalingen der
 VI Keizerlijke wetten, gehandhaafd en vergroot, door
 Hoofdst. na C. G. de *Kerkelijke tucht en straffen*, welke zij daar bij
 Jaar 363. oplègden, aan welke de Vorsten zelve, uit ijver
 tot 476. voor den Godsdienst, zich onderwierpen, en die
 Omtrent zich tot zoo vele misdaden, en onderwerpen, zelfs
 de Kerke- burgerlijke, bij voorbeeld, het huwlijk, uittrekten;
 tacht. dat daar door de onderscheidingen der wetten, tus-
 schen *Kerkelijke* en *Burgerlijke* misdaden, vaak
 geheel nutteloos gemaakt en te leur gesteld werd;
 terwijl de Keizers, naar het schijnt, niets konden of
 durfden ondernemen, om dezen invloed, welke bij
 de meeste Christenen reeds zoo eerwaardig gewor-
 den was, te beperken.

Als
 scheids-
 lieden
 ook in
 burger-
 lijke ver-
 schillen.

Veelèer vergunden zij aan de Bischoppen het
 recht, om als *scheidslieden*, en *goede mannen*,
 zelfs in *burgerlijke zaken*, beslissende uitspraak te
 doen, wanneer zij door de twistende partijèn daar-
 om verzocht werden; ook werd den Overheden ge-
 last, aan zoodanige uitspraken der Bischoppen de
 hand te houden, en die ten uitvoer te doen bren-
 gen. Ook dit had, onder de Christenen, eenen ou-
 deren oorsprong, doordien zij naamlijk, onder de
 Heidenen, vrijwillig hunne verschillen, door verstan-
 dige Christenen, Ouderlingen en Leeräars, hadden
 laten beoordeelen, naar den raad van den Apostel,
 1. Kor. VI. 4., hoedanige beoordeelingen de Bis-
 choppen allengs aan zich getrokken hadden, en
 thans, gesterkt door het gezag der wetten, uitöe-
 fenden; alhoewel hun dit dikwijls zoo veel werks

ver-

verfchafte, dat zij 'er zelve zich ten fterkften over beklaagden (*), evenwel overreedden zij zich zelve en de overige Christenen, dat dit tot hun ambt behoorde, uit hoofde van het voorfchrift des Apostels. In het begin der vierde eeuw werd echter dit gezag der Bifchoppen door verfcheidene wetten der Keizeren binnen zekere palen gebragt, zoodat het zich enkel tot *Burgerlijke*, maar geenszins tot *lijff-straflijke* zaken, mogt uitftrekken.

III
BOEK
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Daarënboven hadden de Bifchoppen inzage in verfcheidene zaken, welke eigenlijk tot de gewone Overheid behoorden, het zij, omdat men geloofde, dat de gronden van beflifing daarbij uit den Godsdienst ontleend moesten worden, of dat de Keizers het aan de Geestlijkheid, als een *voorrecht*, overlieten. Tot de eerfte foort behoorde het *huwlijk*, en het geen daar toe betrekking heeft. Reeds vroeg hadden de Christelijke Leeräars het huwlijk als *heilig* befchouwd, en wanneer de Apostel PAULUS, (*Efez. V. 32.*) hetzelfde als eene *verborgenheid*, als een *geheimzinnig beeld* van verhevener zaken, befchouwde, had de oude *Latijnsche* Overzetter daar het woord *Sacramentum*, (*eene heilige fhikking* of

Huw-
lijksza-
ken.

(*) AUGUSTIN. *de Opere Monachorum Cap. 37. Tom. VI. pag. 365. ed. Bened. Antverp. Enarrat. in Psalm. 118. Serm. 24. Tom. IV. Opp. pag. 1004.* AMBROS. *Libr. VI. p. 49. pag. 307.* Men vergelijke JOHAN LE GENDRE *Episcopale judicium adversus calumnias Jac. Gothofredi acerrime defensum, et ab omni falsi suspitione plenissime vindicatum pag. 68. Paris. 1690. 4to.*

III of *verördening*,) gefeld, welk woord naderhand
 BOEK zoo misbruikt is geworden. De Leeräars der Chris-
 VI tenen hadden reeds vroeger bepaald, dat zij, die
 Hoofdst. een huwlijk wilden aangaan, zulks aan de gemeen-
 na C. G. te moesten bekend maken; zij hadden de tweede
 Jaar 363. huwlijken, en de huwlijken met Heidenen of Joo-
 tot 476. den, als ook met Kettters, als ongeoorloofd en
 zondig verworpen; de echtscheiding, alleen in ge-
 val van overspel, toegelaten, en eindelijk, ten na-
 deede van het huwlijk, den ongehuwden staat ten
 hoogften aangeprezen, en dezen aan de Geestlijk-
 heid allengs eigen zoeken te maken. Deze bepa-
 lingen hadden haren invloed op de wetten der Kei-
 zeren, omtrent dit onderwerp, dus schafte KON-
 STANTYN *de Grootte* de alöude Romeinsche wet te-
 gen den ongehuwden staat af, en zijne opvolgers
 verboden de huwlijken tusschen Jooden en Christe-
 nen. Huwlijken tusschen Broeders en Zusters Kin-
 deren waren tot de tijden van THEODOSIUS *der*
Grooten geoorloofd. AMBROSIUS hield deze huwlij-
 ken voor bloedfchendig en strijdig met de Godlijke
 wetten (*), en Keizer THEODOSIUS verbood ze, op
 straffe van ballingschap, en brandmerken, HONO-
 RIUS verzachtte deze straffen, in verbeurdverklaring
 der goederen, met bijvoeging, dat de kinderen, in
 zoodanigen echt verwekt, voor onëcht zouden ge-
 houden worden (†). ARKADIUS trok de verbeurd-
 ver-

(*) AMBROS. *Epist.* 49. *Libr.* VI. *Tom.* V. *pag.* 307.

(†) *Libr.* III. *Cod. Theod. tit.* 10. *Si nuptiae ex re-*
scripto pet. leg. I.

verklaring in, maar verklaarde de kinderen voor onrecht (*). AUGUSTINUS (†), en ATHANASIUS (§), vonden niets ongeoorloofds in deze huwlijken, en ARKADIUS trok de oude wetten tegen dezelve weder in (**).

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

De eerbied voor de Geestlijkheid klom, in het begin der vijfde eeuw, zoo hoog, dat de *wetten* en *Overheden* zelve, niet min dan ongelukkigen en weerlozen, tot der Bischoppen hulp en aanzien ge-
wezen werden. Dus gebood HONORIUS (††), dat, wanneer slaven van hunne Heeren openlijk verftoten werden, die genen, die hen zouden aannemen, hunne eigenaars zouden wezen, indien zij daar van een gefchrift, door den Bischof der plaats, als getuige, hadden laten tekenen. Eenige jaren te vooren had dezelfde Keizer bevolen (§§), dat, wanneer ongelukkige onder de Barbaarsche volken gevangenen, tot hunne vaderlijke bezittingen wederkeerden, de Bischoppen zorgen zouden, dat niemand hen daar in verhinderde. In deze wet worden de Bischoppen, bij uitnemendheid, *Christenen* genoemd, hetwelk ook in andere wetten van dezen tijd niet ongewoon is. Volgens een bevel van

Befcher-
ming van
ongeluk-
kigen
enz.

THEO-

(*) *Libr. III. Cod. Th. t. 12. de incest. nupt. l. 3.*

(†) *De Civit. Dei Libr. XV. Cap. 16.*

(§) *Synops. SS. pag. 137. Tom. II. ed. Benedictin.*

(**) *Libr. V. Cod. tit. 4. de nupt. leg. 19.*

(††) *Libr. V. Cod. Theod. tit. 6. de expositis, leg. 2.*

(§§) *Libr. V. Cod. Theod. tit. 5. de postlim. leg. 2.*
Libr. VIII. Cod. Justin. tit. 51. de postlim. leg. 20.

III THEODOSIUS II, van het jaar 428, werden jonge
 BOEK Dochteren en Maagden, welke door hare Vaders of
 VI Heeren, vuilgewins halven, tot ontucht gedwongen
 Hoofdst. werden, niet alleen tot de Richters, maar ook aan
 na C. G. de Bisfchoppen gewezen, om hulp te vragen tegen
 Jaar 363. dit geweld (*).
 tot 476.

Voor- Zelfs omtrent *misdadigers*, die zich in gevange-
 spraak nissen bevonden, droeg HONORIUS, toen hij, in het
 voor ge- vangen jaar 409, aan de Richters gebood, om *des Zondags*
 vangen de *gevangenen uit de gevangenisfen* voor zich te
 laten brengen, en dezelve af te vragen, hoe zij be-
 handeld werden, aan de Bisfchoppen op, om de
 Richters aan hunnen pligt in dezen te herinne-
 ren (†). Ook brachten de Bisfchoppen en Geeste-
 lijken, in het gemeen, meermalen, hunne *voorspraak*
 in, ten behoeve van misdadigen, om derzelve straf-
 fen te verzachten. Dit fcheen voor hun eerwaar-
 dig ambt te voegen, men durfde hunne voorfpraak
 naauwlijks afflaan, en hun aanzien rees daar door
 bij het volk te hooger. De *Monniken* en *Kluize-
 naars*, die wegens hunne Heiligheid vermaard wa-
 ren, en den naam van wonderdoeners hadden, ma-
 aften inzonderheid van zoodanige voorfpraak hun
 werk. KONSTANTYN *de Grootte* had eenen foldaat
 van zijne lijfwacht ter dood veroordeeld. Toen de-
 ze met ketenen beladen in de gevangenis gebracht
 werd, verzochten velen den Monnik EUTYCHIA-
 NUS,

(*) *Libr. XV. Cod. Theod. tit. 8. de Lenonib. l. 2.*

(†) *Libr. IX. Cod. Theod. tit. 3. de Custod. rcor. l. 7. Cod. Justin. tit. 4. de Episcop. leg. 9.*

NUS, van de gezindte der *Novatiänen*, die in de nabuurfchap leefde, en door zijne wonderen zelfs bij den Keizer bekend was, om door zijne voorfpraak den gevangenen te redden. Hij beloofde het, maar hem onder het oog gebracht wordende, dat zijne voorfpraak te laat zou komen, indien hij zich eerst tot den Keizer wendde, verzocht hij de Kerkermeesters, den misdadiger te ontfiaan, en als zij dit weigerden, ging hij in perfoon in den Kerker, waar van de deuren zich van zelf voor hem openden, gelijk de kluijfters van den gevangenen afvielen. En nu reisde EUTYCHIANUS naa *Konftantinopolen*, en verwierf van den Keizer ligtlijk de vergiffenis voor den misdadiger (*). Bij een oproer te *Antiöchië*, onder de regering van THEODOSIUS *den Grooten*, bad de Bifchop FLAVIANUS om genade voor de inwoners dezer ftad. Voornaamlijk kwamen de Monniken, van het nabuurig gebergte, bij geheele hoo- pen in de ftad, en zaten geheele dagen lang voor de deuren van het Raadhuis, gereed, om de gevan- genen met geweld te bevrijden, als zij ter dood ge- leid zouden worden. Zij verwierven hier door van de Richters opfchorting van de uitvoering van het vonnis, opdat zij hunne voorfpraak bij den Keizer zouden inbrengen, tot wien zij eerst in perfoon rei- zen wilden, maar wien zij, vervolgens, een ver- zoekfchrift aanboden. CHRYSOSTOMUS, die dit ge- val uitvoerig befchrijft (†), noemt dit gedrag eene

III
BOEK
VI
Hoofdfst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) SOCRATES *Hist. Eccles.* I. 13. groot-
(†) *Orat.* XVII. *ad Antiochen.* pag. 172. sq. *Tom.*
II. *Opp. ed. Benedict.*

III *grootheid van ziel*; en prijst tevens de Leeräaren
 BOEK der gemeente aldaar, omdat zij gewillig ge-
 VI weest waren, om hun leven voor de gevangenen
 Hoofdst. op te offeren. Velen van hun, zegt hij, hielden,
 na C. G. met eigene handen, de Richters tegen, en lieten
 Jaar 363. hen niet eer op het Raadhuis gaan, voordat zij hun
 tot 476. een gunstig vonnis beloofd hadden; die dit weiger-
 den, spraken zij vrijmoedig aan, maar hun, die een
 gewenscht antwoord gaven, kuschten zij de han-
 den, en omhelsden zij de knieën. AMBROSIOUS,
 voorzigtiger dan CHRYSOSTOMUS, zelf gewoon den
 liefdepligt van voorspraak te oefenen (*), prees
 denzelven ook den Bisfchoppen aan, doch met bij-
 gevoegde vermaning, om eenen ter dood veröor-
 deelden slechts dan van den dood te verlossen, wan-
 neer 'er geene verwarring uit ontstaan kon; niet uit
 praalzucht, meer dan uit medelijden, opdat wij niet
 grooter wonden slaan, zegt hij (†), wanneer wij
 kleine zoeken te genezen. Doch de gewelddadig-
 heid, met welke andere Geestlijken, en voornaam-
 lijk Monniken, hunnen onbezonnen ijver ondersteun-
 den, noodzaakte de Keizers, om door strenge wet-
 ten daar tegen te voorzien. Dus gebood THEODO-
 SIUS *de Grootte*, in het jaar 392, den Overheden
 niet te duiden, dat een *veröordeeld misdadiger*,
 wiens misdaad geen verder beroep op hooger Recht-
 bank duldde, *door de geestlijken aan de uitvoering*
 van

(*) PAULINI *Vit. AMBROS.* p. 86, 88. *ed. Paris.* 1642.

(†) *De Officiis Libr. II. Cap. 21.* Op gelijke wijze
 handelde AUGUSTINUS *Ep. 133, 134. T. II. Opp. p. 300.*

aan het vonnis onttrokken zou worden (*). Doch zoo min bekreunde men zich hier aan, dat ARKADIUS, in het jaar 398, dit andermaal verbieden moest. Het ging zoo ver, zegt de Keizer, dat het meer naar openlijken krijg en oproer, dan naar eene gerichtelijke handeling geleck. Evenwel vergunde hij te gelijk den Bischoppen, den beschuldigten, zoo lang het nog tijd was, door beroep op hooger Rechtbanken, te hulp te komen, indien de Richters aan dezelve geen behoorlijk recht deden wedervaren (†).

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Van ouds waren bij Jooden en Heidenen, *vrijplaatzen* bekend, waar ongelukkigen den toevlucht konden nemen en bescherming vonden. Ook deze gingen tot de Christenen over (§), doch zoo veel goeds dezelve, wel bepaald, in sommige gevallen, konden aanbrengeu, zoo groot was weldra het misbruik derzelven, dat de Keizers genoodzaakt waren, daar in te voorzien. Eene wet van THEODOSIUS *den Grooten*, van het jaar 392 (**), gebood, dat zij, die, lands belastingen schuldig zijnde, in de Kerken den toevlucht namen, of terstond daar uit zou-

Hetrecht
van vrij-
plaatzen.

(*) *Libr. IX. Cod. Th. tit. 40. de poenis l. 15. Libr. IX. Cod. Th. t. 36. Quor. Appellat. non recip. leg. 31.*

(†) *L. 16. Cod. Th. de poenis Libr. XI. tit. 30. de Appellat. l. 57. Libr. I. Cod. Iust. t. 4. de Episc. Audient. leg. 6. Libr. VII. tit. 63. de Appellat. leg. 29.*

(§) Men zie GOTHOFREDUS *Comment. ad leg. IX. C. Theod. tit. 45. de his qui ad Eccles. confug. leg. 1.*

(**) *L. c. Cod. Theod.*

III zouden gehaald worden, of dat de Bischoppen, die hen verborgen hadden, voor hen betalen zouden. Dus verbood ARKADIUS dezen toevlucht in den. Dus verbood ARKADIUS dezen toevlucht in na C. G. het jaar 397, aan de Jooden, gelijk wij hier voor (*) Hoofdst. VI. gezien hebben; en in het jaar 398, aan alle voor- Jaar 363. tot 476. ten van *schuldenaren*, zelfs al werden zij tot Geestlijken gewijd, of anders van de Geestlijken in bescherming genomen (†). Mischien was het deze wet, van welke SOCRATES (§) en SOZOMENUS (**) gewagen, als door hem op aanraden van zijnen Staatsdienaar EUTROPIUS gegeven, dat de Kerken geene vrijplaatsen meer zijn, en dat de genen, die daar hunnen toevlucht namen, 'er uitgehaald zouden worden. EUTROPIUS was, intuschen, de eerste, die, door deze wet, zijnen toevlucht miste. In ongenade des Keizers gevallen, vluchtte hij in eene Kerk, en de Keizer beval, hem uit dezelve te halen, doch CHRYSOSTOMUS verleende hem bescherming, door hem te vergunnen, zich bij den Altaar, die de heiligste plaats der Kerk geächt werd, te onthouden, en als de soldaten met onstuimigheid op EUTROPIUS dood aandrongen, hield CHRYSOSTOMUS voor eene verbazende menigte volks eene Leerreden van zonderlingen inhoud. Desniettegenstaande werd EUTROPIUS uit de Kerk gehaald, en vervolgens naa *Cyprus* gebannen, alwaar hij, kort daar na, op aan-

(*) *Bladz.* 112.

(†) *L. 3. Cod. Theod. cod. tit. Coll. l. 16. de poenis l. 57. de appell. l. 33. de Episc.*

(§) *Hist. Eccles. VI. 5.* (**) *Hist. Eccles. VIII. 7.*

aanstoken van den Veldheer GAINAS, ter dood werd gebracht, alhoewel men hem, het leven, bij eede, had toegezegd (*). De wet van ARKADIUS bleef dus, naar het schijnt, in kracht, maar zijn Zoon THEODOSIUS II verleende dit recht van vrijplaats op nieuw, in het jaar 431, aan de Kerken (†). Tot deze wet gaf, volgens SOCRATES (§), de stoutheid van eenige uitheemsche slaven van eenen zeer aanzienlijken man te *Konstantinopolen* aanleiding, die de wreedheid van hunnen meester, met het zwaard op zijde, in eene Kerk ontvluchtten, alwaar zij met het zwaard in de hand zich om den Altaar schaarden, gereed om zich te verdedigen, ja zelfs eenen Geestlijken doodden, en eenen anderen verwondden, tot zij, eindelijk, na eenige dagen, zich zelve ombrachten. Dit geval gaf aanleiding, dat de Keizer gebod, dat het recht van *vrijplaats* eener Kerk zich zou uitstrekken, tot derzelver geheel omvang, bevattende ook de aangebouwde huizen, gangen, hoven, tuinen, baden enz. Maar tevens zou niemand zich vermeten, met wapens voorzien, daar den toevlucht te nemen. De Keizer voegt 'er bij, dat hij zelf zijne wapens en lijfwacht voor de Kerk laat blijven, zelfs bij den ingang den

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) CHRYSOSTOM. *Homilia in Eutrop. Opusc. Tom. IV. p. 481.* SOCRAT. *et* SOZOM. *ll. cc.* ZOSIM. *H. L. V. p. 312.*

(†) Men heeft deze wet nog in het Grieksch en Latijn *Libr. IX. Cod. Theod. t. 45. de his qui ad Eccl. conf. l. 4. et. L. III. C. Th. p. 395. ed. Ritt. L. I. C. Jusf. t. 12. l. 3.*

(§) *Hist. Eccles. VII. 33.*

III den Keizerlijken Hoofdwrong, of *diadema*, afleg-
 BOEK gende, en niet tot den Altaar naderende, dan op het
 VI oogenblik, als hij daar zijne gaven bracht, dewijl
 Hoofdft. hij zich niets van de daar tegenwoordig zijnde God-
 na C. G. heid wilde aanmatigen. In het volgende jaar 432,
 Jaar 363. heid wilde aanmatigen. In het volgende jaar 432,
 tot 476 gaf hij aan deze wet nog nadere bepalingen (*).

Geestlijk Een ander voorrecht der Geestlijken, hetwelk hun
 Gerichts- aanzien vergrootte, was, dat zij een eigen *Gerichts-*
 hof. *hof* hadden, (*Forum Ecclesiasticum*,) gelijk reeds
 Keizer KONSTANTIUS, in het jaar 355, eene wet
 had gegeven (†), dat een Bisfchop nergens anders
 dan voor andere Bisfchoppen, dat is, voor Kerk-
 vergaderingen, te recht zou staan. Evenwel niette-
 genstaande deze en meer andere wetten van volgen-
 de Keizers, vrij algemeen, over dit onderwerp spre-
 ken, schijnt nothans uit andere te blijken, dat de
 Keizers dit alleen van Kerkelijke en Godsdienstige
 beschuldigingen verstaan wilden hebben (§). Doch,
 wel-

(*) *L. 5. Cod. Theod. de his qui ad Eccles. confug.*
l. 4. Cod. Inst. cod. tit. Verg. nog eene wet van Keizer
 HONORIUS in het Westen, van het jaar 414. *leg. 2. Cod.*
de his qui ad Eccles. cet.

(†) Zie ons IVde *Deel*, *Bladz.* 259.

(§) Dus is 'er eene wet van HONORIUS in het jaar
 412. (*l. 41. Cod. Theod. de Episc. Eccles. et Cler.*)
 welke onbepaald zegt, dat de Geestlijken alleen voor de
 Bisfchoppen beschuldigd moeten worden. Schoon hij in
 het jaar 399 bepaald had (*Libr. XVI. Cod. Theod. tit.*
11. de Relig. l. 1.) dat enkel zaken van den Gods-
 dienst door de Bisfchoppen, maar andere verschillen door
 de

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

welke ook de mening der Keizeren ware, men vindt, om dezen tijd, reeds spooren genoeg, dat de Geestlijken zich aan alle Burgerlijke Gerichtshoven hebben zoeken te onttrekken. De derde algemeene Kerkvergadering te *Karthago*, in het jaar 397, eene andere *Afrikaansche* Kerkvergadering, in het jaar 407, enz. (*), besloten, hoofdzakelijk, dat elk Bischof, Ouderling, of Geestlijke, die zijne verschilzaken door Burgerlijke Richters liet beoordeelen, zijn ambt verliezen zou. En op eene andere vergadering te *Karthago*, in het jaar 401; werd besloten, dat het niemand vrij zou staan, de verdediging van eenen Bischof of Geestlijken, die wegens eenige misdaad door een Geestlijk of Bischof-

de Overheid zouden beoordeeld worden. Zoo is 'er eene wet van VALENTINIAAN III, of liever van zijne Moeder en hare Staatsdienaren, in het jaar 425, dat de Geestlijken, welke de tegen-Keizer JOANNES, koit te voren, zonder onderscheid, voor Wereldlijke Richters getrokken had, alleen voor de Bischoppelijke Rechtbank, (*Episcopalis Audientia*) staan zouden, dewijl het ongeoorloofd zij, dat de dienaars van een Godlijk ambt aan het oordeel van Wereldlijke Magten onderhevig zouden wezen. (l. 47. *Cod. Theod. de Episc. Eccl. et Cler.*) Maar, in vervolg van tijd, in het jaar 452, maakte ook deze Keizer de bovengemelde onderscheiding. (VALENT. *Novel. 12. pag. 127. Cod. Theod. Tom. VI. P. II.*)

(*) *Conc. Carth. III. Cap. 9. ap. Hard. Concil. Tom. I. pag. 962. et in Cod. can. Eccles. Afr. Cap. 15. ibid. pag. 874. Cap. 104. pag. 913. etc.*

III schoppelijk Gerichtshof gevonnisd was, op zich te
 BOEK nemen (*).
 VI
 Hoofdst. De Geestlijken konden thans niet meer dulden,
 na C. G. dat men zich van de vonnissen van Kerkvergade-
 Jaar 363. ringen op den Keizer of de Wereldlijke Overheid
 tot 476. beriep. Eene Kerkvergadering te *Antiöchië*, in het
 DeGeest- jaar 341, had daarömtrent reeds een streng besluit
 lijken genomen (†), gelijk een gezegde van KONSTANTYN
 dulden *den Grooten*, in een voorgaand Deel (§), bijge-
 geen be- roep op *den Grooten*, in een voorgaand Deel (§), bijge-
 roep op Wereld- bracht, den Geestlijken fraai in de hand werkte,
 sche en van hen wel opgemerkt werd (**). Men vindt
 Recht- nog wel, van tijd tot tijd, voorbeelden, dat Bur-
 banken. gerlijke Richters in zaken, de Geestlijkheid betref-
 fende, geöordeeld; en hen zelfs, even als andere
 Burgers, gestraft hebben. Zoo liet de Stadhouder
 van *Rome*, in het jaar 366, de deelpligtigen aan
 het schandelijk oproer, bij de verkiezing van eenen
 Bischof, Geestlijken zoo wel als Leeken, straf-
 fen (††). Doch zulke gevallen werden, van tijd
 tot tijd, zeldzamer, zedert de Bischoppen, met

AM-

(*) *Conc. Carth. V. ap. Hard. l. c. pag. 987. etc.*

(†) *Concil. Antioch. Cap. 12. p. 598. ap. Hard. l. c.*

(§) *IVde Deel, Bladz. 139.*

(**) OPTAT. *Milevit. de Schism. Donatist. Libr. I. Cap. 35.*

(††) SOCRAT. *Hist. Eccles. IV. 29.* Vergelijk ook hier voor *Bladz. 237.* een dergelijk voorbeeld. Behalven anderen bij MILAR. *Libr. contra Auxent. pag. 597. Tom. II.* en AUGUSTINUS *adv. Crescon. Libr. III. Cap. 56. Libr. IV. Cap. 4. Tom. IX. Opp.*

AMBROSIOUS, openlijk en eenparig beweerden, dat de Keizers en Wereldlijke Overheden in Kerklijke zaken niets te bevelen hebben, hoe zeer zij te voren den *Donatisten* dezelfde stelling kwalijk genomen hadden (*). Zelfs maakte men het beschuldigen en vonnissen van eenen Geestelijken, in het algemeen, moeilijk, waar over HIERONYMUS zelf luid klaagt (†). „Het is moeilijk,” zegt hij, „eenen Bischof te beschuldigen. Want men geeft loofst het niet, als hij gezondigd heeft; en men straft hem niet, wanneer hij 'er van overtuigd wordt.” In *Afrika* had men vaststellingen gemaakt, dat, indien een *Bischof*, buiten den tijd der jaarlijkse Kerkvergaderingen, beschuldigd werd, zulks bij den *Primaat* zijner Provintie moest geschieden, die *twaalf Bischoffen* benoemen moest, om 'er met hem over te oordeelen. Over eenen *Ouderling* of *Priester* moesten *vijf* of *zes*, en over eenen *Diakon*, *twee* of *drie Bischoffen* oordeelen (§). Ook matigden zich enkele Bischoffen het recht aan, om over de Ouderlingen hunner gemeente een vonnis uit te spreken, hetwelk hun vooral van de laager Kerkbedienden niet betwist werd. Verders, maakte men omtrent de genen, die eenen Geestelijken beschuldigen wilde, vele bepalingen.

III.
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) OPTAT. *Milevet. l. c. Libr. III. Cap. 3.*
 (†) *Comment. in Ecclesiast. Cap. 8. pag. 70. T. VII.*
 (§) *Concil. Carth. II. Cap. 10. pag. 953. ap. Hard.*
Tom. I. Conc. Carth. III. Cap. 7-8. ib. pag. 961. Cod.
Can. Eccles. Afric. Cap. 12, 19, 20. ib. p. 871, 875.

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

gen. Onder anderen nam *de tweede, Oecumenische, (algemeene,)* of *eerste Konstantinopolitaansche Kerkvergadering*, in het jaar 381, daarömtrent een zeer uitvoerig besluit. Indien iemand persoonlijke bezwaren tegen eenen Bischof had, kon hij zonder verder onderzoek tot de beschuldiging toegelaten worden. Maar, in een Kerklijk vergrijp mogt geen Ketter een' rechtzinnig Bischof beschuldigen, ook niemand, die zich van de *Katholijke Kerk* gescheiden had, al ware hij Rechtzinnig, ook niemand, die over eenige zaak gevonnisd, of in den ban gedaan was, het zij Geestlijke of Leeken, insgelijks niemand, die zelf onder beschuldiging stond enz (*). Zoo ver gingen zelfs de Geestlijken reeds, ten dezen tijde, dat zij de Wereldlijke Overheid tot uitvoerers van hunne vonnissen poogden te maken. Dus was te *Antiöchië* besloten, dat Geestlijken, die zich van hunnen Bischof afzonderden, en eigene gemeenten oprichten, indien zij aan de vermaningen geen gehoor gaven, door de Wereldlijke magt genoodzaakt zouden worden (†). Zelfs zeide *Gregorius van Nazianzus*; eenen Keizerlijken Stadhouder, in eene Predikatie, openlijk in het aangezicht, dat de Geestlijkheid ook eene magt en Richterstoel, (*δυνασει και Επικρ.*) bezit, waar aan de Wereldlijke magt naar de wet van *CHRISTUS* onderworpen is (§).

Hoe

(*) *Cap. 6. pag. 312. ap. Hard. l. c.*

(†) *Concil. Antioch. Cap. 5. pag. 596. ap. Hard.*

(§) *Orat. XVII. pag. 271. Tom. I. Opp.* Verders zie men over het Kerklijk Rechtsgebied, deszelfs oorsprong

Hoe zeer alle de Leerliars der Christenen oorspronkelijk onderling gelijk, en geene beheerschers, maar *Opzieners*, *Leerliars* en *Dienaars* der Kerk waren, al spoedig echter matigden zij zich eene wezenlijke regering en bestuur der gemeenten aan, waar toe de namen van *Voorstanders*, *Bestuurers*, *Hoogepriesters* enz., al vroeg misbruikt werden; ORIGENES noemt reeds de Bisdommen *de Overheden der Stad Gods* (*), welke hij met de Wereldlijke Overheden vergelijkt. Na dat de Keizers Christenen waren geworden, vormde zich dit Kerklijk bestuur of regering, en weldra ontstond een *Geestelijk Gebied*, of *Staat*, te midden van den *Burgerstaat*, en van dezen geheel afgecheiden. De eernamen der Bisdommen werden menigvuldiger en grootfcher. Men noemde hen *Vorsten der Kerk* (†). CHRYSOSTOMUS vergelijkt zelfs (§), de *Geestlijken* en hunne *Toehoorders* met *Regenten* en *Onderdanen*. Het woord *Heilige* of *Geestelijke Regering*, of *Priesterregering*, (ἱεραρχία,) kwam echter eerst recht in gebruik, nadat een bedrieger, onder den naam van DIONYSIUS *Areopagita*, in de laatste tijden der vijfde eeuw, zijn Boek geschreven had *de Hierarchia Ecclesiastica*.

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
jaar 363.
tot 476.
Kerkregering.

Zelfs

sprong en voortgang, ten dezen tijde, JAC. GOTHOFREDUS en andere Schrijvers bij SCHRÖCK *Kirch-Gesch.* VIII. Th. S. 73. f. (*) *Contr Cels.* L. III p. 129. ed. Spenc.
(†) EUSEB. *Hist. Eccles.* VI. 28. HIÉRONYM. *Comment. in Ps.* XLV. Tom. VIII. p. 55. in *Jer.* III. 14. V. 11.
(§) *De Sacerdot.* III. 14.

V. DEEL.

R

III Zelfs kregen de Bisfchoppen onderling eenen on-
 BOEK derfcheidenen rang, zoo door de nadere verbindte-
 VI nis tusfchen de gemeenten in het Romeinfche Rijk,
 Hoofdf. na C. G. door het aanzien, hetwelk fommige Bisfchoppen ten
 Jaar 363. Hove bij de Christen-Keizers verkregen, door de
 tot 476. Kerkvergaderingen, bijzonder de *algemeene*, in wel-
 Onder- ke kleiner Bisfchoppen, allengs, afhanglijk werden
 fcheiden rang der van de voorzittende en meer vermogende, tot men
 Bisfchop- eindelijk de geheele inrichting en regeringsvorm van
 pen, het Rijk in de Kerk navolgde en overnam. Reeds
 Metro- op het einde der tweede en het begin der derde
 politanen eeuw, begonnen zich de Bisfchoppen der hoofdfte-
 enz. den, (*Metropolis*, van daar *Metropolitanen* genoemd,)
 boven de overige Bisfchoppen van hun Gewest of
 Provincie te verheffen. Zij riepen de Kerkvergaderin-
 gen van het Landfchap bijeen, zaten daar in voor,
 en verzonden derzelve befluiten. De overige Bis-
 fchoppen des Landfchaps werden door den *Metropoli-
 taan*, of in zijnen naam, ingewijd; bij ontftane ver-
 fchillen wendden deze zich eerst tot den *Metropoli-
 taan*, en in het gemeen waakten zij over de Kerke-
 lijke wetten en derzelve uitöefening in het gantsche
 Landfchap. Zij droegen ook den naam van *Primæ
 Sedis Episcopi*, *Primates*, *πρωτοι, κεφαλαι, εξαρ-
 χου της επαρχιας*. Zelfs werd de *Metropolitaaan* van
Alexandrië Aardsbisfchop, (*ἁρχιεπισκοπος*,) ge-
 noemd, welke titel ook, in de vijfde eeuw, aan de
 Bisfchoppen van *Rome*, *Antiöchië*, en meer andere,
 werd medegedeeld. Men vond wel ééns meer dan
 ééne *Metropolis*, en dus meer dan één *Metropoli-
 taan*, in dezelve Provincie, dus werden, in de
 Kerk-

Kerkvergadering van *Niceë* de titel en de rechten van *Metropolitaan* toegekend aan den Bisfchop van *Jerufalem*, toen *Ælia*, blijvende nogthans de Bisfchop van *Cefareë* de eigenlijke *Metropolitaan* van *Palæftina*. De *Metropolitaan* van *Alexandrië* had eenen voorrang boven de meeste anderen, omdat hij, ook in de landen, aan *Egypte* grenzende, zijne rechten uitöefende. In het *eigenlijk Proconfularifch Afrika* was *Karthago* de *Metropolis* in het Burgerlijke en Kerklijke, maar in *Numidië* en *Mauritanië* was de Bisfchop, die ten aanzien van zijne inwijding de oudfte was, telkens de *Metropolitaan*.

III
BOEK
VI
Hoofdft.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Eerlang ftegen fommige *Metropolitanen* de overige te boven, bijzonder de Bisfchoppen van *Rome*, *Antiöchië*, en *Alexandrië*. Zij werden door de Kerkvergadering te *Niceë* aan malkanderen gelijk gefield, en in de rechten bevestigd, welke zij over meer Provintiën oefenden. Men heeft in later tijden, over den zin des zesden Canons dezer vergadering, waar in dit befluit voorkomt, getwift, of dezelve deze Bisfchoppen als *Patriärchen*, dan als *Metropolitanen*, heeft aangemerkt, gelijk in het gemeen over den oorfprong van den naam en waardigheid der *Patriärchen*. De twee hoofdgevoelens in dezer twist zijn; het eerfte, dat de *Patriärchen* reeds lang vóór de *Niceïfche* Kerkvergadering geweest, en door dezelve alleen bevestigd zijn, beweeren de meeste Roomsche Katholijke Geleerden, willende, dat de *Metropolitanen*, en de eigenlijke *Patriärchen*, van *Rome*, *Alexandrië*, en *Antiöchië*, van de Apostelen zijn verördend en aangefield. Het ander gevoelen, der

Patriärchen.

III BOEK
VI
Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

Protestanten, bij welke zich echter ook een vermaard Roomschegezind Schrijver, JOAN LAUNOI, voegt, wil, dat de gemelde *Canon* van de *Niceïsche* Kerkvergadering van geene andere rechten dan der *Metropolitanen* spreekt, en dat de Patriarchen eerst, in veel later tijden der vijfde eeuw, zijn opgekomen.

Tusfchen deze beide gevoelens houden, na DU PIN, anderen (*) eenen middelweg, welke hier op uitloopt: Men oordeelt, dat aan de drie Bifchoppen, in den *Niceïfchen* Canon genoemd, daar in wel niet de eigenlijke *Patriarchale* Rechten worden toegewezen, maar evenwel grooter eerbewijzen, dan aan alle andere *Metropolitanen*. De zaak fchijnt dus famen te hangen: Men gaf reeds in de vierde eeuw den naam *Patriarch*, van de *Jooden* ontleend, meer algemeen, aan de Bifchoppen; dus noemde GREGORIUS van *Nazianzus* de Bifchoppen, die, onder KONSTANTYN, uit hoofde van de verdediging der leere van de *Niceïfche* Kerkvergadering, zoo veel geleden hadden, *Patriarchen* (†); zelfs geeft hij dezen titel aan zijnen vader, die flechts een Bifchop van eene kleine gemeente te *Nazianzus* was (§). Maar, als nu de Bifchoppen van *Rome*, *Alexandrië*, en *Antiöchië*, op de Kerkvergadering van *Niceë*, wel niet boven alle anderen verheven, want

(*) JOAN WILLEM JANUS *de Origin. Patriarcharum Christianor. media inter H. Valerii et G. Beveregii placita sententia. Disf. II. Vit. 1718. 4to.*

(†) *Orat. XXXII. pag. 525. cd. Paris. 1630.*

(§) *Orat. XIX. pag. 312.*

want onder de groote *Metropolitanen* waren 'er nog verscheidene, die hun gelijk waren, maar evenwel, ten aanzien van orde en rang, wegens hunne aanzienlijke steden en gemeenten in de eerste plaats gesteld en genoemd werden, hadden zij aan dezen regel dier vergadering veel te danken, zij breidden hun gezag, als *Patriärchen*, met minder tegenpraak uit, en matigden zich, van tijd tot tijd, de rechten aan, welke, naderhand, tot de waardigheid van eenen eigenlijken *Patriarch* gerekend werden.

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Deze rechten, welke vervolgens door de *Patriarchen* werden uitgeoefend, waren voornaamlijk de volgende: De *Patriarch* had voorëerst het algemeen opzicht over verscheidene Provinciën of Gewesten, over derzelve Bischoppen, en zelfs over derzelve *Metropolitanen*; met één woord, over eene geheele *Dioecesis* of *Kreits*. Hij wijdde de *Metropolitanen* van dit zijn gebied in, gelijk deze, doch in zijnen naam, en met zijne bewilliging, de hun ondergeschikte Bischoppen; de *Patriarch* zelf werd door eene vergadering van alle de Bischoppen van zijnen *Kreits*, of ten minsten van de Provincie zijner Hoofdstad, ingewijd. Hij beriep de *Metropolitanen* tot de Kerkvergaderingen, in welke hij voorzat; op hem beriep men zich van de uitspraken der *Metropolitanen* en der *Provinciale Sijnoden*. Hij kon de *Metropolitanen*, als ook derzelve Bischoppen, indien hunne *Metropolitanen* daarömtrent achteloos waren, wegens wangedrag afzetten. Ook gebruikte hij de *Metropolitanen* als zijne afgevaardigden, werd van hen in zaken van gewigt geraadpleegd, en hij deel-

Rechten door de *Patriärchen* geöefend.

III de hun de wetten mede, welke hij van de Keizers
 BOEK ontving enz. (*),
 VI
 Hoofdst. Bij de drie bovengemelde aanzienlijkste Patriärchen
 na C. G. van Rome, Alexandrië, en Antiöchië, werd in de
 Jaar 363. tweede *Algemeene*, (*Oecumenische*,) Kerkvergade-
 tot 476. ring van *Konstantinopolen*, in het jaar 381, een
 De Bis- vierde *Patriarch* gevoegd, ten minsten de grond tot
 schopvan Konstan- een nieuw *Patriärchaat* gelegd. Nadat men eerst
 tinopolen verkrijgt den rang
 na dien van Ro- verördend had (†) dat geen Bisfchop zich met eene
 me. andere gemeente, dan die van zijn Kerspel bemoei-
 jen zou, bij welke gelegenheid deze onderscheidene
Bisfchoppen worden opgenoemd, en de naam van
Patriärchaat, (*πατριάρχεια*,) en *Patriärchen*, meer
 algemeen gebruikt wordt (§), maakte men, in den
 derden *Canon* of Regel, een besluit, dat de Bis-
 fchop der stad *Konstantinopolen*, omdat deze stad
Nieuw-Rome was, den rang terftond na den Bis-
 fchop van Rome, of de voornaamste eerbewijzen,
 (*τα προεβεία της τιμης*,) bezitten zou. Te voren
 was de Bisfchop van *Konstantinopolen*, of het voor-
 ma-

(*) Deze voorrechten matigden zich de Patriärchen niet op ééns aan, de meesten echter genoten zij reeds zedert het midden der vijfde eeuw. DU PIN *de Aut. Eccl. Discipl. Disf.* I. p. 73. BINGHAM *Origg. Eccl. T. I.* p. 255;

(†) *Can. 2.* p. 810. *ap. Hard. Tom. I. Concil.*

(§) Volgens SOCRAT. *Hist. Eccl. V.* 8. Verg. SOZOM. *Hist. Eccl. VII.* 9. THEODOR. *Ep. 86. ad Flavian. T. III. Opp.* p. 963. en *H. Eccl. V.* 8. Men vergelijkte de wet van den Keizer THEODOSIUS L. XVI. C. Th. t. 1. *de Fide Cath. l. 3.* in welke het besluit der Kerkvergadering bekrachtigd wordt.

malig *Byzantium*, aan den Bisfchop van *Heraclea*, als *Metropolitaan* of *Exarch* van de *Thracifche Diocefs* ondergefchikt geweest, maar zedert *Konftantinopolen* door Keizer KONSTANTYN tot Hoofdstad des Rijks verörend was, fteeg het gezag van den Bisfchop aldaar tot eene merklijke hoogte, zoo zelfs, dat EUSEBIUS, *Metropolitaan* van *Nikomedië*, en EUDOXIUS, Bisfchop van *Antiöchië*, hunne plaatsen geern verlieten, om flechts Bisfchoppen van *Konftantinopolen* te worden. Men vindt niet, dat de *Patriärchen* van *Alexandrië*, en *Antiöchië*, over deze vermeerdering van gezag des *Konftantinopoli- taanfchen* Kerkvoogds, fchoon zij daar bij achter gefield werden, eenige klagten hebben ingebracht, maar de Bisfchoppen van *Rome*, fchoon de eerfte in rang blijvende, bezwaarden zich al vroeg over dit befluit, verwierpen naderhand dezen Kerkregel, en zelfs wordt door eenige Roomsch-Katholijke Schrijvers dezelfs echtheid in twijfel getrokken (*). Te weten, deze Bisfchoppen belgden zich, dat het eerbewijs voor den Bisfchop van *Konftantinopolen* daar op gegrond werd, omdat die ftad *Nieuw-Rome* was, waar uit volgde, dat ook hun aanzien niet zoo zeer rustte op eenige Geestelijke voorrechten

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

van

(*) BARON. *Ann. ad ann. 381. n. 35. fq.* Wederlegd door DU PIN *de Ant. Eccl. Discipl. p. 48.* Ook blijkt de echtheid van dezen *Canon* genoeg uit SOCRAT. *H. Eccl. V. 8.* SOZOMEN. *Hist. Eccles. VII. 9.* Ook uit de aanhaling in de *algemeene* Kerkvergadering te *Chalcedon*, in het jaar 451 gehouden, *Can. 28. et Act. XVI. p. 640. T. II. Hard.*

III van hunne Kerk, als omdat *Rome* de Hoofdstad
 BOEK van het Rijk was; daarënboven voorzagen zij, in
 VI den nieuwen *Patriarch* eenen mededinger naar hun-
 Hoofdst. ne magt en aanzien; en deze zorg bleek wel dra-
 na C. G. niet ongegrond te zijn. JOANNES CHRYSOSTOMUS,
 Jaar 363. die deze waardigheid omtrent het einde der vierde
 tot 476. eeuw verkreeg, nam inz nderheid eene gelegenheid
 waar, welke zich daartoe aanbod. De Bisfchop
 van *Efeze* bij hem beschuldigd, dat hij de Bis-
 dommen verkocht, en deze kort daar na overle-
 den zijnde, verzochten de Geestlijkheid van *Efeze*,
 en eenige *Afiatische* Bisfchoppen CHRYSOSTOMUS,
 om zich deze zaak aan te trekken. In het jaar 401
 te *Efeze* gekomen, hield hij daar eene vergadering
 der naburige Bisfchoppen, wijdde HERACLIDES tot
 Bisfchop van *Efeze* in, en zette zes Bisfchoppen
 af, die hunne ambten gekocht hadden, en vervulde
 hunne posten met anderen (*). ATTICUS, de op-
 volger van CHRYSOSTOMUS, verkreeg eene wet van
 den Keizer, dat geen Bisfchoppen in de omgelegene
Afiatische, *Pontische*, en *Thracische* Gewesten,
 buiten zijne toestemming zouden ingewijd worden (†).
 Eindelijk, bepaalde de Kerkvergadering te *Chalce-*
don, in het jaar 451, dat de Bisfchop van *Kon-*
stantinopolen, aan dien van *Rome*, in alles, al-
 leen de eerste plaats uitgezonderd, gelijk zou we-
 zen, en over de *Thracische*, *Afiatische*, en *Pon-*
ti-

(*) SOZOMEN. *Hist. Eccles.* VIII. 6. PALLAD. *Dialog. de Vita Chryfost.* pag. 125. sq. ed. Rigot.

(†) SOCRAT. *Hist. Eccles.* VII. 3, 48. IX. 28.

tische Gewesten, het opperöpzicht zou hebben (*).

Eindelijk geraakte ook de Bisfchop van *Jerusalem*, of gelijk het toen nog genoemd werd, *Ælia*, tot de waardigheid van *Patriärch*. Hij was te voren aan den *Metropolitaan* van *Palestina*, den Bisfchop van *Cesareë*, ondergefehikt, de Kerkvergadering van *Niceë* kende hem het eerst eene grooter eere toe, uit hoofde van de oude vermaardheid der stad *Jerusalem*, en spoedig ondernam MAKARIUS, Bisfchop van *Jerusalem*, MAXIMUS, Bisfchop van *Diospolis*, in te wijden (†), en deze, MAKARIUS naderhand opgevolgd zijnde, hield eene vergadering van Bisfchoppen uit *Palestina* en *Syrië*, in welke hij ATHANASIUS in zijne Kerkgemeenfchap aannam (§). De naastvolgende Bisfchop van *Jerusalem*, CYRILLUS, twistte openlijk met dien van *Cesareë*, om het *Primaatschap* van *Palestina*, waarom hij ook van dezen, onder een gering voorwenzel, werd afgezet (**). Zich van het vonnis op eene Kerkvergadering beroepende, werd hij in eene te *Seleucië*, in het jaar 359 gehouden, herfteld (††). Andermaal werd hij, door de *Acaciänen*, eene *Ariänsche* partij, in het jaar 360, te *Konftantinopolen*, van zijn ambt ontzet (§§), maar nam, op de alge-

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
De Bis-
fchop van
Jerusa-
lem vijf-
de Patri-
arch.

mec-

(*) *Conc. Chalc. Can.* 28. (†) SOZOM. *II. Eccles.* II. 20.

(§) SOCRAT. *Hist. Eccles.* II. 4.

(**) THEODORET. *Hist. Eccles.* II. 26.

(††) THEODORET. *l. c.* SOCRAT. II. 40.

(§§) SOZOM. *Hist. Eccles.* IV. 25.

III meene Kerkvergadering te *Konstantinopelen*, in het
 BOEK jaar 381, zijne plaats weder in (*). Deze twisten
 VI der Bisschoppen van *Jerusalem*, met die van *Cæsa-*
 Hoofdst. na C. G. *reë*, duurden het overige dezer eeuw voort (†). Op
 Jaar 363. de Kerkvergadering te *Efeze*, in het jaar 431,
 tot 476. eischte de toenmalige Bisschop van *Jerusalem* de
 eerste plaats na den Bisschop van *Alexandrië*, en
 de gezanten van den Roomschem Bisschop, beweren-
 de, dat de Kerk van *Antiöchië* door die van *Jeru-*
salem geoordeeld moest worden, waar toe het ge-
 val in de Handelingen der Apostelen ten voorwend-
 zel diende, toen de twist, te *Antiöchië* ontstaan, te
Jerusalem door de Apostelen beslist werd (§),
 waar over de Bisschop van *Antiöchië* met anderen zich
 bij den Keizer beklagden, gelijk ook LEO I, Bisschop
 van *Rome*, hem beschuldigde (**), dat hij naar de
 waardigheid van *Metropolitaan* van *Palestina* stond.
 Eindelijk kwamen de Bisschoppen van *Antiöchië* en
Jerusalem tot een vergelijk, hetwelk op de Kerk-
 vergadering te *Chalcedon*, in het jaar 451, bekrach-
 tigd werd, waar bij deze laatste *Palestina* behou-
 den, maar daar tegen aan den Bisschop van *Antiö-*
chië, *Fenicië*, en *Arabië*, overlaten zou (††). Op
 deze laatstgemelde Kerkvergadering verkregen alle de
 gemelde *Patriërchen* het volle bezit van hunne waar-
 dig-

(*) THEODORET. V. 9.

(†) IHËRON. *Ep. ad Pammach.* p. 122. *ed. Francof.*

(§) *Act. Concil. Ephes. in BALUZII Coll. Concil. Tom.*

I. pag. 501. (**) *Epist.* 62.

(††) *Concil. Chalced. Act.* VII. pag. 492. T. II. *Hard.*

digheid, en hunnen bepaalden rang, gelijk op dezelfde niet alleen de Bisfchop van Rome, de Heiligste, Godgeliefdste, en Oecumenifche, (Algemeene,) Aardsbisfchop en Patriürch van het Grootte Rome (*), maar ook de anderen van deze grootte Bisfchoppen de Heilige Patriürchen genoemd werden (†). De titel van algemeene Patriürch aan den Bisfchop van Rome gegeven, heeft hier echter geene betrekking tot de gantsche Christenheid, maar tot zijn Patriürchaat, dewijl ook de Patriürch van Konftantinopolen naderhând dezen zelfden titel ontvangen heeft. Met dit alles bleven nog vele gemeenten hunne eigene Metropolitanen en Primaten behouden, onafhankelijk van deze Patriürchen, zoo was de Bisfchop van Karthago Primaat van het eigenlijk Afrika; de gemeenten van Opper-Italië, Galliën, Spanje, enz., genoten dezelfde vrijheid. Onder anderen bezat de Bisfchop van Konftantia, als Metropolitan van het Eiland Cyprus, deze onafhankelijkheid, waar bij de Kerkvergadering van Efeze denzelven tegen de gewelddaadige pogingen van den Bisfchop van Antiöchië befchermdde, die zelfs tot het slaan van éénen der Bisfchoppen aldaar gekomen was (§).

III
BOEK
VI
Hoeftit.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Zoodanige pogingen, tot uitbreiding van hun gezag en gebied, ftelden alle de bovengemelde Patriürchen van tijd tot tijd te werk, waar door spoedig

Heerscht
zucht de-
zer Patri-
archen,
ve-

(*) *Concil. Chalc. Act. III. pag. 321. l. c.*

(†) *Act. II. pag. 286. l. c.*

(§) *Conc. Ephes. Act. VII. p. 1617. T. I. Conc. Harã.*

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

velen der oudste en aanzienlijkste *Metropolitanen* hunne rechten verloren; ook ontstond tusfchen deze Patriärchen zelve naarijver, nijd, en zucht, om te verketteren; bijzonder tusfchen dien van *Rome*, *Konftantinopolen*, en *Alexandrië*. Die van *Jerufalem* kon het minst van allen zijn gezag uitbreiden, en bezat, bij de overige vergeleken, niet veel meer dan den Titel van *Patriärch*, uit hoofde van de oudheid zijner Kerk. Maar onder alle *Patriärchen* en *Bifchoppen* deden die van *Rome* groote en zichtbare ftappen tot uitbreiding van hun Kerklijk Rechtsgebied. In de eerfte eeuwen van het Christendom, waren zij, gelijk wij gezien hebben, niet meer dan Oudften, en gewone Leeräars der gemeente van *Rome*, gelijk de naam *Bifchop* toen geene andere betekenis had, tot dezelve in de tweede eeuw meer bepaalde betekenis verkreeg; reeds op het einde der *tweede* eeuw beproefde de Bifchop van *Rome*, zijn gezag tot de gemeenten van *Afië* uit te ftrekken, maar deze onderneming mislukte; in de derde eeuw vertoont de gemeente van *Rome* zich als eene aanzienlijke gemeente, welker Bifchop eenen aanzienlijken rang had onder de *Metropolitanen*, doch echter vruchteloos pogende, aan de gemeenten van *Afrika* bevelen te geven, hoewel hij over het algemeen van de Christenen met zekeren eerbied bejegend werd. Nadat de Keizers het Christendom hadden aangenomen, nam het gezag des *Roomfchen* Bifchops fchielijk ongemeen toe, zij hadden nadere betrekking op het Keizerlijk Hof, genoten daar van eerbewijzen, en hadden rijklijk inkom-

bijzonder van *Rome*.

komsten, waar door zij spoedig gelegenheid hadden om zich als den eersten der Bischoppen te vertonen. Hun gezag bleef echter bepaald binnen het middelste en benedenste deel van *Italië*, en eenige Eilanden der Middellandsche Zee, zoo als het ook door de *Niceïsche* Kerkvergadering, van het jaar 325, bekrachtigd werd. De voornaamsten van deze Bischoppen, onder Keizer KONSTANTYN *den Grootten*, die ons reeds zijn voorgekomen, waren MELCHIADES of MILTIADES, die in het jaar 313, op bevel des Keizers, eene vergadering van Bischoppen hield, in de zaak der *Donatisten*; SILVESTER, bekend door de sprookjens, dat hij Keizer KONSTANTYN gedoopt hebbe, en van hem met wereldlijk gebied beschonken zij. Hij zond twee afgevaardigden op de algemeene Kerkvergadering te *Niceë*, gelijk de *Roomsche* Bischoppen vervolgens gewoon waren, de Kerkvergaderingen door afgevaardigden en niet in persoon bij te wonen, hetwelk, schoon deze in dezelve niet voorzaten, echter strekte, om hunne toenemende waardigheid te vertonen. JULIUS de eerste, die van het jaar 336 tot 352, den Bischoppelijken zetel van *Rome* bekleedde, had het genoe-gen, dat de *Sardicenfische* Sijnode het beroep van andere Bischoppen op hem goedkeurde, hetwelk, schoon door geene *algemeene* Kerkvergadering bevestigd, noch door de Oosterfche, en zelfs niet door de Westersche Kerken in *Afrika*, *Galliën*, enz., erkend, evenwel hem en zijne opvolgeren ge-dienst heeft, om hunne aanspraken, in het vervolg, daarop te gronden. Van den afval van LIBERIUS tot de

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Ital-

III *Halve Ariënen* hebben wij voorheen gesproken, hij
 BOEK vergoedde denzelve in het vervolg, door zijnen
 VI
 Hoofdst. ijver tegen de Ariënen, waar toe hij ook de *Ka-*
 na C. G. *tholijke* Bischoppen aanspoorde (*). Na het ban-
 Jaar 363. nen van LIBERIUS, had Keizer KONSTANTIUS FE-
 tot 476. LIX tot Bischof van *Rome* benoemd, maar de *Ro-*
meinen wilden hem niet erkennen, omdat hij een
 vriend der *Ariënen* was. Deze FELIX is evenwel
 naderhand, als *Paus* FELIX II, onder de Martelaren
 en Heiligen der Roomfche Kerk, geplaatst (†),
 niettegenftaande hij, door de Gefchiedfchrijvers, zij-
 ne tijdgenoten, als een onrechtmatig indringer, een
 Kettersch en ondeugend Bischof, befchreven wordt.
 Om zijne eer te redden, liet Paus GREGORIUS XIII,
 door den Kardinaal BARONIUS, een onderzoek om-
 trent zijne Gefchiedenis en Heiligheid werkftellig
 maken. Doch toen dit tot zijn nadeel uitviel, en
 de Paus, in het jaar 1582, nu op het punt was,
 om FELIX op de lijst der Heiligen uit te fchrap-
 pen, vond men, onverwachts, te *Rome*, in eene
 Kerk, het lijk van dezen Bischof, met het op-
 fchrift van *Paus* en *Martelaar*, waar door zijne
 zaak zegepraalde. BARONIUS verhaalt dit goochel-
 fpel zelf, en verheugt zich, door FELIX overwon-
 nen te zijn (§). Doch naderhand hebben verfchei-
 de

(*) In eenen Brief gefchreven in het jaar 363 of wat
 later. In HILARII *Fragm. pag. 702. T. II. Opp. ed. Ver.*

(†) *Martyrol. Rom. ad d. 29. Jul. pag. 129. ed. Ven. 1736. 4to.*

(§) *Ann. Eccles. ad a. 357. n. 63. fq.*

dene Geleerden in die Kerk, gelijk CHRIST. LUPUS en anderen, dezen Paus FELIX II, niet voor eenen rechtmatigen Bisfchop willen erkennen, en FRANC. PAGO vermeet zich niet, daarömtrent iet te befliften (*).

III
BOEK
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Toen LIBERIUS overleed, was het Roomfche Bisdom reeds met zoo groote eerbewijzen, rijkdommen, en uiterlijken praal verzeeld, dat de Heidenfche Stadhouder van Rome, PRÆTEXTATUS, zich, al fcherzende, tegen den opvolger van LIBERIUS uitliet: *Maak mij Bisfchop van Rome, en ik wil op ftaande voet een Christen worden* (†). Merkw aardig is hier de fchets, door den Heidenfchen Gefchiedfchrijver AMMIANUS MARCELLINUS, van dit Bisdom en de zeden van deszelfs bezitters, gegeven (§). „Ik „erken geern,” fchrijft hij, „wanneer ik de pracht, „die in Rome heerscht, befchouw, dat zij, die „naar dit Bisdom ftreeven, met alle krachten wer- „ken moeten, om daar toe te geraken. Want, „als het hun ééns ten deel gevallen is, dan is „hun welvaren daar door zoodanig verzekerd, dat „zij door gefchenken van aanzienlijke vrouwen ver- „rijkt worden, in koetzen rondrijden, heerlijk ge- „kleed gaan, en eene zoo verkwistend aangerichte „tafel houden, dat hunne maaltijden de kosten „van

Rijkdom
en weel-
de der
Room-
fche Bis-
fchoppen
en Geest-
lijkheid.

(*) *Breviar. Pontiff. Rom. gesta compl. Tom. I. pag. 56. Lucæ 1729. fol.*

(†) HIERONYM. *Epist. LXI. ad Pammach. pag. 113. Tom. II. Opp. ed. Francof.*

(§) *Hist. Libr. XXVII. Cap. 3. pag. 393. ed. Ern.*

III „ van Koninglijke tafels te boven gaan. In de
 BOEK „ daad, zij zouden gelukkig kunnen zijn, indien
 VI „ zij, met verächtling der aanzienlijke levenswijze,
 Hoofdst. „ in deze stad, waar op zij zich beroepen, ten
 na C. G. „ einde hunne buitenspoorigheden te ontschuldigen,
 Jaar 363. „ sommige Bischoppen in de Provinciën navolgden,
 tot 476. „ die zich zelve, door hunne matigheid, in eten
 „ en drinken, door hunne eenvoudige kleding, en
 „ ter aarde nedergeslagene oogen, aan den eeuwi-
 „ gen God, en zijne waare verëerers, als onschul-
 „ dige en deugdzame menschen, aanprijzen.”

Bloedige Het behoeft ons, bij zoodanige gesteldheid van
 twist te zeden, en dardelheid, weelde (*), en geld-
 Rome zucht (†), der Geestlijken te Rome, niet te ver-
 over de wonderen, dat, bij gelegenheid eener verkiezing tot
 opvol- Bischof van Rome, zoo hevige twisten voorvielen,
 ging in het Bis- Bij welke, op eene ergerlijke wijze, met ligchaam-
 schoppe- lijke wapenen gestreden, en bloed vergoten werd.
 lijk ambt. Na de dood van LIBERIUS, in het jaar 366, be-
 twistten DAMASUS, een Roomsche Priester, (*Presbij-
 ter*,) wiens Vader denzelfden post bekleed had,
 en URSICINUS, van sommigen URSINUS genoemd,
 een *Diakon*, elk, in eene bijzondere Kerk, door
 een gedeelte der Geestlijkheid en des volks verko-
 zen zijnde, elkanderen de opvolging in het Bisdom,
 met zoo veel hevigheid, dat beider aanhangers de

wa-

(*) HIERON. *Epist.* II. *ad Nepotian.* pag. 8. *sq.* *Ep.* XXII. *ad Eusebium* pag. 93. *Tom.* I.

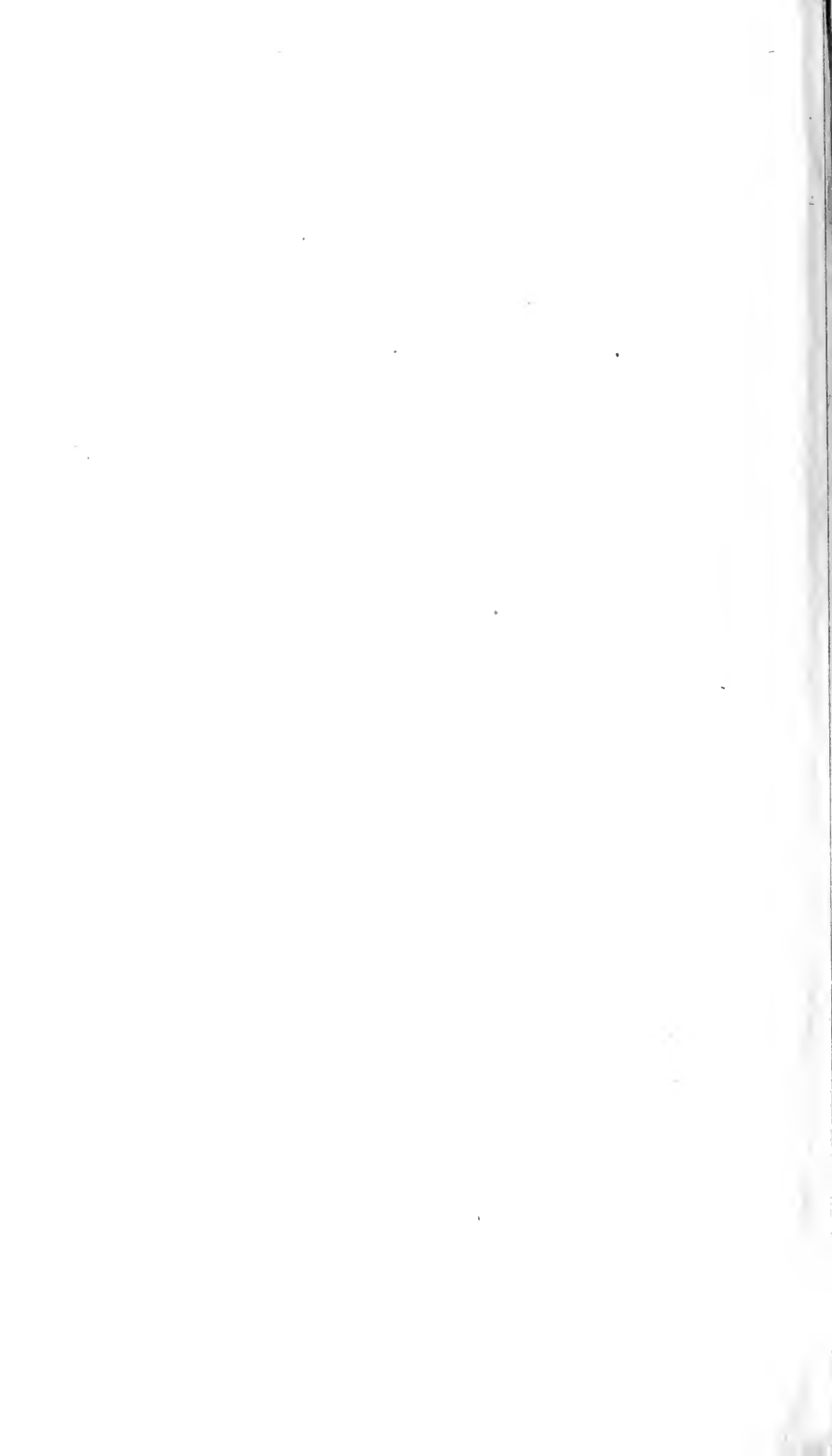
(†) Zie boven *Bladz.* 229. de wet van Keizer VALENTINIANUS I.

C. N. van der Schuer, inv. et fecit.

die bestormd en in brand gestoken werd;

700. blad: 273.

wapenen opvatten, en 'er daaglijks gevechten voorvielen, zonder dat de Stadvoogd van Rome JUVENTIUS, die URSICINUS, met twee van zijne Kerkbedienden, uit de stad bande, deze wanorden kon fluiten, hetwelk den waardigen man bewoog, zich op het land te begeven; want, als hij nog zeven Ouderlingen van den aanhang van URSICINUS, ter stad uitbände, werden dezen door het volk, hetwelk op de hand van URSICINUS was, ontzet, en in eene Kerk gebracht; waar op DAMASUS een deel van zijne aanhangers, Geestlijken en Leeken, gewappend met stokken, bijlen, en zwaardén, bijeen bracht, en in perfoon tegen deze Kerk aanvoerde, die bestormd en in brand gestoken werd; 160 menschen van den aanhang van URSICINUS kwamen, bij deze gelegenheid, om het leven, behalven de gewonden; wie de oorzaak van zoo bloedige oproeren ware, verschiilen de Schrijvers, doch AMMIANUS MARCELLINUS, dien men, in dit geval, als onpartijdig kan beschouwen, geeft aan beide de hoofden gelijklijk de schuld, die hij beschrijft als lieden, die van eene buitenspoorige heerschzucht, om den Bischoffelijken stoel te bezitten, bezielde waren; hij meldt insgelijks, dat 'er, op éénen dag, 137 lijken van vermoorden gevonden werden (*).

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

DA-

(*) Uitvoerigst wordt deze twist beschreven in een smeekschrift der *Luciferiãansche* Ouderlingen MARCELLINUS en FAUSTINUS aan den Keizer. *Libellus precum Paris* 1650. 8vo. et in SIRMOND. *Opp. Tom. I. pag. 149. fq. ed. Venet.* Deze zijn ten voordeele van URSICINUS.

III DAMASUS behield eindelijk de overhand, evenwel
 BOEK verlieden 'er nog eenige jaaren, eer de rust in de
 VI Kerk van Rome hersteld werd. Keizer VALENTI-
 Hoofdst. na C. G. NIANUS vergunde, in het jaar 367, aan URSICINUS,
 Naar 363. naa Rome weder te keeren, en herstelde allen, die
 tot 476. wegens het laatste oproer van hunne bedieningen
 DAMASUS beroofd waren, onder voorwaarde, dat zij zich stil
 behoudt zouden gedragen. Doch, nieuwe bewegingen nood-
 de over- zaakten hem spoedig, om URSICINUS, met zeven
 hand. van zijne aanhangers, op nieuw naa Galliën te ban-
 nen, alwaar zij tot het jaar 371 gebleven zijn (*). De
 vrienden van URSICINUS te Rome hielden ondertusfchen
 nog steeds afgezonderde vergaderingen, en hadden eene
 eigene Kerk, uit welke zij echter, op voorftel van
 DAMASUS, volgens een Keizerlijk bevel, door den
 toenmaligen Stadvoogd PRÆTEXTATUS, met geweld
 verdreven werden, bij welke gelegenheid deze Kerk-
 voogd weder gezegd wordt, velen van hun in deze
 Kerk te hebben laten vermoorden (†), hoewel RUFINUS
 (§) bericht, dat de wreedheden, door MAXIMINUS,
 Opperöpziener der levensmiddelen te Rome, op
 rekening van DAMASUS gefield wordende, dezen gehaat

ge-
 HIERONYMUS *Chron. ad a. 366.* RUFIN. *Hist. Eccles.* II.
 IO. SOCRAT. *Hist. Eccles.* IV. 24. zijn op de hand van
 DAMASUS; AMMIANUS MARCELLINUS *Hist.* XXVII. 3. kan
 als onzijdig aangemerkt worden.

(*) AMMIAN. MARCELL. *Hist. Libr.* XXVII. *Cap.* 9.
 Coll. BARON. *Ann. Eccles. ad a. 368. n. 2. fq.*

(†) MARCELL. *et* FAUSTIN. *l. c. pag.* 150.

(§) *Hist. Eccles.* II. 20.

gemaakt hebben. Vervolgens deed DAMASUS ver- III
geeffche pogingen, om de *Italiïanfche* Bifchoppen, BOEK
die URSICINUS waren toegedaan, op zijne zijde te VI
brengen. In het jaar 371, vergunde Keizer VALEN- Hoofdf.
TINIANUS aan URSICINUS en zijue met hem geban- na C. G.
nen aanhangers, om te wonen, waar zij wilden, Jaar 363.
alleen *Rome* en de *Suburbicarfche* Gewesten, dat tot 476.
ik, het Kerklijk gebied van den *Roomfchen* Bifchop,
uitgezonderd (*). Omtrent het jaar 378, berstten
deze onrusten op nieuw uit. URSICINUS, in *Op-*
per-Italië, in het Kerspel van den Bifchop van
Mediolanum, (*Milaan*,) gekomen, verëenigde zich
daar met de *Ariänen*, maar wannecr de Bifchop
AMBRÖSIUS hier var aan den Keizer GRATIANUS be-
richt deed, werd hij door denzelven naa *Keulen* ge-
bannen. Zijne aanhangers deden daar tegen DAMA-
SUS, door eenen Jood, maar die zedert eenigen tijd
het Christendom beleden had, bij den Keizer, wegens
zekere misdaad, befchuldigen, maar hij werd on-
fchuldig bevonden (†).

In het jaar 367, werd het aanzien van den Bis- Verdere
fchop DAMASUS, door eene bijzondere wet van den bijzon-
Keizer VALENTINIANUS, en zijnen Zoon GRATIA- derheden
NUS, bevestigd; wordende in deze wet bevolen, van DA-
dat de Bifchop van *Rome* de twisten van andere MASUS.
Bifchoppen onderzoeken en verëffenen zou, opdat
Godsdienstzaken niet van Wereldlijke Richters,
maar

(*) BARON. *ad h. a. n. 2. fq.*

(†) AMBROS. *Epist. 4. GRATIANI lex in Append. Cod. Theod. Tom. VI. P. II. pag. XIX. ed. Ritt.*

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

maar van den Hogenpriester van den Godsdienst, en zijne ambtgenoten, beflist zouden worden (*). Volgens eenige latere Roomschegezinde Schrijvers (†), zal DAMASUS den Bisfchop van *Thesfalonica*, tot zijnen *Vicarius* of plaatsvervanger, in het Oostersch *Illyricum*, of *Griekenland*, en *Dacië*, hetwelk Keizer GRATIANUS, in het jaar 179, van het Westersche afgefcheiden had, aangesteld hebben, om in zijnen naam de gemeenten dier Gewesten te beftuuren. Andere Roomsche Schrijvers echter hebben daar toe geene genoegzame bewijzen kunnen vinden, en in de daad, fchoon men kan toegeven, dat de Roomsche Bisfchoppen daar toe al vroeg, ook ten opzichte van de *Illyrische* gemeenten, pogingen gedaan hebben, evenwel heeft men geen grond in de Gefchiedenis, dat dezelve, reeds ten dezen tijde, van hen afhankelijk, of dat de Bisfchop van *Thesfalonica*, tot plaatsvervanger of *Vicaris* van den *Roomfchen* Bisfchop, aangesteld zij. LEÒ I, die, omtrent het midden der vijfde eeuw, van dit Geestlijk Stadhouderfchap fpreekt, gewaagt niet van DAMASUS, maar zegt alleen van deszelfs opvolger SIRICIUS, dat hij ANYSUS, Bisfchop van *Thesfalonica*,

(*) Men vergelijke *Epist. Concil. Rom. ad Gratian. pag. 28. Append. Cod. Theod. l. c. et Rescript. Gratian. ad Aquilin. Vic. urbis pag. 29. ibidem.*

(†) PAGI *Crit. in Ann. Baron. Ann. 418. n. 75.* TILLEMONT *Mémoire. Tom. VIII. pag. 176. 1732. fol.* gevolgd van BOWER in zijne *Historie der Pausen I. Deel.*

ea, op zekere wijze, tot zijnen *Vicarius* hebbe aangesteld. DAMASUS mengde zich ook in de Godsdiensttwisten van zijnen tijd, en hield eene Kerkvergadering tegen de *Ariänen*, die in het Westen sterk waren verzwakt, maar in het Oosten door den Keizer VALENS ondersteund werden; alwaar ook de *Katholijken* door inwendige verdeeldheden gedrukt werden, bijzonder door de *Meletiïansche* verwarringen te *Antiöchië*. Hier over schreef BASILIUS, Bisfchop van *Cesareë*, aan DAMASUS, in het jaar 371 (*), gelijk in het gemeen, de Oosterfche Bisfchoppen aan de Westerfche, ten einde mede te werken aan de herftelling van den vrede der Kerk, welke, in hun antwoord, daar toe hunne goede dienften aanboden (†), maar DAMASUS liet zich hier aan niet zeer gelegen zijn, waar over BASILIUS zich, in zijne Brieven (§), beklagt, en hem van trotsheid, maar tevens van onkunde omtrent den staat der Oosterfche Kerken, befchuldigt (**). Welke klagt bevestigd werd, toen DAMASUS zich, eindelijk, in deze zaak inliet, wanneer hij MELETIUS, wien alle *Katholijken* in het Oosten als eenen Belijder eerden, voor eenen Ketter verklaarde, onwaardig, om zijn Bisdom te behouden; waar over BASILIUS hevige tegen hem uitvaart (††), onder anderen fchrijvende: „ Mij kwam het gezegde van DIOMEDES te binnen, zeggende: Men moet ACHILLES niet smeeken, „ want

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) BASIL. MAGN. *Epist.* 220.

(†) *Id.* *Epist.* 273. en 324.

(§) *Epist.* 250. (**) *Epist.* 8. (††) *Epist.* 10.

III „ want hij is te hoogmoedig, en hoe meer men
 BOEK „ een hoogmoedig en verwaand mensch smeekt,
 VI „ zoo veel te trotscher en onverbidlijker wordt hij.”
 Hoofdst. „ na C. G. Anders vervolgde DAMASUS de *Luciferiänen* en *Ap-*
 Jaar 363. *pollinaristen*, in zijn Kerspel met grooten ijver.
 tot 476.

Schriften van DAMASUS. DAMASUS verwierf zich ook, als een Geleerde en Schrijver, eenigen roem. Hij was een vertrouwd vriend van HIËRONYMUS, die, gelijk men langen tijd, uit zekere plaats zijner Brieven (*), geloofd heeft, de *Geheimschrijver* van DAMASUS zou geweest zijn, doch in het midden der voorgaande eeuw, heeft een Geleerd man (†), opgemerkt, dat de woorden van HIËRONYMUS, waar uit men dit besloot, (*Quum in chartis Ecclesiasticis iuvarem Damasum,*) niet anders te kennen geven, dan dat HIËRONYMUS hem behulpzaam is geweest, in het verstaan der Heilige Schriften. Ook is het zeker, dat deze beide mannen geleerde briefwisseling met malkander gehouden, en dat HIËRONYMUS, op begeerte van DAMASUS, de toenmaals in de Kerk van Rome gebruikelijke Latijnsche Vertaling van het Nieuwe Testament verbeterd, en vele vragen hem door DAMASUS schriftelijk gedaan, ook schriftelijk beantwoord heeft (§). Men heeft nog 40 kleine Dichtstuk-

(*) *Epist. II. ad Ageruchiam pag. 58. Tom. I.*

(†) PHIL. BONAMICUS *de Claris Pontificiarum Epistolarum SS. pag. 147. Romæ 1753. 8vo.*

(§) *Hieron. Ep. 123, 124, 144, 146. Verg. denzelve de Vir. Illustr. Cap. 103. Ep. ad Eustoch. pag. 92. T. I. Apol. ad. Pausan. p. 76. T. II. Opp. cd. Francof.*

stukjens van DAMASUS, van weinig aanbelang, en zeer middelmatige waarde. Het geen hij over den *ongehuwden staat* geschreven heeft, is verloren gegaan. Van de *Brieven*, aan hem toegeschreven, zijn 'er verscheiden onächt, en door eenen bedrieger, die zich ISIDORUS noemde, eenige eeuwen daarna, verdicht, gelijk onder anderen blijkt uit den titel, *Knecht der knechten Gods*, daar in voorkomende, die echter van laater tijd is, maar drie ontwijfelbaar echte Brieven staan bij THEODORETUS (*), en twee Brieven aan HIERONYMUS, behelzende eenige vragen, die ook door dezen beantwoord zijn, onder anderen: waaröm 'er zoo veel van reine en onreine dieren gelezen wordt, daar God toch alles goed geschapen heeft? Waaröm ABRAHAM, in de besnijdenis, een zegel van zijn geloof ontvangen heeft? Waaröm de Godvruchtige van God bemindde ISAÄK, door dwaling misleid, niet den genen zijner Zoonen gezegend heeft, dien hij wilde, maar den genen, dien hij niet wilde? Wat *Hosianna* eigenlijk betekent? en meer dergelijke, welke ons geen groot denkbeeld van 's mans kunde in de Godgeleerdheid geven. Nog werd voor dezen aan DAMASUS toegeschreven de oudste Geschiedenis, die men van de Roomsche Bischoppen leest, onder den titel: *Liber Pontificalis* (†), doch thans erkent men algemeen, dat dezelve meer dan eene eeuw na DAMASUS

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Hist. Eccles.* II. 22. V. 10, 11.

(†) Uitgegeven door SCHELSTRATEN *Antiq. Eccles. Illustr.* Tom. 1. pag. 403.

III BOEK VI
 Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

sus is opgesteld, derzelver geringe waarde zou hem ook geene eere aandoen. Zijne werken zijn verscheidene malen in druk uitgegeven, laatst te Rome, in het jaar 1754, door ANT. MARIA MERENDA. Eenigen van zijne gedichten staan in de verzameling van Christelijke Dichters van GEORG. FABRICIUS (*).

In de laatste jaren van DAMASUS werd, in het jaar 381, de *algemeene Kerkvergadering* te *Konstantinopolen* gehouden, evenwel niet door hem, gelijk BARONIUS (†) beuzelt, maar door den Keizer THEODOSIUS beschreven; even min is, het geen andere *Roomsche* Schrijvers beweerd hebben (§), gegrond; dat hij derzelver besluiten bekrachtigd heeft; zonder welke bekrachtiging zij in de Westersche gemeenten geen gezag hadden kunnen hebben. Alleen lezen wij, dat de te *Konstantinopolen* vergaderde Bischoppen, aan DAMASUS, en andere Westersche Bischoppen, met eenen Brief (**), kennis hebben gegeven van hunne besluiten, en bericht van den toestand der voornaamste Oosterfche gemeenten gedaan hebben. Ook werden de besluiten der vergadering door de Westersche Bischoppen terstond aangenomen. DAMASUS overleed in het jaar 384, en is naderhand, als een *Belijder*, onder de Heiligen geplaatst, wiens Feestdag, in het *Roomsche Martijrologium*, of Martelaarsboek, op den elfden *December* invalt. In twee

(*) Pag. 771. sq.

(†) *Ann. Eccles. ad ann. 381. n. 20.*

(§) PAG. *Breviar. gest. Pontiff. Rom. T. I. pag. 60.*

(**) Bij THEODORET. *Hist. Eccles. V. 9.*

twee oude Levensbeschrijvingen van hem, doch van veel jonger tijd, als die reeds van *Kardinalen* der Roomſche Kerk ſpreken, worden vele fabelachtige wonderdaaden van hem verhaald. Uit het geen wij tot hier toe van hem geſchreven hebben, is ligt op te maken, dat zijn karakter heerszuchtig en geweldig geweest is; wien echter, gelijk hem zijne partij te hoog heeft geprezen, anderen al te zwaar miſchien hebben beſchuldigd (*).

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Na de dood van DAMASUS, werd SIRICIUS in zijne plaats verkozen, en deze keuze door Keizer VALENTINIËAN II bevestigd, niettegenſtaande de aanhang van URSICINUS, die toen nog leefde, dezen op den Biſchoppelijken ſtoel trachtte te plaatzen. Van dezen SIRICIUS, gelijk wij boven (†) gezien hebben, zijn de *oudſte Kerkelijke wetten* van eenen Roomſchen Biſchop; ook hebben wij daar gewaagd van zijnen Brief aan den Spaanſchen Biſchop HIMERIUS, in welken hij onder anderen die Priesters, die zich niet naar zijne verordeningen ſchikten, bedreigt, *dat zij van de vaste Apostoliſche Steenrots, op welke CHRISTUS zijne algemeene Kerk gebouwd heeft, zullen losgeſcheurd worden.* In eenen anderen Brief van SIRICIUS, gericht aan de *Rechtzinnigen, (orthodoxis,)* in *verſcheidene Provintiën*, aan welks echtheid evenwel, niet zonder reden, getwijfeld kan worden, vindt men het eerste voorbeeld, dat een Roomsche Biſchop zichzelf *Papa*,
(*Paus*,)

SIRICIUS
Biſchop
van Ro-
me. De
eerſte
Room-
ſche Bi-
ſchop,
die zich
Papa of
Paus
noemt.

(*) BORVER *Hist. der Pausf.* I. Deel.

(†) *Bladz.* 235.

III (Paus,) noemt. Deze eernaam der Bischoppen
 BOEK was reeds van ouds, en tot dezen tijd toe, aan al-
 VI len gemeen, gelijk HIËRONYMUS onder anderen aan
 Hoofdst. AUGUSTINUS schrijft: *Domine vere sancte et bea-*
 na C. G. *tissime Papa* (*), ook heeft het nog eenige eeu-
 Jaar 363. *tisfime* wenen geduurd, vóórdat deze eertitel, bij uitsluiting,
 tot 476. *Papa* (†). Een andere Brief van SIRICIUS, aan de
 Bischoppen van *Africa*, en door dezen, gelijk men
 voorwendt, op eene Kerkvergadering te *Thela*, in
 de Provintie *Byzacene*, als eene wet aangenomen,
 is oogfchijnlijk onécht of vervalscht (§), dewijl 'er
 geene stad *Thela*, in de gemelde Provintie, bekend
 is (**). Voor het overige schrijven AMBROSIUS en
 anderen na hem aan dezen SIRICIUS goede hoeda-
 nigheden toe, ook heeft hij eene plaats bekomen
 onder de Heiligen op de oude Martelaarslijst, maar
 toen, voor omtrent 200 jaren, Paus GREGORIUS
 XIII, aan den Kardinaal BARONIUS gelast had, de-
 ze

(*) *Epist. XCIV. pag. 236. Tom. II. Opp.*

(†) CANTEL. *Metropolitan. urbium. Hist. pag. 6, 7. Paris. 1685. 4to.*

(§) HARDUIN. *Act. Concil. Tom. I. pag. 858.*

(**) PASCHASIUS QUESNEL *Disf. XV. ad Leon. M. Opera, de Cencilio Thelensi Supposito, et Epistola aduterina, que Tractatoria Siricii PP. ad Africanos dicitur. in Opp. Leon. M. Tom. II. pag. 388.* COUSTANT. echter (*Epist. Pontiff. Tom. I. pag. 643.*) heeft de echtheid dezes Briefs zoeken te beweren, doch zonder grond.

ze lijst van onëchte Heiligen te zuiveren, heeft deze Kardinaal onder anderen SIRICIUS daar van uitgeschraapt, die zedert niet meer als een Heilige der Roomsche Kerk beschouwd wordt.

De opvolger van SIRICIUS, die, in het jaar 398, overleed, was ANASTASIUS, die den stoel niet langer dan tot het jaar 402 bekleed heeft. Bij den hevigen en scherpen twist tusfchen HIËRONYMUS en RUFINUS, over ORIGENES, één van wiens werken deze laafte in het Latijn vertaald, en ORIGENES, in het gemeen, verdedigd had, liet ANASTASIUS zich door HIËRONYMUS en zijne vrienden bewegen, om niet alleen RUFINUS van zijne Kerklijke gemeenfchap uit te fluiten, maar ook ORIGENES te veroordeelen, alhoewel hij te gelijk, tot zijne fchande, bekende, dat hij, vóór de gemelde vertaling van RUFINUS, niet geweten had, wie ORIGENOS geweest was, of wat hij gefchreven had? Voor dezen dienst, prijst hem HIËRONYMUS, „ als een voortreflijk en uitmuntend man, dien *Rome* niet verdiend had langer te bezitten, opdat het hoofd der Wereld, onder zulken Bifchop, niet mogt afgehouden worden; ja, voegt hij 'er bij, ANASTASIUS was juist daarom weggerukt, opdat hij geen pogingen zou doen, om het Godlijk oordeel, eenmaal over *Rome* uitgefproken, af te wenden; gelijk God welëer tegen JEREMIA, (*Hoofdfstuk* XIV. II. volgg.) gezegd had (*).”

III
BOEK
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

ANASTASIUS.

De opvolger van ANASTASIUS, INNOCENTIUS I, INNOCENTIUS I.
had

(*) *Epist. XVI. pag. 78. Tom. I. Opp.*

III had geduurende vijftien jaren, dat hij Bisfchop was, van het jaar 402 tot 417, gelegenheid, om stoute BOEK
VI
Hoofdst. stappen te doen, en eifchen jegens de Christenen na C. G. en hunne Leeräaren te vormen, welke geen zijner Jaar 363. voorgangeren tot hier toe gewaagd had. Hij gaf tot 476.
terftond kennis van zijne verkiezing, aan ANYSIUS, Bisfchop van *Thesfalonica*, wien hij te gelijk, de belangen der gemeenten in die gewesten, in zijnen naam, beval waar te nemen; gelijk reeds drie van zijne voorzaten gedaan hadden. Evenwel fpreekt hij, in dezen Brief, nog van *zijne geringheid*, (*mea parvitas*) (*). In het jaar 404, fchreef hij aan VICTRICIUS, Bisfchop van *Rothomagum*, (*Rouen*), op dezelfs verzoek eenige regels van Kerketucht, willende onder anderen, dat de onderlinge twisten der Geestlijken, in eene vergadering van Bisfchoppen, in de Provintie beflist zouden worden, doch, dat men gewigtige zaken, na het fluiten der vergadering, aan den *Apostolifchen Stoel* zou brengen. Omtrent JOANNES CHRYSOSTOMUS, Bisfchop van *Konftantinopolen*, die ten dezen tijde in ongenade bij het Hof geraakte, welke hem, eindelijk, zijn Bifdom, vrijheid, en leven kostte, gedroeg zich INNOCENTIUS vrij wel. CHRYSOSTOMUS vervoegde zich aan hem, gelijk ook aan den Bisfchop van *Milanen* en *Aquileja*, niet dat hij zich op den *Roomfchen Stoel* beriep, (*Appelleerde*) (†), intege-

(*) HARDUIN. *Act. Concil. Tom. II. pag. 1120.*

(†) ZOO ALS BARONIUS *Ann. ad n. 404. n. 20.* en PAGI *Breviat. Gest. Pontiff. Rom. Tom. I. p. 73.* willen.

gendeel, hij begeerde, voor eene rechtmatige Kerkvergadering gehoord te worden, maar alleen, om zich van hunne genegenheden en ondersteuning te verzekeren; INNOCENTIUS zelf wilde, dat de zaak van CHRYSOSTOMUS op eene algemeene Kerkvergadering van Oosterfche en Westersche Bisfchoppen zou behandeld worden, en bleef inmiddels de Kerkelijke gemeenschap met CHRYSOSTOMUS zoo wel, als met de Bisfchoppen, zijne partijën, aanhouden (*). In het jaar 405 fchreef INNOCENTIUS aan EXSUPERIUS, Bisfchop van *Tolosa*, die hem eenige vragen gedaan had over de Kerkelijke tucht (†), in dezen Brief noemt hij de Boeken, welke bij de Roomsche Kerk tot de lijst der Heilige Schriften behoorden, (*Canon Sanctarum Scripturarum*,) op deze lijst ontmoeten wij vijf Boeken van SALOMO, twee der *Makkabeën*, het Boek *Judith* en *Tobias*; de lijst van het Nieuwe Testament heeft alle die Boeken, welke daar nog heden toe gerekend worden. Niet lang na het fchrijven van dezen Brief beleefde INNOCENTIUS de belegering van *Rome* door ALARARICH; ook was hij één der afgevaardigden dezer stad naa *Ravenna*, aan den Keizer HONORIUS, om dien tot het aannemen der voorwaarden te bewegen, wel-

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) Men vergel. DU PIN *de Ant. Eccl. Discipl. Disf.* II. pag. 168. fq. Dat INNOCENTIUS den Keizer ARKADIUS en zijne Gemalin EUDOXIA in den Kerklijken ban zou gedaan hebben, gelijk BARONIUS beuzelt, heeft PAGI zelf (*l. c. pag. 75.*) tegengesproken.

(†) HARDUIN. *Act. Concil. Tom. I. pag. 1003.*

III welke ALARICH had voorgeslagen, waar door hij,
 BOEK
 VI
 Hoofdst. plundering van *Rome*, in het jaar 410, niet aan-
 na C. G. schouwde (*). Onder alle zijne Brieven ontdekt
 Jaar 363. voornaamlijk die aan DECENTIUS, Bisfchop van *Eu-*
 tot 476. *gubium*, (*Gubbio*, in het Pauslijk gebied,) in het
 jaar 416, zijnen geest en oogmerken (†). In het
 begin reeds van denzelfven geeft hij te kennen, *dat*
alle Westersche gemeenten verpligt zijn, zich naar
de gebruiken en inrichtingen der Roomsche Kerk
te schicken. Hij geeft verders verscheidene voor-
 schriften, omtrent sommige Kerkgebruiken, bij voor-
 beeld, dus wil hij, dat men op den *Sabbath* of
Zaturdag, even als op *Vrijdag*, behoort te vast-
 ten, dewijl JESUS, op deze beide dagen, in het
 graf gelegen heeft; of niet wetende, of zich niet
 bekreunende, dat in ouder tijden de Christenen op
 den *Zaturdag* of *Sabbath* nooit gevast hadden, en
 dat zelfs de *Roomfche Kerk* dit eerst laat begonnen
 had (§), dat zelfs de *zoogenoemde Apostolische In-*
stellingen, die bij de Oosterfche Kerken geëerbie-
 digd werden, eenen Geestlijken met afzetting,
 eenen Leek met den ban dreigden, die op *Sabbath*
 en op *Zondag* vastede (**). Eindelijk beantwoordt
 hij eene vraag over het zalven van eenen zieken
 met olie, welke de Apostel JAKOBUS bevolen heeft.

Wan-

(*) ZOSMIUS *Hist. V. pag. 362.*

(†) HARDUIN. *Act. Concil. Tom. I. pag. 995. sq.*

(§) SOCRATES *Hist. Eccles. V. 22.*

(**) *Conflitt. Apost. Cap. 51.*

Wanneer deze olie van eenen Bisfchop vervaardigd is, zegt hij, kan elk gelovige daar mede zalven. Den genen, die boetdoende zijn, mag deze zalving niet mede gedeeld worden, omdat het *eene foort van Sacrament*, (*genus sacramenti*,) is. INNOCENTIUS zocht zelfs, bij geheele Kerkvergaderingen, het gezag der Bisfchoppen van *Rome* door te dringen. Twee *Afrikaansche Synoden*, gehouden bij gelegenheid der *Pelagiaansche* geschillen, gaven hem in het jaar 416 kennis, dat zij PELAGIUS, als eenen Ketter, veroordeeld hadden, hem verzoekende hunne besluiten ook door het aanzien van den Apostolischen stoel te bevestigen (*). AUGUSTINUS, en vier andere Bisfchoppen, lieten hem, in eenen Brief, zelfs merken, dat men hem verdacht hield, van de dwalingen van PELAGIUS te begunstigen (†). De loze Bisfchop, hoe zeer hem hier geene de minste onderwerping bewezen werd, maakte echter van deze gelegenheid gebruik, en prees de Bisfchoppen der vergadering van *Karthago*, dat zij in acht genomen hadden, *dat alles, wat ook in afgelegene landen mogt voorvallen, niet eer beslist kon worden, voordat daar van aan zijn' Stoel bericht was.* Het is na dit alles geen wonder, dat INNOCENTIUS, die zoo ijverig was voor het gebied zijner Kerk, ook onder hare Heiligen gerekend wordt.

INNOCENTIUS I, had in het jaar 417, tot zijnen opvolger ZOSIMUS, eenen geboren *Griek*, die in de voetstappen zijner voorzaten trad, doch met minder

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) AUGUSTIN. *Ep.* 175. *et* 176. (†) *Ep.* 177.

III der voorspoed. PELAGIUS en CAELESTIUS, niet al-
BOEK leen door de Afrikaanfche Sijnoden, maar door IN-
VI nocentius zelven veröordeeld, beklaagden zich,
 Hoofdst. NOCENTIUS dat hun onrecht gedaan was, en beriepen zich op
 na C. G. de uitspraak van den Bisfchop van *Rome*, en CAE-
 Jaar 363. LESTIUS reisde zelfs naa *Rome*, om een gunstig von-
 tot 476. nis te bekomen. Zulk een beroep was te vleijend
 voor den Roomfchen Bisfchop, die 'smans monde-
 lijke en fchriftelijke verdediging gehoord hebbende,
 hem van alle Ketterij vrij verklaarde, waar van hij,
 met eenen Brief, in het jaar 417, aan AURELIUS,
 Bisfchop van *Karthago*, en de overige *Afrikaanfche*
 Bisfchoppen kennis gaf (*), hun met veel drift de
 overhaasting verwijtende, met welke zij te werk wa-
 ren gegaan. Kort daar na ontving hij eenen Brief
 van PELAGIUS zelven, welke hem bewoog, om ook
 dezen voor rechtzinnig te verklaren, waar van hij
 insgelijks met eenen Brief de Afrikaanfche Bisfchop-
 pen bericht deed, met vermaning, om nu verder
 geen kwaad vermoeden tegen PELAGIUS te behou-
 den. Doch, hier bedroog hij zich in zijne ver-
 wachting. De *Afrikaanfche* Bisfchoppen bleven bij
 hun gevoelen, en namen het ZOSIMUS, in eenen
 Brief, zeer kwalijk, dat hij eene zaak, welke door
 hen beflist was, op nieuw onderzocht had. Op
 twee Kerkvergaderingen te *Karthago* gehouden, in
 de jaren 417 en 418, veröordeelden zij de leerfel-
 lingen van PELAGIUS en CAELESTIUS op nieuw,
 ge-

(*) Men leest denzelven bij BARONIUS *Ann. ad a.*
 417. n. 19. f. 4.

gevende daar van kennis aan ZOSIMUS, terwijl zij den Diakon PAULINUS, den eersten beschuldiger van CAELESTIUS, dien ZOSIMUS naa Rome ontboden had, verboden, derwaards te reizen (*). Thans besloot ZOSIMUS toe te geven. Hij schreef aan de Bisschoppen (†), dat wel naar de leer der vaders, het gezag van den Apostolischen Stoel zoo groot was, dat niemand bestaan moge, over deszelfs vonnis te twisten, zoo als het ook altijd naar de Kerklijke wetten gehouden is; ook hebbe de Apostel PETRUS, naar de belofte van CHRISTUS, de magt ontvangen, om *het gebondene te ontbinden, en het ontbondene te binden*; deze magt zij zelfs *zijnen erflijken opvolgeren* op den Romeinschen Stoel ten deel geworden; zij hebben, gelijk hij, naar *menschlijke en Godlijke wetten*, de bezorging van alle gemcenten op zich, en niemand moge de rechten van hunne Kerk aantasten. Evenwel, voegt ZOSIMUS 'er bij, hebbe hij, bij deze gelegenheid, niets gedaan, of hij had 'er hun, vrijwillig, maar geenszins uit verpligting, bericht van gegeven; opdat

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) AUGUSTIN. *Contra duas Pelag. Epist. ad Bonifac. Episc. Rom. Libr. II. Cap. 3. pag. 285. Tom. X. Opp. PROSPER Chron. ad a. 418. in CANIS. Lectt. Antiq. Tom. I. pag. 299. id. Contra Collator. Cap. 10. Cod. Canon. Eccles. Afric. Cap. 108. Tom. I. Concil. Hard. pag. 926. QUESNEL Disf. XIII. de Concil. Africanis in Pelagianor. Causa Celebratis, ab obitu Innocentii Papæ I. pag. 355. Tom. II. Opp. Leon. M.*

(†) Bij BARON. *Ann. ad a. 418. n. 5, 6.*

V. DEEL.

T

III. dat alles met gemeenschappelijke beraadflaging mogt
 BOEK
 VI
 Hoofdst. na C. G. niet te ligtgelovig was geweest, en na het ontvan-
 Jaar 363. gen van hunne Brieven alles in den staat gelaten
 tot 476. had, waar in het zich bevond. Toen de *Afrikaan-*
sche Bischoppen, zich aan den Keizer HONORIUS ge-
 wend hebbende, van denzelven een streng bevel ver-
 worven hadden tegen PELAGIUS en CAELESTIUS, en
 derzelver aanhangers, zag ZOSIMUS-zich genoodzaakt,
 hun geheel toe te vallen. Hij daagde CAELESTIUS
 andermaal voor zijne rechtbank, willende, dat deze
 alle de dwalingen, daar hij van beschuldigd werd,
 zou veroordeelen, opdat hij hem dus, met meer
 recht, zou kunnen vrijspreken. Maar CAELESTIUS
 maakte zich liever uit Rome weg, en nu bevestigde
 ZOSIMUS de besluiten der *Afrikaansche* Bischoppen,
 en deed CAELESTIUS en PELAGIUS in den
 Kerklijken ban, hen uit de gemeenschap der Kerk
 uitluitende. Dit meldde hij, door rondgaande Brie-
 ven, (*Tractoria*,) aan alle de Bischoppen van het
 rijk, opdat zij zich met dit vonnis verëenigen, en
 het ondertekenen zouden. Negentien Westersche
 Bischoppen weigerden dit, beweerende, dat PELA-
 GIUS en CAELESTIUS ten onrecht veroordeeld, en
 dat zij rechtzinnig waren, en willende, dat men
 hunne geloofsbelijdenis met redenen zou wederleg-
 gen, terwijl zij zich, anders, op eene algemeene
 Kerkvergadering beriepen. ZOSIMUS nam dit hoog
 op, beriep terstond eene Synode, waar op hij hen
 als Kettters veroordeelde, tevens ten Hove een bevel
 uit-

uitwerkende, waar bij zij van hunne ambten ontzet werden (*). AUGUSTINUS, die veel belang stelde in de vriendschap met den Bisfchop van Rome, heeft het gedrag van ZOSIMUS, in deze zaak, naderhand zoeken te ontfchuldigen (†), gelijk ook naderhand andere Roomschegezinde Schrijvers daar moeite toe gedaan hebben. ZOSIMUS mengde zich, met nog meer trotsheid, doch niet gelukkiger uitflag, in eenen anderen twist, in Gallien ontftaan, tusfchen de Bisfchoppen van *Arelate*, (*Arles*,) en *Vienne*, over het recht van *Primaatschap*, als *Metropolitaaan*. Eene Kerkvergadering te *Augusta Taurinorum*, (*Turin*,) aan welke men dit had overgelaten, deed in het jaar 407, de uitspraak, dat die dezer beide Bisfchoppen als *Primaat* erkend zou worden, wiens ftad de *Metropolis* was. Tevens ftond deze vergadering aan PROCULUS, Bisfchop van *Masfalia*, (*Marfeille*,) toe, als *Metropolitaaan*, Bisfchoppen te wijden, en het recht van *Primaat*, voor zijn' perfoon, te genieten. Maar als in het jaar 412, PATROCLUS, door de gewelddadige afzetting van HEROS, en ten gevalle van den Romeinfchen Veldheer KONSTANTIUS, Bisfchop van *Arelatum*, (*Arles*,) geworden was, een man, die befchuldigd wordt, met Geestelijke ambten koophandel gedreven te

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) AUGUST. *Contr. duas Pelag. Epist. Libr. I. Cap. 1. Libr. II. Cap. 3. Libellus fidei in Append. Tom. X. Opp. August. id. Epist. 190. Tom. II. Opp. pag. 707.*

MAR. MERCAT. *Common. sup. nomine Caelestii C. 1, 3, 5.*

(†) AUGUST. *Contr. duas Pelagg. Ep. L. II. C. 3.*

III te hebben (*), verkreeg deze, zich in het jaar
 BOEK VI 417, te Rome bevindende, van zosimus, dat zosi-
 Hoofdst. MUS, in eenen Brief aan de Bischoppen in Galliën,
 na C. G. welke begint: *Het heeft den Apostolischen Stoel*
 Jaar 363. *goedgedacht*, (*Placuit sedi Apostolicæ*,) verklaarde,
 tot 476. dat de Heilige PATROCLUS, *zijn Broeder en mede-*
 ——— *Bischof*, als Bischof van *Arelatum*, (*Arles*,) *Metropolitaan* zijn zoude, en de Provintiën van *Vi-*
enne, en de *eerste* en *tweede* van *Narbonne* onder
 zijn gebied, (*Pontificium suum*,) hebben zoude (†).
 De Brief van zosimus mishaaide aan de Bischoppen
 van *Vienna*, *Narbonne*, en *Masfilia*, die, zijns
 ondanks, voortgingen met het inwijden van Bis-
 schoppen; waar op hij, in het jaar 417, andermaal
 ernstige Brieven, of liever bevelen, aan alle de Bis-
 schoppen dezer Provintiën afzond, ten einde aan den
 Bischof van *Arelatum*, (*Arles*,) de hem geschon-
 ken voorrechten te bevestigen (§), HILARIUS,
 Bischof van *Vienna*, dreigde hij, met uitfluiting
 uit de gemeenschap der Kerk, indien hij zijne uit-
 spraak, hem, overëenkomstig *het oordeel Gods*, (*sub*
Dei judicio,) gegeven, langer wederstreefde. De
 beide Bischoppen van *Vienna* en *Narbonna* waren,
 naar het schijnt, voor de onstuimigheid van zosi-
 mus niet bestand; maar PROCULUS, Bischof van
Mas-

(*) PROSPER *Chron. in CANIS. Lect. Ant. Tom. I. pag.*
 298. *et* 315.

(†) Men leest zijne Brieven bij BARON. *Ann. ad a.*
 417. *n.* 41. *sqq.*

(§) Bij BARON. *Ann. a.* 417. *n.* 49.

Masfalia, (*Marfeille*,) bleef standvastig. ZOSIMUS sloot hen uit zijne Kerkgemeenschap, evenwel bleef PROCULUS verder de Bisfchoppen in zijne Provintie wijden, te vergeefs fchreef de Roomfche Bisfchop aan de Geestlijkheid, regeering en de overige leden der gemeente te *Masfalia*, dat PROCULUS niet meer hun Bisfchop was, noch Bisfchoppen wijden kon, maar dat hij de bezorging hunner gemeente aan PATROCLUS had opgedragen; PROCULUS, begunftigd door den Veldheer KONSTANTIUS, bleef zich, tot zijnen dood, in het jaar 427, als Bisfchop van *Masfalia*, handhaven. 'Er wierp zich wel eene partij tegen hem op, maar in *Galliën*, ja zelfs in *Afrika*, erkende men hem, als rechtmatigen Bisfchop, en als een' man, met wien PATROCLUS, in Godzaligheid niet te vergelijken was (*). ZOSIMUS overleed, tegen het einde des jaars 418, en heeft, bij louter toeval, eene plaats onder de Heiligen zijner Kerk gekregen. Toen de Kardinaal BARONIUS het Roomfche *Martyrologium* verbeterde, vond hij op de *Martelaars-lijst*, (*Martyrologium*) van BEDA, den Heiligen ZOSIMUS, die, om de belijdenis van den Christelijken Godsdienst, een *Martelaar* geworden was, dezen Martelaar uit de tweede eeuw had een onkundig Affchrijver met den Bisfchop ZOSIMUS uit de vijfde eeuw verward; en BARONIUS, in plaats van dezen misflag te verbeteren,

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) BARON. *Ann. a. 417. n. 52. a. 418. n. 40, 41.*
QUESNEL *l. c. pag. 257.* DU PIN *de Ant. Eccles. Discip.*
Disf. II. pag. 203. fq.

III nam, zonder bedenken, aan, dat de Bisfchop ZOSIMUS in deze lijst bedoeld was, maar dat alleen BOEK VI het bijvoegzel onëcht ware, hetwelk eenen Martena C. G. na C. G. Hoofdst. laar van hem maakte (*).

Jaar 363.
tot 476.

Twist
over de
opvol-
gingte
Rome,
tusfchen
EULALIUS
en BONI-
FACIUS.

Na het overlijden van ZOSIMUS, ontftonden te Rome nieuwe onlusten, over de keuze van zijnen opvolger. Vergeefs vermaandé SYMMACHIUS, die thans Stadhouders van Rome was, de ingezetenen, om zich, bij dezelve, ftil en ordenlijk te gedragen. EULALIUS, *Aartsdiakon* der gemeente, werd, nog in het jaar 418, door een deel der Geestlijkheid en des volks, verkozen, terwijl andere Ouderlingen en ingezetenen den Ouderling BONIFACIUS tot Bisfchop benoemden. SYMMACHUS, vergeefs gepoogd hebbende, de inwijding van den laatstgemelden voor te komen, gaf van het voorgevallene bericht aan het Keizerlijke Hof te Ravenna (†), welk bericht niet ongunftig zijnde voor EULALIUS, verklaarde de Keizer HONORIUS deszelfs verkiezing voor rechtmatig, en beval, dat BONIFACIUS de ftad verlaten, of 'er uit verdreven zou worden, ook wilde hij de ftookebranden dezer onrusten geftraft hebben (§). Hier op liet SYMMACHUS BONIFACIUS, die zich juist in eene Kerk buiten de ftad bevond, aanzeggen, dat hij bij hem moest komen, ten einde het Keizerlijk be-

(*) FR. PAGI *Crit. ad a. 418. n. 71.* ANT. PAGI *Breviar. Gest. Pontiff. Rom. Tom. I. pag. 84.*

(†) *In Auctar. Symmach. Epist. 19. pag. 306.* BARON. *Ann. a. 418. n. 79.*

(§) *Epist. 20. l. c. ap. Baron. a. 419. n. 2.*

bevel te verstaan, maar de bediende werd door den aanhang van BONIFACIUS geslagen, en zoo weder heen gezonden. Als vervolgens BONIFACIUS met de zijnen in de stad wilden komen, werden zij, op last des Stadhouders, verdreven, terwijl EULALIUS, met het grootste gedeelte der inwoneren, en onder algemeene vreugdetekenen, den Godsdienst vierde in de Kerk van den Apostel PETRUS (*). Thans zonden de Ouderlingen, welke het met BONIFACIUS hielden, een geheel ander bericht aan den Keizer (†), verzoekende dat de Keizer beide EULALIUS en BONIFACIUS in persoon wilde hooren, zijnde zij Ouderlingen bereid, hunne Kerken, (*titulos*,) voor eene poos te verlaten, ten einde hunne keuze ten Hove te rechtvaardigen. HONORIUS besloot, op dit bericht, de zaak door een aantal Bischoppen te *Ravenna* te laten onderzoeken, en als dezen het niet eens konden worden, beschreef hij eene grooter Kerkvergadering, op welke vele Bischoppen uit *Italië*, *Gallië*, en *Afrika*, verschijnen moesten; bevelende middelerwijl, dat zoo wel BONIFACIUS als EULALIUS buiten *Rome* blijven, en ACHILLEUS Bischof van *Spoletum*, de plegtigheid van het Paascheest aldaar bedienen zou. Maar in bedorf EULALIUS alles, door zijne ongehoorzaamheid aan dit bevel. Hij kwam binnen *Rome*, en als ACHILLEUS daar kort daar na aankwam, rotte een deel gemeen volk

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Ep.* 13. *pag.* 308. *et ap. Baron. n.* 5.

(†) *In Auctuar. Symmach. pag.* 309. *ap. Baron. n.* 8. *sqq.*

III volk gewapend te hoop, viel op de aanhangers van
 BOEK EULALIUS aan, en wondde verſcheidenen derzel-
 VI ven. De Stadhouder zelf en zijn onder-Stadhou-
 Hoofdft. der, (*Vicarius*,) geraakten in gevaar. Dit een en
 na C. G. ander bracht een bevel van den Keizer te weeg,
 Jaar 363. tot 476. waar bij EULALIUS uit de ſtad gejaagd, zijne aan-
 hangers geftraft, en BONIFACIUS als rechtmatig Bis-
 ſchop erkend werd (*).

Schik- BONIFACIUS, die oud en zieklĳk was, duchte,
 king van voor nieuwe twisten, in gevalle hij mogt komen te
 Keizer overlijden, en verzocht, daarom, den Keizer HONO-
 HONORI- RIUS (†), om als een *Allerchristelijkst Vorst*,
 US over (*Christianissimus Princeps*,) in het vervolg, derge-
 de ver- kiezing lijke wanorden voor te komen. In een antwoord op
 vaneenen lijke wanorden voor te komen. In een antwoord op
 Bisſchop dit verzoek (§), vond HONORIUS hetzelfde zoo bil-
 te Rome. lijk, dat hij in de eerste plaats alle eerzuchtig ſtre-
 ven naar het Bisdom van *Rome* verbood; en te ge-
 lijk beval, dat, in gevalle twee mededingers te gelijk
 verkozen werden, geen van beiden ingewĳd worden,
 maar

(*) SYMMAC. *Auctuar. Epist.* 23. 31. pag. 310. BA-
 RON. *ad a.* 419. n. 11. *sq.* Bij dezen laaſten vindt men
 ook 'sKeizers aanſchrijven aan den *Proconſul* van *Afri-*
ka LARGUS, waar bij de Kerkvergadering te *Spoletum*
 werd afgeſchreven, en een' Brief van dezen Proconſul
 aan den Bisſchop van *Karthago*, AURELIUS, dat BONIFA-
 CIUS, *door de genade des Keizers*, in de Bisſchoppelijke
 waardigheid bevestigd was. (n. 36, 37.)

(†) *Apud.* BARON. *l. c. n.* 39. *et in* HARDUIN. *Act.*
Concil. Tom. I. pag. 1237.

(§) BARON. *l. c. n.* 41. HARDUIN. *pag.* 1238.

maar eene nieuwe verkiezing plaats zou hebben. III
 Op deze wijze liet wel de Keizer deze verkiezing BOEK
 vrij, terwijl hij enkel de misbruiken zocht voor te VI
 komen, ondertusfchen gaf de eerezucht der Room- Hoofdft.
 fche Geestlijkheid aan het Hof gelegenheid, om na C. G.
 zich allengs meer metdeze verkiezingen te bemoejen. Jaar 363.
 tot 476.

Alhoewel BONIFACIUS min aanftootlijk en driftig, Verrich-
 dan ZOSIMUS, zijne magt zocht uit te breiden, liet tingen
 hij echter niet na, dezelve bij alle gelegenheden den van BO-
 Bifchoppen in te fcherpen. Dus fchreef hij aan NIFACIUS
 RUFUS, Bifchop van *Thesfalonica*, zijnen *Vica-*
rius, en de overige Bifchoppen van *Macedonië*, en
 anderen, dat de zalige PETRUS 'er zich onëindig
 over verheugde, als hij zag, dat de eere, hem
 van den Heere verleend, door vreedzame Leeriaaren
 behouden worde, hebbende hij zijne oogen op hen
 gevestigd, of zij hun ambt wel waarnamen, dat hij
 hen, ten deele, tot zijne Stadhouders benoemd had,
 en dat hij nog fteeds het opzicht over de geheele
 Kerk behield (*). BONIFACIUS had te meer nodig,
 hun dit in te fcherpen, omdat zijn gezag in die
 gewesten ver af was, van gevestigd te wezen. PE-
 RIGENES was tot *Metropolitaan* van *Korinthe* inge-
 wijd, en BONIFACIUS had hem, door RUFUS, zij-
 nen *Vicaris*, bevestigd. Evenwel wilden eenige
 Bifchoppen, in die gewesten, eene Kerkvergadering
 houden, om deze verkiezing te onderzoeken. RU-
 FUS hier over geklaagd hebbende bij BONIFACIUS,

ver-

(*) *Ep. BONIFACII in Act. Concil. Rom. a. 532. ap. GUARDIN Tom. II. pag. 1121.*

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

vermaande deze hem tot grooter ijver in het uitvoeren van den last des Apostolischen Stoels, verklarende tevens elke *Sijnode*, en elke inwijding van eenen Bisfchop, zonder zijne voorkennis gehouden of gefchied, voor onwettig. Hij beduidde den *Illyrifchen* Bisfchoppen, dat hun gedrag eene belediging was van den Apostel PETRUS, zonder wiens genade echter niemand in den Hemel kon komen, dewijl aan hem de fleutelen des Hemelrijks waren toebetrouwd, en befloot met de herinnering, *dat de Apostel PETRUS, op ingering van den Heiligen Geest, de Priesterlijke waardigheid van PERIGENES reeds bevestigd had* (*). Doch, in dat zelfde jaar 421, onttrok Keizer THEODOSIUS II het Oostersch *Illyrië* aan dit gezag van den Bisfchop van *Rome*, daar hij den Opperftadhouder van *Illyricum* gebood (†), dat de oude gewoonten en Kerkwetten, zonder eenige nieuwigheid, in de gezamenlijke Provintiën van *Illyricum*, in acht genomen zouden worden. Doch, als 'er twijfeling mogt ontftaan, zou dezelve, niet zonder voorkennis van den Bisfchop van *Konftantinopolen*, welke ftad de voorrechten van het oude *Rome* genoot, op eene vergadering van Bisfchoppen beflist worden. Nu zal wel THEODOSIUS deze wet reeds in het jaar 422, op verzoek van zijnen Oom, Keizer HONO-

RI-

(*) *Epist. Bonif. l. c. et in HOLSTEN. Collect. Vett. Monum. Eccl. Rom. pag. 54. sq.*

(†) *L. 46. Cod. Th. de Episcopis l. 3. Cod. Iust. de Sacros. Eccles.*

RIUS, herroepen hebben, doch de Brieven dezer Vorsten, op welke men zich ten dien einde beroept (*), liggen onder groot vermoeden, van onrecht te zijn. Billijker was het gedrag van BONIFACIUS in *Callië*, alwaar hij, in eenen Brief van het jaar 422, aan HILARIUS, Bisfchop van *Narbona*, de voorrechten terug gaf, welke PATROCLUS, Bisfchop van *Arelatum*, van ZOSIMUS had weten te verkrijgen (†). Bij eene andere gelegenheid, gedroeg BONIFACIUS zich even zoo bedachtzaam. De Geestlijkheid van *Valencia*, (*Valenci* in het *Daufineè*,) geraakte met haren Bisfchop MAXIMUS in twist, en befchuldigde hem over ondeugden en *Manicheïfche* dwalingen bij den Bisfchop van *Rome*; doch deze oordeelde, dat MAXIMUS zich met recht zou kunnen bezwaren, als zijne zaak te *Rome* afgedaan zou worden, zonder dat hij tegenwoordig was. Hij gebood dan in het jaar 419, aan de Bisfchoppen in het Zuiden van *Frankryk* eene vergadering te houden, opdat MAXIMUS in zijne eigene Proviintie geoordeeld zou worden. Alleen zouden zij hem de befluiten der vergadering, ter bekrachtiging, overzenden (§).

CÆLESTINUS was de opvolger van BONIFACIUS, in het jaar 422, tot het jaar 436. Het merkwaardig-

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363-
tot 476.

(*) Bij HOLSTEIN en uit hem bij HARDUIN. *l. c. p.* 1127.

(†) HARDUIN. *Act. Concil. Tom. I. pag.* 1240. COU-
STANT. *Epist. Pontiff. Rom. pag.* 1031.

(§) *Ap.* HARDUIN *l. c. pag.* 1238. *sq. et* COU-
STANT *l. c. pag.* 1015.

III digste, gedurende zijn bestuur, is de twist met de
 BOEK VI *Afrikaansche* Bisschoppen, over het recht van be-
 Hoofdst. roep, (*appèl*,) op den stoel van Rome. Zeker Ouderling te *Sicca*, in *Numidië*, APIARIUS, was door
 na C. G. derling te *Sicca*, in *Numidië*, APIARIUS, was door
 Jaar 363. zijnen Bisschop URBANUS, uit hoofde van velerhande
 tot 476. misdaaden, afgezet en uit de Kerklijke gemeenschap uitgesloten. Hij reisde daar op naa Rome, alwaar de toenmalige Bisschop ZOSIMUS hem, in spijt van de oude algemeen aangenomene Kerklijke wetten, weder in de Kerklijke gemeenschap aannam. Vervolgens zond ZOSIMUS in het jaar 419, drie gezanten naa *Karthago*, alwaar 217 Bisschoppen vergaderd waren, ten einde zijne handelwijze bij hen te rechtvaardigen. Kort na het openen dezer vergadering overleed ZOSIMUS. Uit eenen Brief der vergadering aan deszelfs opvolger BONIFACIUS (*), vernemen wij, dat zij APIARIUS, op zijne schuldbekenenis en bede om vergeving, weder tot de gemeenschap der Kerk had toegelaten, ook hem de waardigheid van Ouderling had laten behouden, doch tevens verboden, dat ambt in de gemeente te *Sicca* te bekleden, om alle wanorden voor te komen. Vooraf echter had zij van de gezanten des Roomschen Bisschops begeerd, derzelve schriftelijken last, (*Commonitorium*,) te lezen; deze behelsde vier punten. Voorëerst, dat men zich niet verzetten moest tegen het beroep, (*Appèl*,) van *Afrikaansche* Bisschoppen op die van Rome. Ten tweeden, dat de Bisschoppen niet zonder noodzaaklijk-

(*) In HARDUÏN. *Act. Concil. Tom. I. pag. 939. fq.*

lijkheid ten Keizerlijken Hove reizen zouden. *Ten IIIe derden*, dat Ouderlingen en Kerkendienaars, die onrechtmatig door hunne Bischoppen in den ban gedaan waren, hunne zaak voor de nabuurige Bischoppen konden brengen. *Eindelijk*, dat de Bischof *URBANUS*, of van de Kerkelijke gemeenschap uitgesloten zou worden, of zich te *Rome* zou komen verantwoorden, indien hij zijnen misflag niet verbeterde. Hoe de Kerkvergadering omtrent dit laatste punt besliste, is boven gezegd. Het tweede was te voren reeds door eene *Afrikaansche* Kerkvergadering afgedaan (*), op deze wijze, dat een Geestelijke, die ict ten Keizerlijken Hove te verichten hebbende, derwaards wilde reizen, met een getuigfchrift van zijne gemeente, met aanwijzing van zijne zaak, behoorde voorzien te zijn, zonder hetzelfde derwaards reizende zou hij uit de Kerkelijke gemeenschap gesloten worden. Maar ten opzichte van de twee overige punten verklaarde zich de Kerkvergadering tegen den Roomschen Bischof: Ten opzichte van het stuk van *beroepen*, (*Appèl- len*,) had *ZOSIMUS* in zijnen lastbrief zich beroepen op een besluit der *Niceïsche* Kerkvergadering, hetwelk in de daad, een besluit was der *Sardicenfische* (†); één van de Bischoppen der Kerkvergadering dit terstond opgemerkt hebbende, verzocht de vergadering haren Voorzitter *AURELIUS*, Bischof van

BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Cod. Canon. Eccles. African. Cap. 106.* HARDUIN.
Tom. I. pag. 123.

(†) Zie IV. *Deel, Bladz. 301.*

III van *Karthago*, (*Sanctus Papa AURELIUS*,) de
 BOEK VI Bischoppen van *Konstantinopolen*, *Alexandrië*, en
 Hoofdst. *Antiöchië*, om echte afschriften der besluiten van de
 na C. G. Kerkvergadering van *Niceë*, te verzoeken. Hier me-
 Jaar 363. de moest zich de Gezant FAUSTINUS te vrede hou-
 tot 476. den, alhoewel hij zich voorbeheld, dat deze twij-
 feling de Roomsche Kerk niet ten nadeele strekken,
 en dat de opheldering derzelve aan den tegenwoor-
 digen Bischoop BONIFACIUS zou overgelaten wor-
 den. Ten aanzien van het derde punt, omtrent de
 lager Geestelijkheid, had ZOSIMUS zich insgelijks be-
 roepen op de besluiten der *Niceïsche* vergadering,
 weshalven de Afrikaansche Bischoppen ook ten de-
 zen aanzien goedvonden de echte afschriften dezer be-
 sluiten af te wachten; welke zij, nog in dat zelfde
 jaar 419, van *Konstantinopolen* en *Alexandrië* ont-
 vingen, verzeld van Brieven der Bischoppen van
 deze beide steden (*). Uit deze echte afschriften
 bleek, dat het vermoeden der *Afrikaansche* Bischop-
 pen, van eene verkeerde aanhaling, volkomen ge-
 grond was. De *Afrikaansche* Bischoppen sluiten
 hunnen Brief aan BONIFACIUS, met de aanmerklijke
 verklaring, „dat zij hoopten, dat, zoo lang hij den
 Roomschen Stoel bekleedde, zij niet zoo trots behan-
 deld zouden worden, en dat men jegens hen die
 achting zou bewijzen, welke hun toekwam.” Was
 deze valsche aanhaling van besluiten eener bijzondere
 Kerkvergadering te *Sardica*, in plaats van die der
 algemeene van *Nicea*, toe te schrijven aan de on-
 kun-

(*) In HARDUIN *Act. Concil. Tom. I. pag. 946.*

kunde, overhaasting, of kwaade trouw van den Roomfchen Bifchop ZOSIMUS? BARONIUS (*), heeft alle moeite aangewend, om hem te rechtvaardigen, of te ontfchuldigen, maar zijne aanmerkingen kunnen den toets niet doorftaan (†). Zoo lang BONIFACIUS leefde, bleef deze zaak voorts rusten, doch, onder CÆLESTINUS, kwam zij weder op het tapijt. APIARIUS was inmiddels Ouderling geworden te *Tabraka*, eene andere ftad van *Numidië*, doch ook daar weder, uit hoofde zijner buitensporigheden, door den Bifchop afgezet. Andermaal nam hij zijnen toevlucht naa *Rome*, alwaar CÆLESTINUS zich over zijne komst verblijdde, gelijk hij zelf aan de *Afrikaanfche* Bifchoppen fchrijft, ongetwijfeld, omdat te *Rome* ieder een welkom was, die den Bifchoppen dier ftad gelegenheid gaf, om hun Geestelijk Rechtsgebied uit te breiden. Hij zond hem, vervolgens, met den Bifchop FAUSTINUS, den voormaligen Gezant van ZOSIMUS, naa *Afrika*, ten einde zijne herftelling te bewerken. Den uitslag dezer zaak en de gezindheid der *Afrikaanfche* Bifchoppen over het gedrag van den Roomfchen Bifchop vindt men, in den Brief, door hen, na eene Kerkvergadering te *Karthago*, in het jaar 424 of 425, gehouden te hebben, aan CÆLES-

III
BOEK.
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

TI-

(*) *Ann. ad. a. 419. n. 87.*

(†) Men zie de Roomfche Schrijvers RICHER *Hist. Concil. Gener. Tom. I. pag. 91.* DU PIN *de ant. Eccles. Discipl. Disf. II. pag. 78. fq.*

III TINUS geschreven (*), waar in zij hem meldden;
 BOEK dat zij, op de komst van FAUSTINUS, bijeen verga-
 VI derd waren, om de zaak van APIARIUS van nieuws
 Hoofdst. te onderzoeken, dat FAUSTINUS hun veel beledi-
 na C. G. gends gezegd, en geëischt had, dat zij APIARIUS
 Jaar 363. weder in hunne gemeenschap zouden aannemen,
 tot 476. omdat CÆLESTINUS hem in de zijne aangenomen
 had; dat na drie dagen onderzoeks, niet zonder
 veel tegenstribbelingen van FAUSTINUS, APIARIUS,
 eindelijk, door God en zijn geweten gedrongen,
 alle zijne bijna ongelooflijke ondeugden beleden had.
 Zij verzoeken vervolgens CÆLESTINUS nadrukkelijk,
 dat zijne eerwaardigheid, (*venerabilitas tua*,) voort-
 aan zulke lieden, die uit de *Afrikaansche* gemeen-
 ten tot hem mogten komen, niet zoo ligt weder
 aanneme, als wetende, dat zulks ook door de be-
 sluiten der *Niceïsche* Kerkvergadering verboden zij.
 Ook vonden zij het niet gegrond in de oude Kerk-
 lijke wetten, dat een Bisfchop van *Rome* buitenge-
 wone Gezanten, (*a sanctitatis suæ latere*,) aan
 hen zond, en besluiten hunnen Brief met deze duid-
 lijke woorden: „ Wij begeeren ook, dat gij ons
 „ verder geen en van uwe Geestelijken, op ieders
 „ verzoek, tot uitvoering van uwen wil, zult toe-
 „ zenden, opdat wij niet ijdel en trots, (*fumosum*
 „ *tijphum*,) eerzucht en wereldlijken hoogmoed in
 „ de Kerk van CHRISTUS schijnen in te voeren,
 „ die

(*) *In Cod. Canon. Eccles. African. pag. 947. ap. HARDUIN. Tom. I.*

„ die oprechte bescheidenheid en nederigheid aan de
 „ Dienaren van God aanbeveelt. Wat onzen Broe-
 „ der FAUSTINUS aanbelangt: wij zijn verzekerd,
 „ dat, nadat APIARIUS wegens zijn schandelijk ge-
 „ drag uit de Kerk van CHRISTUS geworpen is,
 „ uwe Heiligheid naar derzelve rechtſchapenheid en
 „ gematigdheid, niet toe zal laten, behoudens de
 „ broederlijke liefde, dat *Afrika* verder door hem
 „ bezwaard worde.” Dit ſchrijven was zoo na-
 druklijk, dat CAELESTINUS vervolgens geene verdere
 pogingen in het werk geſteld ſchijnt te hebben. Een
 Brief van AUGUSTINUS, aan CAELESTINUS, die tot
 het jaar 423 ſchijnt te behoren (*), geeft nog een
 dergelijk voorbeeld, hoe de *Afrikaanſche* Kerken
 zich tegen de heerschezuchtige ſtappen des Room-
 ſchen Kerkvoogds verzet hebben. Zekere ANTO-
 NIUS, een jongeling, en leerling van den vermaar-
 den AUGUSTINUS, Biſchop van *Hippo*, was door
 dezen tot eerſten Biſchop van *Fusſala*, een klein
 plaatsjen, hetwelk tot het Kerspel van *Hippo* be-
 hoord had, ingewijd. Wegens zijne roofzucht en
 geweld, wilde zijne gemeente hem niet langer tot
 Leeraar hebben, en eene Kerkvergadering van *Nu-
 midifche* Biſchoppen ontzette hem van zijn ambt,
 echter hem de waardigheid van Biſchop latende be-
 houden, doch zonder Biſdom, van hoedanige uit-
 ſpraken AUGUSTINUS, in den aangehaalden Brief,
 meer voorbeelden bijbrengt. Dit mensch vervoegde
 zich, inſgelijks, te *Rome*, bij den Biſchop BONI-

III
 BOEK
 VI
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

(*) *Epist.* 209. *Tom.* II. *Opp.* p. 591. *ſqq.* *ed.* *Anty.*

III BOEK VI
 Hoofdst. na C. G. Jaar 363. tot 476.

FACIUS, die aan de *Numidische* Bischoppen be-
 lastte hem te herstellen, evenwel onder de billijke
 voorwaarde: Indien ANTONIUS getrouw en naar
 waarheid bericht van zaken gedaan had. Te gelijk
 verspreidde zich een gerucht, dat de Overigheid
 door middel van soldaten de uitspraak van den Aposto-
 lifchen Stoel zou doen gelden. Hier door zag AU-
 GUSTINUS zich genoodzaakt, den Brief, van wel-
 ken wij spreken, aan CÆLESTINUS te schrijven, in
 welken hij hem bidt, om het bloed van CHRISTUS,
 en de gedachtenis van den Apostel PETRUS wil,
 die de Leeraaren der Christenen vermaand heeft,
 om niet met geweld over het volk heerschappij te
 voeren, dat hij toch zulke schikkingen niet wilde
 doorzetten, ook liet CÆLESTINUS het, bij het af-
 zetten van ANTONIUS, berusten, gelijk men uit eenen
 anderen Brief van AUGUSTINUS (*) besluiten kan.

Gevoelen van CÆLESTINUS over de verplaatzing der Bischoppen

In het jaar 424, werd CÆLESTINUS, benevens
 andere Bischoppen geraadpleegd, over de aanstelling
 van PROCLUS, tot Bischof van *Konstantinopolen*.
 Deze PROCLUS was, te vooren, door SISINNIIUS,
 Bischof van *Konstantinopolen*, tot Bischof van Cy-
 zikus gewijd, maar van de inwoners dier stad niet
 aangenomen, omdat zij het recht van inwijding van
 hunnen Bischof niet wilden toekennen aan den Bis-
 chof van *Konstantinopolen*. PROCLUS bleef dus
 als Ouderling te *Konstantinopolen*, alwaar hij, door
 zijn Prediken, roem verwierf. Het Bisdom dezer
 Hoofdstad, in het jaar 424, door de dood van

MAXI-

(*) *Epist.* 224. *l. c.* pag. 623.

MAXIMIANUS, opgevallen zijnde, gebood THEODOSIUS II, om alle onrusten bij de keuze van eenen nieuwen Bisfchop voor te komen, den tegenwoordig zijnde Bisfchoppen, dat zij PROCLUS tot Bisfchop van *Konftantinopolen* zouden inwijden. Deze maakten daar tegen zwaarigheid, omdat PROCLUS reeds tot Bisfchop van eene andere gemeente gewijd was, maar de wil des Keizers en het gevoelen van CÆLESTINUS (*), die in eenen Brief aan de Bisfchoppen van *Alexandrië*, *Antiöchië*, en *Thesfalonica*, gefchreven had, dat niets verhinderde, waarom iemand, die tot Bisfchop eener ftad benoemd was, of zelfs reeds een Bisdome bekleed had, niet in een ander verplaatst zou worden, ruimden hunne bedenkingen op (†). Volgens fomnige oude Kerkelijke wetten was zekerlijk zoodanige verplaatzing verboden, en toen nog hielden verfcheidene Christelijke Leeräars dezelve voor ongeoorloofd; andere Kerkwetten echter hadden ze onder zekere bepalingen toegelaten, en van deze vergunning hadden ook, in de daad, vele Bisfchoppen gebruik gemaakt (§).

Bij gelegenheid van eenige onlusten in de *Gallifche* gemeenten, fchreef hij, in het jaar 428, eenen Brief aan de Bisfchoppen van *Vienna* en *Narbonna* (**), waar in hij, herinnerd hebbende, dat hij *van God*

III
BOEK
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

tot

(*) Hetwelk hier echter geen voorfchrift was, gelijk BARONIUS gewild heeft. *ad ann. 434. n. 2.*

(†) SOCRATES *Hist. Eccles. VII. 28, 40.*

(§) SOCRATES *Hist. Eccles. VII. 36.*

(**) *Ap. HARDUIN. Tom. I. Concil. pag. 1258. fq.*

III tot eenen *Wachter* over de geheele *Kerk* gesteld
 BOEK was, die Bischoppen berispt, die eenen mantel en
 VI gordel droegen, menende dat zij dus naar de letter
 Hoofdst. na C. G. der Heilige Schrift gekleed gingen. In plaats, zegt
 Jaar 363. hij, van zulke nieuwigheden te ondernemen, be-
 tot 476. hooren wij ons, van de overige Christenen, in de
 leere, niet in de kleding, in verkeerung en zuiver-
 heid van leven, maar niet in opschik te onderschei-
 den. Men ziet uit deze plaats, dat de Geestlijken
 tot hier toe bijna geene bijzondere kleding droe-
 gen. De mantel en gordel der Wijsgeeren werd
 wel bij sommigen, reeds uit voorige eeuwen,
 behouden, maar was niet algemeen. Dat de *Ka-*
tholijke Geestlijken te *Konstantinopolen*, omtrent het
 begin der vijfde eeuw, in het zwart, en de *Novo-*
siänen integendeel, in het wit gekleed gingen, leert
 ons een gesprek van SISINNIUS, eenen Bischof der
 laatstgemelden met eenen der *Katholijken* (*). Hij
 daagt denzelve uit, om een bewijs bij te brengen,
 dat de Geestlijken in het zwart moesten gaan; ter-
 wijl hij zelf zijne witte kleding eene navolging van
 CHRISTUS en der Heiligen, in hunne verheerlijking,
 noemt. Hoe het zij, daar in komen de Leeräars en
 Kerkvergaderingen van dezen tijd overën, dat voor
 de kleding der Geestlijken geen sieraad of kostbaarheid
 voege. HIERONYMUS heeft zelfs de zwarte kleur
 zoo wel als de witte afgekeurd (†).

SIXTUS
 III.

CÆLESTINUS overleed, in het jaar 432, en had
 tot

(*) SOCRAT. *Hist. Eccles.* VI. 22.

(†) *Epist.* II. Tom. II. pag. 10. ed. *Francof.*

tot zijnen opvolger SIXTUS III, die het Bisdom te Rome, tot het jaar 440, bekleed heeft, en in de Nestoriïansche en Pelagiïansche verschillen gemoeid is geweest, gelijk wij, in het vervolg, zien zullen. Nog Ouderling te Rome zijnde, verklaarde hij zich nadrukkelijk tegen de Pelagiïansche Leerstellingen, zoodat AUGUSTINUS, in eenen langen Brief aan hem, zijnen ijver in dezen prijst (*). Men heeft hem echter drie Geschriften, vol Pelagiïansche gevoelens toegeschreven, welke zelfs te Rome, in het jaar 1573, in 8vo onder zijnen naam gedrukt zijn. De Jesuit GARNIER (†) vindt het zelfs niet onwaarschijnlijk, dat hij dezelve geschreven, en naderhand, om zijnen mislag te vergoeden, een ander Boek opgesteld heeft, hetwelk men anders aan AUGUSTINUS heeft toegekend, en dat in deszelfs werken gevonden wordt, doch hetwelk de Benedictijner Uitgevers van AUGUSTINUS werken liever aan MARIUS MERCATOR zouden toeschrijven, indien de ongelijkheid van stijl hen niet terug hield (§). Meer algemeen stemmen de geleerden overëen, om zekeren Brief van SIXTUS voor onëcht te verklaren, waar in hij aan de Oosterfche Bischoppen zou bericht hebben

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Epist.* 191. pag. 539. *Epist.* 195. pag. 544-555. Tom. II. *Opp.*

(†) *In Opp. Marii Mercat.* Tom. I. pag. 366.

(§) Dit geschrift voert den titel van: *Hypomnesticon contra Pelagianos et Cælestianos, Vulgo Libri VI. Hypognosticon, in Append. Opp. Aug. Tom. X. p. 3732.*

III ben (*), zekere beschuldiging door eenen BASSUS
 BOEK tegen hem ingebragt, en de veröordeeling van de-
 VI zen BASSUS, door eene Kerkvergadering. Deze ge-
 Hoofdst. na C. G. beurenis wordt verhaald, in de oudste verzameling
 Jaar 363. van Levensbeschrijvingen der Roomfche Bisfchop-
 tot 476. pen, gemeenlijk *Liber Pontificalis* genoemd, en
 welke aan ANASTASIUS, eenen Roomfchen Abt, in
 de IXde eeuw wordt toegeschreven, doch waar van
 waarfchijnlijk in de VIde eeuw de eerfte aanleg ge-
 maakt is (†). In de Levensbeschrijving van SIX-
 TUS III, in deze verzameling, ftaan nog meer bij-
 zonderheden van dezen Bisfchop, doch over het al-
 gemeen te beuzelächtig, om gemeld te worden.
 Maar vier echte Brieven van SIXTUS III, in de ver-
 zamelingen van HARDUINUS (§) en COUSTANT (**),
 te vinden, zijn zoo vele bewijzen, hoe vele moeite
 het hem gekost hebbe, de Bisfchoppen van het
 Oostersch *Illyricum* in die afhankelijkheid van den
 Roomfchen Stoel te houden, waar in zijne onmid-
 lijke voorzaten hen gebragt hadden. RUFUS, Bis-
 fchop van *Thesfalonica*, derzelve *Vicarius* zedert
 het jaar 412, was kort na het jaar 431 overleden,
 en SIXTUS schonk aan deszelfs opvolger ANASTA-
 SIUS dezelfde rechten over de Bisfchoppen van het
 Oos-

(*) In BLONDELLI *Pleudo-Isidoro et Turriano Vapul.*
pag. 563. et in HARDUIN. Act. Concil. Tom. I. pag. 1735.

(†) JOHAN CHIAMPINI *Exam. Libr. Pont. Rom. 1688. 4.*

(§) *Act. Concil. Tom. II. pag. 1178-1181.*

(**) *Epistt. Rom. Pontiff. pag. 1262. sq.*

Oostersch *Illyricum*, bijzonder verklaarde hij aan III deze Bischoppen, dat, zoo dikwijls ANASTASIUS BOEK VI eene Kerkvergadering nitschreef, zij zich daar op Hoofdst. na C. G. moesten laten vinden, zonder zich verbonden te Jaar 363. achten aan de voorschriften, welke eene Oosterfche tot 476. Kerkvergadering; zonder toestemming van zijnen ——— Stoel, had bepaald. Hij bedoelde hier mede de algemeene Kerkvergadering van Efeze, van het jaar 431, welke eene algemeene verordening gegeven had, dat geen Bischof zich meester zou maken van een gewest, hetwelk niet tot zijn Kerspel behoorde (*). Naar het schijnt, is het aan SIXTUS gelukt, de Bischoppen van *Illyricum* onder de Kerklijke afhankelijkheid van zijnen Stoel te houden, ook had Rome, hetwelk als de Hoofdstad des Keizerrijks thans in verval geraakte, en zijn aanzien verloor, thans in het Kerkelijke zoo veel aanzien reeds verworven, dat de opvolger van SIXTUS, LEO de Groote bijgenoemd, op zijnen Bischoppelijken troon, Keizers, Staatsdienaars, Kerkvergaderingen, de meeste Bischoppen, met één woord, genoegzaam alles, wist te beheerschen.

Deze LEO was een *Tusciër* (†), of een *Romein* (§), zeker een *Italiiaan* van geboorte. Van den Bijzonderheden van LEO

(*) *In Hard. Act. Concil. Tom. I. pag. 1622. Verg. TILLEMONT Memoir. Tom. XIV. pag. 262.*

(†) Volgens het *Liber Pontifical. pag. 127. ed. Vignolii.*

(§) PROSP. *Chron. in CANIS. Lect. Ant. Tom. I. pag. 303. Verg. QUESNEL Disf. I. de Vita et Reb. Gest. S. Leonis M. Tom. II. Opp. Leon. ed. Baller. pag. 399.*

III den tijd zijner geboorte, en de geschiedenis zijner
 BOEK jeugd, is ons niets bekend; alleen komt, in het
 VI jaar 418, in eenen Brief van AUGUSTINUS (*), een
 Hoofdst. na C. G. Roomsche *Acolythus*, (Kerkedienaar van de laagste
 Jaar 363. klasse,) voor, wien men, met eenige waarschijnlijk-
 tot 476. heid, voor dezen LEO houdt. Met meer zekerheid
 den kan men aannemen, dat LEO kort daar op *Diakon*
 Grooten. ook wel *Archidiakon* der Roomsche Kerk geweest
 is; trouwens, toen CAELESTINUS daar Bisfchop
 was, had hij reeds zoo veel invloed, dat CYRIL-
 LUS, *Patriärch* van *Alexandrië*, hem schriftelijk
 verzocht, dat hij niet zou toelaten, dat de eisch
 van JUVENALIS, Bisfchop van *Jerufalem*, om eerste
Metropolitaan van geheel *Palaestina* te worden, te
Rome ondersteuning mogt vinden (†). Ook gelooff
 QUESNEL (§), dat zeker opftel, gevoegd achter
 eenen Brief van CAELESTINUS, aan *Gallifche* Bis-
 fchoppen, over de *Pelagiäansche* bewegingen in hun
 vaderland, ten tijde toen de *algemeene* Kerkvergade-
 ring te *Efeze* in het jaar 431 gehouden werd, *Ca-*
pitula, seu Præteritorum sedis Apostolicæ Epifcopo-
rum Auctoritates de Gratia Dei genoemd, door
 LEO opgefteld zal zijn, waar in uit Brieven van vo-
 rige Bisfchoppen van *Rome* bewezen wordt, dat zij
 allen geleerd hebben, dat de menfchen door ADAM
 hunne onfchuld en natuurlijke krachten verloren heb-
 ben; dat de genade van God alleen hen goed en God-
 vruch-

(*) *Epist.* 191. *Tom.* II. *Opp.* pag. 539.

(†) LEO *M. Epist.* 119.

(§) *Disf. cit.* pag. 405. *et Disf.* III. pag. 639. *sq.*

vruchtig maken, hun ter vervulling der Godlijke wet behulpzaam wezen, en tegen de listen des Duivels behoeden kan. Ook heeft QUESNELL beweerd (*), dat een ander, meer vermaard Boek, (*de Vocatione omnium gentium Libri Duo*,) LEO tot Schrijver hebbe. Dit Boek is, in laater tijden, van Geleerden van onderscheidene Godsdienstige gezindheden, als één der beste Bocken geprezen, welke men over de kracht en uitgestrektheid der Godlijke genade uit de oude Kerk bezit. LUTHER prees het, als een zeer geleerd werk. (†). ERASMUS (§) noemt den Schrijver scherpzinnig, en in de H. Schrift wel geoefend; en VOSSIUS (**), verklaart den Schrijver voor eenen man, van het diepste oordeel, en HUGO GROTIUS, voor eenen grooten Schrijver, zoo wijs als Godvruchtig. Niet zoo gunstig beschouwt hem SCHRÖCK (††): „In den grond,” zegt hij, „is het niet meer dan eene wijdlopipe en herhalende ontwikkeling van het leerfelzel, hetwelk AUGUSTINUS tegen PELAGIUS beweerd heeft, waar aan nochtans de *Prædestinatie* ontbreekt. Het spreekt, aan den éenen kant, zoo veel van de vrijwerkende gena-

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Disf. II. pag. 615-660. Tom. II. Opp. Leon. M. ed. Baller.*

(†) *Epist. 37. a. 1518. pag. 48. in Epist. Jenæ 1556. 4to. Tom. I.*

(§) *Præf. in Libr. de Voc. Gent. Tom. II. Opp. S. Ambrosii Basil. 1527.*

(**) *Hist. Pelag. Libr. VII. P. I. pag. 670.*

(††) *Kirch-Gesch. XVII. Th. S. 102.*

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

nade van God, en aan den anderen kant schijnt hij tevens aan de medewerking van den menschlijken wil zoo veel toe te geven, dat men zich niet be- hoeft te verwonderen, dat hij aan Lezers van alle partijën behaagd heeft." Voorts wordt dit Boek, in de Handschriften, dan aan AMBROSIUS, dan, en wel meermalen, aan PROSPER uit *Aquitanië* toegeschreven. QUESNEL, die het, gelijk wij zeiden, aan LEO *den Grooten* toeschreef, wordt daar in, gelijk veelal, wedersproken door de BALLERINI, uitgevers der werken van LEO *den Grooten*, terwijl zij gelo- ven, dat dit Boek, het werk van eenen anderen PROSPER zij, onderscheiden van den *Aquitanischen*. QUESNELL is zoo mild; in geschriften aan LEO, vóórdat hij tot Bischof verheven werd, toe te schrijven, dat hij ook zekeren Brief aan DEMETRIAS, eene rijke en aanzienlijke jonge Juffer, bekend in de Geschiedenis van PELAGIUS, op zijne rekening zet, welken men anders aan PROSPER *van Aquitanië* toekent, waar tegen de BALLERINI insgelijks hunne tegenbedenkingen gemaakt hebben. Als in het jaar 439, onder de zwakke regering van VALENTINIËAN III, en zijne Moeder PLACIDIA, in *Gallië*, tuschen den grooten Veldheer des Rijks ÆTIUS, en eenen anderen Bevelhebber ALBINUS, twisten ontstaan wa- ren, welke eenen burgerkrijg dreigden, werd de Diakon LEO door het Hof derwaards gezonden, om dezen twist door zijne achtbaarheid en welsprekend- heid te bemiddelen (*).

Ge-

(*) PROSPER *Chron. ap. CANIS. l. c. pag. 303.*

* Gedurende zijne afwezendheid, overleed de Room- III
sche Bisfchop SIXTUS III, in het jaar 440. Ter- BOEK
ftond floeg de geheele gemeente op LEO het oog, VI
en men verzocht hem, door afgevaardigden, terug na C. G.
te komen, en het Bisdom op zich te nemen (*). Hoofdfst.
LEO erkende deze zoo roemrijke eenparige keuze in Jaar 363.
zijne eerfte Predikatie, met de levendigfte dankbaar- tot 476.
heid. Onder de pligten van zijn ambt, befchouwde LEO
hij het *Prediken* als één der gewigtigften (†), wordt
welke zijne toehoorders als eene fchuld van hem vor- Bisfchop
deren konden (§). Ook heeft men, in de daad, van Ro-
van hem *agt en negentig* Predikatiën, van welke de me.
vijf eerfte van den dag zijner Inwijding zijn, en over
deszelfs jaarlijkfche viering; gelijk reeds zedert een'
geruimen tijd vele Bisfchoppen gewoon waren, den
dag hunner inwijding jaarlijks met eene Predikatie te
vieren, tot welke zij ook andere Bisfchoppen nodig-
den. Deze plegtigheid heette *natalis* of *natalitius*
dies Epifcopi, en in laater tijden *anniverfarius dies*
afumptionis. In deze vijf Predikatiën fcherpt LEO
zijnen toehoorders de verëering van den Apostel PE-
TRUS nadruklijk in, met het blijkbaar oogmerk, om zij-
ne eigene grootheid daar door te fchragen. Onder-
tusfchen zijn 'er bedenkingen gemaakt, over de echt-
heid van deze en de overige Predikatiën van LEO *den*
Grooten, waar toe een bericht van SOZOMENUS (**)
aanleiding heeft gegeven, dat, in zijnen tijd, in de
Room-

(*) PROSPER *l. c.* LEO M. *Serm.* I. T. I. *Opp.* p. 7.

(†) *Serm.* LVIII. (§) *Serm.* LXXII.

(**) *Hist. Eccles.* VII. *Cap.* 19.

III *Roomfche* gemeente, noch de Bisfchop, noch iemand
 BOEK anders, openlijke Godsdienstige voorstellen voor het
 VI volk gehouden hebbe. Doch, als men SOZOMENUS
 Hoofdst. bericht, eenvoudig, dus verftaat, dat de pligt van
 na C. G. *Prediken* bij de Roomfche Bisfchoppen, zedert zij zoo
 Jaar 363. groot en aanzienlijk geworden waren, allengs geheel
 tot 476. in onbruik geraakt zij, wordt de echtheid der *Pre-
 dikatiën* van LEO daar door niet benadeeld, dewijl
 in de daad een getal van nog geen honderd *Predi-
 katiën*, door hem, gedurende de twintig jaren van
 zijn ambt, gehouden, gering genoeg is, te meer,
 daar de meesten nog geen kwartier-uurs, zelden
 meer dan een half uur tijds, tot het uitspreken,
 verëifchten. Onder de bijzonderheden in deze *Pre-
 dikatiën*, welke opheldering geven omtrent Kerklijke
 gebruiken en plegtigheden, is de volgende aan te
 merken. In eene zijner negen *Predikatiën* over het
vasten van de tiende Maand (*), fchijnt hij van de
plegtige vasten in vier tijden des jaars, (*jejunia qua-
 tuor temporum*, waar uit het woord *Quatertemper*
 ontstaan is,) te gewagen. Doch, MURATORI heeft, in
 eene afzonderlijke verhandeling (†), bewezen, dat,
 alhoewel zij in de *Roomfche* Kerk, reeds onder de
 regering van LEO, in gebruik waren, zij eerst in eene
 latere eeuw in algemeen gebruik gekomen zijn. Voor
 het overige is hij de eerste, die de woorden van
 CHRISTUS, MATTH. XVI. tegen PETRUS dus ver-
 klaart:

(*) *Serm. XVIII. pag. 56. fq.*

(†) *De Quatuor Temporum Jejuniiis, in Anecdosis
 Lat. Tom. II. pag. 248. fq.*

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

klaart: „ Alhoewel ik, CHRISTUS, de onwrikbare
 „ rotssteen, de hoeksteen en grond, ben, behalven
 „ wien niemand een ander leggen kan; gij zijt ech-
 „ ter ook een rotssteen, omdat gij door mijne magt
 „ bevestigd zijt, naardien gij aan de mij eigene
 „ magt deel hebt; op deze vastigheid zal ik eenen
 „ eeuwigen Tempel bouwen, eene gemeente, die
 „ tot den Hemel verheven zal worden (*).”
 Evenwel was Prediken de grootste hoofdzaak van
 LEO niet, zijne Brieven zijn menigvuldiger, waar
 toe hem zijne werkzaamheden omtrent Kerklijke be-
 langen geduurige aanleiding gaven. De *Ketterfche*
 aanhangen hielden hem in aanhoudende beweging; hij
 verdreef de *Manicheën* uit *Rome*; werkte den voort-
 gang der *Pelagiënen* met ijver tegen; zocht het
 overblijfsel der *Priscillänisten* te onderdrukken;
 maar voornaamlijk verzette hij zich zoo hevig tegen
 de *Eutychiänery*, dat men derzelver veröordeeling
 voor een groot gedeelte aan zijnen ijver moge dank-
 weten. Tevens liet hij zich aan het *Kerkbestuur* en
 de *Kerketucht* zeer gelegen zijn, maar kwam daar
 bij de grootheid van zijnen *Stoel* eenigzins in aan-
 merking, zoo moesten zelfs de oudste Kerkelijke
 verördeningen achter staan. Meermalen vond hij ook
 gelegenheid, het *Keizerryk*, in deszelfs verlegenhe-
 den, gewigtige dienften te bewijzen.

Van de eerste jaren zijnes Bischoppelijken Be-
 ftuurs weten wij weinig belangrijks. Hier toe be-
 hoort de bepaling van het Paaschfeest voor het jaar

444.

(*) *Serm. IV. de Natali ipsius IV. pag. 14. sq.*

III 444. De Kerkvergadering van *Niceë* had wel eeni-
 BOEK gerimate eene handleiding gegeven, om den tijd van
 VI dit jaarlijksch Feest te berekenen, doch welke bere-
 Hoofdst. na C. G. kening in alle gemeenten niet altijd overëenstemde,
 Jaar 363. en in velen uit gebrek aan starrenkundige kennis
 tot 476. niet in het werk gesteld kon worden. Dewijl 'er te
 Grooten. *Alexandrië* een vermaard Mathematisch school was,
 Zijne raadple- hadden de Patriërchen aldaar zich allengs aangema-
 ging over tigd, eenen Paasch-Cirkel voor de overige gemeen-
 den tijd ten der Christenheid, ten minsten, in de Oosterfche
 van het Landen bekend te maken, dus had één van hen,
 Paasch- THEOFILUS, eenen Paasch-Cirkel van 418 jaren, be-
 feest. ginnende met het jaar 380, uitgewerkt, doch thans
 gebeurde het, dat de berekening, te *Rome* door
 kundige mannen opgesteld, met die van *Alexandrië*
 verschilde. Volgens den Roomschen *Cirkel*, (*Cy-
 clus*,) moest in het jaar 444 het Paaschfeest inval-
 len op den 26sten Maart, maar volgens den *Alex-
 andrynschen* op den 23sten *April*. LEO schreef hier
 over aan den nieuwen *Patriërch* van *Alexandrië*,
 CYRILLUS, van wien hij ook antwoord ontving (*),
 waar in deze beweerde, dat men zich aan de bere-
 kening van zijnen voorzaat moest houden. LEO,
 niet in staat, om zelf deze zaak te beoordeelen,
 wendde zich aan PASCHASINUS, Bisfchop van *Lily-
 beum* in *Sicilië*, die hem, in het jaar 443, insge-
 lijks antwoordde (†), dat de berekening van *Alex-
 an-*

(*) *Fragm. Epist. S. Cyrilli Alexandr. ad S. Leon.*
Tom. I. Opp. LEON. M. pag. 600-606.

(†) *Inter Epist. Leon. M. Epist. III. pag. 607.*

andrië voorzeker de beste was , waaraan LEO te eer geloof gaf , omdat PASCHASINUS zich op een wonderwerk beriep , geen 30 jaren geleden in Sicilië gebeurd , dat , naamlijk , in de Doopkapel eener Kerk aldaar het water geheel weggebleven was , op den plegtigen Doop-tijd , dat is , 's nachts voor het Paaschfeest , omdat dit Feest verkeerd berekend was , maar thans , daar het Feest volgens de Oosterfche berekening naderde , stroomde hetzelfde overvloedig toe .

Onder de eerste werkzaamheden van LEO , als Bis-LEO hand-
schop , was ook deze , dat hij zijn gezag in *Illyri-*haaft zijn
cum handhaafde . ANASTASIUS , Bisfchop van *Thes-*Geestlijk
salonica , door SIXTUS III tot zijnen *Vicaris* in die gebied
gewesten aangesteld , verzocht LEO , om de bevestig- over de
ging in deze waardigheid , gelijk dan ook deze ten Bisfchop-
dien einde , in het jaar 444 , aan de *Metropolitanen* pen van
aldaar eenen Brief fchreef (*). ANASTASIUS zijne *Illyri-*
volmagt misbruikende , liet ATTICUS , *Metropolitaan* cum.
van *Nikopolis* , in *Epirus* , die van hem opöntbo-
den zijnde , zich wegens ziekte ontfchuldigde te ver-
fchijnen , met bijftand van den Opperftadhouder , in
het ftrengfte van den winter , met geweld halen .
Hier over voerde ATTICUS , met de Bisfchoppen
van zijn Kerspel , de bitterfte klagten te *Rome* , en
LEO beftrafte zijnen *Vicaris* ; hem onder het oog
brengende , dat hij hem wel een gedeekte zijner zor-
gen , maar niet de geheele uitgeftektheid zijner
magt , (*plenitudo potestatis* ,) had overgelaten . Te-
vens gebood hij hem , wanneer de Bisfchoppen dier

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
jaar 363.
tot 476.

ge-

(*) *Epist. V. pag. 617. VI. pag. 619.*

III gewesten van hem verschillen mogten, hem zulks
 BOEK te berichten, dewijl zij in den grond allen gelijk
 VI waren, maar ook tevens allen gelijklijk zich tot hun
 Hoofdst. na C. G. Opperhoofd te Rome wenden moesten (*). Het
 Jaar 363. wel slagen in zijne onderneming omtrent de *Illyri-*
 tot 476. *sche* Bischoppen bemoeidigde LEO, om zijne rech-
 ten ook bij de *Afrikanen* uit te breiden, hetwelk
 hem te gemakkelijker viel, omdat deze gemeenten,
 door den inval der *Wandalen*, in dat Werelddeel,
 wenschten, in nadere Kerklijke verëeniging met Rome
 te staan. Dus behandelde hij, in het jaar 446, de
 Bischoppen van *Mauritania Caesariensis*, regel-
 recht op eenen toon, als of zij onder zijn Kerspel
 of Geestlijk Rechtsgebied behoorden (†). Ja zelfs
 onderstond hij, op dien zelfden gebiedenden toon,
 aan den *Patriärch* van *Alexandrië*, om dien zelf-
 den tijd, te schrijven (§), dat hij zich naar alle
 gebruiken der Roomsche Kerk te richten had. De
 toenmalige *Patriärch* van *Alexandrië* was juist DIOS-
 KORUS, de slechtste van allen, het geen LEO te
 stoutter kon maken. Hij begeerde, in den Brief, dat
 te *Alexandrië*, even als te Rome, de Ouderlingen
 en Kerkediensnaars enkel Zondags vroeg, of Zaturdags
 avonds laat, en wel door eenen Bischof, die de-
 zen dag gevast had, gewijd zouden worden; dat op
 groote Feestdagen, als 'er van tijd tot tijd veel volk
 in de Kerk komt, het Heilig Avondmaal, (*Sacrifi-*
cii Oblatio, Misfa,) meer dan ééns gehouden zal
 wer-

(*) *Epist.* XIV. p. 681. *sq.* (†) *Ep.* XII. p. 657.

(§) *Epist.* IX. pag. 628. *sq.*

worden enz. Ondertusfchen is het geheel niet waarfchijnlijk, dat men zich te *Alexandrië*, naar deze voorfchriften van den Roomfchen Bifchop gefchikt hebbe.

Het gedrag van LEO omtrent HILARIUS, Bifchop van *Arelate* of *Arles*, levert bijzonder eene proeve op van 's mans Kerklijke heerschezucht; HILARIUS had zijne vroegere jaren, in een Klooster op het Eiland *Lenna*, op de Kust van *Provence*, alwaar zijn Bloedverwant HONORATUS, Abt was, naar wien dit Eiland zedert den naam *St. Honorat* gekregen heeft, in de ftrengfte oefeningen van Godzaligheid doorgebracht. HONORATUS, Bifchop van *Arelate* geworden, overleed in het jaar 429, hebbende, vóór zijn overlijden, HILARIUS tot zijnen opvolger aangeprezen. HILARIUS, fchoon door burgers en foldaten uit zijn Klooster gehaald, liet zich niet bewegen, om de Bifchoppelijke waardigheid te aanvaarden, vóórdat, gelijk eene oude Levensbefchrijving van hem vertelt (*), God hem een teken van zijnen wil gegeven had, door eene witte duif, die zich, eene geruime poos, op zijn hoofd zette. Naderhand vierde hij de gedachtenis van zijnen vriend HONORATUS met eene Lofreden, die nog voorhanden is (†). Zijne overige fchriften, die uit gedichten, Brieven, en wonderverhalen beftaan,

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
Zijne ver-
fchillen
met HILA-
RIUS, Bif-
fchop van
Arles.

(*) *S. HILARI Episcop. Arelat. Vita in Opp. Leon. M. Tom. I.*

(†) *De Vita S. Honorati Sermo in Opp. Leon. AI. Tom. I.*

III staan, doch wier echtheid niet volkomen zeker is,
 BOEK hebben niet veel te beduiden. Zijne Leerredenen
 VI op alle jaarlijkfche Feestdagen, zijne verklaring over
 Hoofdst. na C. G. het *Symbolum*, en eene menigte van Brieven, zijn
 Jaar 363. verloren. HILARIUS verwierf zich, door zijne God-
 tot 476. zaligheid en ijver in zijn ambt, eene ongemeene
 achtung, zelfs fchreef men hem het vermogen toe,
 om wonderen te verrichten; zonder aanzien des per-
 foons, bestrafte hij de ondeugden met strengheid.
 Als de Opperftadhouder van *Arelate*, dien hij meer-
 malen in het geheim gewaarfchuwv had, geene on-
 rechtvaardige vonniffen te vellen, met zijne bedienden
 eens in de Kerk kwam, daar HILARIUS predikte,
 hield deze ftil, en zeide: „ Een man, die zijne heil-
 zame vermaningen verächt had, was onwaardig, het
 voedzel der Geestlijke fpijze te genieten.” Ook ging
 de Bifchop niet eer voort, met prediken, vóórdat
 de Stadhouder, befchaamd, de Kerk verlaten had.
 Zijne Leerredenen werden geprezen als welfprekend
 en vol vuurs, maar duurden zoo lang, dat de toe-
 hoorers, die naar de oude gewoonte ftonden, zulks
 niet konden uithouden, maar zitten gingen. Als
 ééns velen de Kerk verlieten, na het voorlezen van
 het Euangelie, riep hij hen met deze woorden te-
 rug: „ Gaat maar! gaat maar! uit de hel zult gij
 „ niet kunnen heengaan!” Hier voor hebben wij
 gezien, welke verfchillen ’er plaats hadden gehad,
 over het recht der Kerk van *Arles*, en de bemoe-
 jingen der Roomfche Bifchoppen deswegens (*).

In-

(*) Zie boven *Bladz.* 292.

Ingevolge zijn recht hield HILARIUS verscheidene **III**
Sijnoden of Kerkvergaderingen, eene in het jaar 439 **BOEK**
 te *Riez*, in het hedendaagsch *Provence* (*), eene **VI**
 in het jaar 441, te *Arausio*, (*Oranje*,) eene **na C. G.**
Arelate, in het jaar 443, maar als hij, in het jaar **Jaar 363.**
 444, op eene Kerkvergadering, te *Vesontio*, thans **tot 476.**
Besançon, CELEDONIUS, Bisfchop dier plaats, deed
 afzetten, omdat deze voorheen met eene weduwe
 getrouwd was geweest, en een burgerlijk ambt be-
 kledende, doodvonnissen had helpen vellen, zaken,
 die door de Kerklijke wetten in geenen Bisfchop ge-
 duld werden (†), spoedde CELIDONIUS zich naa
Rome om zich bij den Bisfchop LEO te beklagen,
 wordende van HILARIUS te voet in het koudste van
 den winter gevolgd, die aan LEO zijne bevreemding
 betuigde, dat iemand rechtens in *Galliën* afgezet,
 te *Rome* deel had aan het Altaar. Ook bleef hij,
 zegt zijn Levensbeschrijver, standvastig beweeren,
 wel gedaan te hebben, weigerende CELIDONIUS in
 zijne gemeenschap aan te nemen, hoe zeer hij des-
 wegens bedreigd werd, en in levensgevaar geraakte.
 Eindelijk keerde HILARIUS naa zijn Vaderland terug.
 Volgens het verhaal van LEO zelve (§), kwamen
 voor hem HILARIUS, CELIDONIUS, en andere Bis-
 fchoppen bij één; doch, de eerstgemelde kon niets
 gegronds aanvoeren, veelmeer gebruikte hij redenen,
 die

(*) *Concil. Regens. in Narboun. II. ap. Harduin. Act. Concil. Tom. I. pag. 957.*

(†) *S. Hilar. Arel. Vita p. 332. T. I. Opp. Leon. M.*

(§) *Epist. X. pag. 635.*

III die een Leek niet gebruiken, en geen Bisfchop aan-
 BOEK hooren kon: ook verzekerde LEO, dat hij enkel ge-
 VI duld en gelatenheid tegen 's mans trotsheid gefield
 Hoofdst. hebbe. Te weten, HILARIUS zal beweerd hebben,
 na C. G. dat de Bisfchop van *Rome* zijn Richter niet was,
 Jaar 363. tot 476. en dat deze zaak in *Galliën*, waar zij t'huis hoorde,
 beflist moest worden. Evenwel fprak LEO CELIDONIUS van alle befchuldigingen vrij, en gaf hem zijn Bisdom weder. Weldra wierp zich, toen de zaaken te *Rome* deze keer namen, eene partij in *Galliën* op, tegen HILARIUS. Men zond verfcheidene befchuldigingen tegen hem naa *Rome* over, onder anderen klaagde zeker *Gallifch* Bisfchop PROJECTUS over hem, dat HILARIUS, bij gelegenheid zijner ziekte, terftond hem 'een' anderen Bisfchop tot medehelper had gegeven, zonder hem, of zijne Geestlijkheid, iet te zeggen. LEO, zonder HILARIUS te hooren, herftelde dezen PROJECTUS weder (*), en fchreef vervolgens eenen Brief aan de Bisfchoppen der Provintie van *Vienna*, waar in hij tegen HILARIUS allerhevigst uitvoer: „ Hij wil ulieden, „ fchrijft hij, „ zoo zeer onder zijn afhanglijkheid „ brengen, dat hij zelfs aan den Apostel PETRUS „ volltrekt niet onderworpen zou behoeven te we- „ zen, nademaal hij de aanftelling van alle Bis- „ fchoppen in *Gallië* aan zich trekt, en zich de „ waardigheid van *Metropolitaan* toeëigent; zelfs „ vermindert hij den eerbied jegens den allerzalig- „ ften PETRUS, door trotsche woorden; daar even- „ wel .

(*) LEO *Epist.* X.

„ wel aan dezen, boven anderen, de magt, om te
 „ ontbinden en te binden, gegeven, en de zorg,
 „ om de schapen te weiden, bij uitnemendheid,
 „ aan hem toevertrouwd is.” Eindelijk velt LEO
 over HILARIUS het vonnis, sluit hem uit de Kerk-
 lijke gemeenschap met den Heil. Stoel, verbiedt hem
 voortaan inwijdingen te verrichten, of daar bij te-
 genwoordig te wezen, Kerkvergaderingen of *Sijn-*
oden te beleggen, en ontnemt hem het Kerkelijk gebied
 over de Provintie van *Vienne*; en als 'er eene Kerk-
 vergadering moest beschreven worden van meer Pro-
 vintiën, werd zulks door hem aan zekeren Bisfchop LE-
 ONTIUS, uit hoofde van zijnen eerwaardigen ouder-
 dom, overgelaten. In laater tijd heeft QUESNELL,
 in eene afzonderlijke verhandeling (*), de verdedi-
 ging van HILARIUS op zich genomen, en de onbil-
 lijkheid der handelwijze van LEO aangetoond, die
 aan zijne Kerkelijke rechtbank trok, het geen ei-
 genlijk door de *Gallifche* Bisfchoppen had behoren
 beflist te worden, gelijk dan ook HILARIUS hem
 niet voor zijnen Richter wilde erkennen, behalven
 dat deze onverhoord, en enkel op de aanklagten
 zijner beschuldigeren, verwezen werd. De BALLE-
 RINI (†) hebben wel gepoogd QUESNEL te weder-
 leggen en LEO te verdedigen, en, daar alles op de
 vraag aankomt, of de Bisfchoppen van *Rome* van
 ouds recht hadden, om *Appellen* of beroepen, uit
 al-

III
 BOEK
 VI
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

(*) *Disf. V. feu Apologia pro S. Hilario Arel. Episc.*
Tom. II. Opp. Leon. M. p. 753-898. ed. Baller.

(†) *Observ. in Disf. V. Quesnel. p. 899-1069. l. c.*

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

alle gemeenten der Christenen, als voor eene hogere rechtbank, te ontvangen, trachtten zij zulks te bewijzen, voorëerst, uit de *heerschende gewoonte*, doch daar van was geene onbetwistbare blijk, dus moesten zij zich daar mede te vrede houden, dat LEO zelf dit *eene oude gewoonte* noemt. Vervolgens beriepen zij zich op de *Kerkelijke rechten*, doch ook hier vonden zij niets dan het besluit der Kerkvergadering van *Sardica*, hetwelk nooit algemeen erkend was, als zijnde geen besluit van eene algemeene Kerkvergadering; eindelijk zochten zij een bewijs uit het *Godlijk recht der Roomsche Bisschoppen*, welk bewijs echter buiten *Rome* weinig ingang zal vinden. Maar LEO vond betere gelegenheid, om zijn gezag en rechten uit te breiden, in de omstandigheden der tijden. Hij wist, in het jaar 445, bij den jongen en zwakken Keizer VALENTINIAAN III, een bevel te bewerken (*), in de zaak van HILARIUS. In dit bevel, gericht aan AËTIUS, den oppersten Veldheer in *Galliën*, zegt de Keizer, dat hij de Godlijke bewaring van zijn rijk, voornaamlijk, verwachtte van het bewaren van het *Christelijk Geloof*. Nademaal nu, (zeldzaame overgang zeker! van het *Christelijk Geloof*, tot de *Bisschoppelijke magt!*) — het *Primaatschap van den Apostolischen Stoel*, door de voortreffelijkheid van den Heiligen PETRUS, door de waardigheid der stad *Rome*,

(*) *Legg. Novellar. Theodos. Aug. tit. 24. de Episcop. Ordinat. Libr. 1. in Append. Cod. Theodos. pag. 67 Tom. VI. Part. II. cd. Ritt.*

me, en door het gezag eener heilige *Kerkvergadering* — (Was deze de vergadering van *Niceë*? Maar die heeft besloten, dat de drie groote *Metropolitanen*, onder welke die van *Rome* de eerste was, elk in zijn Kerkelijk gebied, hunne rechten ongestoord zouden uitöefenen. Of zal het de *Kerkvergadering* van *Sardica* zijn? Maar deze was slechts eene bijzondere *Kerkvergadering*, en heeft bovendien wel bepaald, dat een ten onrecht afgezette *Bisfchop* zich tot den *Bisfchop* van *Rome*, als een' onpartijdig *Richter*, kon wenden, maar geenszins, dat deze *Bisfchop* het *Hoofd* der *Westerfche Kerken* zal wezen, ook zijn hare besluiten niet algemeen aangenomen geworden. —) De *Keizer* vervolgt: Zoo mag zich niemand verftouten, zonder toeftemming van dezen *Stoel* iet ongeoorloofds te ondernemen; want alleen dan zal de *vrede* der *Kerk* behouden worden, wanneer de *geheele Kerk* haren *Bestuurer erkent*, (*fi rectorem suum agnoscat universitas.*) Tot hier toe was dit onverbreeklijk in acht genomen; maar thans had, volgens het getrouw bericht van den *Bisfchop* *LEO*, (*Romani Pape*, ook vervolgens *urbis Pape*, of *urbis Romane Pontificis.*) *HILARIUS*, zonder deszelfs bewilliging, vele koene handelingen, tegen de *Majesteit* des *Rijks*, en tegen den eerbied aan den *Apostolifchen Stoel*, bedreven, van welken laatstgemelden hij ook zijn vonnis ontvangen had. Dit vonnis zou nu wel op zich zelf, zonder *Keizerlijke bekrachtiging*, in *Gallië*, volftaan; want hoe zou niet alles aan het gezag van eenen zoo grooten *Bisfchop* over de ge-

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III meenten geoorloofd zijn? Maar ook de Keizer
 BOEK moest daar voor zorgen, dat 'er geene Kerkelijke
 VI onrusten ontstonden, noch iemand zich tegen den
 Hoofdst. na C. G. *Roomschen* Bisfchop verzette. Dienvolgends gebood
 Jaar 363. hij: „Dat noch de Bisfchoppen in *Galliën*, noch
 tot 476. „ in andere Rijklanden, iet tegen de oude ge-
 „ woonten, zonder bewilliging van den *Roomschen*
 „ Bisfchop, zullen ondernemen; veelmeer zal hun
 „ dat ten wet dienen, wat de Apostolifche Stoel
 „ heeft voorgeschreven, of voorschrijven zal, en
 „ elk Bisfchop, die, voor deszelfs rechtbank ge-
 „ daagd, weigert te verschijnen, zal van den Be-
 „ velhebber zijner Provincie daar toe genoodzaakt
 „ worden.” Deze wet van VALENTINIAAN was,
 in de daad, eene tot hier toe ongehoorde nieuwig-
 heid, onder de Christenen, door LEO verkregen,
 misfchien wel door hem opgesteld, of woordlijk op-
 gegeven; zij is ook nooit door eene Kerkvergadering
 aangenomen, terwijl vele Bisfchoppen nog lang daar-
 na hunne onafhankelijkheid van den Bisfchop van
Rome hebben gehandhaafd (*). Zelfs fchijnt deze
 wet, ten opzichte van HILARIUS, niet alle werking
 gedaan te hebben, die LEO 'er van had mogen ver-
 wachten. HILARIUS veröotmoedigde zich wel, zegt
 zijn Levensbefchrijver, voor zijuen het Keizerlijk ge-
 zag misbruikende tegenfrevet, en zond, om dien te
 verzachten, eenen Ouderling en vervolgens twee
 Bis-

(*) DU PIN *de Ant. Eccles. Disciplin. Disf. II. pag.*
 209. fq. PETR. DE MARCA *de Concord. Sacerdot. et imper.*
Libr. I. Cap. 9. pag. 34. Paris. 1663. fol.

Bischoffen naa *Rome*, maar voor het overige bleef hij standvastig, zich geheel aan gebeden, prediken, en godvruchtige werken overgevende, tot hij, niet lang daar na, overleed; waar na het hem ontnomen Kerkelijk gebied aan zijnen opvolger RAVENNIUS, grootendeels, in het jaar 449, op verzoek der Bischoffen, die hem verkozen hadden, werd weder gegeven, alleen werden ook aan den Bischof van *Vienna*, als *Metropolitaan*, door Paus LEO, te gelijk sommige Bisdommen onderworpen, en de verschillen tuschen deze twee *Metropolitanen*, in *Galliën*, gaven, van tijd tot tijd, gelegenheid, aan de Bischoffen van *Rome*, om hunne magt over een aanzienlijk gedeelte van *Galliën* uit te breiden (*).

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Midlerwijl was LEO ook aan andere kanten bezig geweest. In het vervolg zullen wij zien, welke pogingen hij, in het jaar 447, aanwendde, om de *Priscilliänisten* te onderdrukken. In *Sicilië* verbood hij, in hetzelfde jaar, aan alle Bischoffen (†), niet meer op *het Feest der verschijning* van CHRISTUS, maar eenig en alleen op *Paaschen* en *Pinkstereen* te doopen, alleen gevallen van noodzaaklijkheid uitgezonderd. Met het jaar 448, kreeg hij drukke bezigheden, toen EUTYCHES, te *Konstantinopolen*, zijne gevoelens over den perfoon van CHRISTUS voordroeg. LEO was hier een hoofdperfoon, naar wien de *Katholijken* zich richtten, hij bewerkte eene

Andere
verrich-
tingen
van LEO.

al-

(*) LEO *M. Epist.* 40. *prg.* 990. *Epist.* 65. *pag.* 993. *et Epist.* 66. *pag.* 998.

(†) *Epist.* XVI. *pag.* 715. *sq.*

III *algemeene Kerkvergadering te Chalcedon*, in het
BOEK jaar 451, op welke EUTYCHES, als een dwaal-
VI leeraar, veroordeeld werd; doch, dit zullen wij, in
Hoofdst. na C. G. de Geschiedenis van dezen twist, breder moeten
Jaar 363. tot 476. verhaalen.

Die zelfde Kerkvergadering te *Chalcedon* veroor-
zaakte nogthans aan den Bischop LEO groote on-
gemoeilijkheden van aangenamenheden, door in haren 28sten *Canon* aan
LEO over het gezag van den Patriarch van *Konstantinopolen* gelijke voor-
rechten toe te kennen, als aan den Bischop van
van *Rome*, bevestigende dus den derden *Canon* der Kerk-
vergadering van *Konstantinopolen*, van het jaar 381,
waar van wij hier voor gesproken hebben (*). De-
ze 28ste *Canon*, of *Kerkregel*, luidt dus: „ Na-
„ demaal wij de besluiten der Heilige Vaders door-
„ gaands volgen, en den zoo even voorgelezenen
„ *Canon* van 150 Godegeliefdste Bischoppen, ”
(de derde *Canon* der Kerkvergadering van *Konstan-*
stantinopolen,) „ erkennen; zoo besluiten en stellen
„ wij even hetzelfde vast, ten aanzien der voor-
„ rechten der heiligste Kerk van *Konstantinopolen*,
„ het *nieuwe Rome*. Want de Vaders hebben aan
„ den troon, (of Bischoppelijken zetel,) van het
„ *oude Rome*, uit hoofde van de heerschappij dezer
„ stad, met recht, zekere voorrechten toegedeeld.
„ Door dezelfde inzichten bewogen, hebben de Go-
„ degeliefdste 150 Bischoppen aan den Heiligsten
„ troon van het *nieuwe Rome*, gelijke voorrechten,
„ (*ἰσὺ πρεσβεία*,) toegeftaan, nademaal zij te recht

„ oor-

(*) *Bladz.* 262.

„ oordeelden, dat eene stad, welke door de Keizer-
 „ lijke regering en door den Senaat verëerd is, en
 „ gelijke voorrechten met de oude Koningin Ro-
 „ me geniet, ook in Kerkelijke zaken, even als
 „ deze, verheven moet worden, zoodat zij de twe-
 „ de na dezelve zij; en dat derhalven de *Metropo-*
 „ *litanen* der Kerspels van *Pontus*, *Afïë*, en *Thra-*
 „ *cië*, en bovendien ook de Bischoppen, onder de
 „ Barbaren, tot de gezegde Kerspels behoorende,
 „ van den bovengemelden troon der heiligste Kerk
 „ te *Konstantinopolen* gewijd zullen worden; te
 „ weten, elk *Metropolitaan* der aangehaalde *Dioce-*
 „ *fen*, zal, met de Bischoppen zijner Provintie,
 „ de nieuwe Bischoppen derzelven wijden, gelijk
 „ door de Godlijke *Canons*, (Kerkregelen,) beves-
 „ tigd is; maar de *Metropolitanen* zelve der gemel-
 „ de *Diocesen* zullen, als gezegd is, door den
 „ Aardsbischof van *Konstantinopolen* gewijd wor-
 „ den, wanneer hunne verkiezing, naar gewoonte,
 „ eenparig geschied, en aan hem bericht is.” Toen
 deze Kerkregel op de Kerkvergadering besloten werd,
 waar toe het Hof, naar het schijnt, met de Bis-
 schoppen was afgesproken, hadden de gevolmagtig-
 den van den Bischof van *Rome* vooräf de verga-
 dering verlaten, zoo als voorheen die zelfde Bis-
 schoppen, door dezelfde kunstgreep, zich ongehou-
 den gerekend wilden hebben, aan den derden *Canon*
 der Kerkvergadering van *Konstantinopolen* (*). Daags
 na het genomen besluit verschenen de *Roomfche* af-

III
 BOEK
 VI
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

(*) *Act. XVI. Concil. Chalced. p. 626. ed. Hard.*

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

---

gevaardigden weder in de vergadering, zich bij de tegenwoordig zijnde Keizerlijke Staatsdienaren bezwarende, dat men iet besloten had, hetwelk met alle Kerklijke wetten streed; de vergadering vertoonde hun, daar tegen, dat zij vrijwillig verzocht hadden, niet tegenwoordig te wezen, en dat alles, niet op eene flinkfche wijze, maar met de beste orde was toegegaan. Als desniettemin één der afgevaardigden verzekerde, dat de Bisfchoppen, met eene flinkfche freek, genoodzaakt waren geworden, dit besluit te ondertekenen; riepen zij allen uit, dat 'er niemand genoodzaakt was geweest. Hij hernam, dat men de wetten van *Niceë* verächt, en alleen van die van *Konftantinopolen* gewaagd had, welke men in geene verzameling van Kerkwetten vond. „Indien de Bisfchoppen dezer Hoofdstad,” ging hij voort, „voor dezen zoodanig voorrecht genoten heeft, wat hebben zij nodig het thans te zoeken? en hebben zij het nooit gehad, waaröm zoeken zij het nu?” Tevens las een ander der afgevaardigden, op begeerte der Bisfchoppen, de plaats uit de volmagt van hunnen Bisfchop voor, waar in zij gelast werden: „niet toe te laten, dat de voorfchriften der Vaderen, op eenigerhande wijze, benadeeld werden; volftrekt op de bewaring van zijne waardigheid bedacht te zijn; en wanneer de Bisfchoppen, in vertrouwen op de aanzienlijkheid hunner fteden, zich iet wilden aanmatigen, zich tegen hen standvastig te verzetten.” Hier op lieten de Staatsdienaars de beide partijën de *Canones* voorlezen, op welke zij zich beriepen; tevens aan de

de Bifchoppen der *Diocelen* van *Afië* en *Pontus* afvragende, of zij, uit vrijën wil, dan gedwongen, getekend hadden? Allen antwoordden: vrijwillig, velen verklaarden ook, dat de Bifchoppen van *Konftantinopolen*, tot hier toe menigmalen in hunne lauden de inwijding verricht hadden. Eindelijk, deden de Keizerlijke Staatsbedienden, ingevolge dit alles, de uitspraak: Zij erkenden wel, dat men, naar Kerkelijke wetten, aan den *Aardsbifchop van het oude Rome*, voor allen den eerften rang en de voornaamfte eerbewijzingen, (*τα πρωτεια και την εξαιρετον τιμην*,) voorbehouden moest; maar, dat de Aardsbifchop van *het Koninglijk Konftantinopolen*, van *Nieuw Rome*, het zelfde voorrecht, (*πρεσβειων της ιερης*,) genieten moest, en het recht had, om de *Metropolitanen* van den *Afiätifchen*, *Pontifchen* en *Thracifchen* Kreits te wijden. Alle de Bifchoppen ftemden deze uitspraak toe; en niettegenftaande een der *Roomfche* afgevaardigden aanmerkte, dat de Roomfche Stoel bevolen had, dat alles, in hunne tegenwoordigheid zou behandeld, en dat dus het befluit des voorgaanden dags behoorde ingetrokken, ten minften hunne aantekening daartegen in de handelingen geplaatst te worden, opdat zij mogten weten, wat zij den voornaamften Bifchop der Christenheid zouden melden, en hij of over de belediging van zijnen Stoel, of de verwaarlozing der Kerkelijke wetten, zijn gevoelen zou kunnen zeggen, gaven de Staatsdienaars hem eenvoudig ten antwoord, dat de geheele *Synode* hunne uitspraak had goedgekeurd. LEO nam dit befluit der Kerkvergadering, hoe veel recht

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III recht dezelve ook, in de daad, had, om over za-
 BOEK ken, de uitwendige Kerken-orde betreffende, gepaste
 VI besluiten te nemen, en hoe weinig hij of zijn Stoel
 Hoofdst. bij dit besluit verkort werd, echter zeer euvel op,
 na C. G. omdat de waardigheid van den *Roomſchen* Stoel,
 Jaar 363. omdat de waardigheid van den *Roomſchen* Stoel,
 tot 476. even als van dien te *Konſtantinopolen*, door de
 Kerkvergadering gevestigd werd, niet op eenige Ker-
 kelijke voorrechten, maar op het Wereldlijk aanzien
 dezer beide ſteden in het Keizerrijk. Het geen LEO
 voorwendde van het ſchenden der Kerkelijke wet-
 ten, was enkel een voorwendzel. Op de Kerkver-
 gadering te *Niceë* kon de Biſchop van *Konſtanti-
 nopolen* nog niet onder de *Primaten* gerekend wor-
 den, en echter waren op dezelve vergadering de
Primaten van *Rome*, *Alexandrië*, en *Antiöchië*,
 volkomen gelijk geſteld, en de beſluiten van de
 Kerkvergadering van *Konſtantinopolen* verwierp hij,
 zonder eenigen ſchijn, als of dezelve niet genoeg
 bevestigd waren door de Keizerlijke bekrachtiging,
 zonder dat de toeftemming van den Biſchop van
Rome verëiſcht werd. Te vergeefs, zocht ANATO-
 LIUS, de *Patriärch* van *Konſtantinopolen*, en de
 geheele Kerkvergadering, hem met eenen Brief te be-
 vredigen, te vergeefs beval Keizer MARCIANUS, die
 de vergadering bijeen geroepen had, hem nog, in
 het jaar 451, aan, om, gelijk alle de beſluiten, dus
 ook bijzonder den 28ſten *Canon* dier Kerkverga-
 dering, aan te nemen. Hij antwoordde den Keizer,
 en ANATOLIUS (*), in bijzondere Brieven, en
 ſchoon

(*) *Epist.* 104. et *Epist.* 106.

schon zelf de heerschzuchtigste Bisfchop van zijnen tijd, waarfchuwde hij dezen laatstgemelden met Bijbelplaatzen, om toch niet heerschzuchtig te zijn, opdat hij eindelijk niet ook dat geen verliezen mogt, het geen hij, met recht, bezat. In het bijzonder fchreef hij aan de Keizerin PULCHERIA, die den Bisfchop van Rome zeer begunftigde (*), en verklaarde aan haar, ten opzichte van de Kerkvergadering van Konftantinopolen, dat, hoe vele Bisfchoppen ook zich tegen de door den H. Geest te Niceë bewerkte wetten mogten aankanten, hij te famen met de Rechtzinnige en Godzalige Keizerin, alle hunne befluiten, onder het gezag van den Apostel PETRUS, voor nietig en van onwaarde hield. (*In irritum mittimus, et — generali prorfus definitione casfamys.*) Op een ander aanfchrijven van den Keizer MARCIANUS, in het jaar 453 (†), die zich beklaagde, dat de Eutychiänen misbruik maakten van zijne weigering, om de befluiten der Kerkvergadering goed te keuren, fchreef hij aan den Keizer, de Keizerin, en aan de Kerkvergadering zelve, gevende zijne goedkeuring tot alles, wat zij tegen de toenmalige Ketterijën had befloten, maar in zijue weigering omtrent den 28ften Canon steeds volhardende, ja zelfs deed hij zijn best, om den Patriärch van Antiöchië, als ook dien van Alexandrië, op te ftoeken, en tegen dit befluit in het harnas te jagen (§).

III
BOEK
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

LEO'S

(*) *Epist.* 105.

(†) *Inter Epist. Leonis M. Epist.* 110.

(§) *Ep.* 111, 112, 114, 115, 116, 119, 129. etc.

III LEO's Brief werd, in de Kerkvergadering, slechts
 BOEK ten halve gelezen, met weglating van het geen ANA-
 VI TOLIUS betref (*); op aandrang echter van den
 Hoofdst. na C. G. Keizer beloofde hij zich met ANATOLIUS te willen
 na C. G. verzoenen (†), die vervolgens, waarschijnlijk door
 Jaar 363. den invloed van het Hof, eenen vrij nederigen Brief
 tot 476. aan LEO schreef, het aan de *Geestlijkheid* der ge-
 meente van *Konstantinopolen* toeschrijvende, dat men
 die vermeerdering van zijn Kerklijk gebied, waar
 naar hij zelf nooit gestaan had, besloten had. Het
 blijkt ook, uit verscheidene Brieven van LEO, dat
 hij, in het vervolg, over ANATOLIUS wel voldaan
 was. Evenwel bleef het besluit van de Kerkverga-
 dering van *Chalcedon* in kracht, 'er zijn zelfs spoo-
 ren, dat ANATOLIUS de rechten, hem daar bij toe-
 gekend, hebbe uitgeoefend, en zeker is het, dat
 één zijner naaste opvolgeren, ACACIUS, van het
 jaar 472 af, het genot dezer rechten gehad en voor
 altijd behouden heeft, niettegenstaande den tegen-
 stand van den toenmaligen Bisshop van *Rome* SIM-
 PPLICIUS, die daar tegen voorstellingen door zijnen ge-
 zant bij den Keizer LEO liet doen (§), en FELIX
 III, onder de redenen, waaröm hij de vrijheid nam,
 om ACACIUS af te zetten, deze als de eerste en
 voornaamste noemde, dat hij de Kerkregelen van
Niceë overtreden, en zich eens anders Kerkelijk ge-
 bied had aangematigd (**). Ook liet de Keizer BA-

(*) *Epist.* 127. (†) *Epist.* 128. SI-

(§) *In GELASHI Epist.* 7. *ad Episcop. Dardanie T.*
 II. *Act. Concil. Hard. pag.* 913.

(**) *FELIX III. Ep.* 8. *ad Acac. p.* 831. *ap. Hard. l.c.*

SILISCUS, die, in het eerst, de *Eutychiänen* begunstigde, toe, dat hun Bisshop TIMOTHEUS den Bisshop van *Efeze* weder herstelde, gevende bij deze gelegenheid, zegt EVAGRIUS (*), aan de Kerk van *Efeze* de *Patriäρχale* rechten, (hij verstaat hier door derzelve onafhankelijkheid van den *Patriäρχ* van *Konstantinopolen*,) weder. ACACIUS, dus van twee zijden gedrongen, hitste de Monniken en het volk van *Konstantinopolen* tegen den Keizer op, die, de zwakheid van zijn gebied buitendien voelende, daar op van maatregelen veranderde en het gezag der Kerkvergadering van *Chalcedon* herstelde, bevelende te gelijk, dat aan den *Patriäρχ* en *Aardsbisshop* ACACIUS die gewesten terug gegeven zouden worden, in welke zijn Bischoppelijke Stoel het recht van *inwijding* had. Nog volkomener was de overwinning van dezen *Patriäρχ*, toen BASILISCUS, in het jaar 477, door ZENO van den troon gestoten werd. Thans zagen de *Asiätische* Bisshoppen zich genoodzaakt, zich voor den *Patriäρχ* van *nieuw Rome* te vernederen, en de meer gemelde Kerkvergadering te erkennen (†). ZENO gaf eene wet (§), volgens welke aan den *Patriäρχ* ACACIUS alle de voorrechten, denzelven door den voorgaanden Keizer ontnomen, en aan de Kerk van *Konstantinopolen*, (*sacrofancta hujus religiosissime civitatis Ecclesia, et mater nostræ pietatis,*

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Hist. Eccles.* III. 6. (†) EVAGR. *l. c. C. 9.*

(§) *Leg. 16. Cod. de Sacros. Eccles.* welke daar verkeerdelijk aan Keizer LEO wordt toegeschreven.

III *tis, et Christianorum orthodoxa religionis omnium,*
 BOEK *et ejusdem regiae urbis sanctissima sedes,)* haar
 VI
 Hoofdst. rang boven andere Kerken, als aan de Kerk der
 na C. G. Keizerlijke Hoofdstad, weder gegeven werd. Zedert
 Jaar 363. zijn de *Patriärchen* van *Konstantinopolen* in dit be-
 tot 476. zit gebleven, voornaamlijk door de gunst der Kei-
 zeren, gelijk JUSTINIANUS, in ééne zijner wet-
 ten (*), *de Kerk van Konstantinopolen het*
hoofd van alle andere Kerken noemt. Zelfs gaven
 de *Eutychiäansche* onrusten en daar uit ontstane
 oproeren in de Kerken van *Antiöchië* en *Alexandrië*
 aan de *Patriärchen* van *Konstantinopolen* meermalen
 gelegenheid, om zelfs over deze Kerken gezag te
 oefenen, ook werd hun aanzien in het jaar 692,
 nog op nieuw bevestigd, op eene algemeene Kerk-
 vergadering (†); ja zij zouden zich, niet min dan
 de *Roomsche* Bischoppen tot hoofd der Westers-
 sche Kerken, insgelijks tot hoofd der Oostersche
 hebben verheven, indien hun de Staats- en andere
 gebeurenissen, doorgaands, zoo gunstig geweest wa-
 ren, als voor de Bischoppen van *Rome*.

LEO be-
 werkt
 den af-
 togt van
 ATILLA.

De toenmalige zwakheid en het verval van het
 Westersch Keizerrijk werkte zelfs mede tot de
 grootheid der laatstgemelde Bischoppen. Wanneer
 ATILLA, de Koning der *Hunnen*, bij zijnen inval
 in *Italië*, reeds op het weerloos *Rome* aanrukte,
 zond Keizer VALENTINIAAN III, een Gezantschap
 aan

(*) *Leg. 25. Cod. de SS. Eccles.*

(†) *Concil. Trullan. seu Synod. Quinisext. a. 692.*
Canon. 36.

aan dezen Vorst, om een vergelijk met hem te tressen. Het bestond uit twee Staatsmannen en den Bischof LEO, welke laatste den Koning zoo innam, gelijk zijn tijdgenoot PROSPER (*) verhaalt, dat deze niet alleen alle vijändlijkheden staakte, maar ook, onder belofte van vrede, tot over den *Donau* terug trok. De twee Staatsdienaars waren de Vader van den vermaarden CASSIODORUS, en een Zoon van den Veldheer AËTIUS (†). Doch, hoe zeer dezen, ruim zoo veel, als de Bischof LEO, tot het welslagen van dit Gezantschap zullen toegebragt hebben, en 'er voor ATTILA buitendien Staatskundige redenen kunnen geweest zijn, gelijk ook de vóordelige voorlagen, onder anderen van eene jaarlijksche schatting (§), hem bewegen konden, om terug te trekken, evenwel behaalde LEO bij het volk den grootsten dank, als die door zijne eerwaardigheid en welsprekendheid dezen invloed op den Vorst zal gehad hebben, zelfs heeft men naderhand verducht (**), dat de Apostel PETRUS zich naast den Bischof openbaarde in een Priesterlijk ge-

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *In Chron. ad. Ann. 452.*

(†) Gelijk ons blijkt uit eenen Brief van den *Oost-gothischen* Koning THEODORIK aan den Romeinschen Senaat (*in CASSIODOR. Var. Libr. I. Epist. 4. pag. 5. Tom. I.*) door CASSIODORUS opgesteld, in welken van LEO niet ééns gewaagd wordt.

(§) Volgens JORNANDES *de Reb. Get. Cap. 49.*

(**) *Hist. Miscell. Libr. XV. pag. 98. in MURATOR, SS. rer. Ital. Tom. I. Part. I.*

III gewaad, staatlijk voorkomen, en eerwaardige grijze
 BOEK haairen, den Koning met een ontbloot zwaard eenen
 VI onverwijlden dood dreigende, indien hij niet aan het
 Hoofdst. voorstel van LEO voldeed. Welk verteltzeltjen, al-
 na C. G. jaar 363. hoewel zelfs in het *Roomfche Breviarium*, of Ge-
 tot 476. bedeboek, ingeflopen, evenwel bij de Geleerden dier
 Kerk geenen ingang heeft kunnen vinden.

LEO be-
 waart
 Rome
 van
 moord en
 brand.

Zekerer is het, dat LEO, in het jaar 455, *Rome* door zijne voorspraak bij GENSERIK, Koning der *Wandalen*, gered heeft, van door vuur en staal vernield te worden, toen deze Vorst de stad aan zijn volk ter plundering overgaf (*). In ééne zijner Leerredenen (†), vermaant LEO zijne toehoorders, om het behoud der stad, bij deze gelegenheid, niet aan zekere plaatsing der Starren, maar aan Gods barmhartigheid toe te schrijven. Van de groote menigte gevangenen, welke GENSERIK naa *Afrika* overvoerde, werden velen onder eene barbaarfche en Heidensche natie, in dit Werelddeel, gezonden. Deze niet weinigen derzelve tot het Christendom overgehaald hebbende, vonden middel, om voor deze nieuwe gemeenten Leeräars van LEO te verzoeken, die zij ook verkregen (§).

Of LEO
 de oor-
 biecht
 hebbe in-
 gevoerd?

Van dezen tijd af, tot het jaar 461, in hetwelk LEO overleed, vindt men van hem geene uitstekende verrichtingen meer; alleen in het jaar 458 of 459, beantwoordde hij eenige vragen van RUSTICUS, Bis-
 schop

(*) Zie boven *Bladz.* 56.

(†) *Serm.* LXXXIV. *pag.* 336.

(§) *vict. Vitens. Hist. Perf. Vand. L. I. C. II. p. 9.*

ſchop van *Narbonna*, over de Kerkenörde (*), en bijzonder is, onder anderen, zijn voorschrift merkwaardig, aan de Bisſchoppen in *Kampanië*, *Samnium* en *Picenum* (†), waar hij eene tegen de *Apostoliſche Kerkregelen* bij sommigen hunner ingevoerde gewoonte volftrekt wil afgeſchaft hebben.

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

„ Er behoorde naamlijk, wanneer van gelovigen
„ Kerklijke boete gevorderd wordt, *geene geſchrevene belijdenis van hunne bijzondere zonde* voor
„ de gemeente gelezen te worden, nademaal het genoeg zij, dat de ſchulden van het geweten aan
„ de Priesters alleen *in eene geheime belijdenis* beleden worden. Die volheid des geloofs ſchijnt
„ wel prijslijk te zijn, welke, uit vreeze voor God, niet ſchroomt zich voor de menſchen te ſchamen;
„ echter, dewijl niet allen zoodanige zonden bedreven hebben, dat zij, als zij de Kerkelijke
„ boete begeeren, niet zouden ſchroomen, dezelve bekend te maken; zoo behoorde dit zoo berispelijk gebruik afgeſchaft te worden, opdat niet velen afgeſchrikt worden van de bekeeringsmiddelen
„ der boete, dewijl zij zich ſchamen, of vrezen zonden, voor hunne vijanden zulken van hunne
„ handelingen te laten geöpenbaard worden, wegens welke zij eene gerechtlijke vervolging zouden kunnen dulden. Want, die Belijdenis is voldoende, die eerst aan God, vervolgens ook aan den
„ Priester gedaan wordt, die als voorbidder voor
„ de

(*) *Epist.* 167. *pag.* 1415. *ſqq.*

(†) *Epist.* 168. *pag.* 1429.

III „ de zonde der boetelingen tusschentreedt. Dan
 BOEK VI „ zullen 'er ook des te meer tot boetdoening aan-
 Hoofdst. „ gespoord kunnen worden, wanneer het geweten
 na C. G. „ des belijdenis doenden niet voor de ooren des
 Jaar 363. „ volks ten toon gesteld wordt.” Over dit voor-
 tot 476. „ schrift van LEO hebben de *Roomsch-Katholijken* en
Protestanten in laater tijden verschild, alzoo de cer-
 sten in dezelve niet meer vonden, dan de bevesti-
 ging der geheime zondenbelijdenis, of soort van oor-
 biecht, die, van de tijden der Apostelen af, in ge-
 bruik zal geweest zijn, terwijl de laatsten beweerd-
 den, dat de zoo bekende *εξομολογησις*, of openbare
 belijdenis in de gemeente hier door afgeschafte, en
 de aanleiding tot de geheime oorbiecht gegeven is.
 Wij kunnen hier in dezen twist niet treden, maar
 merken alleen aan, dat, de openlijke belijdenis, schoon
 niet in alle, evenwel in sommige gevallen, eene be-
 lijdenis van bijzondere zonden geweest zijnde, het
 affchaffen derzelve veel tot vermindering der zeden
 en derzelve achtung heeft kunnen toebrengen, en
 dat even daar door, en door het invoeren eener ge-
 heime belijdenis, het verwisfelen van boetdoeningen
 in geldboeten, waar bij de Zondaar en de Geestlijke
 gelijk gemak en voordeel vonden, bevorderd is ge-
 worden, daar men reeds ten dezen tijde de afko-
 ping en het ontbinden der zonden door geschenken
 en giften aan Kerken en Kloosters in bijzondere ge-
 schriften aanprees (*).

Dood en Het laatste, dat wij van LEO lezen, is, dat hij
 bij

(*) SALV. *Ep. IX. ad SALON. p. 184-189. ed. Brem.*

bij de graven der Apostelen PETRUS en PAULUS, wier lijken men in de Pieters-Kerk geloofde te bezitten, Roomsche Geestlijken tot wachters aanstelde, die naar den Latijnschen naam van een Graf of Kapel, waar Heiligen begraven liggen, (*Cubiculum*), *Cubicularii* heetten, ook *Martyrarii*, *Custodes Martyrum* en *Capellani*, genoemd worden, onder den twaalfden dezer namen komen zij reeds ten tijde van den Bischof SYLVESTER voor (*). LEO zelf, in het jaar 461, overleden zijnde, werd in deze Kerk begraven. Van de drievoudige verplaatsing van zijn gebeente, van derzelve *Reliquiën*, die ook buiten Rome verbreid zullen zijn, van zijne plegtige verëering in de Roomsche Kerk op den elfden April, en andere dergelijke bijzonderheden, kan men QUESNEL (†) en anderen nalezen. Waaröm zijne tijdgenoten hem zoo bewonderd, en de nakomelingfchap hem met den bijnaam *de Grooten* verëerd hebben, leert reeds gedeeltelijk zijne Gefchiedenis, hier voor verhaald, en zal nog verder blijken, wanneer wij de *Eutychiïanfche* verschillen en de Gefchiedenis der Kerkvergadering van *Chalcedon* verhalen zullen. Zijne uitmuntende be- gaafdheden, veel aanleg tot welsprekendheid, eene bekwaamheid tot het ontvouwen en verdedigen der heerschende geloofsleere, die men voor eigenlijke Godgeleerde kennis in eenen hoogerem zin hield, een groote en dikwijls gelukkig aangewende ijver,

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
karakter
van LEO
den
Grooten.

aan-

(*) *Lib. Pontif. in S. Leone pag. 153. Verg. p. 83.*

(†) *Disf. I. de Vit. et Gest. Leon. M. p. 586.* met de aanmerkingen der BALLERINI daar op.

III
BOEK
VI
Hoofdst. op de Godsdiensttwisten en Kerkvergaderingen van
na C. G. zijnen tijd, die eenen zijner navolgeren, NIKOLAAS
Jaar 363. I, deed zeggen: *zonder hem zou de Christelijke*
tot 476. *Godsdienst door de Eutychiänery geheel omgekeerd*
zijn geworden.” Maar bovenal zijn hooge geest, zijne onöphoudelijke pogingen, om de magt van zijnen Stoel uit te breiden, en het gewenschte gevolg, waar mede dezelve doorgaands bekroond werden; dit laatste alleen zou genoegzaam geweest zijn, om hem in zijne Kerk, en bij zijne opvolgers in derzelve bestuur, die zoo veel aan hem te danken hebben, eenen glans van grootheid te verwerven, die echter in andere Gewesten niet meer schitteren zal. Daarom gaf hem BENEDICTUS XIV, die, nog als Kanunnik in de St. Pieters-Kerk, eene nieuwe verplaatsing van het gebeente van LEO *den Grooten* bijwoonde, en die het altijd voor eene uitnemende gelukzaligheid achtte, hetzelfde gezien en verëerd te hebben, in het jaar 1754, door een bijzonder bevel, den eernaam van *Kerkleeräar*, (*Doctor Ecclesiae*,) bij uitnemendheid, te gelijk den dienst, (*Liturgie*,) op den Feestdag van dezen Bisfchop naauwkeurigst bepalende (*).

Het oude dienstboek der RoomfcheKerk Behalven zijne *Predikatiën* en *Brieven*, wordt aan LEO ook een *dienstboek* der Kerk van Rome, (*Sacramentarium* of *Codex Sacramentorum Vetus Romanae Ecclesiae*,) toegeschreven, waarömtrent echter

an-

(*) LEON. *M. Opp. T. II. p. 609-614. ed. Baller.*

anderen oordeelen, dat een Romein het uit de voorschriften der Roomfche Bifchoppen omtrent den Kerkendienst, in eene verwarde orde, tot zijn eigen gebruik verzameld heeft, toen FELIX deze Kerk beftuurde, en nog in de eerfte jaren van GELASIUS, houdende deze Geleerden het voor de oudfte verzameling van dezen aart, in de Roomfche Kerk, in hetwelk niet weinige plaatzen den geest en ftijl van LEO den Grooten verraden, en ook van hem afkomstig fchijnen (*). Vergeefs echter heeft MURATORI (†), uit dit Dienstboek, behalven de verëering der Heiligen, en dergelijke Bijgelovigheden, die reeds vóór dezen tijd zijn opgekomen, ook het *mis-offer*, en de *Transfubstantiatie*, of *verändering van het brood*, in het Avondmaal, willen bewijzen, daar toe de bevoordingen van *offerände* en *offeren*, (*Sacrificium*, *Hostia*, *Immolare*,) enz. die reeds ten tijde van IRENEUS, doch in eenen geheel anderen zin, in gebruik waren, verdraajende (§).

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
aan LEO
toege-
fchreven.

Men heeft verſcheidene uitgaven der werken van LEO, onder dezen is eene der voornaamfte die van PASCIIASIUS QUESNEL, den vermaarden *Jansenisten Pater* van het *Oratorium*, maar bijzonder die van de beide Broeders BALLERINI, Priesters te *Verona*, aan welke BENEDICTUS XIV, dezen arbeid, in het jaar 1748, opdroeg, en welke uitgave te *Veneitië*, in de jaaren 1753 tot 1757, in drie Deelen, in klein *folio*, in het licht kwam.

Uitgave
zijner
werken.

Men

- (*) *Opp Leon. M. T. II. pag. 1-160. ed. BALLER.*
- (†) *Disf. de Reb. Liturgic. Cap. 16. pag. 197. cet.*
- (§) Verg. ERNESTI in *Anti-Muratorio pag. 96. sq.*

III Men heeft onderscheidene Levensbeschrijvingen
 BOEK van dezen Bisfchop van Rome. De berichten der
 VI oude Schrijvers omtrent hem zijn wel kort, of be-
 Hoofdst. helzen overdrevene loffpraken, maar in laater eeu-
 na C. G. helzen overdrevene loffpraken, maar in laater eeu-
 Jaar 363. wven hebben verfcheidene Geleerde mannen, met ver-
 tot 476. fchillende inzichten, ons berichten van zijn leven
 ————— en uittreksels uit zijne fchriften geleverd. GENNA-
 Zijne Le- en DIUS (*), die kort na hem leefde, geeft enkel den
 vensbe- fchrijvin- inhoud van zijnen beroemden Brief aan den Bisfchop
 gen. gen. FLAVIANUS, tegen EUTYCHES, op. Een Monnik uit
 het Oostenrykfche Klooster, Molck, in de XIde
 eeuw (†), zegt enkel iet tot roem van zijne Pre-
 dikatiën. En de Abt TRITTENHEIM (§), omtrent
 het begin der XVIde eeuw, noemt hem niet alleen
 den welfprekendften van alle Roomsche Bisfchoppen,
 maar verliest zich zelve ook in zoo buitenspoorige
 loffpraken, dat hij naauwlijks 'er iet bij gedacht
 kan hebben. (*Ecclesiastica dictionis Tullius, sacrae
 Theologiae Homerus, rationum fidei Aristoteles, auc-
 toritatis Apostolicae Petrus, et in Christiano pulpi-
 to Paulus.*) De Jefuit PETRUS CANISIUS heeft, in
 de XVIde eeuw, eene Levensbeschrijving van LEO
 voor zijne uitgave van deszelfs fchriften, (*Keulen
 1547. 8vo.*) geplaatst, welke ook in de *Acta Sanc-
 torum* (**) gevoegd, doch zeer middelmatig is.
 Doch beter zijn QUESNELL in zijne verhandelingen
 met

(*) *De Viris Illustr. Cap. 70. pag. 33.*

(†) *Anonym. Mellicens. de SS. Eccles. C. 7. p. 143.*

(§) *De SS. Eccles. Cap. 158.*

(**) *Mense April. Tom. II. pag. 14.*

met de Bijvoegzelen der BALLERINI, DU PIN (*) en TILLEMONT (†) geslaagd. De *Histoire du Pontificat de St. Leon le Grand* par M. Maimbourg, (à Paris 1687. 4to. Ook in den Haag, 1687. 12vo.) werd geschreven met oogmerk, gelijk de Schrijver zelf zegt, om de *Protestanten* gerust te stellen, en met de Roomsche Kerk te bevredigen, en is meer in eenen Declameerenden dan Geschiedkundigen toon opgesteld. PETRUS BAYLE heeft, in zijn Woordenboek (§), aan den Bischof LEO, ook eene plaats ingeruimd, doch alleen op zijne wijze, zoo naamlijk, dat hij, behalven de aanmerking, dat LEO de doodstraf der Ketteren heeft goedgekeurd, en eenige andere bijzonderheden, nog dit sprookjen uit latere Schrijvers bijbrengt, dat LEO zichzelven de hand hebbe afgehouden, of omdat bij hem, bij de handkus eener vrouw, onkuifche gedachten waren opgekomen, of omdat hij eenen onwaardigen gewijd had; maar dat dezelve, op zijn gebed, weder hersteld zij geworden; hetwelk de reden zal zijn, waarom men zedert den Roomschen Bischof niet de hand maar den voet gekust hebbe. Waarschijnlijk heeft iemand, door dezen inval, den oorsprong der Pauslijke voetkus willen verklaren, die op de handkus, welke reeds in de vierde eeuw aan de Bischoffen gegeven werd, gevolgd is.

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

De

(*) *Nouvell. Biblioth. des Auteurs Eccles. Tom. IV. pag. 120-165.*

(†) *Mémoires Tom. XV. pag. 414-832. etc.*

(§) *Diction. Hist. et Crit. Tom. II.*

III De opvolger van LEO was, in het jaar 461, HI-
 BOEK LARIUS, dien de ouden ook HILARUS noemen, een
 VI *Sardiniër*, tot hier toe *Aardsdiaken* der Roomfche
 Hoofdst. Kerk, en door LEO reeds als zijn gevolmagtigde op
 na C. G. de *Oosterfche Synode* of kerkvergadering gezonden.
 Jaar 363. de
 tot 476. *Oosterfche Synode* of kerkvergadering gezonden.
 KORT na zijne aanftelling fchreef hij aan LEONTIUS,
 HILARIUS Bisfchop van *Arelatum (Arles)* hem van zijne ver-
 volgtLEO heffing bericht doende, opdat hij, en *alle Bisfchop-
 op. pen* van zijne provintie, wien hij daar van kennis
 moest geven, *zich daar over verheugen*, en voor de
 geheele Kerk bidden zouden; (*) te gelijk herinnerde
 hij LEONTIUS aan het *primaatschap* van PETRUS,
 gelijk hij kort daarna gelegenheid had, om daar van
 ook gebruik te maken. RUSTICUS, *Metropolitaan* van
Narbonna, had zijnen *Aardsdiakon* HERMES aan-
 gefield tot Bisfchop van *Biterræ (Beziers)* maar als
 de ingezetenen aldaar dezen niet wilden aannemen,
 had hij hem tot zijnen eigenen opvolger benoemd.
 De *Roomfche* Bisfchop LEO, wien hij dit berichtte,
 keurde dit af, en HILARIUS zijn opvolger ging nog
 verder, toen FREDERIK, Zoon van THEODORIK of
 DIEDERIK, Koning der *Westgothen* in die gewesten
 van *Frankryk*, die *Ariaansch* was, maar dien HI-
 LARIUS desniettemin *zijnen zoon in het geloof* noemde,
 hem fchreef, dat HERMES werkelijk bezit genomen
 had van het *Bisdome Narbonne*. HILARIUS ver-
 weet aan LEONTIUS op eenen gebiedenden toon,
 dat hij hem niets van zoo onwettige handelingen
 gemeld had, die in eene provintie waren voorgeval-
 len,

(*) In LABBEI *Concil.* T. IV. p. 1034.

len, welke tot zijne *Monarchie* behoorde. — In de daad, een zeldzaam woord, om het kerspel of kerklijk gebied van eenen *Metropolitaan* aan te duiden, maar niet zeer onverwacht, uit den mond van eenen Bisfchop, die niet alleen zelf *Monarch* in de Kerk wilde zijn, maar ook over alle *Bisfchoppen*, die hij meende, dat van de Christenen als kleine *Monarchen* aangemerkt behoorden te worden, heerschen wilde. — Vervolgens hield hij, in het jaar 462 eene *Synode*, waar op ook *Gallifche* Bisfchoppen tegenwoordig waren, en de benoeming van HERMES tot Bisfchop wel voor eene overtreding der kerkelijke wetten verklaard, maar evenwel uit liefde tot den vrede, bevestigd werd. Nogthans, opdat dit voorbeeld geene anderen met zich zou sleepen, werd aan HERMES de uitoefening van zijn recht als *Metropolitaan* in het wijden van Bisfchoppen ontnomen, en aan den oudsten Bisfchop der provincie opgedragen (*). Tevens schreef HILARIUS, toen hij aan de Bisfchoppen van *Galliën* kennis gaf van de besluiten tegen HERMES, nog andere schikkingen voor, als bij voorbeeld, dat zij jaarlijks, onder voorzitting van den Bisfchop van *Arelate* (*Arles*), vergaderen moesten (†).

Niet lang daarna zag hij zich gedrongen, om zijn gezag tegen MAMERTUS, Bisfchop van *Vienna*, Broeder van den Christen Wijsgeer CLAUDIANUS MAMERTUS, te verdedigen. Deze Bisfchop had

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) In LABBEI *Concil.* l. c. p. 1040-1043.

(†) L. c. p. 1041. sq.

Zijne
handelin-
gen met
MAMER-
TUS, Bis-
fchop
ee-

III eenen bijzonderen naam van Godzaligheid, gelijk hij
 BOEK ook nog als een Heilige verëerd wordt. *Vienne*
 VI werd, omtrent het einde van zijn leven, niet lang
 Hoofdst. na C. G. vóór het jaar 474, door menigvuldige vuursnoden en
 Jaar 363. branden, aardbevingen, gedruisch bij nacht, en het
 tot 476. verschijnen van herten en ander wild midden in de
 van Vien- stad, het zij deze laatsten, zegt AVITUS, die kort
 na, die daarna aldaar Bisfchop werd, wezenlijk of alleen be-
 het begin goochelingen waren (*), geweldig ontrust. Reeds
 maakte van gods- verlieten de inwoners de stad, maar MAMERTUS al-
 van gods- dienitige leen bleef standvastig, en stuitte zelfs éénmaal ge-
 omgan- gen, na- lijk hem de Bisfchop SIDONIUS in het aangezicht
 derhand procesfi- roemt (†), den voortgang des brands enkel door
 en ge- zijne tegenwoordigheid. Thans stelde hij aan fommi-
 noemd. gen van de geestelijkheid, (*Clerus*,) buitengewoone
 boetdoeningen voor, om den ondergang der stad af
 te wenden. Inmiddels hoopte elk, dat de eerwaar-
 dige nacht van het Feest der Opftanding, welke
 steeds met Godsdienstig vasten in de Kerken gevierd
 werd, de verzekering van het einde der landplagen
 zou medebrengen. Deze nacht kwam; maar juist
 geraakte in denzelfen het Raadhuis, staande op de
 verhevenfte plaats der stad, in brand. Alles haaste
 zich uit de Kerk weg; alleen MAMERTUS vervolgde
 bij het altaar zijn gebed gelukkig tegen den brand,
 tot de kerk weder vol raakte. Van toen af was hij
 te ijveriger bedacht, om eene buitengewone veröot-
 moe-

(*) *Homilia de Rogationibus T. II. opp. SIRMONDI p. 89. 90.*

(†) *L. VII. Ep. I. p. 386. T. I. opp. Sirmondi.*

moediging voor God in te voeren; hetwelk hem eindelijk gelukte. Alle standen in *Vienna* verëenigden zich tot gebed, vasten en belijdenis van zonden; men trok gemeenschappelijk, zingende en biddende, drie dagen achter één, naa eene nabij de stad gelegene kerk, en verders naa eene nog meer afgelegene.

III
B*EK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Deze plegtige optogten van biddenden, die men jaarlijks op eenen bepaalden tijd, omstrecks Hemelvaartsdag, herhaalde, en aan welke *Vienna* zijne verlossing geloofde te danken te hebben, werden *Rogationes* genoemd, en het daarmede gepaard gaande vasten, droeg den naam van *jejunium Rogationum*. Hier uit zijn dergelijke godsdienstige omgangen van groote troepen volks, bijzonder tot afwending van landplagen, en het verwerven van Godlijke weldaden, die nog in het Roomfche Kerkgenootfchap plaats hebben, en *Processiën* genoemd worden, ontstaan. Men had wel reeds vóór MAMERTUS fomtijds dergelijke afgebrokene Godsdienst-oefeningen waargenomen, in welke men God om regen of om helder weder bad, maar zoo famenhangende, strenge, en jaarlijks op zekere dagen bepaalde omgangen kende men vóór zijnen tijd niet; ook zijn de gebeden, welke men daarbij gebruikte, (de *Litaniën*,) door hem voorgeschreven. In verwachting van gelijke uitwerking, volgde men ze spoedig in andere gemeenten van *Galliën* na, en allengs in het gemeen in de Westersche Gemeenten (*). Voor de *Frankifche* gemeente voerde de Kerkvergadering van *Orleans*

in

(*) AVITUS *l. c.* SIDON. *l. c.* et *Libr. V. Ep. 14. p. 566.*

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

in het jaar 511 ze door eene bijzondere wet in (*). Ondertusfchen was het met dit alles eene nieuwigheid, ftrijdig met de Kerkelijke gebruiken, dat men de heerfchende Kerkelijke vreugde tusfchen Paasfchen en Pinkfteren door een anders nooit gewoon vasten afbrak. Doch, MAMERTUS; wien deze afwijking van de oude gebruiken door niemand kwalijk genomen werd, misdeed onveräntwoordelijk, toen hij in het jaar 463 te *Dia Vocontiorum*, (*Dië* in het *Daufinèe*,) eenen Bifchop inwijdde, niettegenftaande, volgens de fchikking van LEO, deze ftad niet tot het Kerspel van den *Metropolitaan* van *Vienna*, maar van *Arelatum*, (*Arles*,) behoorde; welligt, omdat hij geloofde, dat het goeddunken van eenen Roomfchen Bifchop de oude voorrechten van zijne Kerk niet konde krenken. HILARIUS kreeg hier van bericht, door den *Burgundifchen* Koning, GUNDIAC of GUNDEUCH, die in deze oorden regeerde. Want ook dit was eene voor de Roomfche Bifchoppen voordeelige omftandigheid, dat men in die Provinciën, die reeds door de Duitfche Vorften van het Rijk waren afgefcheurd, zelfs *Ariäanfche* Vorften, hoe grooter de verwarringen waren, zich in Kerkelijke belangen altijd voornaamlijk tot den *Grooten* Bifchop van *Rome* wendde. Deze Vorst beklaagde zich zelfs bij HILARIUS, dat MAMERTUS *Dia* met geweld gedwongen had, eenen Bifchop van hem aan te nemen (*). Terftond fchreef HILARIUS aan

LE-

(*) *Can. 27. p. 1011. in HARD. Act. Concil. T. II.*

(†) *LABBEI Concil. Tom. IV. pag. 1043.*

LEONTIUS, Bisfchop van *Arelate*, (*Arles*,) zich bevreemdende, dat deze hem van dit geval geene kennis had gegeven; hij gebood hem, MAMERTUS deswegens tot veräntwoording voor eene Kerkvergadering te roepen, en hem in derzelve naam bericht over te zenden, opdat hij uitspraak mogt doen, zoo als de Heilige Geest hem dezelve zou ingeven. LEONTIUS, en twintig andere Bisfchoppen in die nabuurfchap, fchreven werkelijk aan HILARIUS, die hun, in het jaar 464, antwoordde, hij wilde, vredeshalven, MAMERTUS niet ftraffen; maar deze moest zijnen mislag verbeteren, en beloven, zich in het vervolg naauwkeurig aan de Kerkelijke inrichting van LEO te zullen houden. HILARIUS zelf bevestigde thans het recht van den Bisfchop van *Arelate*, als *Metropolitaan* over vijf Provintiën. Hoe zeer nu HILARIUS, bij deze gelegenheid, den Bisfchop MAMERTUS met verwijtingen van hoogmoed en oproer overlaadt, evenwel rust alles alleen op eenzijdige berichten.

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Van alle kanten geraadpleegd en gevleijd, gaven de Roomfche Bisfchoppen dikwijls befliffingen, waar men dezelve eigenlijk gefproken van hen niet be-geerde. Op deze wijze gedroeg zich HILARIUS, gedeeltelijk, met de Bisfchoppen der *Spaansche* Provintie van *Tarraco*, die hem met hunnen *Metropolitaan* ASCANIUS, in de jaaren 464 en 465, over twee Kerkelijke zaken gefchreven hadden. De eerste betrof SILVANUS, eenen Bisfchop in deze Provintie, die verfcheidene dingen tegen de Kerkelijke wetten ondernomen had, en dien zij niet tot de orde

Zijne
hande-
lingen
met de
Spaan-
fche Bis-
fchop-
pen.

III terug konden brengen, waaröm zij van HILARIUS
 BOEK VI zijne gedachte vraagden, hoe zij zich jegens dezen
 Hoofdst. Bisfchop te gedragen hadden (*). In plaats van op
 na C. G. hunne klagten te letten, fchreef HILARIUS hun in
 Jaar 363. antwoord (†), dat hij, dewijl SILVANUS door ver-
 tot 476. fcheidene lieden in zijn Bisdom en daar omftreeks
 bij hem veröntfchuldigd was, alhoewel zij zijne
 mistappen erkenden, denzelve, wegens dringende
 tijdsömftandigheden vergaf, mits dat hij in het ver-
 volg geene inwijdingen ftrijdig met de wet zou
 verrichten enz. Dezelfde Spaanfche Bisfchoppen
 hadden hem ook bericht, dat IRENEUS, Bis-
 fchop van een klein ftadjen in het gebied van *Bar-*
cinno, (thans *Barcellona*,) door de Geestlijkheid en
 Gemeente dezer Hoofdstad, ook met hunne toeftem-
 ming, tot derzelve Bisfchop verkozen was: voor-
 naamlijk, dewijl de voorige Bisfchop van *Barcinno*
 hem niet alleen tot zijnen erfgenaam benoemd,
 maar ook gewenscht had, hem tot opvolger te heb-
 ben. Het was alleen, op aanfpooring van den Be-
 velhebber van hunne Provintie, dat zij HILARIUS
 verzochten, deze fchikking goed te keuren; maar
 deze integendeel verklaarde dezelve voor onbestaan-
 baar, omdat men een Bisdom niet als een erfgoed
 kon aanmerken, als ook, dewijl het verplaatzen van
 Bisfchoppen, van de ééne naa de andere gemeente,
 tegen de Kerkelijke wetten aanliep. HILARIUS had
 dit

(*) *Epist. Tarraconens. Episcop. pag. 787. in HARD. Act. Corcil. Tom. II.*

(†) *Præceptum Hilarii Papæ l. c. pag. 788.*

dit besluit, in schijn, op eene Kerkvergadering te *Rome*, in het jaar 465, doen nemen, doch welke uit Bischoppen bestond, die meerendeels tot zijn *Italiëansch* Kerspel behoorden, en die niet veel anders deden, dan hem hunne goedkeuring en gelukwenschingen, dikwijls zes of agt malen, met dezelve woorden, toe te roepen (*).

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

HILARIUS werd, in het jaar 467, opgevolgd door SIMPLICIUS, geboortig van *Tibur*, (thans *Tivoli*), waarschijnlijk een Ouderling te *Rome*. Zijne Bischoppelijke regeering, die tot het jaar 483 duurde, viel in den ongelukkigen tijd, wanneer het Westersche Keizerrijk, zelfs naar den naam, welken het tot hier toe, in *Italië*, nog gedragen had, door ODOAKAR, verdelgd werd. Doch, deze *Duitsche* Koning onderdrukte zoo weinig iemand zijner onderdanen, om den Godsdienst, dat SIMPLICIUS niet ééns voelde, dat hij eenen *Barbaar*, die daarenboven een *Ariëan* was, tot Opperheer gekregen had; het is waar, dat, gelijk wij gezien hebben (†), de *Patriërch* van *Konstantinopolen*, ACACIUS, zedert het jaar 472, zijn best deed, om van de voorrechten, hem door de Kerkvergadering van *Chalcedon* toegekend, daadlijk gebruik te maken, ja niet onwaarschijnlijk mag men gissen, dat hij en zijne opvolgers niet minder bedoeld hebben, dan zelfs den voorrang boven de Bischoppen van *Rome* te bezitten, dewijl toch derzelver hoogheid door Keizers en Kerkvergaderingen afgeleid was, uit het aanzien der stad

(*) L. c. pag. 799-802. (†) *Bladz.* 337.

III stad *Rome*, als Hoofdstad van het Keizerrijk, BOEK
VI
Hoofdst. hetwelk deze stad thans verloor (*), ten min-
na C. G. sten het heeft SIMPLICIUS en zijne opvolgeren
Jaar 363. niet weinig moeite gekost, hun voorrecht bij de
tot 476. Oosterlingen te handhaven, tot aan de groote scheu-
ring tusfchen de Oosterfche en Westersche Kerken
toe; maar in het Westen ging SIMPLICIUS ongehin-
derd voort, om zijn gezag uit te oefenen; hij ftede
in *Spanje* ZENO, Bifchop te *Hispalis*, (thans *Se-
villa*,) tot zijnen *Vicarius* aan, met last, om in
dat land de *Apostolifche* Kerk-ordeningen, (waar-
fchijnlijk der Roomfche Bifchoppen,) en de voor-
fchriften der Kerkvaderen te handhaven (†). GAU-
DENTIUS, Bifchop van *Aufinium*, in *Neder-Italië*,
was bij hem befchuldigd, dat hij, tegen de Kerke-
lijke wetten inwijdingen ondernomen, lijfëigenen van
zijne Kerk en anderen verkocht, en zich drievierde
deelen van derzelve inkomsten drie jaaren achterëen
had toegeëigend. Aan dezen ontnam SIMPLICIUS
het recht, om Bifchoppen te wijden, hetwelk hij
aan een' ander opdroeg; hij gebod hem, de ver-
kochte lijfëigenen en de ingehoudene Kerkelijke in-
komsten, weder te bezorgen; van deze laatften liet
hij voor hem slechts een vierde deel over, twee vier-
dedeelen zouden voor het Kerkgebouw, voor vreem-
delingen en armen beftemd wezen, en het vierde
vierdedeel onder de Geestelijken naar hunne verdien-
ften verdeeld worden (§). In een ander geval was

(*) BARON. *Annal. ad ann. 472. n. 6.*

(†) SIMPLICI *Epist. I. p. 803. T. II. Concil. Hard.*

(§) SIMPLIC. *Ep. III. pag. 804. l. c.*

iet meer willekeurigs in zijn vonnis gemengd. JOANNES, Bisfchop van *Ravenna*, had den *Presbijter*, (Priester of Ouderling,) GREGORIUS, tegen deszelfs wil, tot Bisfchop van *Mutina*, (*Modena*,) gewijd, waarfchijnlijk ook met een baatzuchtig oogmerk. SIMPLICIUS dreigde hem, dat hij het recht, om Bisfchoppen in te wijden, geheel zou verliezen, indien hij nog eenmaal dergelijke weldaadigheid pleegde; evenwel bevestigde hij GREGORIUS in het hem opgedrongen Bisdom, doch, zonder onder JOANNES te ftaan; hij moest zich in alles, onmiddelijk, aan den Roomfchen Bisfchop wenden, en voor zijn landgoed, hetwelk hij aan de Kerk van *Ravenna* terug moest geven, andere inkomsten van dezelve ontvangen (*).

III
BOEK
VI
Hoofdf.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Uit deze Gefchiedenis der Roomfche Bisfchoppen, van dezen tijd, blijkt, hoe ver hunne ondernemende heerschezucht ftaagde, terwijl de tijdsömftandigheden, voor het toekomende, hun nog meer gezag beloofden. Ondertusfchen moet men bij deze Gefchiedenis aanmerken, dat niet zelden de Gefchiedfchrijvers van dezen tijd, zelfs de Griekfche, hun nog meer gezags toefchrijven, dan zij waarlijk met recht bezaten. Dus meldt SOCRATES (†), uit de tijden van den Bisfchop JULIUS, in het midden der vierde eeuw, dat de Kerkvergadering van *Antiöchië* van hem niet bezocht, noch door afgevaardigden bijgewoond is, daar evenwel, volgens den Kerkregel,

Aanzien
en ver-
heffing
der Bis-
fchoppen
in het ge-
meen.

(*) *Eiusd. Epist. II. pag. 803. l. c.*

(†) *Hist. Eccles. II. 8.*

III gel, geene wetten, zonder bewilliging van den
 BOEK Roomfchen Bifchop, konden ingevoerd worden.
 VI
 Hoofdst. Waar in deze Gefchiedfchrijver niet zeer juist spreekt.
 na C. G. Met wetten, die eene bijzondere Kerkvergadering
 Jaar 363. maakte, hadden zij niets te doen, en de kracht der
 tot 476. befluiten van eene *algemeene Kerkvergadering* hing
 van zoodanige vergadering, en van de bevestiging
 des Keizers af, hoewel de Bifchoppen van *Rome*,
 gelijk de overige groote *Metropolitanen*, dezelve ook
 moesten aannemen, indien die befluiten bij hen in
 hun Kerkelijk gebied gelden zouden. Zoo verze-
 kert dezelfde SOCRATES (*), dat deze JULIUS ver-
 fcheidene Oosterfche Bifchoppen, die zich bij hem
 waren komen beklagen, *volgens de voorrechten der*
Roomfche Kerk, in de Bifdommen, uit welke zij
 verdreven waren, herfteld hebbe, die zij ook ver-
 volgens in bezit genomen hebben. Inmiddels is
 juist het tegendeel van dit verhaal waar, gelijk VA-
 LESIUS in zijne aanmerkingen over SOCRATES reeds
 heeft aangemerkt. Dit is echter zeker, dat, gelijk
 de Roomfche Bifchoppen, dus in het gemeen alle
 Bifchoppen, ten dezen tijde, ten hoogften aanzien ge-
 klommen waren. Reeds in vroeger eeuven had CYPRIANUS,
 een groot voorftander van de waardigheid der
 Bifchoppen, eenen Bifchop als *eenen Richter in*
CHRISTUS plaats, befchreven (†). Maar honderd
 jaren na hem is dit denkbeeld algemeen heerfchend.
 Zoo verzekert AMBROSIUS (§), dat eene vrouw
 daar-

(*) *L. c. C. 15.* (†) *Ep. 59. ed. Brem. 55. ed. Pam.*

(§) *Comment. ad 1. Cor. XI. Tom. II. Opp. p. 383.*

daarom in de gemeente niet mag spreken, omdat *de Bisfchop den persoon van CHRISTUS* verbeeldt; een *Richter* en een *Stadhouder van God* is. In de *Apostolifche Kerkinftellingen*, (*Constitutiones Apostolicae*,) eene onëchte vrucht van het einde der derde, of der vierde eeuw heet een Bisfchop *naast God, een aardfche God, een Middelaar tufchen God en de menfchen* (*). In dezelve wordt aan de Bisfchoppen, *magt over leyen en dood*, of de magt, om de zondaren tot de dood te doemen, en anderen vrij te fpreken; de *opperheerschappij over alle menfchen*, ook over de Koningen en Vorsten, enz. toegefchreven (†). GREGORIUS *van Nazianzus* (§), noemt zekeren Bisfchop, *eenen Hoogenpriester, eenen Middelaar tufchen God en de menfchen*. Dezelfde (**) vermaant eene aan God gewijde Maagd, eerst God, maar vervolgens den Priester, *die CHRISTUS op aarde verbeeldt*, (of *die een Aardfche Christus is*, *Χριστον ἐπιχθονιον*,) te vereeren. HIËRONYMUS beweerde insgelijks, dat een Bisfchop een *Middelaar is tufchen God en de menfchen*, (*Sequester*;) (††) en CHRYSOSTOMUS gelooft, dat de Priesters in de Heilige Schrift fomtijds *Goden* genceemd worden (§§). 'Er zijn echter Leer-
aars

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Libr. II. Cap. 25. 26.*
 (†) *Constit. Apost. II. Cap. 11, 33.*
 (§) *Epist. 38. Tom. I. Opp. pag. 800.*
 (**) *Carm. III. pag. 61. Tom. II. Opp.*
 (††) *Comment. in Malach. Cap. 3. Tom. VI. p. 236.*
 (§§) *Exp. in Pf. 137. T. II. Opusc. p. 450. ed. Ducet Franc.*

III aars van dezen tijd, die bescheidener spreken, en
 BOEK zelfs zij, die zoodanige uitdrukkingen gebruiken,
 VI drukken zich elders voorzichtiger uit. AUGUSTINUS
 Hoofdst. bestrafte den *Donatist* PARMENIANUS zeer ijverig,
 na C. G. omdat deze eenen Bischof tot *Middelaar tuschen*
 Jaar 363. tot 476. *God en de menschen* gemaakt had (*). AMBROSIUS,
 die een afzonderlijk Boek over de Bischoffelijke
 waardigheid, (*de Dignitate Sacerdotali*,) heeft na-
 gelaten, waar in hij aantoont, dat 'er niets verhe-
 vener in de wereld is, dan deze stand, (*ordo dei-*
ficus,) aan welken, door de oplegging der handen,
 eene uitnemende Godlijke genade en kracht, (*Epis-*
copalis Gratia,) wordt medegedeeld (†), erkent
 evenwel zoo in dit Boek, als in zijn nog vermaar-
 der werk over *de pligten der Christenen* (§), dat
 de eigenlijke hoofdbezigheid der Bischoffen in *lee-*
ren bestaat, en dat zij noch de voorrechten der Pro-
 fecten, noch der Apostelen, bezitten; maar wel een
 zeker opzicht over de gemeente moeten hebben,
 waar aan hun naam hen ook herinnert, die het-
 zelfde als *Superinspector* betekent. HIËRONYMUS (**)
 erkent, dat een *Bischof* en *Ouderling*, (*Presbij-*
ter,) oorspronkelijk dezelfde Leeraar geweest is, het-
 welk hij zelfs uit de Heilige Schrift bewijst. Hij
 vindt, dat daar in juist aan de Ouderlingen dat op-
 zicht over de gemeente opgedragen wordt, (I.

PETR.

(*) *Cont. Ep. Parm. I. II. C. 8. T. IX. Opp. p. 22.*

(†) *Tom. IV. Opp. pag. 378. sq.*

(§) *De Officiis Libr. I. Cap. 1.*

(**) *Ep. 85. ad Evangelum T. IV. P. I. Opp. p. 802.*

PETR. V. 1, 2. *ἐπισκοπῶνες*, hetzelfde als *Superintendentes*,) hetwelk naderhand, om de eenigheid, onder de Leerliaren, te bewaaren, aan ééne enkele onder hen, door de overigen toevertrouwd is geworden; gelijk dan ook nog steeds de *Bisfchop* en de *Ouderling*, (*Presbijter*,) als men het recht van inwijding uitzondert, dezelfde verrichtingen hebben waar te nemen. Hij voegt 'er bij, dat de Bisfchoppen onderling in waardigheid en ambt alle gelijk zijn; en dat 'er tusfchen dien van *Rome* en *Eugubium*, dien van *Konftantinopolen* en van *Rhegium*, in den grond geen onderscheid is.

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Evenwel uit zulke hooggespannen denkbeelden, als wij hier voor hebben bijgebracht, en de eerbewijzingen, die men den Bisfchoppen bewees, moest veel in de algemeene denkwijze overgaan. Ieder één, de Keizers zelve, bogen zich voor de Bisfchoppen, kusten hun de handen, en verzochten om hunnen zegen (*). De Keizers noemden hen hunne *Vaders* en *Broeders*; zelfs lieten de Bisfchoppen zich openlijke vernederingen der Vorften fomtijds welgevallen. Vele Bisfchoppen deden onbefchaamde eifchen; zoo begeerde LEONTIUS, Bisfchop van *Tripoli*, in *Lydië*, als de overige Bisfchoppen bij de Keizerin EUSEBIA, Gemaalin van Keizer KONSTANS, hunne opwachting maakten, en aan de Vorftin den gewonen eerbied betoonden, dat, indien hij haar insgelijks een bezoek zou geven, de Keizerin, zoodra hij binnen kwam, opftaan, en het hoofd buigen moest, met verzoek,

om

(*) AMEROS. *de Dignit. Sacerdot. l. c. pag. 379.*

III om van hem den zegen te ontvangen (*). Zelfs
 BOEK hadden de Christenen, op sommige plaatzen, be-
 VI gonnen, bij de aankomst hunner Bisshoppen, het
 Hoofdst. *Hofanna* uit de Euägelie-Gefchiedenis aan te hef-
 na C. G. fen, waar tegen, en tegen de Bisshoppen zelve,
 Jaar 363. die zulks toelieten, HËRONYMUS zich zoo nadruk-
 tot 476. lijk verklaard heeft.

De ach- In het eerste gedeelte der vijfde eeuw kregen de
 ting der Bisshoppen eenen nieuwen steun voor hun gezag,
 Duit- door de overwinningen der *Duitfche* volken en Vors-
 fchers ten, in een aanmerkelijk gedeelte van het Romein-
 voorhun- sche Rijk. Deze waren, toen zij daar van bezit na-
 ne Dru- men, reeds grootendeels Christenen, of werden zulks
 den op kort daar na; maar bij allen hunnen moed, en de
 de Bis- fchrandeheid van hunne schikkingen, was nogthans
 fchoppen overge- nadenken over Godsdienstzaken, en geleerdheid, hun-
 bracht. ne zaak niet. Niets was derhalven gemaklijker voor
 de Bisshoppen, en de Christelijke Leeräaren en
 Geestelijken in het gemeen, dan zulke onwetende
 volken te regeeren, nadat hun dit bij de voormaals
 zoo geleerde en vernuftige *Grieken* en *Romeinen*
 gelukt was. Hier bij kwam nog, dat de *Germaan-
 fche* en *Celtifche* volken, van de alleröudfte tijden
 af, zoo ver men hen in de Gefchiedenis kent, aan
 hunne Priesters, de *Druiden*, met eene onbepaalde
 gehoorzaamheid, onderworpen waren. CÆSAR,
 STRABO, TACITUS, en andere oude Schrijvers, be-
 fchrijven deze hoofden van den Godsdienst tevens
 als de Wetgevers en Richters van deze volken,
 wier

(*) SUIDAS V. λεωνιος ex Philost. Hist. Eccles.

wier uitspraken van de Vorsten of Overheden ten uitvoer moesten gebracht worden. Zoo zeer gewoon aan eene Priesterregeering, bukten de *Duitschers* des te gewilliger onder die, tot welke de Bischoppen reeds eenen zoo vasten grond gelegd hadden: Op deze wijze zijn dezelve in het vervolg, maar al te gemaklijk in de voetstappen der *Druïden*, door het geduchtste geweld, in naam van het Christendom, getreden. Eindelijk, moesten ook de *Duitsche* Vorsten, die veröveringen in het *Romeinsche* Rijk gemaakt hadden, spoedig bemerken, hoe veel invloed de Bischoppen op den grooten hoop der Christenen hadden. Terwijl zij dezen derhalven op allerlei wijzen veröerden, begunstigten, en zelfs van hen in hunne rijksbezigheden gebruik maakten, bevestigden zij daar door tevens hunnen troon te vaster en zekerer.

Nog eene andere rijke bron, waar uit de gestadige vermeerdering van aanzien en gezag den Bischoppen rijkelijk toevloede, waren de *Kerkvergaderingen*, die al vroeg de eerste trappen geweest waren, langs welke de Bischoppen niet alleen de Leeken, maar zelfs de Ouderlingen en andere Geestelijken te boven gestegen waren. Het gezag dezer Kerkvergaderingen bleef evenwel steeds nog middelmatig, met betrekking tot de verpligting, welke zij op de Christenen brachten, zoo lang de Keizers nog Heidenen waren, maar, toen deze het Christendom omhelsden, en zelve de aanzienlijkste leden der Christelijke Kerk werden, had eene vergadering van een aantal Bischoppen, die Kerkelijke wetten

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363-
tot 476.

Het Bis-
shoppe-
lijk ge-
zag on-
dersteund
en uitge-
breid
door de
Kerkver-
gaderin-
gen.

III ontwierpen, vrij meer te betekenen. Als derzelver
 BOEK besluiten door den Keizer bevestigd werden, was
 VI het gevaar zoo veel grooter, indien men daar aan
 Hoofdst. na C. G. niet gehoorzaamde. Werden zij niet bekrachtigd,
 Jaar 363. evenwel hadden de Bischoppen Kerkelijke straffen
 tot 476. bij de hand, om de wederspannigen te tuchtigen.
 Hoe grooter het aantal der bijeenvergaderde Bischoppen was, des te grooter gewigt werd, volgens het gewoone menschlijk vooroordeel, aan hunne besluiten gegeven. Dus was de *Niceïsche algemeene Kerkvergadering*, de talrijkste tot hier toe, ook de eerwaardigste van allen, gelijk Keizer KONSTANTYN hare besluiten aan Godlijke besluiten gelijk achtte, en de Christenen dezelve voor het oordeel der gantsche Kerk hielden, zonder echter te bedenken, dat de onderstelling, dat de geheele Kerk aan dezelve deel gehad hebbe, zeer ongegrond was, en dat de Kerk, bij zoodanige onderstelling, niet meer betekent dan de Bischoppen, die daar tegenwoordig waren, en het meerder getal der tegenwoordig zijnde uitmaakten. Deze vergaderde Bischoppen deden bovendien hunne uitspraken, als volgens de *ingeving en buitengewonen bijstand van den Heiligen Geest*, en hoe zeer het blijkte, dat deze uitdrukkingen eene navolging waren van de Apostolische woorden: *Het heeft den Heiligen Geest en ons goed gedacht*, welke men zelfs dus toonde, niet recht te begrijpen, nogthans gaven dezelve bij kortzichtigen eene heiligheid en eerwaardigheid aan de Kerkvergaderingen en derzelver besluiten, welke elks eerbied opwekte. Allengs werden de Bischoppen, door het gebruik

van zulke bewoordingen, door den algemeenen eerbied, welken men hun bewees, en door eene dweepachtige Godzaligheid, welke sommigen van hun in eenen hoogen graad bezaten, gewoon, om zichzelven te overreden, dat zij, in den naam van God bijeenvergaderd, ook op eene meer onmiddlijke wijze van Gods geest geleid werden. Daar een bijzonder Bischof, gelijk die van *Rome*, stout weg sprak, van Godlijke ingeving, door welke hij schikkingen voorschreef, dan konden ook ligtelijk eenige honderd Bischoppen, die zich buitendien allen beroemden, bij hunne inwijding, den Heiligen Geest ontvangen te hebben, bij hunne vergadering, ten besten van den Godsdienst, dikwijls ontvlamd in den heiligsten ijver tegen Dwaalleerären en onrechtzinnigen, van eene bijzondere Godlijke verlichting en werking spreken. De *Kerkvergaderingen* waren niet alleen als de *grootte rechtbanken der Kerk*, maar, om zoo te spreken, de *Kerkelijke landdagen*, op welke de Bischoppen thans alleen verscheenen, en over de belangen van de Kerk beslisten, en zoo vele wetten maakten, als hun behaagde, omtrent welke de overige Geestelijken en Leeken niet werden geraadpleegd, en hun niets anders overgelaten, dan te gehoorzamen. Het is waar, dat het zeer veel aankwam op de Keizerlijke bevestiging der Bischoppelijke besluiten, maar 'er was altijd eene Hofpartij onder de Bischoppen, en het Hof zelf ontving zijne eerste indrukzelen over Godsdienstverschillen en andere verichtingen der Kerkvergaderingen van Bischoppen; zoodat, in allen gevalle, het Bischoppelijk gezag moest

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III moest aanwasfen, voornaamlijk wanneer hunne be-
 BOEK fluiten, door de Keizers goedgekeurd zijnde, door
 VI afzettingen van ambten en bedieningen, door bal-
 Hoofdst. na C. G. liingfchappen, en andere ftraffen gehandhaafd wer-
 Jaar 363. den, welk alles men kan aanmerken, als dienften,
 tot 476. die de Vorst aan de Bifchoppen bewees, om
 hunne magt te vergrooten, en onwederftaanbaar te
 maken. Befchouwt men de handelingen, befiftingen
 en wetten dezer vergaderingen zelve, dan ziet men
 nog duidlijker, hoe zeer de Bifchoppen op dezelve
 voor zichzelve gezorgd hebben. Behalven geloofs-
 verfcillen, Kerketucht, en de inrichtingen van den
 openbaren Godsdienst, over al hetwelk zij als wet-
 gevers der Christenen fpraken, waren zij inzonder-
 heid onvermoeid in het bepalen van hunne rechten,
 voorrechten, pligten en bezigheden, betrekking je-
 gens andere Geestelijken en Christenen, kortom van
 alles, wat aan hunnen ftand de reeds verkregen
 voorrechten verzekeren, of nieuwe bezorgen kon.
 Hier werden hunne Kerspels en Kerkelijke rechtsge-
 bieden bepaald, de rang tufchen de Bifchoppen
 vastgefteld; hunne onafhankelijkheid van Wereldlijke
 rechtbanken, en de oefening van hunne eigene recht-
 banken, hunne verkiezingen, hoedanigheden en
 werkzaamheden, de pligten en werkzaamheden der
 aan hun onderworpene Geestlijkheid, de ftraffen,
 welke zij konden uitöefenen, de beperking der We-
 reldlijke magt in Kerkelijke zaken; met één woord,
 de volledige Kerkftaat werd hier ontvouwd en tot
 vrijheid gebracht. En hoe meer dit laafte gefchied-
 de, des te nauwer werd de band tufchen alle de
 Bis-

Bisfchoppen toegehaald; des te noodzaaklijker, eerwaardiger, en vermogender werden ook de Kerkvergaderingen.

Men heeft meermalen eene plaats aangehaald uit de fchriften van GREGORIUS van *Nazianzus*, in welke hij verklaart, dat hij vast befloten hebbe, alle vergaderingen van Bisfchoppen te vermijden; dewijl hij toch geene Kerkvergadering kende, die een goed einde had gehad, en door welke het kwaad niet meer verfterkt, dan weggenomen en verholpen was (*). Men kan hier eene andere plaats bijvoegen uit zijne gedichten (†), waar hij zegt: „Ik zal niet meer „op de Kerkvergaderingen zitten, met de kraan- „vogels en ganzen, die zoo hevig tegen elkander „ren uitvaaren. Daar is gekijf, haat, en al het „fchandelijke, wat verborgen gelegen had, openlijk „uitgeborften.” Vergeefs heeft men, in laater tijden, de woorden van dezen Kerkvader, alleen van de kleine *Synoden*, maar niet van de algemeene Kerkvergaderingen willen verftaan, omdat hij elders de Kerkvergadering van *Niceë* zeer geprezen, en de eerste van *Konftantinopolen*, niet zonder grooten invloed op dezelve te hebben, bijgewoond heeft. Zijne uitdrukkingen zijn algemeen, en zelfs van de algemeene Kerkvergaderingen toont ons de Gefchiedenis, hoe, in plaats dat daar door de twisten en verdaeldheden geheeld zouden wezen, wanorden en verfchillen ’er de gevolgen van zijn geweest. In

den

III

BOEK
VI

Hoofdfst.

na C. G.

Jaar 363.

tot 476.

Gezeg-

den van

GREGORI-

US van

Nazian-

zus, om-

trent de

Kerkver-

gaderin-

gen.

(*) *Epist.* 55. *Tom.* I. *Opp.* pag. 814.

(†) *Carm.* X. *Tom.* II. *Opp.* pag. 81.

III den grond toch behielden de grootſte en aanzienlijk-
 BOEK ſte Biſchoppen, of de hevigſte en driftigſte hoof-
 VI den, de overhand; en al ſpoedig ervaarde men, dat
 Hoofdt. de Kerkvergadering, die vrede en eenigheid in de
 na C. G. de Kerk hadden behooren te ſtichten, veelal dienden,
 Jaar 363. tot 476. om bijzondere gevoelens en oogmerken door te zet-
 — ten. Nog was het voor den Godsdienst een hoogst
 nadeelig gevolg, doch dienſtig ter uitbreiding van
 het Biſchoppelijk gezag, dat door de Kerkverga-
 deringen, het *menſchlijk gezag in geloofszaken*, on-
 gemeen toenam. Allengs toch werd men gewoon,
 zich op de overëenſtemming van voorgaande Kerk-
 vergaderingen te beroepen, en daar mede de onrecht-
 zinnigen te beſtrijden, waar door de Heilige Schrif-
 ten, die voor Christenen alleen den regel des ge-
 loofs behoorden uit te maken, van tijd tot tijd,
 meer verönnächtzaamd, voor het gezag der Biſchop-
 pen moesten wijken, hoe zeer zij, in ſchijn, nog
 eenen tijd lang, de eerſte plaats bleven bekleeden.

Nut der
 Kerkver-
 gaderin-
 gen.

Met dit alles, zou het echter al te overhaast
 zijn, indien men wilde beweeven, dat de Kerkver-
 gaderingen enkel en alleen tot verhoging van het
 aanzien der Biſchoppen geſtrekt hebben. Zij heb-
 ben, trouwens, ſomtijds eenige niet ondienſtige be-
 palingen omtrent deze en gene leerſtukken des ge-
 loofs ingevoerd, veel toegebracht tot aſſchaffing van
 ſommige misbruiken in de Kerk, en in dit tijdvak
 nog het een en ander uit de betere zedenleere en
 Kerkentucht der eerſte eeuwen behouden, en niet
 alleen voor de lagere Geestlijkheid, maar zelfs voor
 de Biſchoppen, verſcheidene heilzame voorſchriften

ge-

gegeven, en den hoogmoed en heerschzucht van enkele Bischoppen paalen gesteld. Doch dit goede werd, gelijk gezegd is, door de misbruiken verhindert, die vruchten te dragen, welke men van deze vergaderingen had mogen verwachten. In ouder tijden, zelfs nog in het begin der vierde eeuw, verscheenen de *Ouderlingen*, als afgevaardigden van hunne gemeenten, op de *Kerkvergaderingen*, en hadden niet zelden een gewichtig aandeel aan derzelve handelingen en wetten. Op gelijke wijze ook de *Landbischoppen* en *Kerkendienaars*, maar thans bestonden deze vergaderingen enkel uit Bischoppen, die tusschen zich zelve en de overige Geestelijken groot onderscheid en zoodanige besluiten maakten, volgens welke de overige Geestelijken als afhankelijk van de Bischoppen moesten worden aangemerkt.

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Echter bleven de *Ouderlingen* nog steeds eene aanzienlijke waardigheid behouden. In verscheidene Kerkelijke wetten en elders, heeten zij *de raad des Bischops en der Kerk, Priesters en Opzieners der gemeente*, even gelijk de Bischof, wien zij door andere eernamen, als het ware, gelijk gesteld werden (*). In de *Canones* of Kerkregelen der *vierde algemeene Kerkvergadering van Karthago*, in het jaar 398, vindt men verscheidene schikkingen en bepalingen omtrent de *Ouderlingen*, ter handhaving van derzelve aanzien en waardigheid, waar door zij naast aan de Bischoppen gesteld werden, zonder het gezag van deze laatste echter te krenken. Dus

Kerkelijke wetten omtrent het aanzien der Ouderlingen

wordt

(*) BINGHAM *Orig. Eccles. Tom. I. pag. 281.*

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

wordt in den derden Kerkregel verörend , dat ,
wanneer een Ouderling, (*Presbijter* ,) wordt inge-
wijd , benevens den Bisfchop , die hem inzegt ,
en de hand op het hoofd legt , ook de overige *Ou-*
derlingen hem de handen zullen opleggen . Vol-
gends den 22ften zal een Bisfchop geene nieuwe
Geestelijken , zonder vooräf eene vergadering van
Ouderlingen belegd te hebben , aanstellen , en boven-
dien ook op de goedkeuring der gemeente letten ;
volgens den 23ften zal hij geene aanklagte of be-
fchuldiging onderzoeken , anders dan in de tegen-
woordigheid zijner Geestelijken . Alle giften en ver-
kopen van Kerkelijke goederen zullen , volgens
den 32ften *Canon* , nietig en van onwaarde zijn , in-
dien de Bisfchop daar toe de toeftemming en onder-
tekening van zijne Geestelijken niet verkregen heeft .
Eindelijk wordt in den 34ften bevolen , dat de *Bis-*
fchop , waar hij ook mogt zitten , nooit eenen *Ou-*
derling voor zich behoort te laten staan ; en inge-
volge den 35ften , zal de Bisfchop wel in de Kerk ,
en in de vergadering der *Ouderlingen* , eene verhe-
vene zitplaats bekleeden , maar in huis zal hij zich
voor hunnen ambtgenoot erkennen . Het is waar ,
men heeft getwift , of deze *Canones* of Kerkregels
echt zijn (*), omdat zij van de oude verzamelaars
van Kerkelijke wetten , FERRANDUS of DIONYSIUS
den Kleinen , niet worden aangehaald , en men zelfs
in den eerften *Canon* eene fpoor heeft meenen te
vinden , dat 'er op het gevoelen van PELAGIUS acht

ge-

(*) HARDUIN. *Act. Concil. Tom. I. pag. 975.*

gegeven wordt, hetwelk echter eerst vele jaaren daar na in de *Afrikaansche* gemeenten bekend is geworden. Om deze redenen hebben JUSTELLUS (*) en andere geleerden deze 105 Kerkregelen voor onrecht verklaard, terwijl PETRUS DE MARCA (†), en anderen met hem, getracht hebben, derzelver geloofwaardigheid te redden, bijzonder door te beweeren, dat de gemelde *Canones* wel op onderscheidene Kerkvergaderingen, omtrent het begin der vijfde eeuw, opgesteld, maar naderhand in eene samenhangende reeks van besluiten gebracht kunnen zijn. Dit gevoelen heeft, over het geheel, vrij wat waarschijnlijkheid; alleen is het moeilijk te gelooven, dat deze Kerkregels alleen van *Afrikaansche* vergaderingen oorspronkelijk zijn, dewijl 'er van eenen *Metropolitaaan* in gesproken wordt, welken men destijds in *Afrika* niet kende. Waarschijnlijker gist dan de Heer SPITTLER (§), dat dit misfchien eene eerste proeve zij van eene, naar de onderwerpen en naar zekere hoofdbedoeling gemaakte, verzameling van Kerkelijke wetten.

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Te weten, tot hier toe ontbrak nog eene algemeene verzameling van Kerkelijke wetten, hoe zeer men eene zoodanige reeds zou mogen verwacht hebben, daar 'er reeds, omtrent het midden der vijfde eeuw, zoo velen, door onderscheidene Synoden,

(*) *Biblioth. jur. Canon. Tom. I. pag. 317.*

(†) *Disfert. de Vet. canon. Collectionib. Cap. 7. pag. 371. in Disf. Posthum. Paris 1668. 4to.*

(§) *Geschichte des Kanonischen Rechts S. 116.*

III den, en Kerkvergaderingen, waren voorgesteld. Maar
 BOEK aan dezen arbeid hebben de Christenen zoo vroeg
 VI niet gedacht. Ook waren 'er tot hier toe nog maar
 Hoofdst. twee of drie *algemeene Kerkvergaderingen*, wier
 na C. G. Jaar 363. befluiten door het geheele *Roomfche* Rijk gelden
 tot 476. moesten, en van deze had alleen de eerste, die van
Niceë, eene algemeen erkende waardigheid en aanzien
 boven de anderen. De wetten, door de Keizers in
 Kerkelijke zaaken gegeven, waren, zonder verzameld
 te zijn, bekend genoeg. Van de befluiten van bij-
 zondere Kerkvergaderingen maakten de Bifchoppen,
 die 'er geen deel in gehad hadden, meestäl een wil-
 lekeurig gebruik. Zelfs die Bifchoppen, welke de-
 zelve hadden bijgewoond, fchijnen niet altijd derzel-
 ver befluiten, in hunne verzamelingen van Kerkelijke
 wetten overgebracht te hebben, zoo als men uit het
 geen met de *Afrikaanfche* Bifchoppen gebeurde,
 bij het aanhalen van de befluiten der Kerkverga-
 dering van *Sardica*, door den Bifchop van *Rome* (*),
 kan opmaken. Indien de voorengemelde befluiten, wel-
 ke aan de vierde Kerkvergadering van *Karthago* toege-
 fchreven worden, en die, in vele Handschriften, ook
Statuta Antiqua Orientis, of *Ecclesie Antiqua* heeten,
 wezenlijk ééne der eerste verzamelingen van deze na-
 tuur zullen uitmaken, zoo zijn zij, zeker, niet op
 de nuttigste wijze bijeenverzameld, ten minften voor
 de nakomelingfchap. De verzamelaar en zijne ge-
 meente konden daar in wel de rechten en werk-
 zaamheden der Geestelijkheid, het één en ander van
 Kerk-

(*) Boven *Bladz.* 301.

Kerkgebruiken, en van de Kerketucht, bijeenverzameld vinden; maar nergens wordt eene Kerkvergadering opgegeven, van welke deze verordeningen oorspronkelijk zijn; Kerkwetten, gewoonten, en gebruiken, zijn onder één gemengd, en het is bijkans geloofbaar, dat zij niet ééns allen op ééne en dezelfde plaats zijn waargenomen geworden. Wat de zoogenoemde *Apostolische Kerkregels*, (*Canones*,) en *Kerkelijke Vaststellingen* betreft, deze waren, grootendeels Kerkelijke wetten der Oosterfche gemeenten, die, omtrent het begin der vierde ceuw, in eene verzameling bijeengebragt kunnen zijn, van dezen zijn de eerste de belangrijkste en ook de oudste. Doch, of zij allen, te gelijker tijd, verzameld zijn? Of men ze reeds, in dit tijdvak, zoo menigvuldig op de Kerkvergaderingen heeft aangehaald, als verscheidene geleerden geloven? en of zij hun gezag ook over de Oosterfche gemeenten hebben uitgestrekt? Op alle deze vragen kan men meer met twijfelen en gisten, dan met zekerheid, antwoorden (*).

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Onder de veranderingen in de Geestelijkheid dezer tijden, moet het allengs te niet gaan der *Landbisshoppen*, (*Χωρεπισκοποι*,) en de oorsprong der *Aardsdiakonen*, hier aangemerkt worden, alzoo het één en ander invloed heeft op den aanwas van de Bisshoppelijke magt. De *Landbisshoppen* schijnen al vroeg met de Bisshoppen der steden overhoop

Landbis-
shoppen
worden
allengs
afge-
schafft.

g^e.

(*) Zie ons I *Deel*, *Bladz.* 327.

III geraakt te zijn. Zij maakten den naarijver der laat-
 BOEK ften gaande, dewijl zij ondernamen, de meesten van
 VI hunne rechten uit te oefenen, en hunne afhanglijk-
 Hoofdst. heid af te schudden. Zij hadden op de Kerkver-
 na C. G. gaderingen zitting onder de Bisfchoppen der fteden,
 Jaar 363. gaderingen zitting onder de Bisfchoppen der fteden,
 tot 476. wijdden laagere Kerkebedienden in, en deelden ook
 zulke Kerkelijke vrijbrieven uit, welke voor den
 bringer het genot van Kerkelijke gemeenfchap ver-
 zekerden. Dit alles kwam hun toe, onder gewoon-
 te, gelijk ook de Kerkvergaderingen der vierde eeuw
 hun deze voorrechten nog bevestigden. Doch, te
 gelijk beperkte men de voorrechten, welke zij zich
 aanmatigden; zoodat zij, over het algemeen, niets
 van eenig gewigt zonder voorweten en goedvinden
 van den Bisfchop dier ftad ondernemen mogten, tot
 welke hunne gemeente behoorde. Inmiddels oordeel-
 den het, omtrent denzelfden tijd, de Bisfchoppen,
 die te *Laödicea* vergaderd waren, dienftig, te verör-
 denen, dat 'er voortaan geheel geene Bisfchoppen
 ten platten lande, in de vlekken en dorpen aange-
 field zouden worden. De *rondreizende Opzieners*
der gemeenten ten platten lande, (*περιόδοιται*,) die
 dezelfen van tijd tot tijd bezochten, en in plaats
 der Landbisfchoppen kwamen, hadden minder te
 beduiden, ook konden zich de Bisfchoppen van hen
 meer onderdanigheid belooven. Nademaal echter de
 besluiten der gemelde Kerkvergadering alleen in eeni-
 ge Oosterfche Gewesten eene kracht van wetten
 hadden, zoo bleven in vele andere landen de Land-
 bisfchoppen nog eenen tijd lang in wezen. Men ont-

outmoet ze nog, in het midden der vijfde eeuw, op de Kerkvergadering te *Chalcedon* (*); evenwel niet, gelijk voor dezen, in hunnen eigenen naam, maar in den naam van andere Bischoppen. Zedert zijn zij allengs, daar zij bovendien in verächting geraakt waren, verdweenen.

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Daar tegen stegen de eigenlijke Kerkendienaars van de oudste instelling, of *Diäkonen*, in dezen tijd, hooger en hooger; zij bereikten niet alleen, gedeeltelijk, de waardigheid der *Ouderlingen*; maar wonnen, in zekere betrekking, dezen den voorrang af, waar door zij ook nauwer, dan dezen, met de Bischoppen verbonden werden. 'Er komt wel, behalven de hier voor gemelde rechten, aan de Ouderlingen toegekend, tegen het einde der vierde eeuw, nog eene nieuwe waardigheid in dezen stand van Leeräaren voor, van welke *HIËRONYMUS* (†), *SOCRATES* (§), *SOZOMENUS* (**), en anderen, gewagen. Eén naamlijk der Ouderlingen heette de eerste, of *Aards - Ouderling*. (*πρωτοπρεσβυτερος, Αγγυπρεσβυτερος*.) *VALESIIUS* wil zelfs (††), den *Protopresbijter* en *Archipresbijter* van elkanderen onderscheiden hebben, zoodat de eerste slechts in de stad, maar de laatsten ook ten platten lande, en in grooter getale, zullen plaats gehad hebben, maar hij heeft

(*) *Actione* VI. p. 471. T. II. *Hard. Act. Concil.*

(†) *Epist.* IV. Tom. I. *Opp.* pag. 30.

(§) *Hist. Eccles. Libr.* VI. Cap. 9.

(**) *Hist. Eccles. Libr.* VIII. Cap. 11.

(††) *Ad SOCRAT.* l. c.

III heeft geene bewijzen voor deze tijden. Naar allen
 BOEK schijn waren het, over het algemeen, dezulken, wel-
 VI ke de Bisfchop, naar believeu, uit alle de anderen
 Hoofdst. ke de Bisfchop, naar believeu, uit alle de anderen
 na C. G. verkoos, om in zijnen naam, als hij afwezend was,
 Jaar 363. of anders belet werd, het opzicht over de gemeen-
 tot 476. te te hebben. Doch, deze eere was niet meer, dan
 een gevolg van het Leeräar-ambt, waar aan alle de
 Ouderlingen deel hadden.

Diäko- Maar de *Diäkonen*, welke, volgens hunne in-
 nen. stelling, geene Leeräars waren, en ook, ten dezen
 tijde, daar niet voor gehouden werden, die in de
 Kerk, onder den openbaren Godsdienst, en op de
 Kerkvergaderingen, op welke zij hunnen Bisfchop
 fomtijds verzelden, staan moesten; terwijl de Bis-
 fchoppen en Ouderlingen zaten, deze begonnen thans
 buitengewoon als Leeräaren der gemeente op te tre-
 den. Een *Ouderling* zelfs leerde in de meeste ge-
 meenten niet openlijk, en doopte ook niet, ten zij
 hem dit door zijnen Bisfchop werd opgedragen. Op
 gelijke wijze nu gebeurde het thans, dat ook een
Diäkon hier en daar deze vrijheid verkreeg, wan-
 neer zijne uitmuntende gaven zulks verdienden.
 Het vermaardste voorbeeld van deze natuur leverde
 EFRAÛM, de *Syriër*, *Diäkon* te *Edesfa*, op, die
 omtrent het jaar 378 geleefd heeft, en ons in het
 vervolg, als een merkwaardig Schrijver, zal voor-
 komen.

Aards- Bijzonder is het merkwaardig, dat in dezen zelf-
 diäkon. den tijd het eerst een *Aards-Diäkon* ontstaan is.
 Men heeft deze waardigheid wel ouder pogen te ma-
 ken, en zelfs willen beweeuen, dat STEFANUS de
 eer-

eerste Martelaar, *Aardsdiäkon* geweest zij, doch met even veel schijn, als of men reeds ten tijde der Apostelen *Aardsbischoppen* zou willen verdichten. FOTIUS verhaalt wel (*), uit EULOGIUS, eenen Schrijver der zesde eeuw, dat reeds in het midden der derde eeuw, de *Aardsdiakon* te Rome doorgaands de opvolger was van den Bischof aldaar, doch dit wordt door de Geschiedenis tegengesproken. Dat PRUDENTIUS den vermaarden *Diäkon* te Rome, LAURENTIUS, reeds *Aardsdiakon* genoemd hebbe, kan men niet duidelijk uit zijne woorden befluiten. OPTATUS (†) verëert wel CÆCILIANUS, zoo bekend in de geschillen met de *Donatisten*, met den tijtel van *Aardsdiakon*, maar hij schijnt denzelven uit het gebruik van zijnen tijd in den vroegeren tijd te hebben overgebracht. Kortom, de eerste sporen van den *Aardsdiakon*, (*Archidiäkonus*), vindt men eerst bij HIËRONYMUS (§). Uit dezen Schrijver kan men ook zien, dat het de *Diäkonen* zelve geweest zijn, die, onder het bestuur van hunnen Bischof, zo niet altijd, ten minsten meermalen, éénen uit hun midden verkozen hebben, die, wegens zijne bekwaamheid, waardig was, *Aardsdiakon* te wezen. Evenwel is het bijna waarschijnlijker, dat de Bischof zelf grootendeels deze keuze onder hen gedaan hebbe, dewijl hem aan de begraafdheden van zoodanigen man veel gelegen was.

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

De

(*) *Biblioth. Cod.* 280.

(†) *De Schismat. Donatist. Libr. I. Cap. 16.*

(§) *Epist. IV. Epist LXXXV.*

III De *Aardsdiäkon* werd zijn onfscheidbare medehel-
 BOEK per in het waarnemen van zijn ambt; niet zelden
 VI predikte hij voor hem, hij ftond hem bij, in de ver-
 Hoofdst. na C. G. deeling der Kerkelijke inkomsten; hij zorgde voor
 Jaar 363. de armen, weduwen, onmondigen en vreemdelingen,
 tot 476. ook was hij niet alleen de Opziener van alle andere
 grooter en kleiner Kerkendienaren, van welken hij
 'er fommigen tot hunne bedieningen inwijdde of aan-
 ftelde; maar zelfs had hij het recht, om hen, we-
 gens zekere misdrijven, uit de Kerkelijke gemeen-
 fchap uit te fluiten (*). Door dit alles verkreeg
 hij een zoo groot gezag en aanzien, dat het allengs
 eene gewoonte werd, bij het verkiezen van eenen
 Bifchop, het oog bijzonder op den Aardsdiäkon
 te slaan. Deze, zoo fchrijft HIERONYMUS (†),
 zou geloven, dat hem onrecht gefchiedde, indien hij
 tot Ouderling, (*Presbijter*,) werd gewijd. Ook
 meldt dezelve Schrijver (§), dat men toen reeds
 begonnen heeft, den *Diäkon* boven den *Ouderling*,
 (*Presbijter*,) te ftellen. Men begrijpt ligtlijk, dat,
 door deze nieuwe waardigheid tevens de Ouderlin-
 gen verlaagd, en de magt der Bifchoppen, die van
 den Aardsdiäkon, voor hun volkomen vertrouwen,
 ook eene onbepaalde gehoorzaamheid verwachten
 konden, krachtdadig onderfteund is geworden. Geen
 wonder dan ook, dat men, in het bēgin der vijfde
 eeuw, den *Aardsdiäkon* reeds in de meeste aanzien-
 lij-

(*) *Conc. Chal. Act. X. ap. Hard. l. c. p. 524.*

(†) *Comm. in Ezech. C. XLVIII. T. V. Opp. p. 479.*

(§) *Epist. LXXXV.*

lijke gemeenten te Rome, Alexandrië, Antiöchië, Konstantinopolen, Efeze, en elders, vindt, dat hij ook steeds hooger in aanzien klom, een rechtsgebied bekwam, en Vicarius van den Bisfchop geworden is (*).

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Dan, terwijl de *Bisfchoppen* zich zoo beijverden, om hun gezag uit te breiden, en met hunne *Geestelijkheid*, eene bijna geheel onderscheidene Maatschappij in tegenstelling der *Leeken* uitmaakten, vormde zich de *Monnikenstand*, in de Kerk, met eenen zoo snellen voortgang, dat hij het gezag der Bisfchoppen spoedig zou hebben doen dalen, indien de *Monniken* niet al vroeg van hunne eerste inrichting waren afgeweken. Eerst allen *Leeken*, wêrden de Monniken dra een middenfoort tusfchen de Geestelijken en Leeken, en zelfs reeds in dezen tijd, nader tot de Geestelijken gebracht. Deze Monnikenstand onderging bovendien ook andere veranderingen; verwekte meer en meer verwondering en achting voor zich; werd steeds rijker in voorbeelden van de hem eigene volmaaktheid; nam deel in vele Kerkelijke belangen; en had op het geloof en Godzaligheid, ja zelfs op de geleerdheid der Christenen eenen ongemeenen invloed.

Voortgang van het Monnikenwezen.

De Monniken waren, in het eerst, alle *Leeken* (†). De Monniken-
Zij-

(*) JOHAN GEORG PERTSCH in zijne verhandeling *over den oorsprong der Aardsdiäkonen, Aardsdiäkon-gericht, Bisfchoppelijke Officialen en Vicarissen, Hildesheim 1743.* 8vo. heeft de Geschiedenis der Aardsdiäkonen volledig opgehelderd. (†) Zie IV. Deel, Bladz. 115.

III Zij waren geene Leerfäars, noch Kerkedienaars. Af-
 BOEK gezonderd van de menfchen, bewandelden zij hun-
 VI nen eigenen weg, om de eere van het Christendom
 Hoofdst. te bevorderen. Dit denkbeeld bleef niet alleen in de
 na C. G. vierde eeuw, maar ook nog in de volgende stand
 Jaar 363. tot 476. houden. Zij zelven zeiden dit duidelijk, gelijk hië-
 niken RONYMUS in de bekende plaats (*): „Het is an-
 oor- „ ders gefeld met de Monniken, anders met de
 fprong- „ Geestelijken. (*Clerici.*) De Geestelijken weiden
 lijk Lee- „ de fchapen, ik word geweid. Zij leven van den
 ken. „ Altaar; maar mij wordt, als eenen onvruchtba-
 „ ren boom, de bijl aan den wortel gelegd, als
 „ ik mijne gave niet tot den Altaar breng. Mij is
 „ het niet geoorloofd, voor den Priester, (*Presbij-*
 „ *ter,*) te zitten; hem is het geoorloofd, mij, tot
 „ verderf des vleeſches, aan den Satan over te ge-
 „ ven, opdat de Geest behouden worde.” En op
 eene andere plaats ſchrijft hij (†): „Een Mon-
 „ nik bezit niet het ambt van eenen Leerfär; maar
 „ van eenen klagenden, die, of over zich zelven,
 „ of over de Wereld, rouw bedrijft.” Hier mede
 ſtemt ook het gedrag en de inrichting der Monni-
 ken, in deze tijden, overëen. Zij gingen, met an-
 dere Leeken, op den Zondag, of ook op den *Sab-*
bath, (*Zaturdag,*) waar die nog gevierd werd, tot
 den openbaren Godsdienst te Kerke (§). Alhoe-
 wel zij, in de Kerk, niet ſtonden, gelijk de Lee-
 ken;

(*) *Epist. I. pag. 3. Tom. I.*

(†) *Epist. LX. Tom. II. pag. 87.*

(§) *Cass. de Infl. Coenob. L. V. C. 26. Coll. VII. C. 34.*

ken; echter hadden zij hunne plaats eerst achter de Kerkendienaren, gelijk men uit GREGORIUS *van Nazianzus* ziet, die hen *Nazireërs* noemt (*). Als het getal der Monniken, op de ééne of andere plaats, sterk toegenomen was, kregen zij hunne eigene bedehuizen of Kerken; maar tevens werd hun *Abt*, of een ander van hun gezelschap, tot *Priester*, (*Presbijter*,) gewijd, die de voornaamste gedeelten van den Godsdienst waarnam (†). Dus verhaalt ook PALLADIUS (§), dat 'er op het *Nitrisch* gebergte in *Egypte*, eene gemeente van 5,000 Monniken was, welke agt Ouderlingen had, van welken alleen de oudste in hunne vergaderingen leerde, en het II. Avondmaal inzegende enz.

Reeds echter vóór de helft der laatstgemelde eeuw, werden bij de *Monniken* allerhande scliikkingen ingevoerd, welke het onderscheid tusschen hen en de *Geestlijken* vrij wat verminderden. Het verbinden van het Leeráar-ambt met het Monniksleven, zoo even gemeld, baande daar toe den weg. Somtijds gebeurde het ook, dat Monniken, die hunne levenswijze volstrekt niet verlaten wilden, uit bijzondere achtung voor hunne Godsvrucht, zelfs tegen hunnen wil, tot Ouderlingen werden ingewijd, zonder dat zij dit ambt uitöefenden. Maar, nog gewooner werd het, Monniken tot Geestelijken, ja zelfs op eens

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

Komen
allengs
nader aan
de Gees-
telijken,
dewijl
velen van
hen tot
Bischop-
pen en
Geestlij-
ke amb-
ten ver-
kozen
werden.

tot

(*) *Orat. XXXII. Tom. I. Opp. pag. 527.*

(†) AUGUSTIN. *de Morib. Eccles. Cathol. Cap. 33.*
CASSIAN. *Collat. III. Cap. 1. Coll. IV. Cap. 1.*

(§) *Hist. Laus. Cap. 33.*

III tot Bisfchoppen te verkiezen, zonder dat zij van
 BOEK hunnen staat affonden. Dewijl zeer vele duizenden
 VI Christenen tot het Monniksleven overgingen, begon
 Hoofdst. men hier en daar gebrek te krijgen aan waardige
 na C. G. mannen, om de Kerkelijke ambten te vervullen.
 Jaar 363.
 tot 476.

Waar bij kwam, dat men niet ligt waardiger mannen geloofde te zullen vinden, dan onder de Monniken, wier stand, als het ware, een voorbereiding was tot den stand der Geestlijken. Hier op zag de wet van Keizer ARKADIUS, van het jaar 398, dat de Bisfchoppen, als hun Geestelijken ontbraken, die het best uit de Monniken konden nemen, onder welken zij reeds beproefde lieden vinden zouden (*). De Keizer gebood dit te liever, omdat vele Bisfchoppen misdaadigers en schuldenaars, die de Kerk tot eene vrijplaats namen, niet alleen beschermden, maar ook Kerkelijke bedieningen gaven. Men heeft bij ATHANASIVS en andere Schrijvers voorbeelden genoeg van Monniken, die tot geestlijke ambten bevorderd zijn (†). ATHANASIVS verdient hier bijzondere opmerking. Hij schreef (§), in het jaar 354 of 355, aan den Monnik en Opziener van Monniken, DRACONTIVS, om het hem opgedragen Bisdom van *Klein-Hermopolis*, omstreeks *Alexandrië*, toch niet af te slaan. Voorëerst berispt hij hem wegens zijne weigering en ondernomene vlucht uit vrees voor de

Joo-

(*) L. XVI. C. Th. t. 2. de *Episcop.* l. 32.

(†) z. GOTHOFRED. *ad l. cit.*

(§) *Epist. ad Dracont.* pag. 263. Tom. I. Part. I. *Opp. ed. Benedict.*

Jooden; voornaamlijk dewijl velen zich daar aan ergerden, en de Heidenen, die beloofd hadden, Christenen te zullen worden, bij zijne inwijding, bij hun Bijgeloof zouden blijven. Te vooren, zegt hij, eer DRACONTIUS *de genade des Bisdoms* bekomen had, was hij aan niemand bekend geweest; maar thans verwachteden zoo vele menschen van hem een Geestelijk voedzel uit de H. Schrift. Hoe kon hij denken zich te zullen verantwoorden, indien CHRISTUS midlerwijl kwam, en zijne schapen hongeren vond? Hij had reeds *de genade des Doops* ontvangen, en was des te meer verplicht, deze dubbele Godlijke weldaad aan te nemen. Vervolgens wederlegt hij de tegenwerping van DRACONTIUS, dat hij zich met eenen eed verbonden had, zich aan dezen post te onttrekken, daar mede, dat toch ook MOSES en anderen hunnen wil aan den wil van God onderworpen hadden. Na meer andere opwekkingen, noemt hij hem andere Monniken, die Bisdommen geworden waren, en daar door groot nut gesticht hadden; zoo als ook de Apostelen, als Leeräars, het nuttigst geweest zijn. Eindelijk waarfchuwt hij hem, tegen de genen, die hem willen diets maken, dat een Bisdom tot zonde verleidt! „Gij kunt,” schrijft hij, „ook als Bisfchop hongeren en dorften, „ en zoo menigvuldig vasten, als PAULUS. Wij „ kennen ook Bisfchoppen, die vasten, en Monniken, die eten; Bisfchoppen, die zich van wijn „ onthouden, en Monniken, die drinken; Bisfchoppen, die wonderen doen, en Monniken, die ’er „ geene verrichten; Bisfchoppen, die nooit getrouwd „ zijn,

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

III „ zijn, en *Monniken, die Kinderen verwekt heb-*
 BOEK „ ben; zoo als integendeel Bisshoppen, die Va-
 VI „ ders geworden zijn, en Monniken, die geene na-
 Hoofdst. „ komelingen hebben nagelaten. Dit is geoorloofd,
 na C. G. „ en het eerste niet verboden. Eén ieder strijde
 Jaar 363. „ overäl! De kroon wordt niet naar de plaats,
 tot 476. „ maar naar de gesteldheid uitgedeeld.” Die zelfde
 ————— „ Leeräars nogthans, die de Monniken vermanen, om
 zich ten dienste der Kerk bekwaam te maken, op-
 dat den knapsten onder hen Kerkelijke ambten kon-
 den toevertrouwd worden, keurden evenwel in
 hen het al te sterk streeven naar dezelve af, het-
 welk thans meer en meer begon in te sluipen. De
 strengste Monniken waren 'er zeer over te onvrede,
 dat hunne medebroeders zich tot Geestelijken lieten
 wijden, dewijl daar door de strenge tucht, aan wel-
 ke hun stand van eersten af gewend was, krachte-
 loos werd gemaakt. PACHOMIUS, die verscheidene
 duizenden Monniken onder zijn opzicht had, veroor-
 loofde dit daarom aan geen enkelen (*). Nader-
 hand kon dit te minder worden verhinderd. Even-
 wel werden de Monniken van hunne Opzieners des
 te meer voor zulk een cerzuchtig streven gewaar-
 schuwd; zoo zelfs, dat men hun den regel voor-
 schreef: *een Monnik moet op allerhande wijzen de*
vrouwen en de Bisshoppen vlieden, omdat de ééne
 en anderen den genen, met wien zij bekend zijn
 geworden, niet langer vergunden, gerust in zijne
 celle te zitten, en zich aan de aanschouwing van
 God-

(*) *Vita S. Pachomii.*

Godlijke dingen over te geven (*). CASSIANUS beschrijft levendig genoeg, hoe zeer de Monniken, van zijnen tijd, van deze zucht naar den Geestelijken stand geplaagd werden, hetwelk hij uit eene ijdele roemzucht afleidt (†). ATHANASIUS schijnt één der eerste Bischoppen geweest te zijn, die aan Monniken Bisdommen gefchonken heeft. Naardien deze spoedig nagevolgde keuze een zoo gelukkig gevolg had, dat eenigen der beroemdste Leeräaren der Kerk uit den Monnikstand te voorschijn kwamen, kwam dezelve, tegen het einde der vierde eeuw, te meer in gebruik. Men begeerde, uit vele woningen van Monniken, of Kloosters, die, wegens hunnen slichter, en de strengheid van levenswijze, in bijzondere hoogächting waren, zoo gretig van alle kanten, Bischoppen en andere Geestelijken, dat bijkans geheele omliggende landen daar mede vervuld werden. Zoo eerwaardig was het Klooster van den vermaarden wonderman MARTINUS, die zelf, van Monnik, tegen zijnen wil, Bisshop van *Turonum*, (*Tours*,) geworden was, en zelfs toen nog niet ophield, als een Monnik, op eenigen afstand van de stad, met tagtig van zijne Leerlingen, te leven (§). Even hoog werd ook het Klooster, door AUGUSTINUS dicht bij *Hippo* aangelegd, geächt (**). Ondertusfchen erkent CHRYSOSTOMUS (††), dat hij

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) CASS. *de Inst. Coenob.* L. IX. C. 17. ve-

(†) *L. c. Cap.* 14, 15.

(§) SULP. SEVER. *de Vit. S. Mart. Cap.* 10.

(**) POSS D. *de Vit. August. Cap.* 11.

(††) *De Sacerd.* L. III. p. 41. T. IV. *Op. ed. Franc.*

III vele Monniken gekend heeft, die, zoo lang zij in
 BOEK VI dezen stand leefden, steeds volmaakter waren ge-
 Hoofdst. worden; maar zoo dra men hen onder de menschen
 na C. G. had gebracht, om de onkunde van het gros des
 Jaar 363. volks te verbeteren, waren zij voor anderen nutte-
 tot 476. loos, en voor zich zelveu schadelijk geworden. De
 oorzaak hier van is ligt te doorzien, en kon voor
 den fcherpzinnigen Kerkvoogd niet verborgen blij-
 ven. Een Monnik, van de famenleving der men-
 fchen langen tijd afgezonderd, en binnen den engen
 kring van zijne celle, of onder een aantal andere
 Monniken befloten, vond, als hij door een Geeste-
 lijk ambt gerechtigd werd, om de Leeräar van dui-
 zenden te wezen, eene voor hem heel vreemde we-
 reld. Het ontbrak hem geheel en al aan die men-
 fchenkennis, zonder welke zoodanig ambt maar
 flecht bekleed kan worden; en de hardigheid, welke
 hij voor dezen aan zich zelveu plagt uit te oefe-
 nen, diende alleen daar toe, om hem jegens de ge-
 breken, die hij in zijne gemeente ontmoette, onver-
 bidlijk en onbekwaam te maken, om ze met fchran-
 derheid te verbeteren. Over het geheel benadeelden
 de Monniken, door hunnen menigvuldigen overgang
 tot denzelven, den Leeräarftand, op eene nog er-
 ger wijze. Zij brachten daar in de befmettelijke
 grondregelen over van hunne dweepächtige vroom-
 heid, en verfpreadden, op deze wijze, het Bijgeloof
 nog veel fneller onder de gezamenlijke Christenen, dan
 of zij die enkel uit hunne eenzame verblijfplaatsen
 hadden aanprezen.

Liefde Nog gebeurde 'er thans eene groote verändering
 met

met de Monniken. Daar zij in het eerst zoo weinig met de Geleerdheid ophadden, dat zij dezelve voor schadelijk hielden aan hunne volmaaktheid, terwijl zij zich verbeeldden, met hunne kundigheden in Godsdienstige zaken, te meer verwondering te zullen verwekken, hoe minder zij van wereldsche geleerdheid wisten, ondervonden zij spoedig, dat zij, zonder de geleerde wetenschappen, niet te recht konden, wanneer zij zich met de verschillen over leergevoelens inlaten, en daar over beslissend wilden oordeelen, gelijk zij daar toe zeer genegen waren, en door hun aanzien in de Kerk ook, als het ware, geroepen werden. Toen zij vervolgens ook naar Geestlijke ambten begonnen te staan, werd hun de Geleerdheid nog noodzaaklijker; behalven dat zij door hunnen ledigen tijd, dien zij overhadden, ook daar toe werden opgeleid. Te weten, een aanhoudende arbeidzaamheid werd wel als een wezenlijk stuk van het Monniksleven, door de kundigste voorstanders van hetzelfde, aangeprezen. HIERONYMUS gaf aan den Monnik RUSTICUS het zoo bekende voorschrift: „Arbeid steeds „iet, opdat de Duivel u altijd bezig en werkzaam „vinde (*).” De Monniken in *Egypte* hadden een spreekwoord: dat *een arbeidende Monnik van ééne boozen Geest ontrust werd; maar een ledig-ganger integendeel van ontelbare zoodanige Geesten geschokt werd* (†). AUGUSTINUS heeft zelfs een

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
—
tot Geleerdheid
bij de
Monniken ontstoken.

(*) *Epist. IV. Tom. I. Opp. pag. 30.*

(†) *CASSIAN. de Instit. Coenob. L. X. C. 27.*

III bijzonder Boek *van den arbeid der Monniken*, (*de*
 BOEK *Opere Monachorum*,) op begeerte van AURELIUS,
 VI Bisfchop van *Karthago*, gefchreven (*). Men was
 Hoofdst. na C. G. dus nog bij den eerften regel gebleven, volgens
 Jaar 363. welke de Monniken hun onderhoud door hunnen
 tot 476. handen-arbeid winnen moesten. Dit namen zij bij-
 zonder in acht in de Oosterfche landen; zelfs als
 een deel van hunne Godsdienst-oefeningen, terwijl
 zij onder den arbeid plagten te bidden en te zin-
 gen; niet alleen om het verwijt van ledigloopen en
 de bekoringen der zonde te ontgaan, maar ook, om
 aan andere Christenen niet lastig te vallen, en zelfs,
 om de behoefte hunner Medebroederen in onvrucht-
 bare Gewesten, door de vrucht van hunne handen,
 te hulp te kunnen komen. Zij beärbeidden den ak-
 ker, plantten en snoeiden boomen, vlochten korven,
 vervaardigden klederen; alles op bestemde tijden, en
 naar eene voorgefchrevene mate, doch welke zij
 geern te buiten gingen (†). Ondertusfchen voerde
 deze arbeidzaamheid der Monniken, hoe prijslijk
 ook op zich zelve, en hoe veel zij ook in sommige
 plaatzen mag toegebracht hebben, om woeste oor-
 den vruchtbaar te maken en te verbeteren, geene
 geringe gebreken met zich. Al fpoedig ondervond
 men, dat deze geheele levenswijze eenen fchijnhei-
 ligen lediggang begunftigde, waar toe derzelve
 flicht-

(*) *Tom. IV. Opp. pag. 347. sq.*

(†) CASSIAN. *de Institut. Coenobior. Libr. II. Cap. 15.*
L. III. C. 2. L. X. C. 22, 23. EPIPHAN. Her. LXXX.
n. 6. PALLAD. Hist. Laus. C. 7, 10, 20, 28. etc.

richters zelve dikwijls een verleidend voorbeeld gaven. Juist om die reden, drong men, in het gevolg, nog sterker aan, dan in het begin, op eene onafgebroke bezigheid. Doch, dit was reeds verkeerd, dat zoo vele duizend, of liever honderdduizend handen aan den noodzaaklijksten arbeid en dienften voor de menschlijke famenleving onttrokken werden. Juist in dezen tijd, had het Romeinſche Rijk deze handen en armen meer dan ooit tot zijne verdediging nodig; en deze werden met dit al, als het ware, in de woestijnen en wilderniſſen begraven. Men begrijpt ook, dat een Monnik, die zoo weinig behoefte had, niet ééns eenen duurzaam drift tot handen-arbeid hebben kon. De arbeid werd hem geboden, maar neiging, keuze, algemene aanmoediging en nuttigheid, die de eigenlijke waarde van den arbeid uitmaken, ontbraken hem geheel en al. Dewijl hij, dikwijls, alleen daarom arbeidde, om niet ledig te gaan, en niet om nuttig te wezen voor anderen, was hem zijn arbeid tot een last. Zeker Abt PAULUS, die in de groote woestijn *Porphyrio*, in het *Egyptiſch* Landſchap *Thebais*, woonde, had zijn genoegzaam levensönderhoud van eenen palmboom en een' kleinen tuin. Hij was zeven dagreizen en meer van de naaste ſtad af, voor vrachtloon naar dezelve werd gevolgt. Hij werd meer geëiſcht, dan zijn gemaakt werk waardig was. Evenwel verzamelde hij, aanhoudend voort, Palmbladen, waar uit hij zich daaglijks, even als of hij 'er van beſtaan moest, eene zekere mate werks maakte, waar zijne kluis mede vervuld werd.

III
 BOEK
 VI
 Hoofdt.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

III Maar als het jaar om was, verbrandde hij al dit
 BOEK werk; omdat toch een Monnik, zegt CASSIANUS (*),
 VI die dit verhaalt, zonder arbeid niet op ééne plaats
 Hoofdst. na C. G. blijven, noch ten top van volmaaktheid geraken
 Jaar 363. kan: ten minsten had hij den arbeid nodig, tot zu-
 tot 476.

---

 vering van het hart, en tot gegrondheid en vastheid
 van gedachten. Dezelfde Schrijver moet nogthans
 bekennen (†), dat de Monniken in het Westen wei-
 nig arbeidden; en door milddadigheid van andere
 lieden genoegzaam onderhoud ontvongen, maar uit
 vermaak in lediggaan, en neiging tot rondzwerfen,
 niet lang op ééne plaats blijven konden. Ja zelfs
 bij den aanhoudenden ligchaams-arbeid der Monni-
 ken, en bij hunne daaglijkfche centoonige formulier-
 gebeden, en andere aandachts-oefeningen, kon toch,
 voornaamlijk bij fchrandere hoofden, zekere ledig-
 heid van geest op geene behoorlijke wijze voldaan
 worden. Dezen hadden geen' anderen toevlucht
 overig, dan de Wetenfchappen, welken zij dan ook
 aangrepen. Men mag met dit alles, met recht,
 twijfelen, of een ijverige echte Monnik, met de bij-
 zondere heiligheid van zijne levenswijze geheel inge-
 nomen, wel ooit berekend kon zijn, om een vrij-
 denkend Geleerde van hooger kundigheden te wor-
 den. Ook zal men, in het vervolg der Gefchiede-
 nis, zien, welken treurigen invloed deze Monniks-
 geest op de Geleerde Kerkleerâaren gehad hebbe.

Onder-   Onder de Westerfche Monniken, die nooit de
 streng-

(*) *De Inſtit. Coenobior. Libr. X. Cap. 24.*

(†) *L. c. Cap. 23.*

strengheid van leven der Oosterfche Monniken bereikt hebben, was het niet enkel luidheid of traagheid, dat zij geen handen-arbeid oefenden. De Bifchop van *Tours*, MARTINUS, verbood den zijnen uitdrukkelijk, enigerleië handteering te hebben, omdat hij vreesde, dat zij daar door van den ijver in het gebed zouden afgetrokken worden. Alleen ftond hij aan de jonger Monniken toe, Boeken af te fchrijven, omdat deze bezigheid tevens verftand, oog en handen verëifchte; doch, voor de ouder Monniken, dacht hem het gebed eene genoegzame bezigheid te zijn (*). Welk een aanmerklijk onderscheid tufchen de Westerfche en Oosterfche Monniken! Bij deze laatften hield men dien Monnik voor eenen Bedrieger, die niet arbeidde (†). Ook hebben wij elders (§) verhaald, hoe de *Masfaliënen* en *Eucheeten* als Kettters gehaat waren, omdat zij hun enkel een aanhoudend bidden willen opleggen. Maar in het Westen gewenden 'er de Monniken zich fpoedig aan. 'Er ontftond wel, in de eerfte tijden der vijfde eeuw, een twist onder hen, over de vraag: welke hun voornaamfte pligt was, bidden of werken met de handen? Niet alleen beantwoordde AUGUSTINUS, in het hier voor (***) aangehaalde Boek, deze vraag opzetlijk, maar eene *Afrikaanfche* Kerkvergadering deed ook eene dergelij-

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.
scheid
tufchen
de Oos-
terfche
en Wes-
fche
Monni-
ken.

(*) PAULINUS *de Vit. S. Martini Libr. II. SULPIC. SEVER. de Vit. S. Mart. Cap. 7.*

(†) SOCRATES *Hist. Eccles. Libr. IV. Cap. 18.*

(§) IV. *Deel, Bladz. 384.* (***) *Bladz. 388.*

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

lijke uitspraak, dat bidden en werken op het veld, of in andere handteeringen bij eenen Monnik heel wel saam bestaan konden (*). Evenwel behield de afkeer van werken bij de Westersche Monniken de overhand. Als dus ééns een *Italiïansche* Monnik in eene *Egyptische* Monnikswoning kwam, en van eenen der oudsten aldaar gevraagd werd, waaröm hij ledig zat? gaf hij ten antwoord, dat hij geen ééne van alle die handteeringen der Monniken aldaar geleerd had, en dat hij niet anders kon, dan Boeken afschrijven (†).

Over het geheel blijven de Monnikenvijandender Geleerdheid.

Evenwel, niettegenstaande de Westersche Monniken reeds in dezen tijd van allen handen-arbeid afzagen, moet men zich nothans niet verbeelden, dat zij, in plaats daar van, zich met ijver aan Geleerde bezigheden overgaven. AUGUSTINUS beschrijft de *Afrikaansche* Monniken als vrij onkundig, die niet ééns het Latijn goed kenden (§). Evenwel prijst hij deze Monniken, dat velen van hen, enkel door geloof, hoop, en liefde, tot eene bijzondere volmaaktheid gekomen waren; waaröm zij ook, zonder de H. Schrift, in hunne eenzaamheid leven konden (**). En zulke onbezonnen lofspreuken waren het, die de hoofden der Monniken nog meer in verwarring brachten, nadat zij reeds van hunnen aanvoerer ANTONIUS geleerd hadden, dat men enkel door

(*) *Conc. Carth. IV. C. 51, 52, 53. T. I. Conc. Hard. p. 982.*

(†) *CASSIAN. de Instit. Coenobior. Libr. V. Cap. 34.*

(§) *Retractat. Libr. II. Cap. 3.*

(**) *De Doctr. Christ. Libr. I. Cap. 39.*

door bidden en overdenking, in het verstaan der H. Schrift zoo ver komen kon, als anderen, door vele en groote geleerdheid. Ondertusfchen waren 'er uitzonderingen genoeg van geleerde Monniken in het Westen. Nog menigvuldiger waren zij, in de Oosterfche Kloosters. Hier werden het eerst fchoolen, tot onderwijs der jeugd, aangelegd, welke CHRYSOSTOMUS zoo zeer aanprijst, dat hij wenscht, dat de Ouders hunne kinderen tien, ja twintig jaren, in de Monnikswoningen lieten, opdat zij des te fterker in de Christelijke Godzaligheid gevormd werden (*). Doch, dit moet men tevens bekennen, dat CHRYSOSTOMUS hier mede geene geleerdheid en welsprekendheid bedoelt. Hij ftaat toe, dat men in de Kloosters niet deze, maar wel verbetering van het hart verkrijgt (†), en hij verhaalt, met veel goedkeuring (§), de Gefchiedenis van eenen jongeling, die zich, naar het oogmerk zijns Vaders, op de Roomfche en Griekfche Geleerdheid zou toelleggen; maar voor wien zijne Moeder eenen Monnik uit de woestijn tot leermeester ontboden had, door wien hij, in het geheim, tot vasten, bidden, lezen der H. Schrift, en dergelijke oefeningen, was opgeleid, gelijk hij dan ook deszelfs levenswijze eindelijk geheel omhelsd had. Het blijkt dus, dat in het Monniksleven op zich zelf, van eerften af, geene plaats noch aanmoediging tot geleerdheid en opfcherping van het verstand ware, ten zij een of ander Monnik de-

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

(*) *Advers. Vituperator. Vite Monast. Libr. III. C. 16 Tom. IV. Opusc. pag. 437.*

(†) *L. c. pag. 425.* (§) *Pag. 423.*

III dezelve nodig had, om een Leeräär - ambt of eenige
 BOEK andere bediening in de Kerk te kunnen waarnemen ;
 VI ja BASILIUS *de Grootte* (*) keurde het af, dat in
 Hoofdst. na C. G. een gezelschap van Monniken, een bijzonder Leeräär
 Jaar 363. voor kinderen was aangefteld, die tot een Wereldlijk
 tot 476. leven bestemd waren.

De Mon- Het is bekend, dat de Monniken, ten dezen tijde,
 niken ne- in den toestand van den Godsdienst, en in de ge-
 men deel leerde geloofsverschillen, een merkwaardig deel na-
 in ge- men; daar uit echter kan men niet besluiten, dat
 loofsver- men; die zulks deden, altijd geleerde lieden waren.
 schillen. De Monniken bedienden zich van de achting, die
 zij door hunne gestrengte levenswijze verworven had-
 den, om die partij te ondersteunen, welke zij voor
 rechtzinnig hielden. Zoo dra zij zich voor eene of
 andere partij verklaarden, het welk heel dikwijls met
 eene dweepächtige onstuimigheid en vuur geschiedde,
 die aan het gemeen, en aan gewaande ijveräars on-
 gemeen bchaagde, verkreeg dezelve daar door een
 merklijk overwigt. Dus waren het de Monniken,
 die in *Syrië*, *Kappadocië*, en de omliggende gewes-
 ten, door hunne verkleefdheid aan de *Niceïsche* Kerk-
 vergadering, de uitbreiding der *Ariänery* onder VA-
 LENS stutteden, want het volk, schrijft SOZOME-
 NUS (†), bewonderde aldaar de Monniken wegens
 hunne deugd en goede werken; het was verzekerd,
 dat zij het rechtzinnig geloof hadden, en verfoeide
 die genen, die anders dachten, als menschen, die
 door

(*) *Regule brevius tractatae, Interrogat. 292. pag. 518. T. II. Opp.* welke toch zijn werk schijnen te zijn.

(†) *Hist. Eccles. Libr. VI. Cap. 27.*

door valsche leerstellingen, verdorven waren. Zoo was ook de goedkeuring der Monniken een vaste steun voor nieuwe Bisdommen, bijzonder wanneer eene gemeente, door mededingers naar dit Ambt, of door andere verdeeldheden, gefchokt werd. Zij geleidden fomtijds den Bisfchop, als hij van zijne waardigheid bezit nam, waar bij zij overluid gezongen uit de II. Schrift zongen (*). Wanneer MELETIUS, PAULINUS, en VITALIS, malkanderen het Bisdom van *Antiöchië* betwistten, bekende HIERONYMUS aan den Roomfchen Bisfchop DAMASUS, wiens gevoelen hij anders beloofde te zullen volgen, dat hem *het oude aanzien der Monniken*, die zich voor éénen van deze Geestelijken verklaard hadden, de meeste bedenking veroorzaakte (†). Zelfs ontboden de Bisfchoppen de Monniken uit hunne woestijnen op, als hulpbenden, in hunne oorlogen, tegen de Kettters. Dus kwam ANTONIUS, van de Bisfchoppen en andere Christenen ontboden, van zijnen Berg af naa *Alexandrië*, en arbeidde gelukkig, aan het uitroeijen der *Ariënen* (§). Maar inzonderheid heeft BASILIUS *de Groot*e van de Monniken, tot dat oogmerk, gebruik gemaakt.

Dit gaf dan ook gelegenheid, dat de Monniken, tegen hunne oorspronkelijke wet van eenzaamheid, meermalen in de fteden verscheenen: eene verandering, welke allengs zoo groote gevolgen gehad, en de oorspronkelijke afcheiding der Monniken van de menschen.

III
BOEK
VI
Hoofdst.
na C. G.
Jaar 363.
tot 476.

De Monniken
verfchij-
nen meer
maen in
deden.

(*) THEOD. H. E. L. IV. C. 22. (†) Ep. 58. T. II. Opp. p. 92.

(§) ATHANAS. Vit. S. Anton. Tom. II. Part. II. Opp. p. 847. HIERON. Epist. 33. Tom. I. pag. 133.

III menschlijke famenleving ten laaftten bijkans geheel
 BOEK heeft weggenomen. De zoo even gemelde BASILIUS
 VI was, naar het fchijnt, de eerfte Bifchop, die het
 Hoofdft. na C. G. eenzaam of Monnikenleven met de Maatschappelijke
 Jaar 363. levenswijze der Christenen verëenigde (*). „Te
 tot 476. „weten,” zegt GREGORIUS *van Nazianzus*, „na-
 „demaal deze beide levenswijzen zeer met elkander
 „ftreden, en ook geene van beiden haar goed of
 „kwaad ongemengd had, dewijl de eerfte wel ge-
 „ruster, beter ingericht, en nader met God ver-
 „bonden, maar daarom niet zonder trotsche ver-
 „beelding was, alzo de deugd in dezelve aan gee-
 „ne beproeving of vergelijking onderhevig was;
 „maar de andere integendeel wel beziger en nutti-
 „ger, maar ook min vrij van gewoel was; zoo
 „verzoende en vermengde hij ze met elkander,
 „terwijl hij woningen voor Geestelijke oefeningen
 „en voor Monniken, (*ασκησεις και μονασεις*,)
 „oprichtte, maar die evenwel niet ver van de Maat-
 „fchappelijke famenleving verwijderd waren. Hij
 „fcheidde dus beiden niet als door eenen midden-
 „muur van één, maar ftichtte tufchen beiden bij-
 „na eene verëeniging en fcheiding; opdat noch de
 „*Filofofifche*, (befchouwende,) levenswijze zonder
 „de maatschappij, noch de Maatschappelijke zon-
 „der *Filofofie*, (of befchouwingen,) zijn, en dus
 „beiden hare voordeelen, als Aarde en Zee, on-
 „derling verëenigen, en alleen ter eere van God
 „befteden mogten.”

Wetten Evenwel bleven zeer vele, en misfchien de mees-
 te

(*) *Greg. Naz. Orat. XX. in laud. Bâf. M.T.I. Opp. p. 358.*

te Monniken van dezen tijd, nog in hunne verre III
 verwijdering van het gewoel des menschlijken le- BOEK
 vens, gelijk dit ook doorgaands als hunne wezenlij- VI
 ke eigenschap en verëischte werd aangemerkt. THEO- Hoofdst.
 DOSIUS *de Grootte* gebood daarom, in het jaar 390, na C. G.
 dat alle de genen, die zich aan het Monnikenleven Jaar 363.
 hadden overgegeven, in woeste plaatzen, en ruime tot 476.
 woestijnen zouden leven (*). Tot deze wet had daarom-
 de Keizer dringende redenen, dewijl niet weinige trentdoor
 Monniken de Godvruchtige stilte en nederigheid van de Kei-
 hunne levenswijze zoo zeer hadden vergeten, dat zij zers ge-
 de onrustigste bewegingen in de steden verwekten; maakt
 waar van de onbetaamlijke Tempelbeftorning, waar
 aan zij zoo veel deel hadden, getuigen kan (†),
 als ook het flooren van het recht, door onstuimige
 en zelfs dreigende voorpraak voor misdaadigers (§),
 welke niet zeldzaam moet geweest zijn, naardien
 Keizer ARKADIUS, in het jaar 398, niet alleen aan
 de Geestelijken, maar ook aan de Monniken, voor-
 naamlijk die gemeenschappelijk samen leefden, (*Coe-
 nobite* of *Sijnodite*,) verbood, de misdaadigers niet
 met geweld aan hunne verdiende straffe te ontruk-
 ken (**). Hoe zeer somtijds oproeren in steden door
 de Monniken aangestookt en vergroot zijn, verhaalt
 onder anderen ZOSIMUS (††), in een voorbeeld.
 Evenwel schafte THEODOSIUS in het jaar 392 de bo-
 vengemelde wet reeds weder af, en vergunde den
 Monniken, niettegenstaande de Overheden zich over
 hen bezwaard hadden, op nieuw in de steden te kom-

(*) *L. XVI. C. Th. t. 3. de Monach. l. 1.* men

(†) Boven *Bladz. 15.* (§) *Bladz. 249.*

(**) *L. IX. C. Th. t. 40. de p. l. 16.* (††) *II. L. V. p. 325*

III men (*). Nogthans belette dit niet, dat de heer-
 BOEK schende mening zich vrij algemeen staaude hield, dat
 VI de Monniken, eigenlijk, in eenzame oorden, wou-
 Hoofdst. den, en gebergten hoorden, en niet in de steden:
 na C. G. „Indien gij,” schrijft HIËRONYMUS (†), aan eenen
 Jaar 363. Monnik, „dat gene zijn wilt, wat uw naam mede-
 tot 476. „brengt, te weten, iemand, die *alleen* leeft, wat
 „doet gij dan in de steden, waar men niet alleen,
 „maar in Maatschappij met velen leeft?”

Stout-
 heid der
 Monni-
 ken.

Evenwel, de algemeene verëering en bewondering,
 welke de Monniken in de steden naa zich trokken,
 en de zucht, om aldaar, door buitengewone daaden
 en redenen, ja zelfs door stoute stappen tegen de
 Overheden en Vorsten; uit te munten, brachten de
 Monniken dikwijls genoeg in de steden. Zoo ont-
 bielden zich, naar het verhaal van THEODORE-
 TUS (§), twee *Syrische* Monniken te *Antiöchië*,
 om daar het *Katholyk* geloof, geduurende de vervol-
 ging van den *Ariäansch*-gezinden Keizer VALENS,
 te onderfchragen. Als de Keizer éenen van dezen,
 AFRAATES, ééns schielijk voorbij zag gaan, en hem
 vraagde, waar hij heen spoedde? gaf deze ten ant-
 woord: „Om voor uw Rijk te bidden.” Maar gij
 behoortet t’huis te blijven, zeide de Keizer, en naar
 het voorschrift der Monniken, alleen te bidden.
 „Heel wel!” hernam de Monnik; „dat heb ik ook
 „tot hier toe gedaan, zoo lang de schapen des Ver-
 „lofsers vrede genoten. Maar thans, nu zij ten ui-
 „terften ontrust worden, en velen gevaar lopen, van
 „door

(*) *L. 2. C. Th. de Monachis.*

(†) *Ep. 13. T. I. Opp. p. 67. (§) H. E. L. IV. C. 26.*

„ door de wilde beesten verſcheurd te worden, nu
 „ moet alles beproefd worden, om de kudde te red-
 „ den. Men zou het eene Maagd, voor wie anders
 „ het binnenſte van het huis tot haar verblijf beſtemd
 „ is, niet kwalijk nemen, wanneer zij, bij eenen
 „ ontſanen brand in haar Vaders huis, overal rond-
 „ liep, en water androeg, om te blusſchen. Even
 „ dus loopen wij, nu gij den brand in het huis van
 „ onzen Vader geſicht hebt, rond, en pogen dien
 „ te blusſchen.” De Keizer antwoordde niets op de-
 ze reden, waarſchijnlijk, omdat hij wist, (gelijk de
 Geſchiedſchrijver inſgelijks aanmerkt,) dat allé de in-
 woners van *Antiüchië* dezen Monnik genegen wa-
 ren. Maar, het is eene natuurlijke gedachte, die
 bij deze woorden van zelf oprijst, dat deze lieden,
 die voorgaven, water aan te brengen, om den brand
 in de Kerk te blusſchen, dikwijls olie in het vuur
 hebben geworpen, terwijl zij het gemeene volkjen
 ophitſten, en tegen den Vorst zelven opruiden.
 Ook werd, kort daar na, een wonder-verhaal ver-
 breid, zoo als men altijd bij de hand had, om de
 verëering van zulke mannen niet te laten bekoelen.
 Eén van de Hofbedienden had *AFRAATES* bedreigd;
 maar hij werd op ſtaande voet daar voor geſtraft: hij
 kreeg een toeval van krankzinnigheid, in welke hij
 zich in het heete bad ſtortte, hetwelk hij voor den
 Keizer gereed moest maken, zoodat hij daar in het
 leven verloor. Dus waren deze van de wereld en
 aardſche bezigheden afgezonderde lieden, gewigtige
 onderdanen voor de Keizers geworden. Zoo eerwaar-
 dige mannen, wier leven men zelfs een *Engelen* le-
 ven noemde, werden door hen ſomtijds in rijks-

III
 BOEK
 VI
 Hoofdst.
 na C. G.
 Jaar 363.
 tot 476.

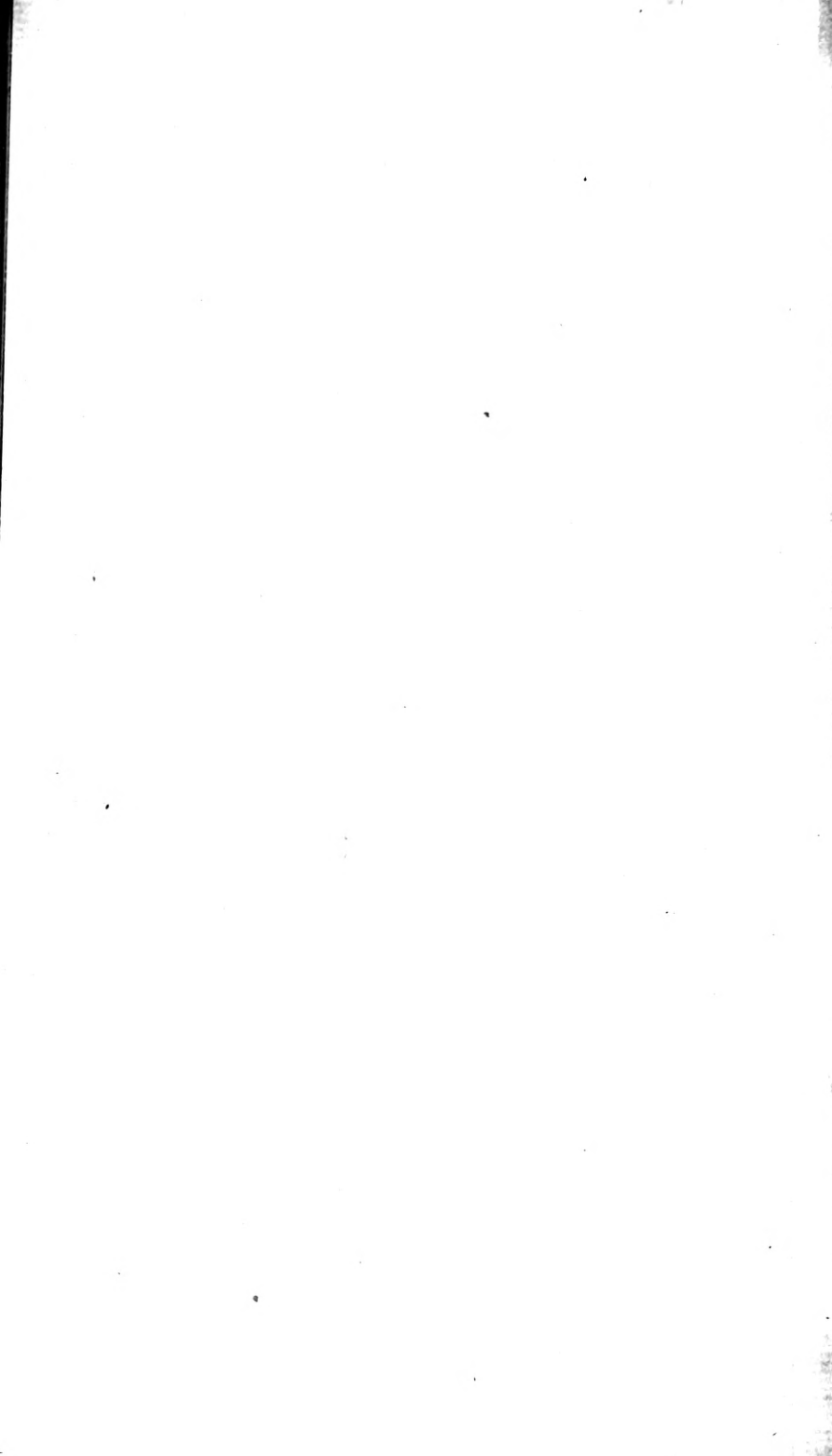
III en regerings-zaken geraadpleegd. THEODOSIUS *de*
 BOEK *Groote* wendde zich meer dan ééns aan den Abt
 VI
 Hoofdst. JOANNES, die in de *Egyptifche* woestijn, niet ver
 na C. G. van de ftad *Lykon* of *Lykopolis*, woonde, en vraag-
 Jaar 363. de hem naar zijn gevoelen over eenen oorlog, wel-
 tot 476. ken hij ging ondernemen. De Monnik kondigde hen
 stoutlijk den uitflag van den oorlog aan, en gelijk
 men verhaalt, 'er ontbrak niets aan de vervulling (*).
 Maar het ging ook zoo ver, dat de Keizers door de
 Monniken gedwongen werden, hunne wetten weder
 in te trekken. Als de *Jonge* THEODOSIUS bevolen
 had, in het jaar 423, dat men aan de *Jooden* te *An-
 tiöchië* hunne *Synagogen*, welke hun door de Christe-
 nen ontnomen waren, zou weder geven: fchreef SI-
 MEÖN *Stijlites*, die vermaarde *Pijlaarheilig*, zoo na-
 drukkelijk aan den Keizer, en deed hem zoo fcherpe ver-
 wijtingen, dat hij deze wet niet alleen introk, maar
 zelfs den Opperftadhouders afzette, die hem daar toe
 geraden had. Hij liet den *Jooden* liever andere plaat-
 zen aanwijzen, waar zij *Synagogen* flichtten kon-
 den (†). Tevens verzocht hij SIMEÖN, dat hij God
 voor hem bidden, en hen zijnen zegen fchenken
 wilde (§).

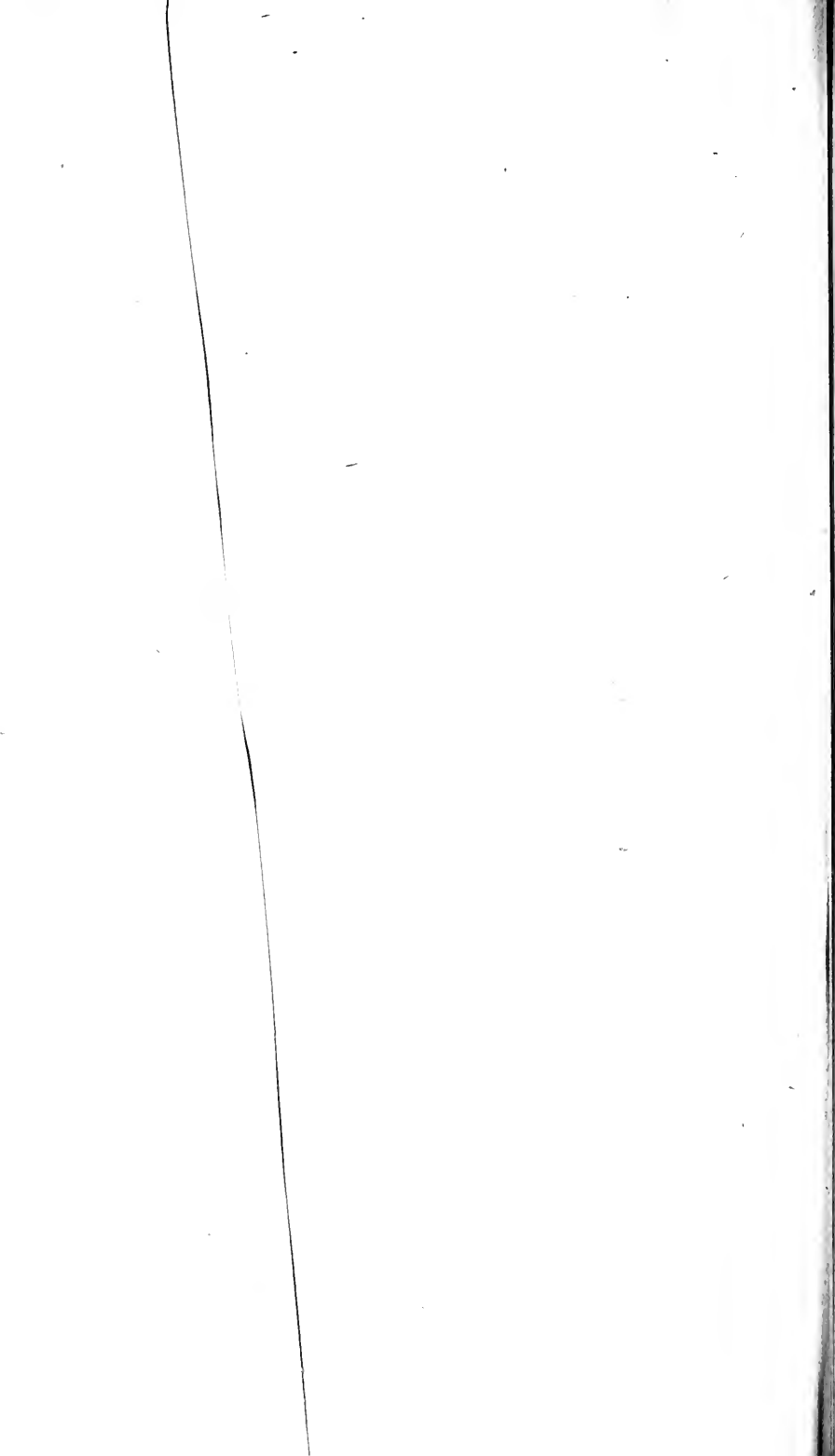
Doch, hier willen wij onze pen eene poos laten rusten, en den Lezer gelegenheid geven, om te overwegen, in hoe verre thans reeds het Christendom van zijne oorspronkelijke volmaaktheid verbasterd ware.

(*) THEODOR. *H. E. L. V. Cap. 24.* CASSIAN. *de Infl. Coenob. Libr. IV. Cap. 23. Collat. XXIV. C. 26.*

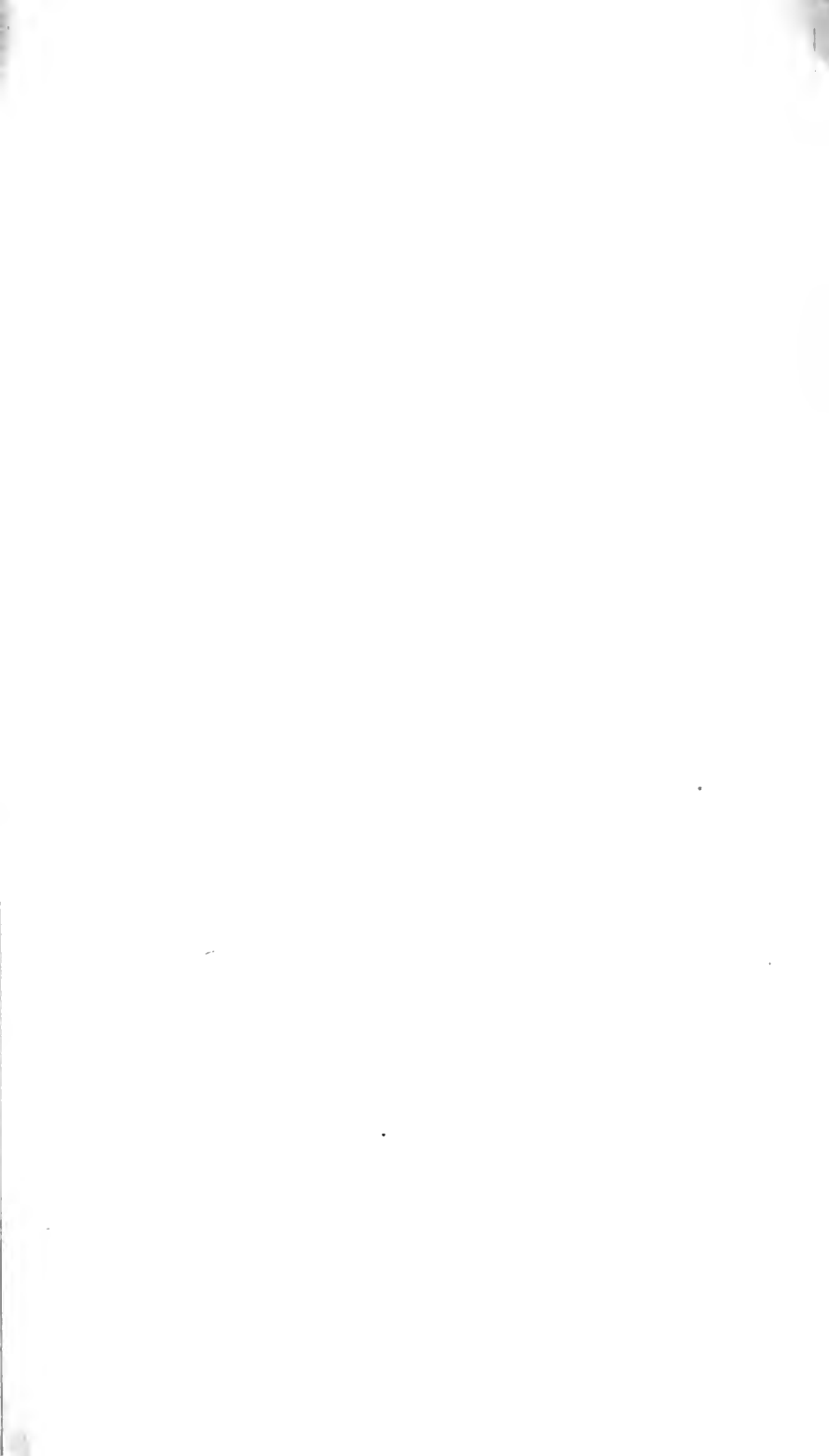
(†) Boven *Bladz. 119.* (§) EVAGR. *H. E. L. I. C. 13.*

Einde van het Vijfde Deel.

INSTITUTE FOR CHRISTIAN
STUDIES
TORONTO, ONTARIO, CANADA

